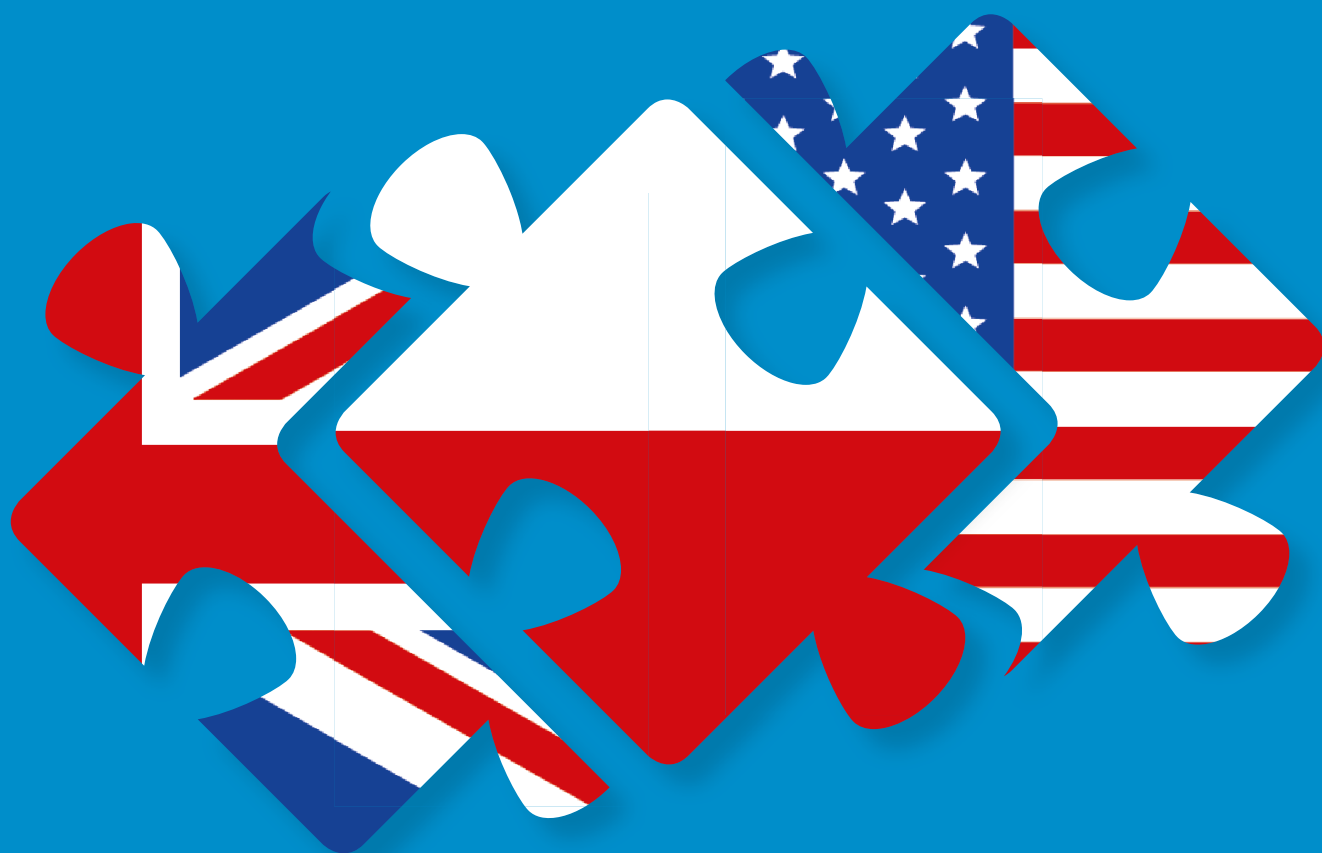

NR 27

ALICJA WITALISZ

PRZEWODNIK PO ANGLICYZMACH W JĘZYKU POLSKIM

ALICJA WITALISZ

PRZEWODNIK
PO ANGLICYZMACH
W JĘZYKU POLSKIM

KRAKÓW
2016

Redaktor serii
Biblioteczka Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego
prof. dr hab. Piotr Żmigrodzki

Recenzenci publikacji
Prof. dr hab. Kazimierz Ożóg
Prof. dr hab. Marek Ruszkowski

© *Copyright by Alicja Witalisz*
© *Copyright by Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego*

Publikacja dofinansowana przez Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ISBN 978-83-900829-9-8

Okładka
Studio Kozak

Opracowanie redakcyjne
Bogumiła Ziembła / Wydawnictwo JAK
Korekta
Maria Armata / Wydawnictwo JAK
Łamanie
Andrzej Choczewski / Wydawnictwo JAK
www.wydawnictwojak.pl

*Mojej Mamie,
a także Wandzi, Stasiowi, Lidce i Wojtkowi*

SPIS RZECZY

Rozwiązanie skrótów	9
Wprowadzenie	15
1. CO TO JEST ANGLICYZM?	19
1.1. Rozumienie terminu „anglicyzm” – kwestia etymologii zapożyczeń	19
1.2. Rodzaje anglicyzmów	21
2. WPŁYW JĘZYKA ANGIELSKIEGO NA POLSZCZYZNĘ Z PERSPEKTYWY HISTORYCZNEJ	26
3. ANGLICYZMY A POLA SEMANTYCZNE	31
4. ANGLICYZMY WŁAŚCIWE/LEKSYKALNE	37
4.1. Anglicyzm właściwy/leksykalny – definicja	37
4.2. Asymilacja zapożyczeń właściwych w języku pożyczającym	44
4.2.1. Adaptacja fonologiczna zapożyczeń właściwych	45
4.2.2. Adaptacja graficzna zapożyczeń właściwych	50
4.2.3. Asymilacja morfologiczna zapożyczeń właściwych	54
4.2.3.1. Adaptacja morfologiczna właściwa	54
4.2.3.2. Odmiana fleksyjna zapożyczeń właściwych	57
4.2.3.3. Derywaty od anglicyzmów właściwych, złożenia, ucięcia	58
4.2.4. Adaptacja semantyczna zapożyczeń właściwych	61
4.2.5. Uwagi końcowe dotyczące asymilacji zapożyczeń właściwych	63
5. ANGLICYZMY SEMANTYCZNE – ANGLOSEMANTYZMY	65
5.1. Zapożyczenia semantyczne – definicja	65
5.2. Zapożyczenia semantyczne a kalki semantyczne	67
5.3. Zapożyczenia semantyczne wielowyrazowe	74

5.4. Zapożyczenia semantyczne a dopożyczone homonimy leksykalne	76
5.5. Zanglicyzowane latynizmy	79
5.6. Derywaty od zapożyczeń semantycznych	81
5.7. Elipsa i zapożyczenia semantyczne związane	83
6. ANGIELSKIE KALKI STRUKTURALNO-SEMANTYCZNE	88
6.1. Kalki strukturalno-semantyczne – definicja	88
6.2. Rodzaje angielskich kalk strukturalno-semantycznych w języku polskim	90
6.2.1. Podział kalk ze względu na dokładność tłumaczenia – kalki niedokładne	90
6.2.2. Podział kalk ze względu na budowę strukturalną	92
6.2.3. Kalki analityczne, syntetyczne, pomniejszone i powiększone	100
6.3. Idiomaticzność kalk strukturalno-semantycznych	101
6.4. Rozwój semantyczny kalk strukturalno-semantycznych	103
6.5. Adaptacja leksykalna kalk strukturalno-semantycznych	107
6.6. Derywaty od kalk strukturalno-semantycznych	115
7. ANGIELSKO-POLSKIE PÓLKALKI I FORMACJE HYBRYDALNE	117
7.1. Hybrydy jako wynik kontaktu językowego	117
7.2. Półkalki – definicja	121
7.3. Rodzaje półkalk pochodzenia angielskiego	124
7.4. Formacje hybrydalne – definicja	126
7.5. Rodzaje angielsko-polskich formacji hybrydalnych	129
8. ZAPOŻYCZENIA MORFOLOGICZNE Z JĘZYKA ANGIELSKIEGO	132
8.1. Zapożyczenie morfologiczne – definicja	132
8.2. Zapożyczone morfemy słowotwórcze	133
8.2.1. Zapożyczone sufiksy angielskie	133
8.2.2. Zapożyczone pseudoafiksy angielskie	135
8.3. Zapożyczone morfemy fleksyjne	139
9. INNE RODZAJE ZAPOŻYCZEŃ Z JĘZYKA ANGIELSKIEGO	141
9.1. Zapożyczenia fonetyczne	141
9.2. Zapożyczenia ortograficzne	141
9.3. Zapożyczenia pragmatyczne	142
9.4. Zapożyczanie form adresatywnych	143

9.5. Zapożyczenie modeli strukturalnych	144
9.6. Wzrost produktywności procesów słotwórczych	148
9.7. Zapożyczenia składniowe	150
10. SŁOWA ZAMIENNIKI INSPIROWANE ANGIELSZCZYZNĄ	152
11. PSEUDOANGLICYZMY	155
11.1. Pseudoanglicyzmy – definicja	155
11.2. Rodzaje pseudoanglicyzmów	156
12. INTERNACJONALIZMY POCHODZENIA ANGIELSKIEGO	160
12.1. Internacjonalizmy – definicja i źródła	160
12.2. Rodzaje internacjonalizmów na przykładzie anglicyzmów	163
Podsumowanie	167
Bibliografia	171
Indeks rzeczowy	189
Indeks przytoczonych anglicyzmów z podziałem na rodzaje	191
Anglicyzmy właściwe/leksykalne (z derywatami)	191
Anglicyzmy semantyczne	197
Kalki strukturalno-semantyczne z języka angielskiego	199
Półkalki z języka angielskiego	202
Zapożyczenia morfologiczne z języka angielskiego	203
Formacje powstałe pośrednio pod wpływem języka angielskiego	203
Pseudoanglicyzmy	203
Formacje hybrydalne	204
Słowa zamienniki	206
Indeks przykładów	207

ROZWIĄZANIE SKRÓTÓW

SKRÓTY OGÓLNE

algon.	–	algonkiński
amer.port.	–	amerykańskoportugalski
amer.ang.	–	amerykański angielski
amer.pol.	–	amerykańskopolski
ang.	–	angielski
arab.	–	arabski
chiń.	–	chiński
czes.	–	czeski
dawn.	–	dawne
dosł.	–	dosłownie
duń.	–	duński
est.	–	estoński
fr.	–	francuski
gr.	–	grecki
hiszp.	–	hiszpański
hol.	–	holenderski
isl.	–	islandzki
kol.	–	kolokwializm
lm.	–	liczba mnoga
łac.	–	łaciński
niem.	–	niemiecki
norw.	–	norweski
pol.	–	polski
port.	–	portugalski
przestarz.	–	przestarzałe
przym.	–	przymiotnik
ros.	–	rosyjski
rzecz.	–	rzeczownik
rzecz.Dop.	–	rzeczownik w dopełniaczu

serb.-chorw.	– serbsko-chorwacki
slang.	– slangowy
sł.	– słowacki
słoweń.	– słoweński
st.-ang.	– staroangielski
st.-fr.	– starofrancuski
st.-nord.	– staronordycki
szw.	– szwedzki
tur.	– turecki
węg.	– węgierski
wł.	– włoski
zn. trad.	– znaczenie tradycyjne

SKRÓTY TYTUŁÓW SŁOWNIKÓW, ENCYKLOPEDII I KORPUSÓW

- AHD – *American Heritage® Dictionary of the English Language*, 5th edition.
Dostępny pod adresem: <http://www.thefreedictionary.com>.
- CED – *Collins English Dictionary. Complete & unabridged 10th edition*.
Dostępny pod adresem: <http://www.thefreedictionary.com>.
- CNPD – *The Concise New Partridge Dictionary of Slang and Unconventional English*,
ed. by T. Dalzell, 2008.
- DAS – *NTS's Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions*,
ed. by R. Spears, 2000.
- DU – *Dictionary.com Unabridged*. Dostępny pod adresem:
<http://dictionary.reference.com>.
- DSUE – *A Concise Dictionary of Slang and Unconventional English*,
ed. by E. Partridge, 2002.
- ED – *Online Etymology Dictionary*. Dostępny pod adresem: <http://etymonline.com>.
- EJO – *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, pod red. K. Polańskiego,
Wrocław 2003.
- EJP – *Encyklopedia językoznawstwa polskiego*, pod red. S. Urbańczyka i M. Kucały,
Wrocław 1999.
- ESJP – *Etymologiczny słownik języka polskiego*, pod red. A. Bańkowskiego,
Warszawa 2000.
- FD – *The Free Dictionary*. Dostępny pod adresem: <http://www.thefreedictionary.com/>.
- ISJP – *Inny słownik języka polskiego*, pod red. M. Bańki, Warszawa 2000.
- LPD – *Longman Pronunciation Dictionary*, ed. by J.C. Wells, Harlow 1990.
- MSJP – *Mały słownik języka polskiego*, pod red. S. Skorupki, H. Auderskiej i Z. Łempickiej,
Warszawa 1968.
- MSS – *Miejski słownik slangu i mowy potocznej*. Dostępny pod adresem: <http://www.miejski.pl/>.

- MWD – *Merriam-Webster Dictionary*. Dostępny pod adresem: <http://www.merriamwebster.com/>.
- NKJP – *Narodowy Korpus Języka Polskiego*, pod red. A. Przepiórkowskiego, M. Bańki, R.L. Górskiej i B. Lewandowskiej-Tomaszczyk, Warszawa 2012. Dostępny pod adresem: <http://nkjp.pl/>.
- NSEJP – *Nowy słownik etymologiczny języka polskiego*, pod red. K. Długosz-Kurczabowej, Warszawa 2003.
- ODL – *The Concise Oxford Dictionary of Linguistics*, ed. by P.H. Matthews, Oxford 2007.
- OED – *Oxford English Dictionary*, 20 volumes, 2nd edition, ed. by J.A. Simpson and E.S.C. Weiner, Oxford 1989. *Oxford English Dictionary online*, 3rd edition, 2000. Dostępny pod adresem: <http://www.oed.com/>.
- PASF – *Polsko-angielski słownik frazeologiczny*, pod red. J. Arabskiego, Łódź–Warszawa 2010.
- RH – *Random House Kernerman Webster's College Dictionary*, 2010.
- SA – *Słownik Amszejewicza. Dykcyonarz zawierający wyrazy i wyrażenia z obcych języków polskiemu przyswojone a mianowicie: w umiejętnościach, sztukach, tudzież w stylu prawniczym, administracyjnym, gazetarskim, naukowo-filozoficznym, literackim i w pożytecznej mowie używane, do użytku powszechnego ułożony staraniem i pracą Michała Amszejewicza*, Warszawa 1859.
- SGJP – *Słownik gramatyczny języka polskiego*. Dostępny pod adresem: <http://sgjp.pl/leksemy/>.
- SJPDor – *Słownik języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego, Warszawa 1961. Dostępny pod adresem: <http://doroszewski.pwn.pl/>.
- SJPSz – *Słownik języka polskiego*, pod red. M. Szymczaka, Warszawa 1978.
- SK – *Słownik Knapiusza. Thesaurus Polonolatinograecus seu Promptuarium linguae Latinae et Graecae* Grzegorza Knapskiego, Kraków 1621.
- SL – *Słownik języka polskiego S.B. Lindego*, Warszawa 1807–1814.
- SŁP – *Słownik łacińsko-polski*, pod red. M. Plezi, Warszawa 1962.
- SPXVIw. – *Słownik polszczyzny XVI w.* Dostępny pod adresem: <http://www.spxvi.edu.pl/>.
- SSAW – *Nowy słownik slangu i potocznej angielszczyzny*, pod red. M. Widawskiego, Gdańsk 2000.
- ST – *Słownik Trotza. Nowy dykcyonarz to iest Mownik polsko-niemiecko-francuski: z przydatkiem przysłów potocznych, przestrogi gramatycznych, lekarskich, matematycznych, fortyfikacyynych, żeglaskich [!], łowczych i inszym naukom przyzwoitych wyrazów, przez Michała Abrahama Troca, warszawianina, Lipsk 1744–1747.*
- STPS – *Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów*, pod red. J. Bralczyka, Warszawa 2005.
- SWar – *Słownik języka polskiego. Słownik warszawski* pod red. J. Karłowicza, Warszawa 1900–1927.

- SWil – *Słownik języka polskiego*. Słownik wileński pod red. A. Zdanowicza, Wilno 1861.
- SWOK – *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, pod red. W. Kopalińskiego, wyd. 4, Warszawa 1968.
- SWOR – *Słownik wyrazów obcych*, pod red. Z. Rysiewicza, wyd. 12, Warszawa 1967.
- SWOT – *Słownik wyrazów obcych PWN*, pod red. J. Tokarskiego, Warszawa 1971.
- SWOZOA – *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, pod red. W. Kopalińskiego, Warszawa 2000.
- SWP – *Słownik wymowy polskiej PWN*, pod red. M. Karasia i M. Madejowej, Warszawa 1977.
- SZA F – *Słownik zapożyczeń angielskich w języku polskim*, pod red. J. Fisiaka (w opracowaniu).
- SZA M-W – *Słownik zapożyczeń angielskich w języku polskim*, pod red. E. Mańczak-Wohlfeld, Warszawa 2010.
- UD – *Urban Dictionary*. Dostępny pod adresem: <http://www.urbandictionary.com/>.
- USJP – *Uniwersalny słownik języka polskiego*, pod red. S. Dubisza, Warszawa 2003.
- WID – *Webster's Third New International Dictionary of the English Language*. Unabridged, ed. by P. Babcock Gove, 1961.
- WSEH – *Wielki słownik etymologiczno-historyczny języka polskiego*, pod red. K. Długosz-Kurczabowej, Warszawa 2008.
- WSF – *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*, pod red. P. Müldner-Nieckowskiego, Warszawa 2003.
- WSJP – *Współczesny słownik języka polskiego*, pod red. B. Dunaja, Warszawa 2007.
- WSJPP – *Wielki słownik języka polskiego*, pod red. E. Polańskiego, Warszawa 2009.
- WSO – *Wielki słownik ortograficzny PWN*. Dostępny pod adresem: <http://sjp.pwn.pl/slowniki/Wielki-S%C5%82ownik-Ortograficzny.html>.
- WSOF – *Wielki słownik ortograficzno-fleksyjny*, pod red. J. Podrackiego, Warszawa 2001.
- WSWO – *Wielki słownik wyrazów obcych PWN*, pod red. M. Bańki, Warszawa 2003.

SKRÓTY NAZW CZASOPISM

- DI – „Dziennik Internautów”
- DŁ – „Dziennik Łódzki”
- DP – „Dziennik Polski”
- DZ – „Dziennik Zachodni”
- E – „Enter”

F	– „Forbes”
GK	– „Gazeta Krakowska”
GP	– „Gazeta Poznańska”
GPol	– „Gazeta Polska”
GU	– „Gazeta Ubezpieczeniowa”
GW	– „Gazeta Wyborcza”
GWlk	– „Głos Wielkopolski”
GWr	– „Gazeta Wrocławska”
KŚ	– „Komputer Świat”
N	– „Newsweek Polska”
P	– „Polityka”
TŚ	– „Trybuna Śląska”
W	– „Wprost”

WPROWADZENIE

Klikanie myszą, aby wygooglować newsy, downloadowanie aplikacji, tweetowanie, chodzenie na shopping oraz fast food (sorry, jedzenie śmieciowe) typu Jesz, ile możesz, nie są już w globalnej wiosce szoking, a nawet nie wywołują motylków w brzuchu. Trendy jest wszakże high life, robienie sweet foci, surfowanie w sieci i jogging. Ifarmer, i lemingo-yuppis (zwany białym kołnierzykiem) ma adres e-mailowy, smartfon, laptop oraz konta w mediach społecznościowych, czasem fejkowe, gdzie wirtualni przyjaciele w wirtualnej rzeczywistości lajkują i tagują. W pracy outsourcing, spready, know-how i leasing, po pracy oldskulowe lewisy, ray-bany, casualowa marynarka (z second-handu) i do pubu na happy hours, a w weekend freestyle'owy snowboarding lub kitesurfing w resorcie all inclusive z last minute. Wow!

Politycznie niepoprawne jest hejtowanie wychodzących z szafy outsiderów, bo coming out jest cool. Impeachment nie grozi kulawej kaczcze, a gender twarogowym jastrzębiom. Na końcu dnia Halloween i walentynki zamiecie się pod dywan, bo nie można i mieć ciastka, i zjeść ciastka... Można by rzec: źle się dzieje w państwie duńskim (ups! polskim), ale nie ma co płakać nad rozlanym mlekiem. W końcu każdy ma swojego trupa w szafie. Happy endu nie będzie. Przedstawienie musi trwać.

Obecność anglicyzmów we współczesnej polszczyźnie jest faktem. Choć w polskim języku ogólnym próżno szukać tekstów skomponowanych prawie wyłącznie z anglicyzmów, takich jak ten powyżej, napisany na potrzeby *Przewodnika*, to niewątpliwie użytkownicy współczesnego języka polskiego stają w obliczu wyzwania, jakim jest nieustanne przyswajanie stale napływających pożyczek angielskich.

Powyższy tekst ilustruje różne rodzaje anglicyzmów. *Freestyle*, *fast food* i *casualowy* (< ang. *casual*) uderzają obcą pisownią i wymową, wobec czego są łatwo rozpoznawane jako leksemy obce. Natomiast anglicyzmy semantyczne, takie jak np. *aplikacja* ‘program komputerowy’¹ (< ang. *application*) i *jastrząb* ‘zwolennik siłowego rozwiązania konfliktu’ (< ang. *hawk*), oraz kalki, np. *białe kołnierzyki* ‘pracownicy biur, urzędów’ (< ang. *white collar (workers)*), *mieć ciastko i zjeść ciastko* ‘realizowanie dwóch wykluczających się zadań w tym samym czasie’ (< ang. *to have a cake and eat it*), ukrywają się pod płaszczykiem rodzimego materiału językowego, z którego są

¹ Zob. inne sensy leksemu *aplikacja* przejęte z angielszczyzny w 5.2.

zbudowane, przez co łatwo je pomylić z rodzimymi neosemantyzmami, neologizmami słowotwórczymi i frazeologicznymi.

Przewodnik po anglicyzmach w języku polskim został pomyślany jako kompendium wiedzy na temat angielskich zapożyczeń językowych we współczesnej polszczyźnie. Termin „anglicyzm” bywa różnie rozumiany przez badaczy kontaktu językowego, dlatego *Przewodnik* rozpoczyna się rozdziałem poświęconym definicji anglicyzmu, odwołującej się do zagadnienia etymologii w badaniu zapożyczeń oraz do typologii zapożyczeń ze szczególnym uwzględnieniem pożyczek w obrębie systemu leksykalnego języka.

Historia anglicyzmów w języku polskim jest znacznie dłuższa, niż się powszechnie sądzi, i sięga XVII wieku, kiedy pierwsze angielsko-polskie kontakty dyplomatyczne i polityczne przyniosły pojedyncze zapożyczenia nazywające anglosaskie realia kulturowe. Wraz ze wzrostem liczby zapożyczeń przybywa także obszarów tematycznych, do których można je przypisać. Najwcześniejsze pożyczki angielskie to leksemy odnoszące się do morza i żeglugi, najświeższe zaś są związane z komputerami i nowoczesnymi technologiami. Wpływy języka angielskiego na polszczyznę obejmują głównie warstwę leksykalną, dlatego zapożyczeniom w obrębie leksyki języka poświęcono w *Przewodniku* największą uwagę. Omówione zostaną także pokrótce inne, rzadziej występujące rodzaje zapożyczeń, takie jak zapożyczenia fonetyczne, pragmatyczne, morfologiczne. Wskażemy także na jeden ze skutków zapożyczania znacznej liczby anglicyzmów złożonych, jakim jest przejmowanie angielskich wzorców słowotwórczych.

Termin „anglicyzm” rozumiany jest tu szeroko i obejmuje różne rodzaje zapożyczonych elementów językowych, zdefiniowanych i omówionych w kolejnych rozdziałach tej książki. Wszystkie omawiane rodzaje zapożyczeń są obficie ilustrowane odpowiednimi przykładami anglicyzmów wraz z podaniem ich angielskich etymonów. Przedstawione w *Przewodniku* zagadnienia teoretyczne dotyczące zapożyczeń, takie jak ogólny podział zapożyczeń czy klasyfikacja zapożyczeń w obrębie leksyki języka są dość uniwersalne i od ponad stu lat (np. Sandfeld-Jensen 1912; Velten 1930) służą badaczom europejskim i amerykańskim do opisu zapożyczeń będących wynikiem kontaktu obejmującego inne języki indoeuropejskie.

Wszystkie rozdziały, prócz pierwszego, zamyka bibliografia prac bezpośrednio dotyczących omawianego zagadnienia. Bardziej obszerny wykaz prac, także niepolskojęzycznych, traktujących o różnych rodzajach zapożyczeń, można znaleźć na końcu książki. W indeksach podano jedynie anglicyzmy przytoczone w pracy.

W *Przewodniku* omówiono zapożyczenia z języka angielskiego występujące w polszczyźnie standardowej używanej w Polsce. Zostały one przejęte przez rodzimych użytkowników języka polskiego, dla których język angielski jest językiem obcym. Należy także dodać, że choć ze względu na nowoczesne formy komunikacji angielsko-polskie kontakty językowe można zaliczyć do bezpośrednich, to społeczności posługujące się tymi językami nie pozostają z sobą w kontakcie rozumianym jako współdzielenie jednego obszaru geopolitycznego. Trzeba pamiętać, że w języku polskim Polonii

amerykańskiej czy brytyjskiej pożyczki z języka angielskiego będą znacznie liczniejsze, częściej będzie zachodziło zjawisko tzw. *code-switching*, to jest naprzemiennego używania wyrażeń czy też całych zdań z dwóch różnych kodów językowych. Jest to zjawisko typowe dla społeczności migracyjnej, której język ojczysty, będący wciąż pierwszym językiem w sytuacji domowej, ulega wpływom języka używanego w pracy, szkole, urzędach. Zapożyczanie elementów językowych oraz *code-switching* w sytuacji migracyjnej są zazwyczaj wynikiem bilingwizmu, rozumianego jako umiejętność posługiwania się dwoma językami w stopniu zaawansowanym. Powstało wiele prac naukowych dotyczących języka Polaków, którzy osiedlili się w państwach anglojęzycznych, zob. np. monografie: Doroszewski (1938), Hofman (1967), Otwinowska (1966), Szlifersztejn (red. 1981), Miodunka (red. 1990), Morawski (1992), Sękowska (1994), Dubisz (red. 1997), Dębski (2009), Błasiak (2011). Obszerniejsza bibliografia prac na ten temat jest dostępna na przykład w: Sękowska (1992), Witalisz (2013).

Wreszcie należy podkreślić, że przewodnik ten ma charakter opisowy i egzemplifikujący. Nie zawiera oceny normatywnej zapożyczeń angielskich, lecz jedynie przybliża mechanizmy zapożyczania obcych elementów językowych, tj. obcych znaczeń, leksemów, frazeologizmów, afiksów, członów złożeń i wzorców strukturalnych. Stwierdzenie, które zapożyczenia są potrzebne, a więc uzasadnione, a które zbędne w języku polskim, nie może się ograniczać do wyszukania ewentualnych polskich ekwiwalentów. W ocenie zapożyczeń należałoby przede wszystkim wziąć pod uwagę ich wyrazistość semantyczną, czynniki pragmatyczne, przydatność zapożyczeń w różnych odmianach języka, np. w profesjolektach, fakt internacjonalizowania się zasobów słownikowych innych języków europejskich. Trzeba również pamiętać, że zapożyczanie z języków obcych jest jednym z najbardziej produktywnych sposobów pomnażania słownictwa i ulegają mu prawdopodobnie wszystkie języki świata, w tym także język angielski, którego leksyka w ponad 70% jest skomponowana z zapożyczeń.

1. CO TO JEST ANGLICYZM?

1.1. ROZUMIENIE TERMINU „ANGLICYZM” – KWESTIA ETYMOLOGII ZAPOŻYCZEŃ

W badaniu zapożyczeń angielskich i kompilacji ich zbiorów ważne jest zdefiniowanie pojęcia anglicyzm, ponieważ nie wszystkie angielskie pożyczki (w szczególności dotyczy to starszych zapożyczeń) przenikały do polszczyzny bezpośrednio z języka angielskiego. Proponujemy szerokie rozumienie terminu „anglicyzm”, to znaczy takie, wedle którego anglicyzmem jest jednostka, która:

- 1) jest pochodzenia angielskiego i została zapożyczona bezpośrednio z angielszczyzny, np. *surfing* < ang. *surfing*,
- 2) jest pochodzenia angielskiego, lecz została zapożyczona za pośrednictwem innego języka, np. niemieckiego czy francuskiego, np. *befsztyk* < niem. *Beefsteak* < ang. *beefsteak*,
- 3) nie jest pochodzenia angielskiego, lecz została zapożyczona za pośrednictwem angielszczyzny, do której przeniknęła wcześniej, np. *tomahawk* < ang. *tomahawk* < algon. *tāmāhāk(an)* (OED).

Takie samo stanowisko jest przyjęte w wielu pracach dotyczących kontaktu językowego (np. Fisiak 1962: 287; Mańczak-Wohlfeld 1988a: 24, 1988c: 272, 2006: 20). Zapóżylenie typu 1 jest nazywane bezpośrednim i jest przykładem kontaktu prostego. Zapóżylenia typu 2 i 3, czyli poprzez ogniwa pośrednie, to kontakt złożony, w wyniku którego angielskie leksemy przenikają do polszczyzny za pośrednictwem języków-ogniw bądź nieangielskie leksemy są zapożyczane za pośrednictwem języka angielskiego (Fisiak 1962: 287–288). Należy zaznaczyć, że zapożyczanie pośrednie, typu 2, miało miejsce przede wszystkim do połowy XIX wieku z racji nieznamomości angielszczyzny przez Polaków oraz z powodu dobrowolnych bądź przymusowych kontaktów językowych z francuskim, niemieckim i rosyjskim (Fisiak 1962: 288).

Niektórzy badacze stosują mniej liberalne podejście do etymologii zapożyczeń i biorą pod uwagę jedynie ostatnie źródło zapożyczenia, tj. za źródło pożyczki uważają ten język, z którego obcy leksem przedostał się bezpośrednio do polszczyzny (por.

np. Cyran 1974: 24; Mańczak-Wohlfeld 2010: 10; podobnie badacze zapożyczeń z innych języków, np. Sieczkowski 1960: 142; Walczak 1982: 176; Witaszek-Samborska 1992; Karaś 1996: 48). Rozwiązanie problemu etymologii zapożyczeń zaproponował Sándor Rot (1982: 94), który odróżnia źródło historyczne od źródła etymologicznego. Podążając tym tropem, można przyjąć, że dla pol. *tomahawk* źródłem historycznym jest język angielski, źródłem etymologicznym zaś język algonkiński. Sprawa się komplikuje w wypadku pol. *befszyka*. Za źródło historyczne tego leksemu uznamy język niemiecki, do którego *Beefsteak* został zapożyczony z angielszczyzny. Jednakże choć za źródło etymologiczne słowa *beefsteak* uznamy język angielski, w którym zostało utworzone, to pamiętać należy, że elementy tego złożenia pochodzą ze starofrancuskiego (st.-fr. *boef* > ang. *beef*) i staronordyckiego (st.-nord. *steik* > ang. *steak*) (OED).

Kwestia etymologii zapożyczeń nakłada się w wymiarze praktycznym na pracę leksykografa, który musi zdecydować o informacji etymologicznej w haśle słownikowym. Teoretycznie informacja taka może zawierać (Walczak 1989: 76):

- 1) bezpośrednie źródło zapożyczenia,
- 2) pierwotne źródło etymologiczne,
- 3) oba te źródła, wraz z językami pośredniczącymi.

Wynikiem tak złożonej informacji etymologicznej jest wywodzenie słowa *tajfun* od niem. *Taifun* (SJPDor, SWOR, SWOT) lub ang. *typhoon* (SWOK), lub chiń. *taj fun* (SJPSz, MSJP), lub gr. *typhón* (SJPSz). Niektóre słowniki wymieniają także arab. *tūfan* jako możliwe źródło pośrednie (SWOK, SWOT).

Podział na źródło historyczne i źródło etymologiczne może być przydatny do opisu niektórych kalk strukturalno-semantycznych, co do których pochodzenia istnieją odmienne poglądy. Na przykład pol. *drapacz chmur* według Jerzego Obary (1989: 95) został skalkowany z niem. *Wolkenkratzer*, które jest niemieckim (nieodkładnym) tłumaczeniem ang. *skyscraper*. Wedle tej interpretacji ang. *skyscraper* jest źródłem etymologicznym, niem. *Wolkenkratzer* zaś źródłem historycznym pol. *drapacza chmur* (zob. dalej, przyp. 38). Na marginesie można dodać, że słowo *sky* w ang. *skyscraper* ma proveniencję staronorweską (st.-nord. *ský* > ang. *sky*, OED). Sprawa etymologii komplikuje się także w wypadku kalk będących tłumaczeniami angielsko brzmiących i wyglądających wyrażen, które jednak nie zostały utworzone w krajach anglojęzycznych. Na przykład wyrażenie *slow food*, przekalkowane do polszczyzny jako *wolne jedzenie*, powstało we Włoszech, a *papierosy elektroniczne* (< ang. *electronic cigarettes*) to kalka angielskiej nazwy chińskiego wynalazku.

Powyższe przykłady ilustrują, że w kwestii etymologii zapożyczeń często musimy uciekać się do rozwiązań arbitralnych. Poza tym, jeśli chodzi o język angielski, to trzeba pamiętać, że znakomita większość jego leksyki jest etymologicznie pochodzenia obcego, w dużej mierze romańskiego. Ustalając źródło etymologiczne, łatwo zatem wpaść w pułapkę.

1.2. RODZAJE ANGLICYZMÓW

Powszechne rozumienie terminu „anglicyzm” ogranicza się do traktowania jako anglicyzmu wyłącznie całego słowa przejętego z języka angielskiego wraz z jego formą i znaczeniem, np. pol. *leasing* (< ang. *leasing*), pol. *fast food* (< ang. *fast food*), pol. *kitesurfing* (< ang. *kitesurfing*). Taki rodzaj zapożyczeń jest stosunkowo łatwo rozpoznawalny ze względu na obcą pisownię leksemu oraz wymowę, która często nie zgadza się ze sposobem zapisu. Oczywiście, obco brzmiące leksemy mogą pochodzić także z innych języków, dlatego zawsze należy potwierdzić pochodzenie anglicyzmu. W *Przewodniku* chcemy zwrócić uwagę na to, że anglicyzmami, obok angielskich leksemów przejmowanych wraz z formą i znaczeniem, takich jak *komputer*, *iPod*, *curling*, *crossover*, *koktajl*, *hot dog*, *non profit*, *googlować*, są także złożenia, wyrażenia frazeologiczne, przysłowia i akronimy przetłumaczone na język polski, zapożyczone pojedyncze sensy angielskich leksemów i związków frazeologicznych, wzorce strukturalne typowe dla języka germańskiego, angielskie morfemy związane, które stały się produktywne w języku polskim, a nawet połączenia dźwięków, które weszły do języka polskiego wraz z zapożyczeniami właściwymi.

Zanim przedstawimy różne rodzaje anglicyzmów, warto przypomnieć, jakie elementy języka mogą być przejmowane z obcych systemów. Opierając się i na ogólnych, i na bardziej szczegółowych klasyfikacjach zapożyczeń przedstawionych przez europejskich oraz amerykańskich badaczy kontaktu językowego (np. Haugen 1950, 1953, 1956; Weinreich 1953; Hope 1960, 1962; Clyne 1972, 1977; Duckworth 1977; Obara 1989; Gómez Capuz 1997; Pulcini i in. 2012), wśród zapożyczeń można wydzielić:

- zapożyczenia leksykalne (właściwe),
- zapożyczenia semantyczne (kalki semantyczne),
- kalki strukturalno-semantyczne,
- półkalki,
- zapożyczenia struktury gramatycznej (kalki składniowe),
- zapożyczenia morfologiczne,
- zapożyczenia modelu słowotwórczego,
- zapożyczenia pragmatyczne,
- zapożyczenia formalne (fonetyczne i ortograficzne).

Dwie inne kategorie omawiane zazwyczaj w pracach na temat zapożyczeń to formacje hybrydalne i słowa zamienniki, które przez większość badaczy kontaktu językowego nie są postrzegane jako zapożyczenia ze względu na brak obcego etymonu (zob. 7.4 i 10 oraz Witalisz 2015: 36).

Przewodnik jest poświęcony omówieniu przede wszystkim angielskich zapożyczeń leksykalnych, semantycznych i kalk, ponieważ te rodzaje zapożyczeń są najliczniejsze

w języku polskim. Przyjmując za główną zasadę podziału klasyczną dychotomię Einara Haugena (1950), wyróżnić można kilka typów zapożyczeń związanych z leksyką systemu językowego. Leksemy, które podlegają importacji morfemowej, czyli przeniesieniu, to zapożyczenia leksykalne/właściwe (ang. *loanwords*), np. pol. *jazz* z ang. *jazz*. Należy zaznaczyć, że importacji ulega zarówno forma, jak i znaczenie leksemu. Substytucja morfemowa zachodzi w wypadku kalk (ang. *loan translations*), np. *pierwsza dama* (< ang. *First Lady*), oraz zapożyczeń semantycznych (ang. *semantic loans*), np. *ciasteczka* (w sensie komputerowym) (< ang. *cookies*). Obie te kategorie Einar Haugen opatruje hiperonimicznym terminem „*loanshifts*”. Półkalki (ang. *loanblends*) to formacje o charakterze hybrydalnym, które są wynikiem zarówno importacji, jak i substytucji morfemowej, np. *lunch roboczy* (< ang. *working lunch*). Te trzy główne kategorie zapożyczeń w obrębie leksyki języka zostały zaprezentowane na ilustracji 1.1, na której uwzględniono także ich subkategorie.

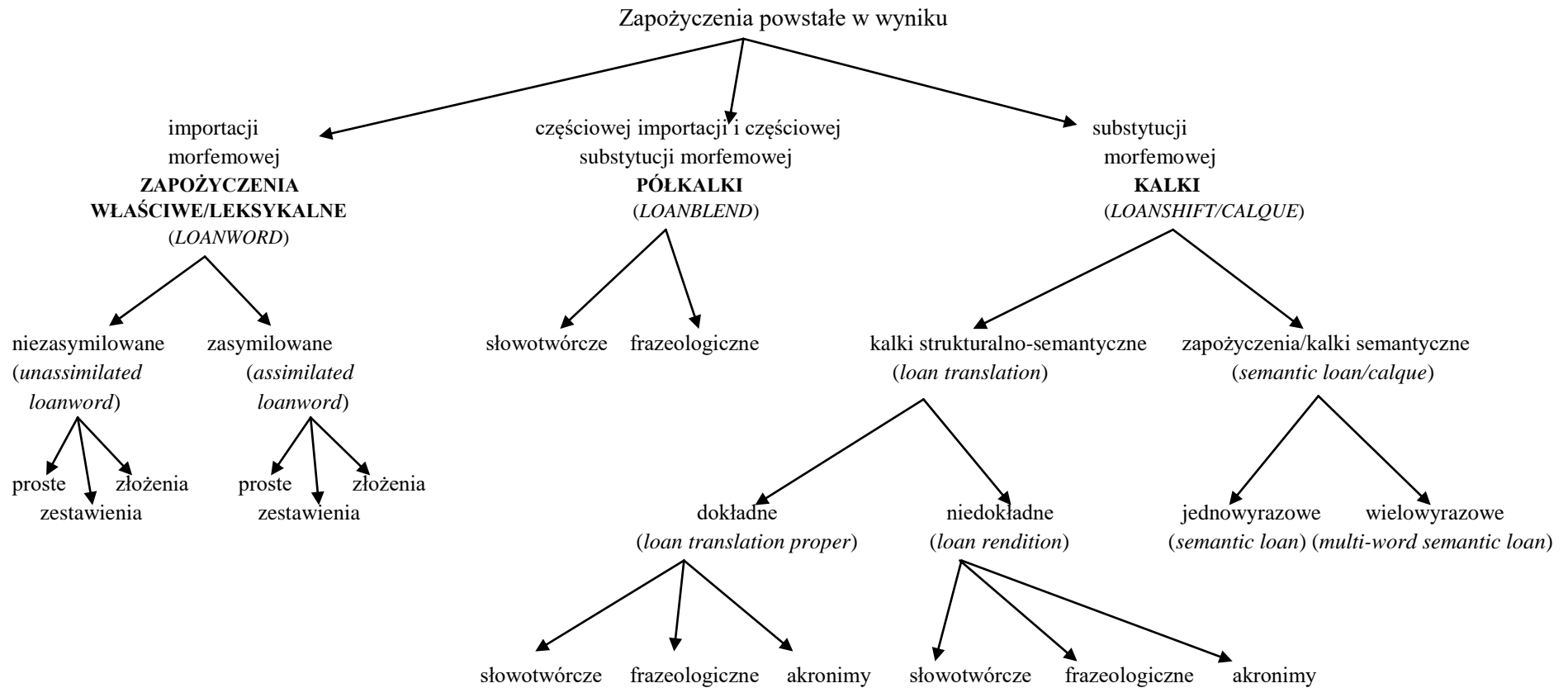
Choć każda z przedstawionych kategorii zostanie omówiona i zegzemplifikowana w dalszych rozdziałach *Przewodnika*, ilustracja 1.1 wymaga komentarza.

Zapożyczenia leksykalne/właściwe obejmują nie tylko leksemy proste, lecz także derywaty, złożenia, zestawienia i akronimy. Jeśli w języku pożyczającym dochodzi do adaptacji obcego leksemu, pożyczkę właściwą nazywamy zasymilowaną, przy czym asymilacja, która może obejmować cztery poziomy języka, to proces stopniowy. Dlatego też leksemy obce mogą być zasymilowane częściowo lub całkowicie w języku pożyczającym (zob. 4.2).

Półkalki to zawsze leksemy lub wyrażenia przynajmniej dwumorfemowe, z których jeden morfem zostaje przeniesiony, drugi zaś przetłumaczony na język pożyczający. Choć półkalki mają charakter hybrydalny, należy je odróżnić od formacji hybrydalnych (zob. 7.4), które nie mają obcego pierwowzoru. Wśród półkalk można wyróżnić kilka podtypów, które odzwierciedlają ich budowę morfemową oraz podobieństwo strukturalne do obcego etymonu (zob. 7.3).

Kalki to bardzo złożona grupa zapożyczeń. W obrębie kalk strukturalno-semantycznych wyróżniamy dwa główne podtypy: kalki strukturalno-semantyczne dokładne i kalki strukturalno-semantyczne niedokładne. Badacze zapożyczeń nie są zgodni co do rozumienia pojęcia dokładności kalk i wymieniają różnice leksykalne, semantyczne i (lub) morfologiczne między kalką a jej etymonem jako podstawę odróżnienia kalk dokładnych od niedokładnych. W większości prac jednak wskazuje się na różnice leksykalne, które czynią kalkę obcego wyrażenia niedokładną. Wśród kalk strukturalno-semantycznych dokładnych i niedokładnych można wyróżnić kilka kategorii, które, podobnie jak w wypadku półkalk, wynikają z budowy morfemowej skalkowanego wyrażenia oraz podobieństwa strukturalnego do obcego etymonu (zob. 6.2).

Zapożyczenia semantyczne ze względu na budowę morfemową dzielą się na zapożyczenia semantyczne jedno- i wielowyrazowe. Istnieją także bardziej skrupulatne podziały zapożyczeń semantycznych, odzwierciedlające stopień podobieństwa semantycznego między leksemem w języku pożyczającym a leksemem obcym, który jest

Ilustracja 1.1. Rodzaje zapożyczeń w obrębie leksyki języka - rozwinięcie modelu Haugena (1950).

źródłem zapożyczanego sensu. Niektórzy badacze zapożyczeń odróżniają zapożyczenia semantyczne od kalk semantycznych (zob. 5.2).

Wszystkie kategorie zapożyczeń przedstawione powyżej mogą zostać zezemplifikowane anglicyzmami funkcjonującymi w języku polskim. Choć najliczniejsze w polszczyźnie są zapożyczenia w obrębie leksyki, w *Przewodniku* omówiono także inne, rzadsze typy zapożyczanych elementów językowych.

Anglicyzm zatem to:

- leksem prosty lub złożony, wyrażenie frazeologiczne bądź akronim zapożyczony z języka angielskiego wraz z formą i znaczeniem, np. *klub* (< ang. *club*), *surfing* (< ang. *surfing*), *coming out* (< ang. *coming out*), *fast food* (< ang. *fast food*), *fair play* (< ang. *fair play*), *GPS* (< ang. *GPS*),
- pojedynczy sens leksemu bądź związku frazeologicznego przejęty z języka angielskiego, np. *mysz* w sensie ‘urządzenie wskazujące używane podczas pracy z komputerem’ (< ang. *mouse*), *artykułować* w sensie ‘formułować, wyrażać poglądy, opinie’ (< ang. *to articulate*), *koń trojański* w sensie ‘destrukcyjne oprogramowanie uszkadzające komputer’ (< ang. *Trojan horse*), *przypudrować sobie nos* w sensie ‘wyjść do toalety (o kobiecie)’ i ‘wciągać narkotyk’ (< ang. *to powder one’s nose*),
- przetłumaczony mniej lub bardziej dosłownie angielski leksem wielomorfemowy, wyrażenie idiomatyczne, przysłowie lub akronim, np. *jajogłowy* ‘intelektualista (pogardliwie)’ (< ang. *egghead*), *pierwsza dama* ‘żona prezydenta Stanów Zjednoczonych; żona prezydenta państwa’ (< ang. *First Lady*), *nie ma co płakać nad rozlanym mlekiem* (< ang. *It’s no use crying over spilt milk*), *ŚOZ – Światowa Organizacja Zdrowia* (< ang. *WHO – World Health Organization*),
- przetłumaczone w połowie angielskie wyrażenie wielomorfemowe, tzw. półkalka, np. *pracoholik* (< ang. *workaholic*), *lunch roboczy* (< ang. *working lunch*),
- afiks i pseudoafiks pochodzenia angielskiego, np. *-ing* (< ang. *-ing*) w wyrażeniach takich jak *szafing*, *schoding*; *-gate* (< ang. *-gate*) w wyrażeniach takich jak *Rywingate*, *oscypekgate*,
- struktura gramatyczna typowa dla języka angielskiego, która stała się produktywna w języku polskim, np. *automyjnia* (< ang. *car wash*) – rzeczownik modyfikujący występuje w mianowniku i w prepozycji, brak interfiksu,
- zapożyczenie pragmatyczne, tj. zwrot (kalka lub anglicyzm właściwy) mający określoną funkcję pragmatyczną, używany w konkretnej sytuacji na wzór swojego angielskiego pierwowzoru, np. *W czym mogę pani/panu pomóc?* (< ang. *How can I help you?*), *sorry* (< ang. *sorry*),
- zapożyczenie fonetyczne, np. złożenie dźwięków /tʃ/ i /i/, kiedy osoba polskojęzyczna wymawia zapożyczone do polszczyzny słowo *chip* (< ang. *chip* /tʃip/),
- zapożyczenie ortograficzne, np. słowo *już* zapisane jak *jush*; ang. *sh* to /ʃ/.

W przeciwieństwie do anglicyzmów jawnych (właściwych) anglicyzmy semantyczne i kalki nazywane są zapożyczeniami ukrytymi (Markowski 2000: 96), ponieważ ze względu na rodzimy materiał językowy, z którego są zbudowane, nie są postrzegane przez przeciętnego użytkownika języka polskiego jako elementy językowe obcego pochodzenia.

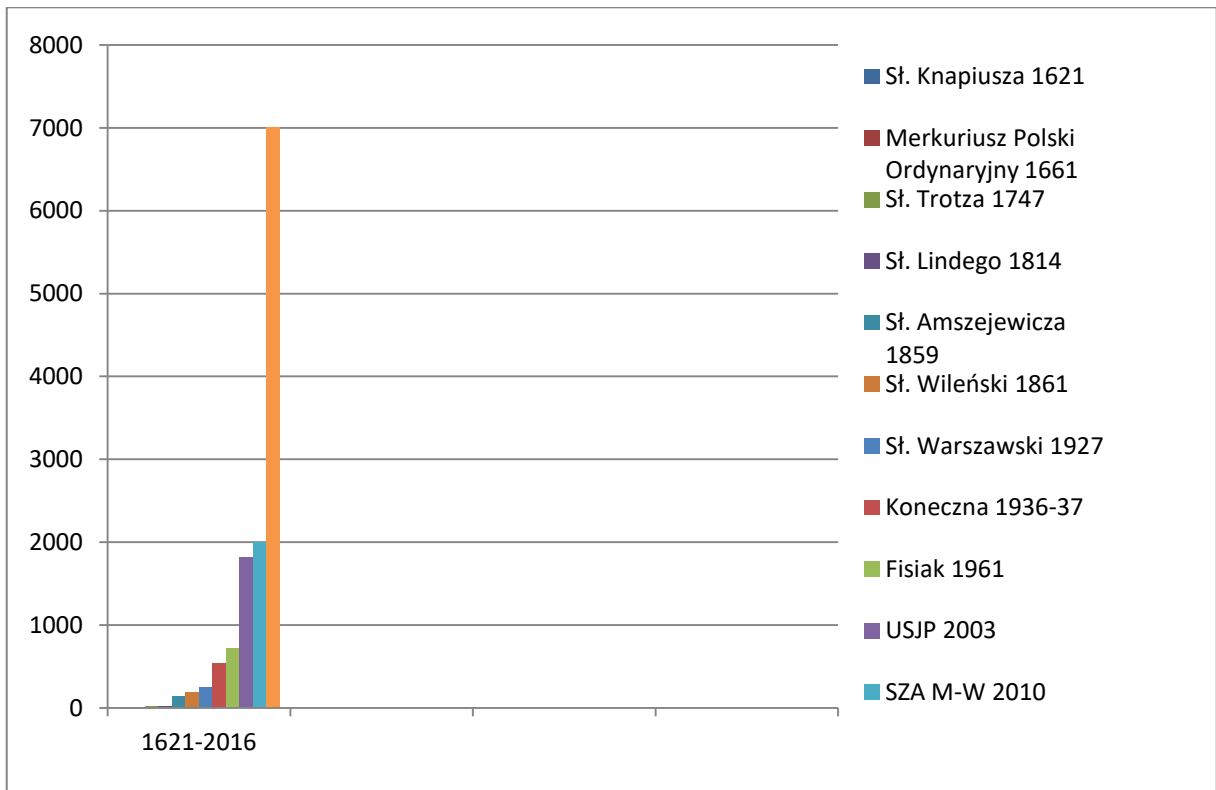
2. WPŁYW JĘZYKA ANGIELSKIEGO NA POLSZCZYZNĘ Z PERSPEKTYWY HISTORYCZNEJ

Anglicyzmy stanowią najnowszą warstwę zapożyczeń w dziejach języka polskiego. Choć pierwsze angielskie leksemy pojawiły się już w polszczyźnie siedemnastowiecznej, to znaczny ich napływ zaczęto odnotowywać po drugiej wojnie światowej. Do kolejnej, jeszcze silniejszej zarówno pod względem liczby, jak i rodzaju fali anglicyzmów przyczyniły się przemiany polityczne, ekonomiczne, społeczne i kulturalne w Polsce po 1989 roku. Najwcześniejsze anglicyzmy właściwe zostały dokładnie opisane w pracach Elżbiety Mańczak-Wohlfeld (1987a,b, 1988a, 1994, 1995: 23–34, 1999b, 2000, 2003, 2005b, 2006: 17–42), Franciszka Peplowskiego (1957, 1989) i Bogdana Walczaka (1983, 1997). Przytaczając dane liczbowe z tych prac, można dokonać źródłowo udokumentowanej chronologizacji zapożyczeń angielskich, która wyraźnie wskazuje na tendencję wzrostową: jedna pożyczka w 1621 roku² (SK), 8 anglicyzmów w 1661 roku („Merkuriusz Polski Ordynaryjny”), po 17 pożyczek w roku 1747 (ST) i w 1814 (SL), 133 w 1859 (SA), 180 w 1861 (SWil), 250 w latach 1900–1927 (SWar), 531 w latach 1936–1937 (Koneczna 1936/1937), 721 w 1961 roku (Fisiak 1961a), 1820 w 2003 (USJP; Porayski-Pomsta 2006), ponad 2000 w 2010 (SZA M-W) (Mańczak--Wohlfeld 2010: 8) i wreszcie około 7000 anglicyzmów leksykalnych w 2016 roku (SZA F), co przedstawiono na ilustracji 2.1.

Pierwsze zapożyczenia z języka angielskiego w polszczyźnie to ksenizmy, czyli leksemy obcego pochodzenia nacechowane kulturowo, które nie mają odpowiedników w języku zapożyczającym. W „Merkuriuszu Polskim Ordynaryjnym” z 1661 roku znajdujemy rzeczowniki nazywające realia anglosaskie, np. *lord*, *lord major*, *mylord*, *par*, *spiker*. W XVIII wieku w leksykonie geograficznym Franciszka Siarczyńskiego pojawiły się anglicyzmy związane z marynistyką (Mańczak-Wohlfeld 2006: 18, 2010: 9). Wraz ze wzrostem liczby anglicyzmów leksykalnych w polszczyźnie nastąpił wzrost liczby pól semantycznych, które ulegają wzbogaceniu pod wpływem zapożyczenia

² Choć w *Przewodniku* nie omawia się zapożyczeń występujących w odmianach polszczyzny używanej na obszarach anglojęzycznych, warto zaznaczyć, że zapożyczenia angielskie w polszczyźnie imigrantów w Stanach Zjednoczonych są chronologicznie starsze i musiały się pojawić wraz z przybyciem pierwszych polskich osadników do Jamestown w 1608 roku (Pastusiak 1980: 7–8).

obcych leksemów. Analizując najnowsze anglicyzmy, wyraźnie widzimy, że stanowią one nawet podstawę niektórych nowych pól semantycznych, takich jak technologia informatyczna czy cybernetyka.

Z przytaczanych danych liczbowych wyłącza się nazwy własne związane z obszarami anglojęzycznymi, takie jak *Anglia* w słowniku Knapiusza czy *Mississippi* w słowniku Trotza. Przypuszcza się, że w istocie liczba zapożyczeń angielskich we wczesnych słownikach mogła być większa. Badacze najstarszych pożyczek angielskich zwracają uwagę, że autorzy niektórych wczesnych słowników celowo pomijali zapożyczenia angielskie, mając na uwadze czystość polszczyzny. Uwagi te dotyczą słowników Knapiusza, Trotza i Lindego (Pełowski 1957: 204; Mańczak-Wohlfeld 2006: 17). Badania polegające na ekscerpacji materiału z dawnych tekstów prasowych wykazały, że do anglicyzmów zaświadczonych w słowniku Lindego należy dodać kolejnych 19, które pojawiły się w języku polskim do początku XIX wieku (Pełowski 1989). Faktyczna liczba anglicyzmów w polszczyźnie tego okresu była zatem dwukrotnie większa, niż pierwotnie sądzono, i wynosiła około 40 (Walczak 1997: 125), być może nawet 50 (Mańczak-Wohlfeld 2010: 9). Należy jednak zaznaczyć, że niektóre wczesne anglicyzmy okazały się efemerydami, np. spośród 250 anglicyzmów odnotowanych w Słowniku warszawskim 48 nie występuje we współczesnej polszczyźnie; słownik Arcta z 1936 roku zaświadcza aż 1301 anglicyzmów, z których dwie trzecie nie przetrwało do naszych czasów (Mańczak-Wohlfeld 1988a: 25, 2006: 40).

Ilustracja 2.1. Wzrost liczby anglicyzmów właściwych w języku polskim w latach 1621–2016

Najstarsze zapożyczenia leksykalne były wyłącznie rzeczownikami, w większości rodzaju męskiego, o czym decydował wygłos spółgłoskowy. Leksemy angielskie ulegały asymilacji w polszczyźnie, o czym świadczy spolszczona pisownia, np. *poncz*,

Szkot w słowniku Lindego, odmiana fleksyjna większości leksemów oraz liczne derywaty tworzone od zapożyczonych słów angielskich, np. *galonik*, *klubista*, *flanelowy*, *fraczek*, *szkocki*, *angielszczyzna*, także w słowniku Lindego. Jak wykazują badania, w większości starszych zapożyczeń następowało przeniesienie znaczenia obcego etymonu, rzadkie były wypadki zwężenia czy poszerzenia znaczenia pożyczki (zob. 4.2.4).

Historia anglicyzmów mających postać zapożyczeń semantycznych (np. *ciasteczko* w sensie informatycznym < ang. *cookie*) i kalk strukturalno-semantycznych (np. *śmieciowe jedzenie* < ang. *junk food*) jest znacznie krótsza niż historia zapożyczeń właściwych. Najwcześniejsze wyrażenia skalkowane bezpośrednio z języka angielskiego można znaleźć w dziennikach podróży i wspomnieniach Polaków, którzy podróżowali do Wielkiej Brytanii w pierwszej połowie XIX wieku. Te wczesne kalki, które okazały się efemerydami, były wynikiem braku stosownych ekwiwalentów w języku polskim i służyły do opisu realiów angielskich. Jedną z pierwszych kalk z języka angielskiego było wyrażenie *robiciel królów*, przetłumaczone dosłownie z ang. *kingmaker* (części wyrażenia *Warwick the Kingmaker*) przez Karola Sienkiewicza (2007 [1820–1821]). Wyrażenia *wysoka szkoła* i *szkoła gramatyczna* były kopiami angielskich złożów *high school* i *grammar school*, utworzonymi przez Lacha-Szyrmę w *Reminiscences* (2005 [1820–1824]) (Cebrat 2011: 251, 258).

Pierwsze zapożyczenia semantyczne i kalki strukturalno-semantyczne w języku polskim ogólnym pojawiły się dopiero w drugiej połowie XX wieku. W pracach na temat zapożyczeń z tamtego okresu wymienia się zaledwie po kilka ich przykładów (Ożdżyński 1970: 69; Kurkowska 1976; Faust 1982; Markowski 1992a). Najwcześniejsze kalki strukturalno-semantyczne i półkalki należały do terminologii sportowej, np. *półłyżwowy (krok)* (< ang. *semi-skating (step)*), *długa piłka* (< ang. *long ball*), *tenis stołowy* (< ang. *table tennis*) (Ożdżyński 1970: 69). Jeszcze w publikacji z 1993 roku kalki strukturalno-semantyczne z języka angielskiego określane są jako rzadkie i wymienione zostają jedynie trzy przykłady: *kobieta interesu* (< ang. *businesswoman*), *lekarz rodzinny* (< ang. *family doctor*) i *profesor wizytujący* (< ang. *visiting professor*) (Sękowska 1993: 247). Ogólnie można powiedzieć, że przed 1989 rokiem kalki strukturalno-semantyczne były raczej nieliczne w języku polskim i należały do nich, obok wcześniej wymienionych, następujące wyrażenia: *nadwaga* (< ang. *overweight*), *wiatrówka* (< ang. *wind-jacket*), *Żelazna Dama* (< ang. *Iron Lady*), *zimna wojna* (< ang. *cold war*), *wyścig zbrojeń* (< ang. *arms race*), *drapacz chmur* (< ang. *skyscraper*), *czarny rynek* (< ang. *black market*) i *bank krwi* (< ang. *blood bank*).

W kolejnych latach liczba angielskich kalk i zapożyczeń semantycznych w polszczyźnie rośnie lawinowo. Słownik anglosemantyzmów (Witalisz 2007a), tj. zapożyczeń semantycznych z języka angielskiego, wymienia ponad dwieście leksemów polskich i obcych, lecz dobrze polszczyźnie przyswojonych, które pod wpływem angielszczyzny rozszerzyły swoje znaczenia. Wiele z tych leksemów przejęło więcej niż jeden obcy sens, dlatego faktyczna liczba anglosemantyzmów jest znacznie większa.

Kolejne prace uzupełniają listę zapożyczeń semantycznych z języka angielskiego, zob. np. Zabawa (2008, 2010a, 2012, 2013b, 2014a,b), Wach (2013). Podobnie rzecz się ma z kalkami strukturalno-semantycznymi. Lista kalk opublikowana w 2015 roku w *English loan translations in Polish* (Witalisz 2015) liczy 547 kalk, które należą do polszczyzny ogólnej oraz są powszechnie rozumianymi terminami z dziedzin informatyki i ekonomii. Można przypuszczać, że gdyby uwzględnić również kalki używane przez specjalistów w profesjolektach, ich liczba byłaby znacznie większa. Powiększająca się liczba kalk i zapożyczeń semantycznych w polszczyźnie jest odzwierciedleniem potrzeb onomazjologicznych Polaków, którzy chętnie czerpią ze zdobyczy innych kultur, szczególnie z kultury angloamerykańskiej. Kalkowanie stało się wygodną metodą nazywania angloamerykańskich pojęć.

We wzroście liczby zapożyczeń zarówno właściwych, jak i ukrytych znaczną rolę odegrała historia. Przed XVIII wiekiem angielsko-polskie kontakty językowe były raczej sporadyczne, kultury anglosaskiej bowiem w Polsce nie znano. Polacy chętnie czerpali z innych kultur, początkowo z czeskiej, potem włoskiej i francuskiej, co zawsze znajdowało odzwierciedlenie w języku. Warto jednak wspomnieć o uchodźcach katolickich ze Szkocji, którzy osiedlali się w Polsce od XVI wieku (np. Robert Portius osiadły w Krośnie w XVII wieku), oraz o wymianie handlowej między Anglią a Gdańskiem od 1706 roku. Jeśli ponownie spojrzeć na dane liczbowe przytoczone powyżej, wyraźnie widać znaczny napływ anglicyzmów leksykalnych w XIX wieku, do czego zapewne przyczyniło się zwycięstwo Brytyjczyków w wojnach napoleońskich w roku 1815 oraz następujący po tym rozkwit imperium brytyjskiego, określanego mianem „imperium, nad którym nigdy nie zachodzi słońce”, ponieważ na początku XX wieku obejmowało jedną czwartą powierzchni lądowej Ziemi, a angielski wprowadzany przymusowo na terenach kolonizowanych osiągnął z czasem status *lingua franca*. Znaczenie miały także rewolucja przemysłowa zapoczątkowana w Anglii w XVIII wieku, stwarzająca konieczność wprowadzenia nowej angielskiej terminologii wraz z nowymi technologiami, oraz zapoczątkowana w dobie romantyzmu, zrodzonego w Anglii, anglomania, obejmująca fascynację nie tylko literaturą angielską³, lecz także na przykład angielską modą⁴ (Walczak 1983: 123; Mańczak-Wohlfeld 2006: 10, 36). Ponadto sukces ekonomiczny Stanów Zjednoczonych oraz idee wolności osobistej i względnej tolerancji religijnej przyciągały tam fale polskich imigrantów zarobkowych, religijnych i politycznych, począwszy od 1608 roku, co miało wpływ na kontakty polsko-amerykańskie. Warto przy okazji wspomnieć, że do rozpowszechniania, być może niecelowego, anglicyzmów przyczynił się podróżujący do Ameryki Henryk Sienkiewicz, który do swoich prac (chodzi tu o 11 wybranych tekstów) wprowadził 186 zapożyczeń angielskich, z czego ponad sto nierejestrowanych w ówczesnych słownikach

³ Adam Mickiewicz nauczył się angielskiego, by czytać poezję lorda Byrona. Przetłumaczył też jego powieść poetycką *The Giaour* (*Giaur*).

⁴ Por. postać Hrabiego w *Panu Tadeuszu*, 1834.

(Walczak 1997: 129)⁵. Podobnie Bolesław Prus, w którego tekstach literackich i publicystycznych można znaleźć łącznie 82 angielskie pożyczki (Pihan-Kijasowa 1992: 172).

Jeśli chodzi o XX wiek, to ogólnie można powiedzieć, że do wzrostu liczby zapożyczeń angielskich przyczyniły się kontakty polityczne i dyplomatyczne, wymiana handlowa, rozwój nauk i nowych technologii, zainteresowanie nieznanymi sportami. Po drugiej wojnie światowej Wielka Brytania i Stany Zjednoczone czyniły ogromne inwestycje w opracowanie najskuteczniejszych metod nauczania języka angielskiego jako obcego, co niewątpliwie jeszcze bardziej przyczyniło się do dominującej roli tego języka. Wreszcie zniesienie żelaznej kurtyny w 1989 roku spotęgowało wpływy zachodnie, nie tylko kulturowe, lecz także językowe, które zazwyczaj są odzwierciedleniem tych pierwszych. Językiem, z którego polszczyzna zaczęła czerpać i czerpie nadal, jest język angielski, który zastąpił łacinę i język francuski w funkcji języka międzynarodowego.

Warto również zauważyć, że współczesna polszczyzna nie jest odosobniona w procesie przejmowania anglicyzmów. Język angielski wpływa nie tylko na języki europejskie, lecz także na języki azjatyckie. W jednym z rozdziałów tego *Przewodnika* określono język angielski jako współczesne źródło internacjonalizmów.

WSKAZÓWKI BIBLIOGRAFICZNE

Najdawniejsze wpływy angielszczyzny na język polski opisano w następujących pracach: Walczak (1983, 1997); Mańczak-Wohlfeld (1987a,b, 1988a, 1994, 1999b, 2000, 2003, 2005b).

⁵ Henryk Sienkiewicz prawdopodobnie jako pierwszy nadał językowi Polonii amerykańskiej nazwę „polsko-amerykański język”, przytaczając w *Listach z podróży do Ameryki* (1978 [1880]) liczne przykłady amerykanizmów.

3. ANGLICYZMY A POLA SEMANTYCZNE

W ustalaniu relacji języka do kultury, historii narodu i zmieniającej się rzeczywistości pomocne okazuje się tematyczne sklasyfikowanie zapożyczeń i wyróżnienie pól semantycznych, które w danym czasie zostały najbardziej wzbogacone pod wpływem obcym. Najstarsze anglicyzmy, które były zapożyczeniami właściwymi, odnosiły się niemal wyłącznie do realiów przede wszystkim angielskich, później także amerykańskich. Brak rodzimych odpowiedników przyczyniał się do bezpośredniego zapożyczania obcych leksemów, takich jak *lord* czy *dolar*. Jak wspomniano, pierwszym polem semantycznym wzbogaconym wyraźnie już w XVIII wieku pod wpływem angielskim była marynistyka. W leksykonie geograficznym Franciszka Siarczyńskiego *Geografia, czyli opisanie naturalne, historyczne i polityczne krajów i narodów we czterech częściach zawierające się* znajdujemy 5 anglicyzmów związanych z morzem: *kuter*, *kecz*, *jacht*, *sloop* (dzisiaj *slup*) i *bord* (Mańczak-Wohlfeld 2006: 18, 2010: 9).

Sto lat później liczba pól semantycznych rośnie wraz ze wzrostem liczby anglicyzmów w języku polskim. Leksemy pochodzenia angielskiego odnotowane w Słowniku warszawskim można podzielić na 18 pól semantycznych (Mańczak-Wohlfeld 1988a: 28), z czego najliczniej reprezentowane są: sport i gry (np. *dżokej*, *finisz*, *lider*, *rekord*, *sport*, *tenis*), życie społeczno-polityczne (np. *dżentelmen*, *koroner*, *landlord*, *mityng*, *wig*), kuchnia (np. *befsztyk*, *dżyn*, *pikle*, *piknik*, *sandwicz*, *whisky*), ubrania i materiały ubraniowe (np. *makintosh*, *moher*, *smoking*, *welwet*), gospodarka (np. *budżet*, *business*, *czek*, *strajk*). Inne dziedziny to: geologia (np. *dewon*, *labrador*), transport (np. *rower*, *tramwaj*, *wagon*), realia amerykańskie (np. *mustang*, *tomahawk*, *wigwam*), żegluga (np. *dok*, *harpun*), nauka (np. *darwinizm*, *wat*), życie towarzyskie (np. *flirt*, *toast*), literatura (np. *folklor*, *szekspiryzm*), monety i miary (np. *akr*, *galon*, *pens*) oraz religia (np. *metodysta*, *mormon*). Najmniej licznie reprezentowane są pola semantyczne odnoszące się do stanów duchowych (np. *trans*), rolnictwa (np. *dren*), chirurgii (np. *katgut*) i broni (np. *rewolwer*). Spolszczona pisownia większości przytoczonych przykładów świadczy o dużym stopniu asymilacji anglicyzmów.

Dekadę po wydaniu ostatniej części Słownika warszawskiego Halina Koneczna (1936/1937) rejestruje 531 anglicyzmów właściwych, które dzieli na 21 pól semantycznych. Najliczniejsze są ponownie zapożyczenia związane ze sportem (121 leksemów) oraz z terminologią morską (100 leksemów). Następnie wymienia: życie kulturalne,

handel, przemysł i bankowość, materiały i odzież, potrawy i napoje, komunikację, miary i wagi, przestępców prawa i walkę z nimi, taniec i muzykę taneczną, zwierzęta, gry w karty, przyrodę, lotnictwo, radiofonię, teatr, kinematograf i cyrk, broń i sposoby walki, terminy naukowe, życie towarzyskie, urządzenia domowe oraz życie codzienne.

Anglicyzmy zebrane w roku 1970 przez Jacka Fisiaka (1970) zostały podzielone na 12 głównych pól semantycznych, z których każde zawiera bardziej szczegółowe podgrupy semantyczne, np. sport, najliczniej reprezentowana kategoria, ma ich aż 12 (np. terminy ogólne, lekka atletyka, gry zespołowe, tenis). Pozostałe pola semantyczne to: terminologia morska, ekonomia i handel, nauka i technika, transport, motoryzacja i podróże, człowiek i społeczeństwo, posiłki, pożywienie i napoje, ubrania, moda, kosmetyki i ozdoby, kultura i sztuka, życie i instytucje polityczne oraz rolnictwo. Grupa dwunasta obejmuje leksemy niepowiązane semantycznie.

Jakkolwiek w podziale Elżbiety Mańczak-Wohlfeld (1992: 31–42) 1600 anglicyzmów właściwych na 42 główne pola semantyczne (13 z nich ma subpola) sport ponownie zajmuje czołową pozycję pod względem liczby zapożyczonych leksemów, to należy odnotować, że po raz pierwszy pojawiają się pola semantyczne związane z komputerami (na 12 miejscu), meteorologią (miejsce 39) i cybernetyką (miejsce 41). Warto też zauważyć, że pole semantyczne odnoszące się do terminologii związanej z morzem zajmuje w tej klasyfikacji dopiero 7 miejsce (w pracy Fisiaka – miejsce 5), co wskazuje na zmianę proporcji anglicyzmów w poszczególnych polach. Różnorodność semantyczna anglicyzmów oraz ich liczba pozwalają w kolejnych latach wyróżnić jeszcze 3 nowe pola semantyczne – pracę, reklamę oraz narkotyki (Mańczak-Wohlfeld 1995: 73). Łącznie mamy zatem 45 pól semantycznych obejmujących następujące dziedziny: sport, człowiek, ubiór i moda, muzyka, pożywienie, biologia, morze, technika, ekonomia, transport, język pisany, komputery, polityka, fizyka, chemia, handel, medycyna, militaria, film, górnictwo i metalurgia, minerały, geologia, radio i telewizja, religia, sztuka, rolnictwo i ogrodnictwo, turystyka, prawo anglosaskie, elektryczność, miary, rozrywka, fotografia, filozofia i inne idee, geografia, pomieszczenia i ich części, karty, pisanie i druk, pieniądze, meteorologia, edukacja, cybernetyka, materiały, praca, reklama, narkotyki⁶.

Pola semantyczne zostały także zidentyfikowane dla zapożyczeń ukrytych. W pracy na temat anglosemantyzmów (Witalisz 2007a: 186–190, 214) wymieniono 18 zakresów tematycznych, z których najliczniej reprezentowane są: polityka, biznes, ekonomia i handel oraz kultura popularna, włączająca takie subpola, jak film, muzyka, pożywienie, zachowanie. W dalszej kolejności należy wymienić pożyczki semantyczne używane w języku dziennikarzy i specjalistów komputerowych. Pozostałe anglosemantyzy występują w następujących dziedzinach: reklama, kosmetologia, sport,

⁶ Pola te, poza trzema ostatnimi, są w większości zgodne z wcześniejszym podziałem zaproponowanym w 1988 roku. Autorka dokonała wtedy analizy 1412 leksemów pochodzenia angielskiego, dzieląc je na 42 pola semantyczne (Mańczak-Wohlfeld 1988c). Blisko czterdziestu zapożyczeń nie włączono do podziału, ponieważ każde z nich odpowiadało innemu polu semantycznemu.

odmiany środowiskowe, technologia, edukacja, psychologia, medycyna, motoryzacja, ekologia, nauka, militaria, język potoczny.

Angielskie kalki strukturalno-semantyczne (Witalisz 2015: 226–229) zostały opatrzone kwantyfikatorymi nazywanymi 28 pól semantycznych, do których należą, od najliczniej do najmniej wzbogaconych: biznes, ekonomia i bankowość, dziennikarstwo, terminologia komputerowa, polityka, kultura popularna (muzyka, film, rozrywka), socjologia (człowiek, praca, zachowanie), przysłowia, sport, nowe technologie, jedzenie i sztuka kulinarna, medycyna, reklama, literatura, kultura angloamerykańska, kosmetologia, przemysł samochodowy, nauki ścisłe, językoznawstwo, militaria, moda, edukacja, przemysł lotniczy i kosmiczny, ekologia, usługi, psychologia, klimat, środowisko oraz wyrażenia slangowe, włączające wyrażenia związane z narkotykami.

Zebrane powyżej dane zestawiono w tabeli 3.1.

Tabela 3.1. Pola semantyczne najsilniej wzbogacone anglicyzmami właściwymi i ukrytymi

Anglicyzmy właściwe/leksykalne				Lp.	Zapożyczenia semantyczne i kalki strukturalno-semantyczne	
SWar 1900–1927	Koneczna 1936/1937	Fisiak 1970*	Mańczak-Wohlfeld 1992, 1995		Witalisz 2007a	Witalisz 2015
sport i gry	Sport	sport	sport	1	polityka	biznes, ekonomia, bankowość
życie społeczno-polityczne	terminologia morska	nauka i technika	człowiek, społeczeństwo, organizacje	2	biznes, ekonomia i handel	dziennikarstwo
kuchnia	życie kulturalne	sztuka i kultura	ubiór i moda	3	kultura popularna: film, muzyka, pożywienie, zachowanie	komputery, informatyka
ubrania i materiały ubraniowe	handel, przemysł i bankowość	człowiek i społeczeństwo	muzyka, tańce	4	dziennikarstwo	polityka
gospodarka	materiały i odzież	terminologia morska	pożywienie napoje, posiłki	5	komputery, informatyka	kultura popularna: muzyka, film, rozrywka
transport	potrawy i napoje	ekonomia i handel	biologia, genetyka	6	reklama	socjologia: człowiek, praca, zachowanie

Anglicyzmy właściwe/leksykalne				Lp.	Zapożyczenia semantyczne i kalki strukturalno-semantyczne	
SWar 1900–1927	Koneczna 1936/1937	Fisiak 1970*	Mańczak-Wohlfeld 1992, 1995		Witalisz 2007a	Witalisz 2015
żegluga	komunikacja	ubranie, moda, kosmetyki, ozdoby	morze	7	kosmetologia	przysłowia
realia amerykańskie	miary i wagi	życie polityczne i instytucje	technika	8	sport	sport
literatura	przestępcy prawa i walka z nimi	posiłki, pożywienie i napoje	ekonomia	9	środowiskowe	technologie
monety i miary	taniec i muzyka taneczna	transport, motoryzacja i podróże	transport	10	technologia	jedzenie i sztuka kulinarna
nauka	Zwierzęta	rolnictwo	język pisany	11	edukacja	medycyna
religia	gra w karty	inne	komputery	12	psychologia	reklama

* Pola poniżej są wymienione w innej kolejności niż w pracy Fisiaka (1970) – tutaj zostały ułożone ilościowo, od najliczniejszego do najmniej licznego.

W tabeli 3.1 przedstawiono w porządku ilościowym te pola semantyczne, które zostały najbardziej wzbogacone pod wpływem języka angielskiego. Należy zaznaczyć, że ostatnich badań semantycznych anglicyzmów właściwych dokonano w 1996 roku, a więc w czasie gdy technologia informatyczna dopiero zaczynała się rozwijać w Polsce. Dlatego pole semantyczne „komputery” zajmuje dopiero 12 pozycję. Inaczej przedstawia się sytuacja w wypadku zapożyczeń semantycznych i kalk strukturalno-semantycznych zbadanych dekadę później – komputery i informatyka zajmują odpowiednio 5 i 3 miejsce. Widać zatem, jak rozwój nowych dziedzin wpływa na zmiany ilościowe w poszczególnych polach semantycznych. W SZA M-W z 2010 roku można znaleźć 153 leksemy związane z komputerami i kolejne 54 odnoszące się do nowych technologii. Należy się spodziewać, że obecnie liczba anglicyzmów właściwych w obu tych kategoriach jest znacznie większa. Do innych nowszych dziedzin można zaliczyć reklamę, dziennikarstwo, kosmetologię i narkotyki.

Sport, który stanowi najliczniej reprezentowane pole semantyczne wśród anglicyzmów właściwych, znalazł się dopiero na 8 miejscu, jeśli chodzi o zapożyczenia semantyczne i kalki. Może to wskazywać, że nazwy sportów zapożyczamy chętniej w postaci oryginalnej, np. *curling* czy *kitesurfing*.

Do pól, które są wspólne dla wszystkich anglicyzmów właściwych, można zaliczyć następujące: sport, człowiek i życie społeczno-polityczne, morze, pożywienie, napoje i posiłki, ekonomia i handel, ubiór i moda, transport oraz życie kulturalne i towarzyskie. Powyższe zestawienie pozwala także wyłonić te obszary semantyczne, które są wspólne dla wszystkich anglicyzmów. Są to: sport, handel, ekonomia i bankowość, człowiek i społeczeństwo, kulinaria, kultura popularna, włączająca teatr i muzykę, życie polityczne i instytucje, technologia oraz nauka.

Warto także zwrócić uwagę, że wśród najnowszych zapożyczeń liczną grupę stanowią anglicyzmy oraz angielsko-polskie neologizmy hybrydalne należące do języka młodzieży i subkultur, np. *dzołkarz* (ang. *joke* ‘dowcip’ + *-arz*), *debeściara* (ang. *the best* ‘najlepszy’ + *-ara*), *dragowiec* (ang. *drag* ‘narkotyk’ + *-owiec*), *dinksiak* (ang. *DINK (Double Income No Kids)* ‘podwójne dochody, brak dzieci’ + *-siak*), *hardkorówka* (ang. *hardcore* ‘rodzaj mocnego punk rocka’ + *-ówka*), *czeknąć* (ang. *to check* ‘sprawdzać’ + *-nąć*), *wiochmeński* (*wiocha* + ang. *man* + *-ski*), *sorewicz* (ang. *sorry* + *-ewicz*), *dzięks* (*dzięk(i)* + ang. *(thank)s*), *looknąć* (ang. *to look* ‘patrzyć’ + *-nąć*), *didżejowanie* (ang. *DJ (Disk Jockey)* ‘didżej’ + *-owanie*), *blantowiec* (ang. *blunt* ‘papieros z marihuaną’ + *-owiec*), *rymować na lajfa* (*rymować na* + ang. *live* ‘na żywo’), *bakać* (ang. *baccy* ‘tytoń’, slang. + *-ać*), *sampłować* (ang. *sample* ‘fragment utworu umieszczony w innym utworze’ + *-ować*), *snifować* (ang. *to sniff* ‘wąchać’ + *-ować*), *szczęśliwy pył* (< ang. *happy dust*), *kwaśna głowa* (< ang. *acid head*). Więcej przykładów w: Moch (2001, 2002); Bartłomiejczyk (2006); Zdunkiewicz-Jedynak (2008); Rostowska (2009); Obara (2012); Urban (2013); Niepytalska-Osiecka (2014); zob. też SSAW i DSUE.

Odwołując się do zasady nierozzerwalności języka i kultury oraz do języka jako narzędzia odzwierciedlającego przemiany kulturowe, łatwo zdefiniować wzorce kulturowe, które Polacy czerpią z Zachodu, a dokładnie – z kultury angloamerykańskiej. Najliczniejsze anglicyzmy w ostatnich latach wypełniają luki leksykalne w obrębie takich pól semantycznych, jak polityka, biznes i ekonomia, język dziennikarski, język reklamy, szeroko rozumiane życie społeczne obejmujące pracę, kulturę popularną, zachowania, ubiory, sposób odżywiania i dbanie o ciało, narkotyki oraz terminy informatyczne, nowe technologie i slang młodzieżowy. Te zmiany językowe są ilustracją przemian politycznych, ekonomicznych i społecznych w Polsce po 1989 roku⁷.

WSKAZÓWKI BIBLIOGRAFICZNE

Pola semantyczne wzbogacone pod wpływem języka angielskiego sklasyfikowano w następujących pracach: Koneczna (1936/1937); Fisiak (1961a, 1970); Mańczak-Wohlfeld (1988c, 1992: 31–42, 1995: 68–73); Witalisz (2007a: 186–190, 2015: 226–229).

⁷ Warto zauważyć, że jedno z pierwszych badań anglicyzmów właściwych w języku Polonii amerykańskiej rejestruje ekonomię, handel, technologię, dziennikarstwo i politykę jako najliczniej reprezentowane pola semantyczne (Doroszewski 1938: 79).

Ponadto istnieje wiele prac omawiających zapożyczenia z języka angielskiego w poszczególnych polach semantycznych, np.: Paryski (1957); Kania (1975); Wróblewski (1989); Witorska (1990); Dzikiewicz i Miodek (1991); McGovern (1992); Matusiak (1997); Mańczak-Wohlfeld (1999a, 2000); Dąbrowska (2000); Godzic (2000); Górnicz (2000); Piotrowicz i Witaszek-Samborska (2000); Moch (2001, 2002); Ociepa (2001); Bartłomiejczyk (2006); Zdunkiewicz-Jedynak (2008); Rostowska (2009); Obara (2012); Urban (2013); Niepytalska-Osiecka (2014).

4. ANGLICYZMY WŁAŚCIWE/LEKSYKALNE

4.1. ANGLICYZM WŁAŚCIWY/LEKSYKALNY – DEFINICJA

Zapożyczenia właściwe albo leksykalne to leksemy przejęte z języka obcego. Proces zapożyczania w tym wypadku obejmuje importację zarówno znaczenia, jak i formy obcego leksemu (Haugen 1950: 214), przez co nowe zapożyczenia właściwe są zwykle łatwo rozpoznawane przez użytkowników języka pożyczającego, szczególnie wtedy, gdy języki w kontakcie są odległe genetycznie, np. *crowdfunding* (< ang. *crowdfunding*), *casualowy* (< ang. *casual*), *googlować* (< ang. *to google*).

Zapożyczenia właściwe/leksykalne w pracach badaczy europejskich i amerykańskich noszą nazwę *loanwords* (Haugen 1950: 214, 1956: 764; Weinreich 1953: 47; Görlach 2002: 3), *Entlehntes Wörter*, z rozróżnieniem na *Fremdwörter* (zapożyczenie niezasymilowane, cytaty) i *Lehnwörter* (zapożyczenie zasymilowane) (Betz 1949: 26; Duckworth 1977: 40), *borrowed words*, z rozróżnieniem na *foreign words* (niezasymilowane) i *loan words* (zasymilowane) (Duckworth 1977: 40; Grzega 2003: 26), *importation/lexical borrowings* (Gómez Capuz 1997: 87).

Anglicyzm właściwy/leksykalny to leksem, którego źródłem jest język angielski (zob. 1.1). Jeśli przyjrzeć się Anglicyzmom właściwym w języku polskim, takim jak np. *komputer* (< ang. *computer*), *fejkowy* (< ang. *fake*) czy *klikać* (< ang. *to click*), to można zauważyć, że niektóre z nich różnią się formą od swych angielskich pierwowzorów. Dzieje się tak, ponieważ angielskie leksemy w mniejszym lub większym stopniu przystosowują się do polskich reguł ortograficznych, fonologicznych i morfologicznych, co nazywamy asymilacją zapożyczeń właściwych. Jeśli chodzi o znaczenie obcego leksemu, to wykazano, że większość zapożyczeń właściwych zgadza się semantycznie ze swymi obcymi modelami, przy czym nierzadko dochodzi też do przejęcia tylko jednego sensu obcego leksemu, o czym będzie mowa poniżej (zob. 4.2.4).

Anglicyzmy leksykalne/właściwe w języku polskim to (większość przykładów za SZA M-W):

- zapożyczone leksemy proste, np. *klub* (< ang. *club*), *drugi* (< ang. *drugs*), *slogan* (< ang. *slogan*), *event* (< ang. *event*), *lunch* (< ang. *lunch*), *trik* (< ang. *trick*), *budżet*

(< ang. *budget*), *loft* (< ang. *loft*), *live* (< ang. *live*), *limeryk* (< ang. *limerick*), *gogle* (< ang. *goggles*), *pi(d)żama* (< ang. *pyjamas*), *gender/dżender* (< ang. *gender*), *casualowy* (< ang. *casual*), *coach* (< ang. *coach*), *bourbon* (< ang. *bourbon*), *bikini* (< ang. *bikini*), *rum* (< ang. *rum*), *aut* (< ang. *out*), *jacht* (< ang. *yacht*), *hokej* (< ang. *hockey*), *hobby* (< ang. *hobby*), *golf* (< ang. *golf*), *test* (< ang. *test*), *tost* (< ang. *toast*), *tunel* (< ang. *tunnel*), *browsować* (< ang. *to browse*), *logować się* (< ang. *to log in*), *trenować* (< ang. *to train*), *spam* (< ang. *spam*), *jazz* (< ang. *jazz*), *house* (< ang. *house*), *zoom* (< ang. *zoom*), *stek* (< ang. *steak*), *wow!* (< ang. *wow*), *ups!* (< ang. *oops*),

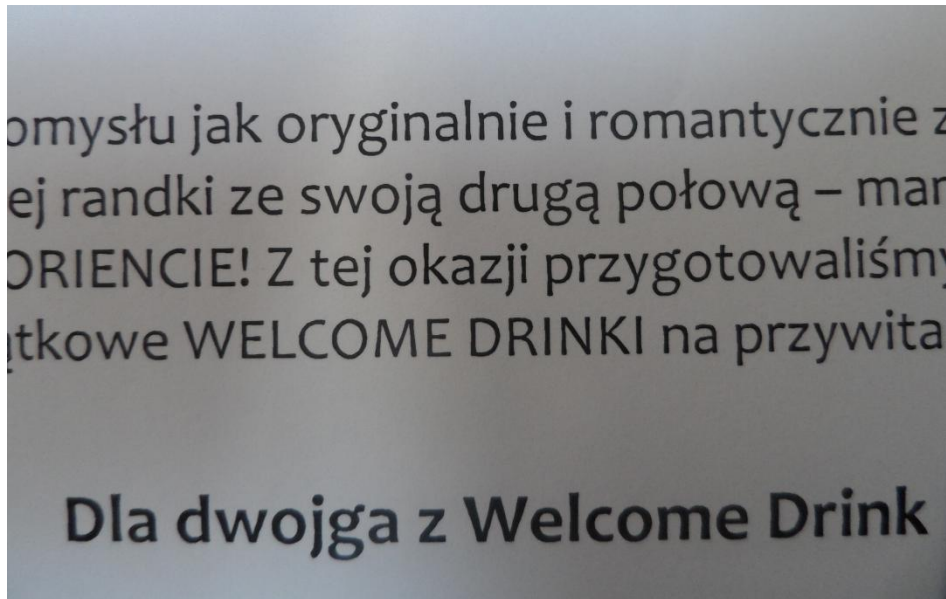
- zapożyczone ucięcia, ucięcia złożone i kontaminacje, np. *nick* (< ang. *nick* < ang. *nickname*), *pub* (< ang. *pub* < ang. *public house*), *wi-fi* (< ang. *wi-fi* (*wireless fidelity*)), *smog* (< ang. *smog* (*smoke* + *fog*)), *fanzin* (< ang. *fanzine* (*fan* + *magazine*)), *frutarianin* (< ang. *fruitarian* (*fruit* + (*vege*)*tarian*)),
- zapożyczone derywaty, np. *establishment* (< ang. *establishment*), *recykling* (< ang. *recycling*), *skaner* (< ang. *scanner*), *fitness* (< ang. *fitness*), *seksizm* (< ang. *sexism*), *lobbing* (< ang. *lobbying*), *lider* (< ang. *leader*), *legginsy* (< ang. *leggings*), *formatywny* (< ang. *formative*), *folder* (< ang. *folder*), *impeachment* (< ang. *impeachment*), *dygitalizacja* (< ang. *digitalization*), *karawaning* (< ang. *caravanning*), *manager/menadżer/menedżer*⁸ (< ang. *manager*), *outsourcing* (< ang. *outsourcing*), *curling* (< ang. *curling*), *rower* (< ang. *Rover* < ang. *rover*), *swinger* (< ang. *swinger*), *happening* (< ang. *happening*), *appeasement* (< ang. *appeasement*), *celebryta* (< ang. *celebrity*), *diler* (< ang. *dealer*), *broker* (< ang. *broker*), *briefing* (< ang. *briefing*), *trendy* (< ang. *trendy*), *ageizm* (< ang. *ageism*), *jogging* (< ang. *jogging*), *leasing* (< ang. *leasing*), *zapping* (< ang. *zapping*), *wellness* (< ang. *wellness*),
- zapożyczone złożenia, np. *kongresmen* (< ang. *congressman*), *feedback* (< ang. *feedback*), *snowboard* (< ang. *snowboard*), *software* (< ang. *software*), *seksapil* (< ang. *sex-appeal*), *self-service* (< ang. *self-service*), *grejpfrut* (< ang. *grapefruit*), *password* (< ang. *password*), *pendrive* (< ang. *pendrive*), *penthouse* (< ang. *penthouse*), *paintball* (< ang. *paintball*), *outsider/autsajder* (< ang. *outsider*), *online* (< ang. *online*), *mainstream* (< ang. *mainstream*), *kitesurfing* (< ang. *kitesurfing*), *freestyle* (< ang. *freestyle*), *folklor* (< ang. *folklore*), *coming out* (< ang. *coming out (of the closet)*), *networking* (< ang. *networking*), *breakdance* (< ang. *breakdance*), *biznesplan* (< ang. *business plan*), *billboard* (< ang. *billboard*), *bestseller* (< ang. *bestseller*), *know-how* (< ang. *know-how*), *windsurfing* (< ang. *windsurfing*), *Internet* (< ang. *Internet* (*inter(national)* + *net(work)*)), *hotspot* (< ang. *hotspot*), *tramwaj* (< ang. *tramway*), *login* (< ang. *login*), *(e-)mail* (< ang. *(e-)mail*),

⁸ SJPDor podaje również formę *menażer*, wskazując, że w swoim pierwotnym znaczeniu ‘osoba zajmująca się organizowaniem występów artysty, sportowca’ leksem ten został zapożyczony z języka francuskiego (*ménageur*).

- zapożyczone zestawienia i związki frazeologiczne, np. *native speaker* (< ang. *native speaker*), *public relations* (< ang. *public relations*), *science fiction* (< ang. *science fiction*), *nordic walking* (< ang. *nordic walking*), *fast food* (< ang. *fast food*), *non profit* (< ang. *non-profit*), *love story* (< ang. *love story*), *jet lag* (< ang. *jet lag*), *jam session* (< ang. *jam session*), *golden retriever* (< ang. *golden retriever*), *garden party* (< ang. *garden party*), *last minute* (< ang. *last minute*), *all inclusive* (< ang. *all inclusive*), *crash test* (< ang. *crash test*), *spin doktor* (< ang. *spin doctor*), *talk-show* (< ang. *talk show*),
- zapożyczone akronimy, np. *TV* (< ang. *TV (TeleVision)*), *NATO* (< ang. *NATO (North Atlantic Treaty Organisation)*), *VAT* (< ang. *VAT (Value Added Tax)*), *GPS* (< ang. *GPS (Global Positioning System)*), *PIN* (< ang. *PIN (Personal Identification Number)*), *PIT* (< ang. *PIT (Personal Income Tax)*), *ABS* (< ang. *ABS (Anti-lock Breaking System)*), *WWW* (< ang. *WWW (World Wide Web)*), *AIDS* (< ang. *AIDS (Acquired Immune Deficiency Syndrome)*), *LCD* (< ang. *LCD (Liquid Crystal Display)*), *PC/pecet* (< ang. *PC (Personal Computer)*), *NASA* (< ang. *NASA (National Aeronautics and Space Administration)*), *LSD* (< ang. *LSD (Lysergic Acid Diethylamide)*), *IT* (< ang. *IT (Information Technology)*), *IQ* (< ang. *IQ (Intelligence Quotient)*), *laser* (< ang. *laser (Light Amplification by Stimulated Emission of Radiation)*), *CIA* (< ang. *CIA (Central Intelligence Agency)*), *HTML* (< ang. *HTML (HyberText Markup Language)*), *PR* (< ang. *PR (Public Relations)*), *UFO* (< ang. *UFO (Unidentified Flying Object)*), *UNICEF* (< ang. *UNICEF (United Nations Internationl Childern's Emergency Fund)*), *USB* (< ang. *USB (Universal Serial Bus)*), *LAN* (< ang. *LAN (Local Area Network)*), *WAP* (< ang. *WAP (Wireless Application Protocol)*), *WTC* (< ang. *WTC (World Trade Center)*), *SMS* (< ang. *Short Message Service*)⁹, *yuppie* (< ang. *yuppie/yuppy (Young Urban Professional)*)
- zapożyczone slogany, cytaty (także literackie), skrzydlate słowa, np. *Do it yourself* (< ang. *Do It Yourself (DIY)*), *No problem* (< ang. *No problem*), *last but not least* (< ang. *last but not least*), *Time is money* (< ang. *time is money*), *to be or not to be, that is the question* (< ang. *to be or not to be, that is the question*).

Jak wykazano w rozdziale 2, anglicyzmów leksykalnych w polszczyźnie stale przybywa. SZA M-W z roku 2010 notuje ich około 2000. Są to leksemy występujące w polszczyźnie ogólnej wraz z powszechnie rozumianymi terminami z zakresu informatyki czy ekonomii. Ponadto trzeba pamiętać o takich dziedzinach, jak biznes, ekonomia, informatyka, cybernetyka, medycyna, w których liczba anglicyzmów profesjonalnych jest bardzo duża. W SZA F, który właśnie powstaje, liczba anglicyzmów właściwych sięga 7000. Dokładną liczbę anglicyzmów leksykalnych we współczesnej

⁹ W języku angielskim zamiast skrótu SMS do nazwania 'wiadomości tekstowej wysyłanej przez telefon komórkowy' używa się złożenia *text message*, SMS zaś to usługa wysyłania wiadomości.

polszczyźnie trudno jest oszacować ze względu na kilka czynników. Niektóre anglicyzmy pojawiające się w tekstach prasowych okazują się efemerydami, co znaczy, że nie dochodzi do ich instytucjonalizacji, czyli upowszechnienia w języku pożyczającym. Inne są używane niezmiernie rzadko, i to wyłącznie w językach specjalistycznych. Niektóre anglicyzmy właściwe są zamieniane w kalki słowotwórczo-semantyczne, np. *homeschooling* (< ang. *homeschooling*) dał początek kalce *nauczanie w domu*. Inne współlistnieją z formą skalkowaną i połowicznie skalkowaną, np. *businesswomen* i *kobieta interesu* oraz *kobieta biznesu* (< ang. *businesswoman*). Wreszcie, anglicyzmów przybywa każdego dnia, dlatego ich faktyczna liczba nieustannie fluktuuje.

Poniżej przedstawiamy wybrane najnowsze anglicyzmy właściwe, nieodnotowane w SZA M-W (2010):

- *after party//afterka/afterek* (< ang. *afterparty* ‘przyjęcie dla wybranych gości, które następuje po większej imprezie głównej, np. koncercie, meczu, dyskoteci’),
 - (1a) „W programie znajdują się także zabawy, konkursy, występy zespołów studenckich, a gwiazdami wieczoru będą Tymon&Transistors (godz. 20.30) oraz Lao Che (22.00). A o północy rozpocznie się **after party** w klubie Straszny Dwór (ul. Studencka)” (DZ 2010, NKJP),
 - (1b) „Potem w okolicach godzin porannych następuje »**afterka**« – impreza **after-party** kończąca lub też przeciągająca zabawę do następnego dnia już w prywatnym mieszkaniu” (GK 2003, NKJP),

- *content manager* (< ang. *web content manager* ‘osoba odpowiedzialna za organizację i sposób prezentacji zawartości strony internetowej’),
(2) „**Content manager**: zajmuje się organizacją i sposobem prezentacji stron www” (DZ 2009, NKJP),
- *crowdfunding* (< ang. *crowdfunding* ‘finansowanie jakiegoś projektu przez społeczność sieciową, internautów’),
(3) „W przypadku dużego zaangażowania autorów projektów w kampanię **crowdfundingową** szanse na uzbieranie potrzebnej kwoty znacząco wzrastają” (F 2014),
- *cyberslacking* (< ang. *cyberslacking* ‘korzystanie z Internetu dla rozrywki przez pracowników firm w miejscu pracy’),
(4) „Tylko 3 proc. badanych korzystających z internetu w pracy przyznaje, że na ich stanowisku zabroniono używania internetu do celów prywatnych. W opinii co drugiego pracownika, jego pracodawca toleruje **cyberslacking**, jeśli nie przeszkadza to w realizowaniu obowiązków zawodowych” (DZ 2008, NKJP),
- *event* (< ang. *event* ‘impreza publiczna, koncert, promocja czegoś itp.’),
(5) „Możemy grać spektakle, ale też organizować koncerty, **eventy**, wystawy, szkolenia, możemy myśleć o sylwestrze w teatrze” (P 2009, NKJP),
- *fejkowy* (< ang. *fake* ‘fałszywy’),
(6a) „**Fejkowe** konta Facebook” (www.gazetawroclawska.pl 2014),
(6b) „Instagram czy Twitter (tam też to działa) wprowadzą lepsze zabezpieczenia, by coraz trudniej było zakładać **fejkowe** konta i nimi handlować” (nevergrowup.pl 2014),
- *grillować* (< ang. *to grill* ‘przesłuchiwać kogoś, wymuszać zeznania’, *kol.*) (zob. 4.2.4),
(7) „Dla mnie dominującym tego przejawem jest prawicowo-kościelne **grillowanie** Owsiaaka” (N 2014),
- *hejt*, *hejtować* (< ang. *to hate* ‘nienawidzić’),
(8) „**Hejtowaliśmy** go, strasznie nas to bulwersowało, ale z miesiąca na miesiąc każdy z nas się w to wkręcał” (N 2014),
- *homeschooling* (< ang. *homeschooling* ‘nauczanie w domu’) i *unschoolingowy* (< ang. *unschooling* ‘metoda nauczania poprzez naturalne doświadczenie życiowe’),
(9) „MEN nie ma żadnych danych, ile dzieci uczy się w grupach **unschoolingowych**. Ze statystyk resortu wynika tylko, że w systemie szkół niepublicznych było w ubiegłym roku 170 tysięcy dzieci, a z **homeschoolingu**, czyli nauczania w domu, korzystało 389 dzieci” (N 2013),
- *kontrakting/contracting* (< ang. *contracting* ‘forma współpracy o określonym czasie trwania, polegająca na zrealizowaniu konkretnego zadania’),

- (10) „Pojawił się też inny rodzaj zatrudnienia: **kontrakting**, czyli praca projektowa, która może trwać kilka tygodni” (N 2013),
- *lajk, lajkować* (< ang. *(to) like* ‘lubić, polubić’),
(11) „Nic dziwnego, że filmik wrzucony na YouTube robi furorę: ma blisko milion odsłon, tysiące **lajków** i liczne remiksy” (N 2013),
 - *lol* (< ang. *lol (laughing out loud* ‘śmiać się głośno’) ‘akronim oznaczający żart, dowcip’),
(12) „W ten sposób można wyrazić swoje emocje w elektronicznym liście albo w czasie pisanej dyskusji w Internecie. Zamiast pisać »uwaga, żartowałem«, wystarczy postawić figlarną buźkę. **LOL** – skrót angielskiego »laughing out loud« – śmieję się w głos” (GW 1998, NKJP),
 - *open space* (< ang. *open space* ‘przestronna przestrzeń w biurowcu, gdzie pracownicy oddzieleni są od siebie niskimi ściankami’),
(13) „Sposób budowania biura, powszechny szczególnie w siedzibach dużych koncernów – tzw. **open space** (jedno duże pomieszczenie podzielone na niewielkie boksy, często ze ścianami ze szkła), sprawia, iż każdy z pracujących widzi, co dzieje się po sąsiedzku” (P 2003, NKJP),
 - *paypass* (< ang. *paypass* ‘sposób płacenia kartą płatniczą poprzez jej zbliżenie do czytnika kart’),
(14) „Ten wyjątkowy produkt łączy wszystkie standardowe funkcje płatnicze (w tym **paypass**) z funkcjonalnością tokenu oraz narzędzia do komunikacji z bankiem” (N 2013),
 - *ray-bany* ‘rodzaj okularów przeciwsłonecznych spopularyzowanych w filmie *Top Gun* w 1986 r.’,
(15) „...do obowiązujących wśród gejów trendów: obowiązkowe **ray-bany**, obcisłe spodnie, za krótkie sweterki” (N 2013),
 - *seksting* (< ang. *sexting (sex + (text)ing)* ‘przesyłanie za pomocą telefonu komórkowego swoich nagich zdjęć’),
(16) „Policja ostrzega, że **seksting** naraża młodych na ryzyko wykorzystania przez pedofilów” (DZ 2009, NKJP),
 - *selfie* (< ang. *selfie* ‘zdjęcie samego siebie, czasem też z innymi osobami, zrobione telefonem komórkowym’),
(17) „Minister był niekwestionowaną gwiazdą podobnej imprezy zorganizowanej w Kancelarii Premiera, gdzie z lubością pozował do modnych **selfies** z licznymi wielbiczkami” (polityka.pl 2016)¹⁰,

¹⁰ Słowo *selfie* nie występuje w tekstach w NKJP (data dostępu: 1 lipca 2016).

- *showrooming* (< ang. *showrooming* ‘oglądanie rzeczy, którą ma się zamiar kupić, w sklepie przed kupieniem jej (taniej) w sklepie internetowym’),
 (18) „Specjaliści od sprzedaży od pewnego czasu mówią o tzw. **showroomingu**, czyli o wizytach w tradycyjnych sklepach, które służą wyłącznie temu, aby obejrzeć z bliska sprzęt, który i tak chce się kupić w sieci” (N 2013),
- *sky is the limit* (< ang. *the sky is the limit* ‘nie ma ograniczeń w tym, co można, co człowiek może osiągnąć’, dosł. ‘niebo jest ograniczeniem’),
 (19) „Wiedzieli, że nie będzie łatwo, Rybicki im złotych gór nie obiecywał. Powtarzał jednak **sky is the limit**, co w firmie obowiązuje także dzisiaj i oznacza, że porywać mogą się na wszystko” (P 2005, NKJP),
- *smartfon* (< ang. *smartphone* ‘telefon łączący w sobie funkcje telefonu, komputera, GPS, poczty elektronicznej, przeglądarki’),
 (20a) „Nokia zaprezentowała dwa nowe telefony. Model 6290 to zaawansowany **smarfon** (połączenie komputera i mobilnego telefonu) 3G pracujący w oparciu o system Symbian OS” (GK 2007, NKJP),
 (20b) „Na targach CeBIT fińska Nokia zaprezentowała swój kolejny **smarfon** (telefon multimedialny)” (GP 2005, NKJP),
- *spyware* (< ang. *spyware* ‘oprogramowanie szpiegujące’),
 (21) „Klienci nie wiedzieli jednak, że instalując to oprogramowanie, umieszczają jednocześnie na dysku swojego komputera **spyware** – program śledzący ich zachowania i wysyłający raporty do serwera Sony BMG” (P 2006, NKJP),
- *stalker, stalking* (< ang. *stalker* ‘prześadowca; ktoś, kto naprzykrza się upatrzonym osobom lub je napastuje’, *stalking* ‘prześadowanie, śledzenie kogoś, naprzykrzanie się komuś’),
 (22a) „Nękają, dzwonią, śledzą, nachodzą [...]. **Stalkerzy** są twardzi, jakby byli ze stali” (N 2013),
 (22b) „Czasem, by uciec od prześladowcy, zmienia miejsce zamieszkania lub pracy. Na **stalking** składają się: telefonowanie, wysyłanie esemesów i e-maili, składanie niemile widzianych podarunków czy kwiatów, a także groźby, zachowania agresywne, śledzenie, obserwowanie itd. Osoba dopuszczająca się takich działań to **stalker**” (P 2007, NKJP),
- *traffic manager* (< ang. *traffic manager* ‘osoba zajmująca się śledzeniem ruchu w witrynie internetowej’),
 (23) „**Traffic manager**: śledzi ruch na witrynach internetowych (pokrewną profesją ma być tzw. new metrics analyst, który również będzie monitorował strony www, tyle że pod kątem liczby odwiedzających je użytkowników)” (DZ 2009, NKJP),
- *trip-hop* (< ang. *trip-hop* ‘rodzaj muzyki elektronicznej wywodzącej się z Bristolu w Wielkiej Brytanii’),

(24) „O *trip-hopie*, muzyce z sieci i bufonach z Londynu mówią [...] z zespołu Portishead” (N 2013),

- *tweet(y)* (< ang. *tweet(s)* ‘krótkie wiadomości wysyłane przez komunikator Twitter’),
(25) „Wyślij wiadomość, co teraz robisz. Krótką, maksimum 140 znaków. Skąd chcesz, z komputera, smartfona, komórki. Po co? Żeby być w stałym kontakcie ze znajomymi. Ze wszystkimi, którzy chętnie dowiedzą się z Internetu, co u ciebie. Te wiadomości to tzw. **tweety**” (P 2009, NKJP),
- *wyczil(out)ować się/szcilować* (< ang. *to chill out* ‘zrelaksować się, wyluzować się, szczególnie po ciężkiej pracy; ochłonać po wysiłku fizycznym, intelektualnym’),
(26a) „»**Wyczilować**« czyli wystudzić się można w osobnej sali, gdzie jest trochę cichsza muzyka” (GK 2003, NKJP),
(26b) „W garniturach albo przynajmniej koszulach i marynarkach »odmóżdżają się« po większym spięciu w pracy albo »**szcilowują**« w samochodzie w drodze do domu” (N 2014),
- *wykraftować, craftingowy* [w grach komputerowych] (< ang. *craft* ‘rzemiosło’, *to craft* ‘wytwarzać’),
(27) „W celu stworzenia (**wycraftowania**) czegoś, gracz musi umieścić przedmioty ze swojego ekwipunku w polach **craftingowych**, aby utworzyć odpowiedni wzór” (minecraft-pl.gamepedia.com 2016).

4.2. ASYMILACJA ZAPOŻYCZEŃ WŁAŚCIWYCH W JĘZYKU POŻYCZAJĄCYM

Zapóżycone leksemy angielskie mogą podlegać asymilacji w języku pożyczającym. W wypadku języka polskiego można mówić o ich polonizacji, która może objąć cztery różne poziomy języka: wymowę, zapis graficzny, morfologię (w tym fleksję i słowotwórstwo) oraz znaczenie. Kolokwialnie mówiąc, asymilacja to spolszczanie angielskich słów, dostosowywanie ich wymowy i pisowni do reguł fonetycznych i ortograficznych języka polskiego. Asymilacja morfologiczna jest bardziej złożona i obok odmiany fleksyjnej obcych leksemów może obejmować procesy dodania, redukcji bądź wymiany afiksów. Asymilacja semantyczna jest najtrudniejszym przedmiotem badań, ponieważ znaczenie leksemów podlega zmianom znacznie częściej niż ortografia czy wymowa, dlatego rezultat porównania znaczeń zapóżyczenia i jego angielskiego etymonu pozostaje wiarygodny jedynie przez określony czas.

Asymilacja zapóżyzonego leksemu to proces stopniowy, który może zachodzić tylko na jednym poziomie, np. fonetycznym, może także obejmować wszystkie cztery

poziomy. Stąd leksemy obce w polszczyźnie można podzielić na częściowo lub całkowicie przyswojone. Te pierwsze są wciąż odczuwane przez użytkowników języka pożyczającego jako obce ze względu na obcą pisownię, wymowę bądź nieodmienność; te drugie są postrzegane jako formy rodzime.

Językoznawcy zajmujący się zapożyczeniami właściwymi odróżniają asymilację (inaczej: adaptację, integrację) od adopcji, czyli przejmowania obcego leksemu w postaci niezmienionej. Rozróżnienie to jest szczególnie ważne dla badaczy niemieckich, dla których *Lehnwort* to zapożyczenie właściwe zasymilowane, *Fremdwort* zaś to słowo obce, niezasymilowane (zob. np. Betz 1949; Duckworth 1977). W polskojęzycznych badaniach leksemy przeniesione z języka obcego bez zmian na poziomie graficznym, fonetycznym i semantycznym nazywamy cytatami, czego przykładami są angielski leksem *whisk(e)y* i wyrażenie *bye, bye*, funkcjonujące w polszczyźnie w niezmienionej formie i znaczeniu. Niektóre wyrażenia angielskie, początkowo uważane za niezasymilowane, np. *fair play*, *OK* (są nieodmienne, ich zapis graficzny oraz znaczenie pozostają niezmienione, a ich wymowa jest bardzo zbliżona do oryginalnej wymowy angielskiej), z czasem zaczynają na przykład tworzyć derywaty, co jest wskaźnikiem dużego stopnia przyswojenia. Taka zmiana zaszła w wypadku wyrażenia *fair play*, od którego utworzono przymiotnik *fairplayowy* (np. *fairplayowa rywalizacja*). Asymilacja zapożyczeń to proces, który może prowadzić do powstania par dubletowych, tj. współistnienia w języku pożyczającym formy niezasymilowanej i zasymilowanej, np. *dealer* i *diler* (< ang. *dealer*). Omawiając asymilację leksemów angielskich w polszczyźnie, warto też zauważyć, o czym będzie dalej mowa, że de facto wszystkie angielskie zapożyczenia ulegają asymilacji fonologicznej, ponieważ samogłoski angielskie znacznie się różnią od samogłosek polskich. Dlatego nawet wymawiane z angielska słowo *leasing*, w którym złożenie liter *e* i *a* jest czytane przez Polaków jako /i/, uległo asymilacji fonologicznej, gdyż polskie /i/ ma inną jakość niż angielskie /i:/. Do tego dochodzi zastąpienie angielskiego /s/ polskim dźwięcznym /z/. Właśnie z tego powodu leksemów-cytatów angielskich jest w polszczyźnie bardzo mało.

4.2.1. ADAPTACJA FONOLOGICZNA ZAPOŻYCZEŃ WŁAŚCIWYCH

Adaptacja fonologiczna, której ulega zdecydowana większość leksemów angielskich zapożyczonych do języka polskiego, polega na substytucji fonologicznej, tj. wymianie głosek angielskich na głoski polskie. O przeniesieniu fonologicznym, czyli braku asymilacji fonologicznej, możemy mówić jedynie wtedy, gdy Polacy dobrze znający język angielski kopiują oryginalną angielską wymowę. Na przykład niektórzy Angliści, kupując tygodnik „Newsweek”, z przyzwyczajenia udźwięcznią środkową spółgłoskę i przedłużą samogłoski, mówiąc /nju:zwi:k/, co będzie zgodne z wymową angielską.

Wymawiając *OK!*, użyją angielskiego dyftongu /əʊ/, a nie jego spolszczonej wersji w postaci /ɔ/¹¹.

Proces adaptacji fonologicznej zachodzi z powodu znacznych różnic między systemami fonologicznymi obu języków. W języku angielskim mamy 12 zróżnicowanych iloczynowo samogłosek (w języku polskim – zaledwie 8¹²), 8 dyftongów (których w polszczyźnie brak) oraz 24 fonemy spółgłoskowe (w polskim – 28). Obok różnic ilościowych i jakościowych w głóskach różnice istnieją także w akcencie, który w języku polskim jest na ogół stały, w języku angielskim natomiast swobodny. Zapożyczone angielskie leksemy zazwyczaj przyjmują polski akcent, który pada na przedostatnią sylabę, np. *irrele'wantny* (< ang. *i'rrelevant*), *ha'ppening* (< ang. *'happening*), *wal'kower* (< ang. *'walk,over*).

Głoski angielskie zostają zazwyczaj wymienione na najbliższe głoski polskie, np. ang. /kəm'pju:tə/ na spolszczony /kɔm'puter/. Wybór najbliższej samogłoski nie zawsze jest oczywisty, co prowadzi do oboczności w wymowie (i co za tym idzie – w pisowni), np. *menedżer* /mɛ'nɛdʒɛr/ i *menadżer* /mɛ'nadʒɛr/ (< ang. *manager* /'mænɪdʒə/). Angielski dźwięk /æ/ nie ma jednoznacznego odpowiednika w języku polskim.

Wszystkie przykłady wymowy angielskiej przytaczanej w tej pracy pochodzą z *Longman Pronunciation Dictionary* Johna Christophera Wellsa (LPD, 1990). Symbole dźwięków polskich przytoczono za *Słownikiem wymowy polskiej* PWN Mieczysława Karasia i Marii Madejowej (SWP, 1977). Wszystkie symbole oznaczające poszczególne dźwięki należą do tzw. IPA (*International Phonetic Alphabet*), międzynarodowego alfabetu fonetycznego.

Szczegółowej analizie i ilustracji substytucji głósek w zapożyczeniach angielskich dokonano w pracach Jacka Fisiaka (1968), Elżbiety Mańczak-Wohlfeld (1992: 18–19; 1995: 50–51), Elżbiety Bogusławskiej (1994) i Jacka Molędy (2011). Zestawienia te zostały tu wzbogacone o kilka kolejnych typów substytucji. Ze względu na różnice ilościowe między angielskimi i polskimi samogłoskami, na niekorzyść tych drugich, kilka różnych angielskich samogłósek, a także dyftongów, może być wymienianych na jedną samogłoskę polską, np.:

- ang. /ɪ/, /ə/, /i:/, /iə/ > zostają zastąpione przez pol. /i/
ang. *single* /'sɪŋɡl/ > pol. *singiel* /'sɪŋɡiɛl/
ang. *pyjamas* /pə'dʒɑ:məz/ > pol. *pi(d)żama* /pi'(d)ʒama/
ang. *leasing* /'li:siŋ/ > pol. *leasing* /'liziŋk/
ang. *clearing* /'klɪərɪŋ/ > pol. *clearing/kliring* /'kliriŋk/

¹¹ Por. komentarz Elżbiety Mańczak-Wohlfeld (1995: 53), według której zapożyczenie angielskie zachowuje wymowę oryginału, jeśli dochodzi do substytucji fonemów angielskich przez ich najbliższe polskie odpowiedniki. Zob. też Molęda (2011: 18–19, 21).

¹² Wliczając dwie nosówki *ɪ* /ɪ/ i *ɛ* /ɛ/, których status jest dyskusyjny (zob. Nagórko 2000: 35 i nast.; Bereda 1993: 27 i nast.).

- ang. /e/, /æ/, /ʌ/, /ɪ/, /ə/, /eɪ/ > pol. /ɛ/
 ang. *check* /tʃɛk/ > pol. *czek* /tʃɛk/
 ang. *jazz* /dʒæz/ > pol. *jazz* /dʒɛs/
 ang. *bluff* /blʌf/ > pol. *blef* /blɛf/
 ang. *skeleton* /ˈskelɪtən/ > pol. *skeleton* /skɛˈlɛtən/
 ang. *business* /ˈbɪznəs/ > pol. *biznes* /ˈbɪznɛs/
 ang. *blazer* /ˈbleɪzə/ > pol. *blezer* /ˈblɛzɛr/
- ang. /ɑ:/, /ʌ/, /æ/, /ɒ/, /ə/ > pol. /a/
 ang. *dancing(-room)* /ˈdɑːnsɪŋ/ > pol. *dancing* /ˈdɑnsɪŋk/
 ang. *rugby* /ˈrʌɡbi/ > pol. *rugby* /ˈrɑɡbi/
 ang. *badminton* /ˈbædmɪntən/ > pol. *badminton* /bɑdˈmɪntən/
 ang. *frock* /ˈfrɒk/ > pol. *frak* /ˈfrak/
 ang. *paragliding* /ˈpærəɡlaɪdɪŋ/ > pol. *paragliding* /paraˈɡlajdɪŋk/
- ang. /ʌ/, /ɒ/, /ə/, /ɔ:/, /əʊ/, /aʊ/, /u:/ > pol. /ɔ/
 ang. *comfort* /ˈkʌmfət/ > pol. *komfort* /ˈkɔmfɔrt/
 ang. *comic* /ˈkɒmɪk/ > pol. *komiks* /ˈkɔmɪks/
 ang. *commando* /kəˈmɑːndəʊ/ > pol. *komandos* /kɔˈmɑndɔs/
 ang. *handball* /ˈhændbɔːl/ > pol. *handball* /ˈhɛndbɔl/
 ang. *coleslaw* /ˈkəʊslɔː/ > pol. *colesław* /kɔˈlɛsɫav/
 ang. *cowboy* /ˈkaʊbɔɪ/ > pol. *kowboj* /ˈkɔvbɔj/
 ang. *igloo* /ˈɪɡluː/ > pol. *igloo* /ˈɪɡlɔ/
- ang. /ʊ/, /ʌ/, /u:/ > pol. /u/
 ang. *bush* /ˈbʊʃ/ > pol. *busz* /ˈbuʃ/
 ang. *budget* /ˈbʌdʒɪt/ > pol. *budżet* /ˈbudʒɛt/
 ang. *boot* /ˈbuːt/ > pol. *bootować* /buˈtɔvate/
- ang. /ɪ/, /i:/, /aɪ/ > pol. /i/
 ang. *dribbling* /ˈdrɪblɪŋ/ > pol. *drybling* /ˈdrɪblɪŋk/
 ang. *Steele* /ˈstiːlən/ > pol. *stylon* /ˈstɪlən/
 ang. *nylon* /ˈnaɪlən/ > pol. *nylon* /ˈnɪlən/

W niektórych wypadkach wymiana samogłoski jest determinowana przez pisownię leksemu, np. ang. *igloo* /ˈɪɡluː/ > pol. *igloo* /ɪɡlɔ/, ang. *nylon* /ˈnaɪlən/ > pol. *nylon* /nɪlən/, ang. *comfort* /ˈkʌmfət/ > pol. *komfort* /kɔmfɔrt/. Angielskie samogłoski długie, np. /ɑ:/, /ɔ:/, /ɜ:/, oraz końcowe /ə/ w wymowie brytyjskiej są zamieniane na odpowiednio /ar/, /ɔr/ i /ɛr/ ze względu na zapis zapożyczonego leksemu¹³, np.:

- ang. /ɑ:/ > pol. /ar/
 ang. *bar* /bɑː/ > pol. *bar* /bar/

¹³ Na taki sposób asymilacji może mieć też wpływ wymowa amerykańska, por. brytyjski /ba:/ i amerykański /ba:r/.

- ang. /ɔ:/ > pol. /ɔr/
ang. *skateboarding* /'skeɪtbɔ:ɪŋ/ > pol. *skateboarding* /skejtbɔrdɪŋk/
- ang. /ɜ:/ > pol. /ɛr/ lub /ɔr/, także na /ur/¹⁴
ang. *network* /'netwɜ:k/ > pol. *network* /'netwɛrk/ lub /'netwɔrk/
ang. *Word* /wɜ:d/ > pol. *Word* /'ũɛrt/ lub /'ũɔrt/
ang. *world* /wɜ:ld/ > pol. *world* /'ũɛrld/ lub /'ũɔrld/
ang. *burger* /'bɜ:gə/ > pol. *burger* /'burger/
- ang. /ə/ > pol. /ɛr/
ang. *surfer* /'sɜ:fə/ > pol. *surfer* /'serfɛr/
- ang. /aɪ/ > pol. /ajr/
ang. *non-iron* /nɒn'aɪən/ > pol. *non-iron/nonajron* /nɔ'najrɔn/

Przy okazji warto podkreślić, że adaptacja fonologiczna jest ściśle związana z adaptacją graficzną zapożyczenia właściwego. Zdaniem Jacka Molędy (2011: 22–23) należy odróżnić adaptację fonologiczną opartą na pisowni od tej, która jest oparta na wymowie pożyczki (*spelling-based* i *pronunciation-based adaptation*). Zapożyczenia angielskie, których adaptacja fonologiczna została oparta na pisowni, to np. pol. *HIV* /'xif/ (< ang. *HIV* /eɪtʃaɪ'vi:/), pol. *tramwaj* /'tramvaj/ (< ang. *tramway* /'træm weɪ/), pol. *jacht* /'jajt/ (< ang. *yacht* /'jɒt/), pol. *kowboj* /'kɔvbɔj/ (< ang. *cowboy* /'kaʊbɔɪ/). Adaptacja fonologiczna oparta na wymowie oryginalnej obejmuje np. pol. *IT* /ai'ti/ (< ang. *IT* /aɪ'ti:/), pol. *lady* /'lejdi/ (< ang. *lady* /'leɪdi/), pol. *copyright* /'kɔpirajt/ lub /kɔ'pirajt/ (< ang. *copyright* /'kɔpraɪt/), pol. *high life* /'xajlajf/ (< ang. *high life* /'haɪ laɪf/), pol. *notebook* /'nɔʊtbuk/ (< ang. *notebook* /'nəʊtbʊk/).

Jeśli chodzi o substytucję dźwięków spółgłoskowych, to zachodzi ona znacznie rzadziej niż substytucja samogłoskowa, ponieważ większość angielskich spółgłosek ma swoje odpowiedniki w języku polskim. Zmianą spółgłoskową typową dla osób polskojęzycznych wymawiających angielskie leksemy jest ubezdźwięcznianie wygłosowej spółgłoski dźwięcznej, np.:

- ang. *band* /bænd/ jest wymawiany jako pol. /bɛnt/, ang. *pub* /pʌb/ – jako pol. /pap/, ang. *bulldog* /'bʊldɔg/ > pol. *buldog* /'buldɔk/, ang. *jeans* /'dʒi:nz/ > pol. *dżins/ jeans* /'dʒins/.

Kolejną regułą w substytucji spółgłoskowej jest zamiana angielskiego dźwięku /ŋ/ na pol. /ŋk/, co jest związane z pisownią formy angielskiej i ubezdźwięcznianiem spółgłoski *g* w wygłosie w języku polskim, np.:

- ang. *doping* /'dəʊpɪŋ/ > pol. *doping* /'dɔpiŋk/, ang. *surfing* /'sɜ:fɪŋ/ > pol. *surfing* /'serfɪŋk/, ang. *dancing(-room)* /'dɑ:nsɪŋ/ > pol. *dancing* /'dansɪŋk/.

¹⁴ Substytucji ang. /ɜ:/ na pol. /ɔr/ i /ur/ sprzyja sposób zapisu angielskich słów.

Warto przy okazji wspomnieć o zjawisku palatalizacji, czyli zmiękczenia spółgłosek, do którego dochodzi w procesie adaptacji fonologicznej pożyczek angielskich. Znaczna liczba zmiękczonej spółgłosek w polszczyźnie i ich brak w języku angielskim jest zasadniczą różnicą między systemami fonetycznymi obu języków – w języku polskim angielskie spółgłoski, po których następuje polskie /i/ lub /j/, zostają spalatalizowane (Molęda 2011: 61), tak jak w pol. *surfing* /'serfʲiŋk/ (< ang. *surfing* /'sɜ:fiŋ/), pol. *link* /'fʲiŋk/ (< ang. *link* /'liŋk/), pol. *all inclusive* /ɔfʲiŋ'kluzʲif/ (< ang. *all inclusive* /ɔ:lɪŋ'klu:sɪv/), pol. *chipsy* /'tʃʲipsi/ (< ang. *chips* /'tʃɪps/), pol. *billing* /'bʲiliŋk/ (< ang. *billing* /'bɪliŋ/).

Angielską nosówkę /n/ zastępuje się w polszczyźnie głoską nosową podniebienną /ɲ/, która stanowi osobny segment w inwentarzu spółgłoskowym polszczyzny, a nie wariant pozycyjny, np. ang. *monitor* /'mɒnɪtə/ > pol. *monitor* /mɔ'ɲitor/, ang. *money* /'mʌni/ > pol. *money* /'mʌɲi/, ang. *newsroom* /'nju:zrʊm/ > pol. *newsroom* /'ɲjusrum/.

Osobom polskojęzycznym szczególnie trudność sprawia wymowa angielskich dźwięków /θ/ i /ð/, z których pierwszy jest w polszczyźnie zamieniany na /t/ lub /f/, np.:

- ang. *Thatcherism* /'θætʃərizəm/ > pol. *taczeryzm/thatcheryzm* /ta'tʃerizm/
- ang. *think tank* /'θɪŋk,tæŋk/ > pol. *think tank* /'fʲiŋk,tɛŋk/.

Spolszczona wersja dźwięcznego /ð/ to z kolei /d/, np.:

- amer.ang. *bother* /'bɑ:ðr/ > amer.pol. *badrować* /ba'drɔvate/.

Inne typy substytucji spółgłoskowej są nieregularne. Na przykład ang. /w/ zmienia się w polszczyźnie na /v/ w słowach:

- ang. *wagon* /'wæɡən/ > pol. *wagon* /'vʌɡən/, ang. *walkover* /'wɔ:k,əʊvə/ > pol. *walkower* /val'kɔvɛr/, ang. *watt* /'wɒt/ > pol. *wat* /'vat/,

przy czym nie jest to zasada, gdyż zapożyczone słowa *weekend*, *wellness* i *western* wymawiamy z angielskim /w/.

Ponadto angielskie /dʒ/ może zostać zastąpione polskim /ʒ/, np.:

- ang. *pyjamas* /pə'dʒɑ:məz/ > pol. *piżama* /pi'ʒama/.

Z kolei angielskie /s/ może być realizowane w zapożyczonych do polszczyzny leksemach jako /ʃ/, np.:

- ang. *squall* /'skwɔ:l/ > pol. *szkwał* /'ʃkfaʊ/, ang. *sterling* /'stɜ:liŋ/ > pol. *szterling* /'ʃterliŋk/.

Identyfikacja dźwięków podczas procesu zapożyczania może być trojakiemu rodzaju (Fisiak 1968; Mańczak-Wohlfeld 1995: 52). Kiedy dźwięk angielski ma jeden odpowiednik w języku polskim, mamy do czynienia z identyfikacją prostą. Tak się dzieje w wypadku wielu spółgłosek. Identyfikacja zbieżna zachodzi wtedy, gdy kilka

dźwięków angielskich może zostać zamienionych na jeden dźwięk polski (por. wykaz substytucji samogłoskowych powyżej). Identyfikacja rozbieżna następuje wtedy, gdy jeden dźwięk angielski może być realizowany przez różne dźwięki polskie, co jest zjawiskiem dość rzadkim, np. ang. /æ/ > pol. /a/ lub /ɛ/, ang. /θ/ > pol. /t/ lub /f/.

Można też mówić o uproszczeniu wymowy angielskich zapożyczeń, kiedy angielski dyftong zastępuje się polską samogłoską, np. ang. /əʊ/, /aʊ/ > pol. /ɔ/, oraz o rozszerzeniu wymowy, do którego dochodzi, gdy jeden dźwięk angielski jest realizowany przez dwa dźwięki polskie, np. ang. /ŋ/ > pol. /ŋk/, ang. /l/ > pol. /ɛl/ w słowie *Beatelsi* (< ang. *The Beatles* /'bi:tlz/)¹⁵.

Warto też dodać, że adaptacja fonologiczna niektórych anglicyzmów w języku polskim jest źródłem błędów fonetycznych popełnianych przez Polaków uczących się języka angielskiego, którzy kopiują spolszczoną wymowę zapożyczeń angielskich w trakcie mówienia po angielsku. Błędy te dotyczą zarówno akcentu słownego, np. pol. *event* /'ivɛnt/ i ang. *event* /ɪ'vent/, jak i poszczególnych dźwięków samogłoskowych, np. pol. *cover* /'kɔvɛr/ i ang. *cover* /'kʌvə/, pol. *wow!* /'ʊɔũ/ i ang. *wow!* /'waʊ/. Obie te zmiany ilustruje adaptacja fonetyczna angielskiego słowa *support* /sə'pɔ:t/, wymawianego przez polskich muzyków jako /'supɔrt/.

4.2.2. ADAPTACJA GRAFICZNA ZAPOŻYCZEŃ WŁAŚCIWYCH

Adaptacja graficzna zapożyczeń właściwych, jeśli do niej dochodzi, polega na zmianie w pisowni zapożyczonego leksemu. Pojedyncze litery angielskie bądź złożenia literowe są zastępowane przez litery bądź złożenia literowe polskie, co jest wynikiem różnic w systemach graficznych obu języków w kontakcie. Polszczyzna operuje 32 literami, język angielski – 26. W języku polskim zazwyczaj nie używa się liter *v* (litera częsta w angielszczyźnie), *x* i *q*. Angielszczyzna nie zna liter: *ç*, *é*, *ê*, *ł*, *ń*, *ó*, *ś*, *ź*, *ż*. Częste w angielszczyźnie podwojenie tej samej litery jest w polszczyźnie rzadkie. Ogólnie można powiedzieć, że poza nielicznymi wyjątkami (pomijając regularne ubezdźwięcznianie spółgłosek właściwych w wygłosie) wymowa słów polskich jest zgodna z ich zapisem, podczas gdy we współczesnym języku angielskim sposób zapisu nie odzwierciedla wymowy. Dzieje się tak, ponieważ jeden fonem samogłoskowy angielski może być zapisywany przy użyciu różnych połączeń literowych, np.:

- /u:/ to *oo* w słowie *room*, *ew* w *screw*, *oe* w *shoe*, *ue* w *queue*, *ou* w *you*,
ough w *through*,

bądź przy użyciu różnych pojedynczych liter, np.:

- /u:/ to *o* w *lose*, *u* w *ruin*.

¹⁵ Dziękuję pani dr Anicie Buczek-Zawile z Instytutu Neofilologii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie za konsultacje dotyczące treści fonologicznych zawartych w części 4.2.1.

I odwrotnie, jedna litera lub złożenie liter w języku angielskim może się przekładać na różne fonemy samogłoskowe, np.:

- litera *a* wymawiana jest jako /ɑ:/ w słowie *dark*, jako /æ/ w *jazz*, jako /ə/ i /ei/ w *awake*, jako /ɔ:/ w *awful*, jako /ɒ/ w *Austin*,
- złożenie dwóch liter *oo* czytamy jak /u:/ w słowie *boom*, jak /ʊ/ w *book*, jak /ʌ/ we *flood* i jak /ɔ:/ we *floor*.

W języku polskim natomiast każde połączenie dwuliterowe odpowiada tylko jednemu dźwiękowi, np. *cz* – /tʃ/, *sz* – /ʃ/, *dż* – /dʒ/, *rz* – /ʒ/, *ch* – /x/. Obok kilku regularnych wyjątków w ortografii (*ch*, *h* – /x/, *rz*, *ż* – /ʒ/, *ó*, *u* – /u/) oraz równie regularnych przypadków neutralizacji pewnych opozycji fonologicznych uwarunkowanych kontekstowo, np. dźwięczności (*ż* w *ciężar* vs. *ciężki*, *b* w *korba* vs. *korbka*, *cz* w *licz* vs. *liczba*) czy miejsca artykulacji (*Pan Bóg*, *pan Kowalski*, *pan Nowak*), jednej polskiej literze (lub dwuznakowi) odpowiada zasadniczo jeden dźwięk.

Jak się wydaje, główną przyczyną potrzeby adaptacji graficznej jest to, że niektóre litery są różnie czytane w obu analizowanych językach. Litera *c* w języku angielskim najczęściej odpowiada fonemowi /k/, wobec tego będzie ona w języku polskim zastępowana literą *k*, np.:

- ang. *computer* > pol. *komputer*, ang. *comic* > pol. *komiks*, ang. *compact* > pol. *kompakt*.

Co ciekawe, jeśli angielskie *c* wymawia się jako /s/, adaptacji graficznej brak, a angielski fonem /s/ jest zamieniany na polskie /ts/, np. ang. *cent* > pol. *cent*, ang. *celebrity* > pol. *celebryta*.

Litera *v* w angielszczyźnie zawsze odpowiada głosce /v/, wobec tego będzie zastępowana w języku polskim literą *w*, np.:

- ang. *velvet* > pol. *welwet*, ang. *valentine* > pol. *walentynka*, ang. *vamp* > pol. *wamp*,

choć nie jest to zasada stuprocentowa, por. np. ang. *van* > pol. *van*, czy akronimy: ang. *VAT* > pol. *VAT*, ang. *VIP* > pol. *VIP*.

Gdy litera *g* czytana jest w angielszczyźnie jak /dʒ/, w języku polskim zastępuje się ją złożeniem liter *dż*, np.:

- ang. *gin* > pol. *dżin*, ang. *bridge* > pol. *brydż*.

Angielskie połączenia literowe odpowiadające jednemu fonemowi zastępuje się w polszczyźnie rodzimymi połączeniami bądź pojedynczymi literami, np.:

- ang. *shock* > pol. *szok*, ang. *check* > pol. *czek*, ang. *Whig* > pol. *wig*, ang. *pamphlet* > pol. *pamflet*, ang. *Thatcherism* > pol. *taczeryzm*.

Podobnie podwojone litery angielskie redukują się w procesie adaptacji graficznej, np.:

- ang. *business* < pol. *biznes*, ang. *flannel* > pol. *flanela*, ang. *globe-trotter* > pol. *globtroter*, ang. *bullterrier* > pol. *bulterier*.

Jeśli chodzi o substytucję liter wyrażających fonemy samogłoskowe, to – podobnie jak to ma miejsce z fonemami w wypadku adaptacji fonologicznej – jedna litera bądź złożenie liter angielskich może być wymienione na kilka różnych liter bądź złożzeń literowych w języku pożyczającym, co zawsze ma związek ze sposobem, w jaki pożyczka jest wymawiana w języku pożyczającym, np.:

- ang. *a* może zostać zamienione w języku polskim na *o* lub *ej*, np. ang. *hall* > pol. *hol*, ang. *interface* > pol. *interfejs*,
- ang. *ai* może zostać zaadaptowane graficznie jako pol. *aj*, *ej* lub *e*, np. ang. *cocktail* > pol. *koktajl*, ang. *trailer* > pol. *trejler*, ang. *drain* > pol. *dren*,
- ang. *i* może zamienić się w polszczyźnie na *aj*, *j* lub *y*, np. ang. *combine* > pol. *kombajn*, ang. *broiler* > pol. *brojler*, ang. *bridge* > pol. *brydż*.

Rzadszą zmianą w procesie adaptacji graficznej jest również opuszczanie liter, szczególnie końcowych, których w angielskich pierwowzorach się nie wymawia, np. ang. *acre* > pol. *akr*, ang. *lobbying* > pol. *lobbing*, ang. *cockpit* > pol. *kokpit*, a także

przestawienie liter, np. ang. *The Beatles* > pol. *Beatelsi*. W związku z innymi zasadami stosowania dużych liter w angielszczyźnie w niektórych pożyczkach następuje zastąpienie dużej litery małą, np. ang. *Mormon* > pol. *mormon*, ang. *Anglicanism* > pol. *anglikanizm*. Ta ostatnia zasada ma też zastosowanie w apelatywizacji angielskich nazw własnych, np. ang. *Walkman* > pol. *walkman*.

Szczegółowy wykaz rodzajów substytucji na poziomie graficznym został przedstawiony w pracy Elżbiety Mańczak-Wohlfeld (1995: 43–46), która zwraca uwagę także na różną dystrybucję liter w obu językach. Na przykład rozpoczynanie słowa w języku polskim od litery *y* nie jest możliwe. Słowa takie jak pol. *yuppi*, *yard*, *yes*, *york*, *yo-yo* i *yoga* to zapożyczenia.

Nierzadko adaptacja graficzna zapożyczeń właściwych prowadzi do wystąpienia alografów, tj. pary włączającej pożyczkę zasymilowaną graficznie i niezasymilowaną, np. *diler* i *dealer*, *menadżer*, *menedżer* i *manager*, *bizneswomen* i *businesswoman*¹⁶. Można przypuszczać, że osoby znające język angielski wybierają oryginalną formę zapisu, stąd proces asymilacji nie może zostać zakończony. Dlatego też trudno dokładnie oszacować procent zapożyczeń, które ulegają adaptacji graficznej. Elżbieta Mańczak--Wohlfeld (1995: 43) wylicza, że spośród około 1700 pożyczek angielskich jedna trzecia zachowuje oryginalną pisownię. Należy się spodziewać, że coraz powszechniejsza znajomość języka angielskiego zwiększy tę proporcję.

¹⁶ Na temat sposobów zapisu ang. *businesswoman* w języku polskim zob. Dunaj (1993).

4.2.3. ASYMLACJA MORFOLOGICZNA ZAPOŻYCZEŃ WŁAŚCIWYCH

Asymilacja morfologiczna zapożyczeń leksykalnych jest najbardziej złożonym procesem spośród wszystkich typów adaptacji i obejmuje trzy osobne zjawiska językowe: adaptację morfologiczną właściwą, odmianę fleksyjną oraz tworzenie derywatów od zapożyczonych wcześniej leksemów. Adaptacja morfologiczna właściwa, do której w wypadku pożyczek angielskich dochodzi stosunkowo rzadko, następuje w momencie zapożyczania obcego leksemu. Proces ten ułatwia bądź też wręcz umożliwia kolejny etap asymilacji morfologicznej, tj. odmianę fleksyjną pożyczki właściwej w języku zapożyczającym, tym anglicyzmom, które ze względu na swoją formę nie mogłyby funkcjonować w polskim systemie fleksyjnym. Tworzenie derywatów od zapożyczonych leksemów jest osobnym procesem, następującym zazwyczaj w momencie, kiedy proces zapożyczania i ewentualnej adaptacji morfologicznej właściwej został już zakończony. Świadczy on o wysokim stopniu przyswojenia pożyczki w języku pożyczającym.

4.2.3.1. ADAPTACJA MORFOLOGICZNA WŁAŚCIWA

Adaptacja morfologiczna właściwa to ogół procesów, takich jak nadawanie zapożyczonemu leksemowi rodzaju gramatycznego, dodawanie sufiksów rodzimych, substytucja sufiksów obcych rodzimymi bądź redukcja sufiksów obcych. Należy jednak zaznaczyć, że wymienionym tu procesom morfologicznym, z wyłączeniem nadania rodzaju gramatycznego, podlega zaledwie około 10% anglicyzmów właściwych. Większość angielskich leksemów jest przejmowana w oryginalnej postaci morfologicznej.

Analizę morfologiczną zapożyczeń właściwych należy rozpocząć od potwierdzenia znanej od początku badań nad zapożyczeniami tezy, że zdecydowana większość pożyczek leksykalnych należy do kategorii rzeczownika. Wszystkie najstarsze zapożyczenia leksykalne z języka angielskiego były rzeczownikami (zob. SL). Wraz ze wzrostem liczby zapożyczeń pojawiły się inne kategorie gramatyczne, np. Słownik warszawski wymienia, obok 247 rzeczowników, 2 czasowniki i 1 przymiotnik (Mańczak-Wohlfeld 1988a: 27). Jacek Fisiak (1961a: 83) wymienia 681 rzeczowników, 29 czasowników, 10 przymiotników wśród 721 zanalizowanych anglicyzmów. Podobne proporcje podaje Elżbieta Mańczak-Wohlfeld (1995: 54), która wśród anglicyzmów (bez derywatów) wylicza około 1600 rzeczowników, około 45 czasowników, około 40 przymiotników, 10 przysłówków i 3 wykrzykniki¹⁷. Należy się zgodzić z Weinreichem (1953: 56), który przyczynę przewagi rzeczowników nad innymi częściami mowy wśród

¹⁷ Dane dotyczące anglicyzmów właściwych w języku polskim są zgodne z danymi opracowanymi dla innych języków. W pracy na temat wpływu języka angloamerykańskiego na język imigrantów norweskich w Stanach Zjednoczonych Einar Haugen (1950: 224) pisze, że ponad 70% zapożyczeń właściwych to rzeczowniki, 18–23% stanowią czasowniki, 3–4% – przymiotniki, 1% – przysłówki, przyimki i wykrzykniki.

zapożyczeń upatruje w potrzebie onomazjologicznej użytkowników języka, w naturalny sposób zapożyczających te leksemy, które nazywają nowe przedmioty, pojęcia, zjawiska. Potrzeba bądź chęć odniesienia się do obcych realiów motywuje użytkowników języka pożyczającego do zapożyczania nazywających je leksemów. Einar Haugen (1950) zwraca uwagę, że procentowo rzeczowników wśród zapożyczeń jest więcej niż w języku w ogóle.

Rodzaj gramatyczny nadawany zapożyczonym leksemom zależy głównie od wygłosu. Zdecydowana większość anglicyzmów otrzymuje rodzaj męski, ponieważ w wymowie lub pisowni są zakończone na spółgłoskę, np. *frontman* (< ang. *frontman*), *prompter* (< ang. *prompter*). Rodzaju męskiego są także zapożyczenia zakończone graficznie literą *y*, wymawianą z angielska jak /j/, np. *b-boy* (< ang. *b-boy*), *D-day* (< *D-day*), oraz na *-ista* (odpowiadające ang. *-ist*), np. *darwinista* (< ang. *Darwinist*), *laburzysta* (< ang. *labourist*). Rodzaj żeński otrzymują zapożyczenia zakończone na *a*, np. *dżungla* (< ang. *jungle*), *pi(d)żama* (< ang. *pyjamas*). Angielskie leksemy zakończone na *i*, *y*, *o* lub *oe*, tj. mające w wygłosie fonemy /i/, /i/, /ɔ/ lub /u/, przyjmują zazwyczaj rodzaj nijaki, np. *bikini* (< ang. *bikini*), *party* (< ang. *party*), *disco* (< ang. *disco*), *canoe/kanu* (< ang. *canoe*). Wyjątkami, jeśli chodzi o rodzaj nijaki, są zapożyczenia zakończone na spółgłoskę lub mające w wygłosie fonem spółgłoskowy, np. *hula-hoop* (< ang. *hula-hoop*), *yale* (< ang. *Yale lock*).

Niekiedy rodzaj pożyczki ustala się na podstawie kryterium semantycznego, np. rodzaj żeński: *lady* (< ang. *lady*), *miss* (< ang. *miss*), *whisky* (< ang. *whisk(e)y*), *brandy* (< ang. *brandy (wine)*), dwa ostatnie być może na zasadzie analogii do pol. *wódka*; rodzaj męski: *dingo* (< ang. *dingo*), *collie* (< ang. *collie*) kojarzone z polskim leksemem *pies*. Większość rzeczowników o nieustalonym rodzaju to *pluralia tantum* zakończone polskimi sufiksami liczby mnogiej *-y* lub *-e*, np. *bryczesy* (< ang. *breeches*), *dżinsy* (< ang. *jeans*), *cornfleksy* (< ang. *cornflakes*), *rifle/rajfle* (< ang. *Rifle jeans*), *gogle* (< ang. *goggles*), *pikle* (< ang. *pickles*), bądź leksemy, których rodzaj gramatyczny się waha, np. *AIDS* (< ang. *AIDS*).

Jeśli chodzi o dane statystyczne dotyczące rodzaju gramatycznego zapożyczonych rzeczowników, to proporcje między czterema wymienionymi typami pozostają podobne od początku historii zapożyczeń angielskich w polszczyźnie. Jak wspomniano, najstarsze zapożyczenia leksykalne były rzeczownikami rodzaju męskiego (SL). Wraz ze wzrostem liczby zapożyczeń pojawiły się rzeczowniki, którym nadano inny rodzaj gramatyczny, np. spośród 247 rzeczowników wymienionych w Słowniku warszawskim 216 (87,4%) jest rodzaju męskiego, 26 (10,5%) – rodzaju żeńskiego, 1 (0,4%) – rodzaju nijakiego, a 4 (1,6%) mają rodzaj nieustalony (Mańczak-Wohlfeld 1988a: 25, 27). Podobne proporcje znajdziemy w pracy Jacka Fisiaka (1963: 64): z 681 zapożyczonych rzeczowników angielskich, które wymienia, 87,8% przyjmuje rodzaj męski, 7,6% – rodzaj żeński, 2,6% – rodzaj nijaki, dla 1,9% nie ustalono rodzaju. Spośród około 1600 anglicyzmów rzeczownikowych zanalizowanych przez Elżbietę Mańczak-Wohlfeld (1995: 55) około 1300 (81,2%) leksemów jest rodzaju męskiego,

około 140 (8,8%) – rodzaju żeńskiego, rodzaju nijakiego zaś jedynie około 90 (5,6%) anglicyzmów. Około 70 (4,3%) leksemów pochodzenia angielskiego ma rodzaj nieustalony.

Adaptacja morfologiczna właściwa może także obejmować procesy dodawania morfemów rodzimych, substytucji morfemowej (tylko w wypadku afiksów) oraz redukcji morfemów obcych. Analiza zapożyczeń właściwych wykazuje, że procesom tym ulega jedynie nieliczna grupa pożyczek i są one typowe dla rzeczowników, czasowników oraz przymiotników, a więc kategorii odmiennych. Adaptacja morfologiczna ma na celu przystosowanie formy obcych leksemów do takiej postaci, która podda się regułom fleksyjnym języka polskiego. Należy zaznaczyć, że w procesie adaptacji morfologicznej właściwej, czyli dostosowania angielskich leksemów do polskiego systemu gramatycznego, wykorzystuje się morfemy zarówno fleksyjne, jak i słowotwórcze.

Tę zasadę łatwo zilustrować przykładami anglicyzmów właściwych, do których w procesie adaptacji morfologicznej właściwej dodano rodzimy sufiks. Polskie sufiksy słowotwórcze są dodawane do wszystkich zapożyczanych czasowników, np. *trenować* (< ang. *to train*), *browsować* (< ang. *to browse*), *logować (się)* (< ang. *to log in*)¹⁸, oraz do większości przymiotników, np. *casualowy/kazualowy* (< ang. *casual*), *relewantny* (< ang. *relevant*), *seksualny* (< ang. *sexual*), *fejkowy* (< ang. *fake*), *lajtowy* (< ang. *light*). Sufiksy słowotwórcze w tym wypadku służą jedynie do adaptacji morfologicznej zapożyczonego leksemu. Adaptacja morfologiczna zapożyczenia właściwego może także polegać na dodaniu polskiej końcówki fleksyjnej liczby mnogiej *-y/-i* do leksemu angielskiego, który w swoim składzie morfemowym już zawiera angielski morfem fleksyjny liczby mnogiej *-s*, np. *dżinsy/jeansy* < ang. *jeans*, *cornflakesy/cornfleksy* < ang. *cornflakes*. Jest to zjawisko „depluralizacji” (Altbauer 1955; Fisiak 1961b; Kreja 1963; Mańczak-Wohlfeld 1988b, 1995: 59), czyli podwojenia liczby mnogiej. Depluralizacja zachodzi również wówczas, gdy angielska forma liczby mnogiej zostaje przejęta w języku polskim jako *singularis*, np. *Eskimosy* (lm. *Eskimosi*) < ang. *Eskimo* (ang. lm. *Eskimos*), *dropsy* (lm. *dropsy*) < ang. *drop* (ang. lm. *drops*), *komandosy* (lm. *komandosi*) < ang. *commando* (ang. lm. *commando(es)*). Zjawisko depluralizacji można zaobserwować już w pożyczkach angielskich odnotowanych przez Słownik warszawski (Mańczak-Wohlfeld 1988a: 27): np. *jankeś* (lm. *jankeści*) < ang. *Yankee* (ang. lm. *Yankees*), *toryś* (lm. *torysi*) < ang. *Tory* (ang. lm. *Tories*).

Inną odsłoną adaptacji morfologicznej właściwej jest substytucja morfemowa, polegająca na zastąpieniu sufiksu obcego sufiksem rodzimym bądź dobrze polszczyźnie przyswojonym. Wymiana sufiksu słowotwórczego zachodzi najczęściej wtedy, gdy oba języki w kontakcie dzielą ten sam sufiks słowotwórczy pochodzenia łacińskiego bądź greckiego, np. *behawioryzm* < ang. *behaviourism*, *truizm* < ang. *truism*, *seksizm* < ang. *sexism*, *nonkonformista* < ang. *nonconformist*, *lobbysta* < ang. *lobbyist*,

¹⁸ Czasowniki te nie są derywatami powstałymi na gruncie języka polskiego, ponieważ rzeczowniki takie jak **tren*, **brows* czy **log*, od których mogłyby zostać utworzone, nie istnieją w języku polskim (zob. 4.2.3.3).

implementacja < ang. *implementation*. Do substytucji morfemowej rzadziej dochodzi w czasownikach i przymiotnikach, np. *indoktrynować* < ang. *to indoctrinate*, *seksowny* < ang. *sexy*, *klikalny* < ang. *clickable*. Angielskie morfemy fleksyjne są zastępowane końcówkami rodzimymi w wypadku rzeczowników angielskich należących do kategorii *pluralia tantum*, np. *szorty* < ang. *shorts*, *slipy* < ang. *slips*.

Adaptacja morfologiczna może także polegać na usunięciu sufiksu lub samodzielnego morfemu leksykalnego z zapożyczonego słowa obcego. Redukcji morfemowej mogą podlegać zarówno morfemy fleksyjne, np. *pikle* < ang. *pickles*, *pi(d)żama* < ang. *pyjamas*, *gogle* < ang. *goggles*, jak i słowotwórcze, np. *happy end* < ang. *happy ending*. Redukcji może ulec także jeden z członów złożenia, czego wynikiem jest pseudoanglicyzm morfologiczny (Mańczak-Wohlfeld 1995: 65; Witalisz 2014d: 3, 9), np. *rifle* < ang. *rifle jeans*, *smoking* < ang. *smoking jacket*, *camping* < ang. *camping site*, *parking* < ang. *parking site*, *night* < ang. *night club* (zob. 11.1). W nielicznych przypadkach może dojść do redukcji więcej niż jednego morfemu, np. *longplay* < *long-playing record*.

Mechanizmy adaptacji morfologicznej właściwej mogą się zająbiać. W czasownikach *wyczilować się* (< ang. *to chill out*) oraz *zaczekować się* (< ang. *to check in*) nastąpiło dodanie prefiksu i sufiksu, redukcja morfemu (w tym wypadku partykuł angielskich *out* i *in*) oraz dodanie polskiej partykuły *się*. Polskie *wranglery* (< ang. *Wrangler jeans*) powstały w wyniku redukcji angielskiego złożenia oraz dodania polskiego morfemu fleksyjnego.

Należy też dodać, że choć w procesie adaptacji morfologicznej właściwej udział biorą morfemy zarówno słowotwórcze, jak i fleksyjne, wynikiem tego procesu nie są ani derywaty, ani formy fleksyjne. Odmiana fleksyjna zapożyczeń leksykalnych to osobny proces, któremu podlegają także te leksemy angielskie, w których nie zachodziła konieczność adaptacji morfologicznej. Derywaty od zapożyczeń powstają w wyniku procesów słowotwórczych na gruncie języka pożyczającego, które w większości przypadków, podobnie jak odmiana fleksyjna, są niezależne od adaptacji morfologicznej właściwej.

4.2.3.2. ODMIANA FLEKSYJNA ZAPOŻYCZEŃ WŁAŚCIWYCH

Zważywszy na wysoki stopień fleksyjności języka polskiego i analityczny, prawie niefleksyjny charakter angielszczyzny (współczesny język angielski operuje jedynie ośmioma morfemami fleksyjnymi), zagadnienie odmiany fleksyjnej zapożyczeń angielskich jest niezwykle istotne. Zdecydowana większość zapożyczonych leksemów odmienia się według polskich paradygmatów (por. Mańczak-Wohlfeld 1992: 21, 1995: 58); część z tych leksemów, szczególnie czasowniki i przymiotniki, odmienia się dzięki procesowi adaptacji morfologicznej właściwej zapożyczeń zachodzącemu podczas procesu zapożyczania. Zasada odmienności anglicyzmów ma zastosowanie od najdawniejszych pożyczek. Większość zapożyczeń angielskich zaświadczonych w Słowniku warszawskim jest odmienna, niektóre mają odmianę niekompletną,

a jedynie 4 są nieodmienne. Do tej ostatniej grupy należą np. *miss* (< ang. *miss*) i *whisky* (< ang. *whisk(e)y*) (Mańczak-Wohlfeld 1988a: 28).

Zapóżyczzone rzeczowniki odmieniają się według deklinacji rodzaju męskiego bądź żeńskiego, w zależności od rodzaju gramatycznego, jaki został im nadany w procesie adaptacji morfologicznej. W wypadku zapożyczeń należących do grupy *pluralia tantum* należy mówić o odmianie niekompletnej (Mańczak-Wohlfeld 1995: 58). Anglicyzmy nieodmienne stanowią mniejszość i są nimi głównie utarte wyrażenia, takie jak np. *halo* (< ang. *hallo*), *OK/okej* (< ang. *OK*), *bye* (< ang. *bye*), *by night* (< ang. *by night*), ale także leksemy: *show* (< ang. *show*), *chow-chow* (< ang. *chow-chow*). Nieodmienne są także te rzeczowniki, którym nadano rodzaj nijaki, np. *bikini* (< ang. *bikini*), *party* (< ang. *party*), *disco* (< ang. *disco*).

Odmienność fleksyjna zapożyczeń leksykalnych, poza czasownikami i przymiotnikami, nie jest uwarunkowana adaptacją morfologiczną właściwą. Mimo że zdecydowana większość zapożyczonych rzeczowników angielskich nie podlega procesowi adaptacji morfologicznej właściwej, są one odmienne wedle polskich paradygmatów fleksyjnych. Odmianie fleksyjnej ulegają także zapożyczone angielskie akronimy, np. *ABS*, *ABS-u*, *ABS-owi*, *ABS-em*, *ABS-ie* (< ang. *ABS*), *VAT*, *VAT-u*, *VAT-owi*, *VAT-em*, *Vacie* (< ang. *VAT*), *PDF*, *PDF-u*, *PDF-owi*, *PDF-em*, *PDF-ie* (< ang. *PDF*) (Witalisz 2014a: 120).

4.2.3.3. DERYWATY OD ANGLICYZMÓW WŁAŚCIWYCH, ZŁOŻENIA, UCIECIA

Jeśli chodzi o słowotwórstwo, to można śmiało twierdzić, że angielskie zapożyczenia właściwe służą za podstawy słowotwórcze licznych derywatów powstałych na gruncie języka polskiego. Powstają one w fazie po zapożyczeniu, stąd tworzenie derywatów warto oddzielić od adaptacji morfologicznej właściwej¹⁹. Produktywne słowotwórczo afiksy polskie tworzą całe rodziny leksemów, dla których bazą jest dobrze przyswojona pożyczka. Derywaty od zapożyczeń angielskich odnotowano już w słowniku Lindego, np. *galonik*, *flanelowy*, *szkocki*. Badania przeprowadzone w ciągu ostatnich dwudziestu pięciu lat przez Elżbietę Mańczak-Wohlfeld wskazują na wzrost aktywności morfologicznej angielskich zapożyczeń właściwych. Liczba pożyczek, od których tworzone są derywaty, wzrosła z 13% do około 20% (Mańczak-Wohlfeld 1992: 23, 1995: 62, 2010: 12). Anglicyzmy właściwe mogą tworzyć zasobne rodziny słowotwórcze, przyjmując od 1 do 12 afiksów, np. pol. *komputer* (< ang. *computer*) > *komputerowy*, *komputerowo*, *komputerowiec*, *komputerek*, *(s)komputeryzować*, *komputeryzacja*, *skomputeryzowany*, *(s)komputeryzowanie*. Jacek Fisiak (1986: 261) zauważa, że w wypadku

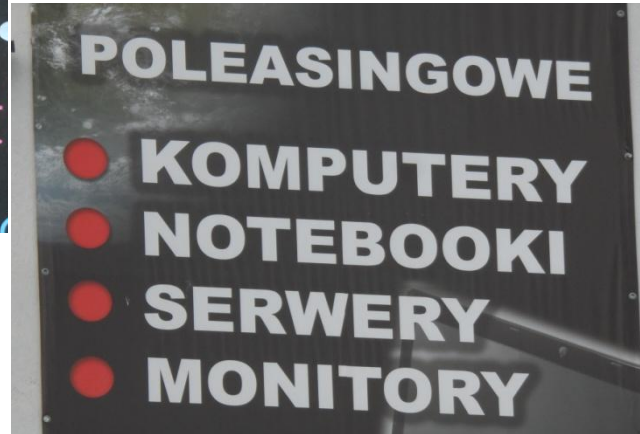
¹⁹ Por. artykuł Krystyny Waszakowej (2009: 93), w którym termin „adaptacja słowotwórcza” anglicyzmów właściwych jest rozumiany jako tworzenie derywatów od zapożyczeń za pomocą formantów rodzimych, np. pol. *blog* (< ang. *blog*) > pol. *blogowy*, *blogerka*.

zapożyczeń bardziej istotną rolę w produktywności słowotwórczej odgrywają czynniki semantyczne i pragmatyczne niż wiek zapożyczeń.

Zapożyczone leksemy angielskie łączą się z kilkudziesięcioma różnymi afiksami w języku polskim, tworząc rzeczowniki, przymiotniki, przysłówki i czasowniki (Fisiak 1986; Mańczak-Wohlfeld 1995: 62–64, 2002: 224; Waszakowa 2009). Oto wybrane przykłady.

- Derywowane rzeczowniki: *trenerka* (< pol. *trener* < ang. *trainer*), *hardkorowiec* i *hardkorówka* ‘zwolennik mocnych wrażeń, adrenaliny’ (< pol. *hardkor* < ang. *hardcore*), *sofciarz* ‘mięczak (o osobie)’ (< pol. *soft* < ang. *soft*), *debeściak* ‘ktoś bardzo dobry w jakiejś dziedzinie’ (< pol. *the best* < ang. *the best*), *hokeista* (< pol. *hokej* < ang. *hockey*), *PR-owiec* (< pol. *PR* < ang. *PR*), *radarek* (< pol. *radar* < ang. *radar*), *cefalka* ‘życiorys’ (< pol. *CV* < ang. *CV*)²⁰, *chuligaństwo* (< pol. *chuligan* < ang. *hooligan*), *chuliganeria* (< pol. *chuligan* < ang. *hooligan*), *dubbingowanie* (< pol. *dubbing* < ang. *dubbing*). W procesie derywacji, włączającej nie tylko angielską pożyczkę, lecz także angielski sufiks, powstają tzw. pseudoanglicyzmy leksykalne, np. *sponsoring* (< pol. *sponsor* (< ang. *sponsor*) + ang. *-ing*) (zob. 11).
- Derywowane przymiotniki, np. *freestyle’owy/fristajlowy* (< pol. *freestyle/fristajl* < ang. *freestyle*), *oldskulowy* (< pol. *oldskul* < ang. *old school*), *crowdfundingowy* (< pol. *crowdfunding* < ang. *crowdfunding*), *jazzowy* (pol. *jazz* < ang. *jazz*), *spikerski* (< pol. *spiker* < ang. *speaker*), *seksistowski* (< pol. *seksista* < and. *sexist*), *klaunowaty* (< pol. *klaun* < ang. *clown*), *snobistyczny* (< pol. *snobizm* < ang. *snobbism/snobbery*), *VAT-owski* (< pol. *VAT* < ang. *VAT*), *VIP-owski* (< pol. *VIP* < ang. *VIP*), *natowski* (< pol. *NATO* < ang. *NATO*), *PR-owy/PR-owski* (< pol. *PR* < ang. *PR (Public Relations)*).
- Derywowane przysłówki, które zostały utworzone albo od zaadaptowanych morfologicznie (poprzez dodanie sufiksu) przymiotników angielskich, np. *casualowo/każualowo* (pol. *casualowy/każualowy* < ang. *casual*), *relewantnie* (< pol. *relewantny* < ang. *relevant*), *coolowo* (< pol. *coolowy* < ang. *cool*), *lajtowo* (< pol. *lajtowy* < ang. *light*), albo od przymiotników będących polskimi derywatami od rzeczowników angielskich, np. *jazzowo* (< pol. *jazzowy* < pol. *jazz* < ang. *jazz*), *komputerowo* (< pol. *komputerowy* < pol. *komputer* < ang. *computer*), *piarowo* (< pol. *PR-owy* < pol. *PR* < ang. *PR (Public Relations)*).
- Derywowane czasowniki, np. *dopingować* (< pol. *doping* < ang. *doping*), *dubbingować* (< pol. *dubbing* < ang. *dubbing*), *chuliganić* (< pol. *chuligan* < ang. *hooligan*), *biznesować* (< pol. *biznes* < ang. *business*), *hamletyzować* (< pol. *Hamlet* < ang. *Hamlet*), *wapować* (< pol. *WAP* < ang. *WAP (Wireless Application Protocol)*), *owatować* (< pol. *VAT* < ang. *VAT (Value Added Tax)*).

²⁰ Alternatywne sposoby zapisu i wymowy angielskich akronimów w polszczyźnie w pracy Renaty Przybylskiej (2008).

Derywację na gruncie języka polskiego czasowników, takich jak *dopingować* (< pol. *doping* < ang. *doping*), *dubbingować* (< pol. *dubbing* < ang. *dubbing*), *chuliganiczyć* (< pol. *chuligan* < ang. *hooligan*) i *biznesować* (< pol. *biznes* < ang. *business*), łatwo udowodnić, powołując się na fakt, że w języku angielskim brak czasowników **to doping*, **to dubbing*, **to hooligan* i **to business*, które mogłyby służyć za podstawę adaptacji morfologicznej właściwej w języku pożyczającym. Są one zatem derywatami od dobrze przyswojonych polszczyźnie rzeczowników angielskich. W wypadku niektórych czasowników trudno wszak jednoznacznie wskazać, czy są one zaadaptowaną morfologicznie formą czasownika angielskiego, czy też derywatami od dobrze przyswojonych rzeczowników angielskich. Czasownik *czarterować* może być rozpatrywany jako przykład adaptacji morfologicznej właściwej angielskiego czasownika *to charter* bądź jako derywat powstały od dobrze polszczyźnie przyswojonego anglicyzmu *czarter* (< ang. *charter*). Podobnie rzecz się ma w wypadku np. *jazzować* (< ang. *to jazz* albo < pol. *jazz* (< ang. *jazz*)), *drinkować* (< ang. *to drink* albo < pol. *drink* (< ang. *drink*)), *klikać* (< ang. *to click* albo < pol. *klik* (< ang. *click*)), *googlować* (< ang. *to google* albo od zapożyczonej nazwy wyszukiwarki *Google*), *downloadować* (< ang. *to download* albo < pol. *download* (< ang. *download*)). Niektórzy badacze wskazują, że jeśli istnieje potrzeba zapożyczenia czasownika, użytkownicy języka pożyczającego uciekają się do przejęcia obcej formy rzeczownikowej, której użyją z rodzimym czasownikiem w wyrażeniu peryfrastycznym jako ekwiwalentu obcego czasownika (Hock i Joseph 1996: 257–258; Winter-Froemel 2008: 168). W wypadku

wyżej wspomnianych czasowników mogą to być wyrażenia: *grać jazz*, *iść na drinka/wypić drinka*, *zrobić klik*, *wyszukać w googlach*, *zrobić download*.

Obok derywatów powstałych w wyniku afiksacji współczesna polszczyzna jest świadkiem licznych złożeń tworzonych z wykorzystaniem pożyczek angielskich. Większość takich wyrażen to formacje hybrydalne (zob. 7.4), złożone z morfemów angielskiego i polskiego (lub dobrze polszczyźnie przyswojonego), np.:

- *wiochmen* (*wiocha* + ang. *man*), *PITomania* (ang. *PIT* + *-o-* + *mania* (< gr.)), *przedmecz* (< *przed* + ang. *match*), *autoserwis* (< *auto* (< fr. *auto*) + ang. *service*), *heroinman* (*heroina* (< niem. *Heroin*) + ang. *man*).

Choć nie mają wzorca angielskiego, niejednokrotnie są tworzone na zasadzie analogii do wyrażen występujących w angielszczyźnie. Angielskie mogą być zarówno człony niesamodzielne, jak i wolne morfemy, np.:

- *Rywingate* (*Rywin* + ang. *-gate*), *superpartia* (ang. *super* + *partia*), *Góralburger* (*góral* + ang. *burger*), *ciucholand* (*ciuch* + *-o-* + ang. *land*), *topzakonnica* (ang. *top* + *zakonnica*) (zob. 7.4 i 8.2.2).

Tworzenie złożeń, w których obie podstawy słowotwórcze wykazują etymologię angielską, prowadzi do powstawania pseudoanglicyzmów leksykalnych złożonych, np.:

- *before party* (< ang. *before* + ang. *party*) (zob. 11.2).

Warto też dodać, że polskie złozenia wykorzystujące angielskie morfemy mogą stanowić podstawy słowotwórcze dla dalszych derywatów przymiotnikowych, rzeczownikowych lub nawet czasowników, częstych szczególnie w języku młodzieży, np.:

- *przedmeczowy*, *wiochmeński*, *wiochmenka*, *wiochmenić*.

Polisylabiczne i wielomorfemowe zapożyczenia właściwe mogą także ulegać redukcji, w wyniku której powstają ucięcia. Jest to zabieg typowy dla mowy młodych użytkowników polszczyzny, np. *komp* (< pol. *komputer* < ang. *computer*), *fejs* (< pol. *Facebook* < ang. *Facebook*) (zob. 9.6).

4.2.4. ADAPTACJA SEMANTYCZNA ZAPOŻYCZEŃ WŁAŚCIWYCH

Głównym motywem zapożyczania obcych leksemów jest nazwanie obcych konceptów. Najprostszym sposobem mówienia o nich jest używanie ich oryginalnej nazwy, stąd gotowość do zapożyczania obcych leksemów. Zdarza się jednak, że zapożyczenia właściwe odbiegają semantycznie od swych obcych etymonów. Dzieje się tak zazwyczaj, gdy użytkownicy języka pożyczającego przejmą obcą formę wraz z jednym

tylko sensem polisemicznego leksemu obcego. Sytuacja taka nosi nazwę zwężenia semantycznego, które jest jednym z trzech typów zmiany semantycznej, do jakiej może dojść w procesie zapożyczenia obcych leksemów. W analizie semantycznej zapożyczeń właściwych wykorzystuje się klasyczny model zmian semantycznych zaproponowany przez Hermanna Paula (1920 [1880]). Poza zwężeniem znaczenie zapożyczonego leksemu może także ulec rozszerzeniu lub zupełnie się zmienić. Ostatni typ zmiany semantycznej, który jest zazwyczaj złożonym procesem, w wypadku anglicyzmów występuje niezwykle rzadko. Jeśli zapożyczony leksem i jego obcy pierwowzór są rozbieżne znaczeniowo, mówimy o adaptacji semantycznej zapożyczenia.

W wypadku anglicyzmów adaptację semantyczną obserwujemy już w najdawniejszych pożyczkach, choć nie była ona zjawiskiem częstym. W większości zapożyczeń o etymologii angielskiej w słowniku Lindego nastąpiło przeniesienie znaczenia, czyli pożyczki są zbieżne semantycznie ze swymi angielskimi etymonami. Zwężenie znaczenia zaobserwowano w trzech hasłach, a rozszerzenia znaczenia wcale. Podobnie znaczenie większości anglicyzmów zaświadczone w Słowniku warszawskim jest zgodne z obcym pierwowzorem, w części z nich nastąpiło zwężenie, a jedynie w nielicznych wypadkach – rozszerzenie znaczenia. Nie odnotowano pełnej zmiany semantycznej (Mańczak-Wohlfeld 1988a: 29).

Najczęstszym typem adaptacji semantycznej jest zwężenie znaczenia. Badacze zapożyczeń są zgodni co to tego, że obcy leksem polisemiczny rzadko bywa przeniesiony do języka pożyczającego ze wszystkimi swoimi sensami (Fisiak 1961a: 107, 1970: 41; Mańczak 1985: 371; Mańczak-Wohlfeld 1995: 67–77; Busse i Görlach 2002: 27; Rodríguez González 2002: 144). Do zwężenia znaczenia dochodzi wtedy, gdy użytkownicy języka pożyczającego przejmują tylko jeden sens obcego leksemu polisemicznego, taki, na który jest akurat zapotrzebowanie w języku zapożyczającym. Przykładem omawianego procesu jest zapożyczenie leksemu angielskiego *drink* z jednym tylko jego sensem ‘napój alkoholowy’. Angielski *drink* to także napój bezalkoholowy, taki jak sok czy herbata. W języku polskim słowo *shaker* to ‘naczynie do przyrządzania koktajli’; ang. *shaker* to także ‘ktoś/coś, kto/co nakłania, ponagla kogoś lub wstrząsa czymś’ oraz ‘pojemnik z dziurkami na produkty sypkie’ (FD). Warto zauważyć, że na dalszym etapie rozwoju anglicyzmu właściwego może dojść do dopożyczenia kolejnych sensów obcego pierwowzoru, tak jak to miało miejsce w wypadku anglicyzmu *diler/dealer*, którego trzy sensory: 1. ‘sprzedawca (osoba lub firma) samochodów’; 2. ‘sprzedawca narkotyków’; 3. ‘uczestnik giełdy papierów wartościowych’, wchodziły do polszczyzny w różnym czasie.

Należy tu zwrócić uwagę na problem, jaki się pojawia w badaniu tych angielskich leksemów, których osobne sensory wchodziły do polszczyzny w różnym czasie, szczególnie jeśli okres między zapożyczeniem sensów jest stosunkowo długi, np. ponad pół wieku. Przykładem jest rzeczownik *film* (< ang. *film*), który jest dobrze przyswojoną pożyczką angielską rejestrowaną w SJP Dor. Znaczenie tego leksemu zostało rozszerzone pod wpływem języka angielskiego stosunkowo niedawno, co spowodowało,

że *film* to dzisiaj także ‘cienka warstwa, np. kosmetyku’ (Witalisz 2007a: 243). Długi okres między jedną a drugą pożyczką oraz powszechność słowa *film* każą traktować jego nowy sens jako zapożyczenie semantyczne. Kryterium rozstrzygającym w takich wypadkach może być odniesienie się do SJPDor. Jeśli rejestruje on daną angielską pożyczkę, można ją uznać za dobrze polszczyźnie przyswojoną, a jej nowe sensy zapożyczone z angielszczyzny – za zapożyczenia semantyczne (zob. też *manager* i *trener* w 5.2). SJPDor nie rejestruje leksemu *diler/dealer*, wobec czego jego trzy sensy przejęte przez polszczyznę w różnym czasie traktuję jako dopożyczone sensy tego samego zapożyczenia właściwego. Podobnie rzecz się ma z nienotowanym w SJPDor czasownikiem *grillować*, którego najnowszy, dopożyczony niedawno angielski sens to ‘przesłuchiwać kogoś, wymuszać zeznania’. Jest to rozstrzygnięcie arbitralne, lecz pomocne w klasyfikacji zapożyczeń i procesów, jakim zapożyczenia podlegają.

Do rozszerzenia znaczenia pożyczki właściwej na gruncie języka polskiego dochodzi na przykład w wypadku apelatywizacji nazw własnych, np. ang. *Bristol board* ‘nazwa miasta + karton’ > pol. *bristol* 1. ‘rodzaj materiału’ (odnotowany już w SWar); 2. ‘biały wielowarstwowy karton’ (SZA M-W); ang. *Texas* ‘stan w USA’ > pol. *teksas* ‘gruba tkanina bawełniana naśladowująca jeans’ i *teksasy* ‘spodnie z grubej tkaniny bawełnianej’ (SZA M-W).

Najradszym typem adaptacji semantycznej jest zupełna zmiana znaczenia. Przykładami są tu: *buble* ‘produkt złej jakości’ < ang. *bubble* ‘bańka mydlana, coś nietrwałego’, *skwer* ‘niewielki obszar zieleni miejskiej’ < ang. *square* ‘kwadrat, plac’ (SZA M-W). Niektóre zapożyczenia właściwe, w których obserwujemy znaczną rozbieżność semantyczną, są kwalifikowane jako pseudoanglicyzmy, np. pol. *smoking* ‘uroczysty, wieczorowy strój męski’ pochodzi od angielskiego wyrażenia *smoking jacket* ‘dawny męski strój z aksamitu lub jedwabiu noszony w domu, szczególnie podczas palenia cygar’ (FD) i jest przykładem pseudoanglicyzmu morfologicznego, który powstał w wyniku redukcji angielskiego wyrażenia wielomorfemowego (Mańczak-Wohlfeld 1995: 65; Witalisz 2014d: 3) (zob. 11.2).

4.2.5. UWAGI KOŃCOWE DOTYCZĄCE ASYMILACJI ZAPOŻYCZEŃ WŁAŚCIWYCH

Asymilacja zapożyczenia właściwego może obejmować jeden lub więcej typów adaptacji, tj. pożyczka może zostać zaadaptowana na przykład tylko na poziomie fonologicznym lub tylko na poziomie fonologicznym i morfologicznym. Na przykład leksem *heavy metal* (< ang. *heavy metal*) nie uległ adaptacji graficznej, lecz uległ adaptacji fonologicznej, odmienia się zgodnie z polskim wzorcem deklinacyjnym i tworzy derywaty, np. *heavymetalowy*. Przymiotnik *coolowy* (< ang. *cool*) nie uległ adaptacji graficznej, lecz w procesie adaptacji morfologicznej właściwej otrzymał rodzimy sufiks *-owy*, co umożliwiło jego odmianę fleksyjną w języku polskim. Analizując losy

zapożyczeń angielskich w języku polskim, można zauważyć, że do adaptacji na poziomie graficznym dochodzi raczej rzadko. Dotyczy to nie tylko najnowszych anglicyzmów właściwych, takich jak *crowdfunding* czy *outsourcing*, lecz także starszych pożyczek, których oryginalne formy graficzne są rekonstruowane, np. *jeansy* zamiast *dżinsy*, *cocktail* zamiast *koktajl*. Jest to związane z coraz lepszą znajomością języka angielskiego wśród młodych i dobrze wykształconych Polaków.

W wypadku starszych zapożyczeń angielskich, szczególnie tych, które przedostały się do polszczyzny za pośrednictwem innych języków, proces asymilacji został już zakończony, a forma zapożyczonego leksemu na tyle różni się od angielskiego pierwowzoru, że leksemy takie nie są postrzegane jako obce, np. *budżet* (< ang. *budget*), *kraul* (< ang. *crawl*), *snajper* (< ang. *sniper* za pośrednictwem ros.), *drenaż* (< ang. *drainage* za pośrednictwem fr.), *befsztyk* (< ang. *beefsteak* za pośrednictwem niem.) (Fisiak 1962).

WSKAZÓWKI BIBLIOGRAFICZNE

Zapożyczenia leksykalne z języka angielskiego w standardowej polszczyźnie zostały dobrze udokumentowane i opisane w następujących monografiach: Fisiak (1961a); Mańczak-Wohlfeld (1992, 1995, 2006); Otwinowska-Kasztelaniec (2000); Chłopicki i Świątek (2000); Zabawa (2012); słownikach: Mańczak-Wohlfeld (2004a, 2010) oraz artykułach: Koneczna (1936/1937); Pełowski (1957, 1989); Grabowska (1972); Fisiak (1962, 1970); Walczak (1983, 1997); Mańczak-Wohlfeld (1988c, 1993, 1997a,b, 1999c, 2000, 2002, 2004c, 2005a, 2007a, 2013); Pihan-Kijasowa (1992); Dunaj (1993); Sękowska (1993, 2007, 2008); Pięcińska (2000a,b, 2001a,b); Moch (2001); Zdunkiewicz-Jedynak (2008); Cebrat (2011); Niepytalska-Osiecka (2014); Zabawa (2004c, 2009c, 2010b, 2011a,b, 2013a).

Sposoby adaptacji oraz derywaty od anglicyzmów zostały opisane w następujących pracach: Kreja (1963); Fisiak (1961b, 1963, 1968, 1970, 1975, 1985, 1986); Mańczak-Wohlfeld (1988b, 1991, 2002, 2004c, 2007a,b, 2008, 2011, 2012); Bogusławska (1994); Badyda (2008); Kilarski i Overgaard Ptaszyński (2008); Przybylska (2009, 2010, 2012); Waszakowa (2009); Molęda (2011); Obara (2012); Bańko i Svobodová (2014); Witalisz (2014a).

5. ANGLICYZMY SEMANTYCZNE – ANGLOSEMANTYZMY

5.1. ZAPOŻYCZENIA SEMANTYCZNE – DEFINICJA

Zapóżylenie semantyczne (znaczeniowe) to sens leksemu obcego przejęty przez rodzimy leksem prosty lub przez istniejący już w polszczyźnie frazeologizm. EJP (1999: 440) definiuje zapóżylenie semantyczne jako „rozszerzenie znaczenia wyrazu rodzimego pod wpływem języka obcego”. Rezultatem procesu zapóżyczania jest zatem obcy sens, a nie forma leksemu obcego. Obce pojęcie zostaje przejęte jedynie na poziomie semantycznym. Proces zapóżyczania semantycznego wynikający z kopiowania obcej polisemii skutkuje także polisemią w języku polskim, rzadziej całkowitym wyparciem sensu tradycyjnego. Posługując się Haugenowską dychotomią importacja–substytucja, zapóżylenie semantyczne można opisać jako wynik całkowitej substytucji morfemowej oraz importacji znaczenia, stąd zapóżylenia semantyczne, podobnie jak kalki strukturalno-semantyczne (zob. 6.1), należą do kategorii *loanshifts* (Haugen 1950: 215). Zapóżylenia semantyczne są wynikiem przeniesienia znaczenia z leksemu lub frazeologizmu obcego na leksem lub frazeologizm rodzimy (lub dobrze przyswojoną pożyczkę), co skutkuje zmianą w użyciu tego leksemu bądź frazeologizmu w języku pożyczającym.

Klasycznym przykładem zapóżyczania semantycznego jest sens ‘urządzenie elektroniczne połączone z komputerem, umożliwiające ruch kursora na ekranie monitora’, przeniesiony z ang. leksemu *mouse* na pol. *mysz*. W wyniku procesu zapóżyczania sens tradycyjny ‘gryzoń’ zaczyna współistnieć z nowym, komputerowym sensem w języku pożyczającym i jest zazwyczaj dołączany do hasła słownikowego jako kolejny sens. Leksem *mysz* staje się polisemiczny w języku polskim w wyniku zapóżyczania – w tym wypadku – obcej metafory. Obok potrzeby nazywania nowych desygnatów, jak w wypadku myszy komputerowej, zapóżylenia semantyczne są także wynikiem różnicy między znaczeniami leksemów polskich i ich angielskich formalnych odpowiedników, które zazwyczaj są semantycznie bardziej ogólne. Polski latynizm *korespondować*, definiowany w SJP Dor jako ‘pisać listy, prowadzić korespondencję’, rozszerzył swoje znaczenie pod wpływem angielskiego *to correspond*, co zgodnie z łacińskim wzorem znaczy ‘odpowiadać czemuś, być stosownym, być w zgodzie z czymś’, np. *projekt ustawy koresponduje z polityką gospodarczą* (zob. 5.5).

Zapożyczenia semantyczne należą do neosemantyzmów powstałych pod wpływem obcym. Dla badacza kontaktu językowego udowodnienie, że nowy sens leksemu został w istocie zapożyczony z języka obcego, a nie powstał wskutek niezależnego rozwoju semantycznego leksemu na gruncie języka polskiego, to niełatwa sprawa. Jednym z kryteriów jest jednoczesność zmiany językowej w kilku językach (Kurkowska 1976: 105). Zapożyczeniem semantycznym jest sens, który mniej więcej w tym samym czasie przeniknął z jednego języka do kilku różnych języków. Jest mało prawdopodobne, aby jednakowy rozwój znaczenia leksemu nastąpił jednocześnie i niezależnie w wielu językach, por. sens ‘urządzenie elektroniczne połączone z komputerem, umożliwiające ruch kursora na ekranie monitora’ wyrażany przez chiń. 鼠标 (dosł. ‘mysz przyrząd wskazujący’), czes. *myš*, fr. *souris*, niem. *Maus*, węg. *egér*, pol. *mysz*, ros. *мышь*, hiszp. *ratón*, szw. *datormus* (< ang. *mouse*); sens ‘destrukcyjne oprogramowanie uszkadzające komputer’ wyrażany przez czes. *trojský kuň*, fr. *cheval de Troie*, hiszp. *caballo de Troya*, niem. *trojanisches Pferd*, węg. *trójai faló*, pol. *koń trojański*, ros. *троянский конь*, szw. *trojansk häst* (< ang. *Trojan horse*) (Witalisz 2015: 277).

W ustalaniu zapożyczeń semantycznych istotną rolę odgrywa także rozbieżność znaczeniowa między tradycyjnym i nowym sensem leksemu, którego znaczenie uległo rozszerzeniu (Kurkowska 1976). Za rozwojem semantycznym pod wpływem obcym przemawia nowy sens czasownika *molestować* ‘napastować seksualnie’ (< ang. *to molest*), daleki semantycznie od ‘naprzykrzać się komuś, natrętnie o coś prosić’. Ważne jest także kryterium chronologiczne. Jeśli nowy sens leksemu był obecny w języku obcym wcześniej niż w języku polskim, co można sprawdzić za pomocą kwerendy słownikowej lub prasowej, można uznać, że został on zapożyczony z języka obcego, szczególnie gdy w początkowym okresie po zapożyczeniu sensu tego używa się jedynie w odniesieniu do obcych realiów, co jest kolejnym kryterium wskazującym jednoznacznie na zapożyczenie semantyczne. Na przykład rzeczownik *administracja* ‘rząd’ początkowo był używany wyłącznie w odniesieniu do realiów amerykańskich, np. *administracja Clintona*, *Busha*, podobnie rzeczownik *segregacja* ‘oddzielenie ludzi ze względu na ich rasę’, np. *segregacja rasowa*, odnoszono jedynie do realiów amerykańskich. Wraz z pojawieniem się znacznej liczby imigrantów w Europie Zachodniej nowy sens tego rzeczownika bywa wykorzystywany w prasie europejskiej, w tym polskiej, do opisywania realiów europejskich (Witalisz 2007a: 218, 289)²¹.

Dwa ostatnie przykłady ilustrują także występowanie leksemu – źródła nowego sensu w związkach wyrazowych obcych, które kopiowane do języka polskiego są źródłem neosemantyzmu, np. *segregacja rasowa* (< ang. *racial segregation*), *administracja Busha* (< ang. *Bush administration*). W takich wypadkach nie ma wątpliwości co do pochodzenia nowego sensu. Podobnie rzecz się ma z nowymi sensami przymiotnika *przyjazny*: ‘spełniający oczekiwania użytkownika, łatwy w obsłudze’, np. *samochód*

²¹ Por. „Holenderscy rodzice nie chcą umieszczać dzieci w szkołach, do których chodzą dzieci imigrantów. Żeby ich do tego zachęcić, jedna ze szkół wprowadziła **segregację** uczniów białych i kolorowych” (GW 2006).

przyjazny dla użytkownika (< ang. *a user-friendly car*), ‘o miejscu, w którym petent jest miło i profesjonalnie obsłużony’, np. *przyjazny bank* (< ang. *friendly bank*), ‘niemający negatywnego wpływu’, np. *przyjazny dla środowiska* (< ang. *environment-friendly*), ‘nieszkodliwy, mający dobry wpływ’, np. *przyjazny dla skóry* (< ang. *skin-friendly*), ‘tani’, np. *przyjazna cena* (< ang. *friendly price*) (Witalisz 2007a: 285).

W ustalaniu wpływu języka obcego na rodzimą semantykę ważne są także czynniki kulturowe, takie jak wydarzenia polityczne, historyczne, gospodarcze i społeczne. Na przykład rozwój nowych technologii przyniósł sporo różnego rodzaju zapożyczeń z języka angielskiego, którym włada się w Dolinie Krzemowej, w tym całą gamę zapożyczeń semantycznych, takich jak nowe, związane z technologią komputerową sensy leksemów: *wirus, robak, mysz, okno, pasek, ciasteczka, chmura, tapeta, skórka, koń trojański* (zob. 5.2).

Zapożyczenia semantyczne z języka angielskiego nazywamy anglosemantyzmami (Witalisz 2007a)²². W innych pracach polskich oraz obcojęzycznych zapożyczenie semantyczne to: *emprunt sémantique* (Sandfeld-Jensen 1912: 167–172), *loan-meaning* (Kroesch 1929: 50), zapożyczenie semantyczne (Szober 1929: 24–31; Kurkowska 1976: 99; Markowski 2005: 216; Waszakowa 2005: 20), anglicyzm semantyczny (Faust 1982: 157), *semantic loan* (Velten 1930: 337; Haugen 1950: 215; Witalisz 2015: 49), *sense-loan* (Stern 1931: 220); *Lehnbedeutung* (Betz 1949: 27), *semantic borrowing*, *semantic calque* (Hope 1960: 131, zob. 5.2), *loan extension* (Weinreich 1953: 30–31; Haugen 1956: 766), okcysemantyzm (‘zapożyczenie semantyczne z języków zachodnich’, Kurkowska 1976: 106), *loan meaning/Lehnbedeutung* (Duckworth 1977: 40; Grzega 2003: 26), *semantic borrowing* (Gómez Capuz 1997: 86), *semantic calque* (Görlach 2002: 10), *loan meaning extension* (Haspelmath 2009: 39), *analogical innovation by semantic change* (Winter-Froemel 2008: 22).

5.2. ZAPOŻYCZENIA SEMANTYCZNE A KALKI SEMANTYCZNE

Choć zasadniczymi terminami stosowanymi w literaturze europejskiej są *semantic loan*, *semantic borrowing* i *loan meaning* (czyli zapożyczenie semantyczne/znaczeniowe), niektórzy badacze proponują wyróżnienie osobnej kategorii zapożyczeń semantycznych, tzw. kalk semantycznych (*semantic calque*, np. Hope 1960: 131)²³, w których dochodzi do kalkowania czy tłumaczenia obcego leksemu na język pożyczający.

²² W *Anglosemantyzmach w języku polskim* (Witalisz 2007a: 134) termin „anglosemantyzm” został użyty także w odniesieniu do kalk strukturalno-semantycznych z języka angielskiego. W *Przewodniku* rewiduję ten pogląd. Choć w wypadku kalk strukturalno-semantycznych również dochodzi do importacji znaczenia i zupełnej substytucji morfemowej, to wynikiem kalkowania, obok nowego sensu, jest także nowy, polimorfemowy leksem/związek frazeologiczny w języku polskim (byłby to zatem, w wypadku kalk pochodzenia angielskiego, anglosemantyzm strukturalny).

²³ Por. replika semantyczna, kalka znaczeniowa (Skorupka 1953: 7, 11).

Uzasadniają to rozróżnienie potrzebą oddzielenia leksemów rodzimych, które rozszerzyły swoje znaczenia pod wpływem obcym, od leksemów będących formalnymi odpowiednikami obcych słów, których sens zapożyczają. W pierwszym wypadku mamy do czynienia z „kalkami semantycznymi”, którym towarzyszy dosłowne przetłumaczenie leksemu obcego na język zapożyczający i przeniesienie obcego sensu na leksem rodzimy. Przykładami angielskich kalk semantycznych w języku polskim są zatem np.: przymiotnik *skuteczny* w sensie ‘taki, którego działania przynoszą pozytywne wyniki, pożądane rezultaty’, np. *skuteczny pracownik, polityk, zawodnik* (< ang. *efficient*), oraz rzeczownik *sieć* w sensie ‘zespół wielu oddalonych od siebie komputerów połączonych liniami transmisji danych’ (< ang. *web/network*) lub ‘zespół obiektów usługowych’, np. *sieć hoteli, sklepów, restauracji* (< ang. *chain*). „Zapożyczenia semantyczne” z kolei są formalnie podobne do obcych słów, z których czerpią nowe sensy, głównie za sprawą wspólnej klasycznej bądź francuskiej etymologii obu słów, np. rzeczownik *alternatywa* w sensie ‘jedna z dwu lub więcej możliwości; inne wyjście, inna możliwość’, np. *mieć dwie alternatywy do wyboru* (< ang. *alternative*), czasownik *korespondować z* ‘odpowiadać czemuś, być w zgodzie z czymś’²⁴ (< ang. *to correspond with*).

Studium anglosemantyzmów w 2007 roku wykazało, że zapożyczenia semantyczne przeważają liczebnie nad kalkami semantycznymi (Witalisz 2007a), co idzie w parze ze wspólną wielu językom europejskim łacińską bazą leksykalną. Mając na uwadze różnicę formalną między kalkami semantycznymi a zapożyczeniami semantycznymi, można przypuszczać, że kalki semantyczne są tworzone poprzez świadome (a nie przypadkowe czy wręcz błędne) przeniesienie obcego sensu z obcego leksemu. Należy jednak zaznaczyć, że większość badaczy kontaktu językowego nie czyni rozróżnienia na te dwie kategorie (w badaniach polskich – np. Rybicka 1976: 98 i nast.; Witalisz 2007a), ponieważ rezultat procesu zapożyczania (przeniesienie obcego sensu) jest taki sam w obu wypadkach, a z semantycznego punktu widzenia obie kategorie są zbieżne. Ponadto podział taki nie sprawdziłby się w wypadku blisko spokrewnionych języków. Podobne stanowisko przyjmujemy w *Przewodniku*, lecz dla lepszego zilustrowania obu kategorii podajemy poniżej więcej przykładów.

Kalkami semantycznymi są także nowe sensy leksemów (Witalisz 2007a: 218–303):

- *dokładnie* ‘tak, zgadzam się’ (< ang. *exactly*),
- *gołąb* ‘pacyfista’ (< ang. *dove*),
- *jastrząb* ‘zwolennik zbrojnego rozwiązania konfliktu’ (< ang. *hawk*),
- *mysz* ‘urządzenie elektroniczne połączone z komputerem, umożliwiające ruch kursora na ekranie monitora’ (< ang. *mouse*),

²⁴ Por. znaczenie tradycyjne: *alternatywa* ‘sytuacja wymagająca wyboru między dwiema wyłączającymi się możliwościami; albo... albo’; *korespondować z* ‘pisać listy, porozumiewać się listownie, prowadzić korespondencję’ (SJPDor).

- *lekki* ‘zawierający małą ilość niepożądaną substancji’, np. *lekkie papierosy, lekki serek* (< ang. *light*),
- *okno* ‘fragment ekranu monitora wydzielony w ramce’ (< ang. *window*),
- *pakiet* ‘zbiór związanych z sobą rzeczy, usług, sprzedawanych jako całość’, np. *pakiet ustaw, żądań, akcji, aplikacji komputerowych* (< ang. *package*), zn. trad.: ‘rzeczy zapakowane, paczka’ (SJPDor),
- *podkład* ‘kosmetyk nakładany na twarz, służący jako baza dla innych kosmetyków’, np. *podkład o konsystencji musu* (< ang. *foundation (cream)*),
- *przyjazny* 1a. ‘spełniający oczekiwania użytkownika, łatwy w obsłudze’, np. *samochód przyjazny dla użytkownika*; 1b. ‘o miejscu, w którym petent jest dobrze obsłużony’, np. *przyjazny bank*; 2a. ‘niemający negatywnego wpływu’, np. *środek chemiczny przyjazny dla środowiska*; 2b. ‘nieszkodliwy, mający dobry wpływ’, np. *kosmetyk przyjazny dla skóry*; 3. ‘tani’, np. *przyjazna cena, przyjazny kredyt* (< ang. *friendly*), zn. trad.: ‘żywiący do kogoś uczucie przyjaźni, przychylny’ (SJPDor),
- *robak* ‘niepożądany program komputerowy rozmnażający się w sieci’ (< ang. *bug*),
- *strona* ‘dokument HTML udostępniony w Internecie, wyświetlany za pomocą przeglądarki internetowej’ (< ang. *(web)page*),
- *szczyt* ‘spotkanie przedstawicieli państw, organizacji’, np. *szczyt NATO* (< ang. *summit*),
- *znaczący* ‘mający duże znaczenie, istotny’, np. *znaczący czynnik, znacząca zmiana, umowa*, ‘duży, znaczny’, np. *znaczący postęp, wzrost obrotów* (< ang. *significant*), zn. trad.: ‘pełen znaczenia (ukrytego), stanowiący do czegoś aluzję’ (SJPDor).

Do zapożyczeń semantycznych w węższym i w szerszym rozumieniu tego terminu należą (Witalisz 2007a: 218–303) np.:

- *administracja* ‘rząd’, np. *administracja Belki, administracja Obamy, administracja w Waszyngtonie* (< ang. *administration*), zn. trad.: ‘zarządzanie czym’, ‘kierowniczy personel jakiejś instytucji’ (SJPDor),
- *aplikacja* 1. ‘program komputerowy, np. edytor tekstów’; 2. ‘podanie w sprawie zatrudnienia’, np. *składać aplikację*; 3. ‘zgłoszenie, ubieganie się o, staranie się o’, np. *aplikacja członkowska do Unii Europejskiej*; 4. ‘nałożenie kosmetyku na skórę, włosy’, np. *aplikacja kremu na skórę* (< ang. *application*), zn. trad.: ‘ornament’, ‘praktyka sądowa, adwokacka’ (SJPDor),
- *artykułować* ‘formułować, wyrażać, uzewnętrzniać jakieś poglądy’, np. *artykułować myśli, interesy, uczucia* (< ang. *to articulate*), zn. trad.: ‘wymawiać głoski’ i inne (SJPDor),
- *bank* ‘miejsce, gdzie się coś przechowuje’, np. *bank krwi, komórki macierzyste* (< ang. *bank*), zn. trad.: ‘instytucja finansowa’ (SJPDor),

- *dedykować* ‘poświęcać coś czemuś’, np. *zadedykować kosmetyk skórze* (< ang. *to dedicate*), zn. trad.: ‘ofiarować, poświęcać komuś (utwór lub przedmiot)’ (SJPDor),
- *definiować* ‘określać, nazywać, wyznaczać, ustalać’, np. *definiować dziedziny współpracy, obszar zainteresowań* (< ang. *to define*), zn. trad.: ‘objasniać znaczenie wyrazu, pojęcia’ (SJPDor),
- *dywizja* ‘oddział jakiejś instytucji, departament’, np. *Dywizja Narzędzi i Elektronarzędzi, Dywizja Sprzedaży, Dywizja Usługi dla Domu* (< ang. *division*), zn. trad.: ‘wojskowa jednostka organizacyjna’ (SJPDor),
- *ekonomiczny* ‘tani’, np. *ekonomiczny bilet, klasa ekonomiczna* (< ang. *economy*), zn. trad.: ‘odnoszący się do ekonomii’ (SJPDor),
- *film* ‘cienka warstwa kosmetyku’, np. *film lipidowy* (< ang. *film*), zn. trad.: ‘seria obrazów rzutowanych na ekran’ (SJPDor) z ang. *film* (zob. 4.2.4),
- *ikona* 1. ‘obrazek na ekranie komputera symbolizujący określony plik’; 2. ‘symbol’ (< ang. *icon*), zn. trad.: ‘obraz o tematyce religijnej’ (SJPDor),
- *klinika* ‘prywatny szpital’ (< ang. *clinic*), zn. trad.: ‘szpital przy wyższej uczelni medycznej’ (SJPDor),
- *kondycja* 1. ‘stan, położenie’, np. *kondycja polskiej gospodarki, przemysłu, banków*; 2. ‘stan’, np. *kondycja skóry* (< ang. *condition*), zn. trad.: ‘sprawność fizyczna’ i inne (SJPDor),
- *kontrolować* ‘dominować, sprawować faktycznie władzę nad czymś’, np. *kontrolować rynki zbytu* (< ang. *to control*), zn. trad.: ‘badać, rozpatrywać coś skrupulatnie, sprawdzać’ (SJPDor),
- *konwencja* ‘zjazd partii politycznej’, np. *konwencja SLD* (< ang. *convention*), zn. trad.: ‘umowa międzynarodowa dotycząca spraw politycznych itp.’, ‘utarte normy, zwyczaje’ (SJPDor),
- *konwencjonalny* 1. ‘nie nuklearny’, np. *broń, wojna konwencjonalna*; 2. ‘tradycyjny’, np. *konwencjonalne leczenie* (< ang. *conventional*), zn. trad.: ‘oparty na konwencji, umowie’ (SJPDor),
- *korporacja* ‘spółka akcyjna’ (< ang. *corporation*), zn. trad.: ‘organizacja zrzeszająca ludzi tego samego zawodu’ (SJPDor),
- *kultowy* ‘ważny dla jakiegoś pokolenia, grupy ludzi, odwołujący się do ich wspólnych doświadczeń’ (< ang. *cult*), zn. trad.: ‘związany z kultem, z religią, obrzędowy’ (SJPDor),
- *manager/menadżer/menedżer* 1. ‘osoba kierująca zespołem ludzi, kierownik’, np. *menedżer restauracji, działu lub filii firmy*; 2. ‘program komputerowy umożliwiający sortowanie plików’, np. *manager plików* (< ang. *manager*), zn. trad.: ‘osoba zajmująca się organizowaniem występów artysty, sportowca’, ‘dyrektor wielkiego przedsiębiorstwa kapitalistycznego’ (SJPDor) (zob. 4.2.4),

- *molestować* ‘napastować seksualnie, zwłaszcza dzieci lub młode kobiety, często z użyciem siły lub nacisku psychicznego’, np. *molestować seksualnie* (< ang. *to molest*), zn. trad.: ‘natrętnie o coś prosić, naprzykrzać się’ (SJPDor),
- *monopolizować* ‘posiadać lub dążyć do posiadania wyłączności robienia czegoś, dominować, kontrolować coś’, np. *monopolizować rozmowę* (< ang. *to monopolize*), zn. trad.: ‘skupiać coś wyłącznie w swoich rękach (w sferze handlu)’ (SJPDor),
- *nominacja* ‘zgłaszanie kogoś, czegoś do nagrody (lub kary)’, np. *nominacja do Oscara*, *nominacja piosenki do nagrody Grammy*, *nominacja kogoś do wyjścia z programu* (< ang. *nomination*), zn. trad.: ‘mianowanie, powołanie na stanowisko’ (SJPDor),
- *parytet* ‘zrównoważenie czegoś, równowaga sił’, np. *parytet militarny* (< ang. *parity*), zn. trad.: ‘stosunek między walutami w złocie’, ‘zrównanie na podstawie przepisów prawa’ (SJPDor),
- *pirat* ‘osoba nielegalnie kopiująca płyty, programy komputerowe itp.’ (< ang. *pirate*), zn. trad.: ‘członek załogi statku napadającego inne statki’ (SJPDor),
- *pozycja* ‘stanowisko, posada’, np. *pozycja chirurga*, *lektora*, *menedżera* (< ang. *position*), zn. trad.: ‘położenie czegoś w stosunku do czegoś innego, miejsce’ i inne (SJPDor),
- *prezydent* ‘prezes, przewodniczący’, np. *prezydent firmy*, *organizacji*, *konsorcjum*, *związku sportowego* (< ang. *president*), zn. trad.: ‘zwierzchnik, głowa państwa’ i inne (SJPDor),
- *procesować* ‘przetwarzać dane’, np. *procesować dane* (< ang. *to process*), zn. trad.: ‘prowadzić proces sądowy przeciw komuś’ (SJPDor),
- *produkcja* ‘film’, np. *głośna produkcja amerykańska* (< ang. *production*), zn. trad.: ‘wytwarzanie dóbr’ i inne (SJPDor),
- *produkt* ‘towar na sprzedaż, usługa za opłatą’, np. *produkt banku*, *firmy* (< ang. *product*), zn. trad.: ‘wyrób powstały w wyniku produkcji’ i inne (SJPDor),
- *projekt* ‘zadanie praktyczne wykonywane przez uczniów, studentów, pracowników firmy’ (< ang. *project*), zn. trad.: ‘zamierzony plan działania, pomysł’ (SJPDor),
- *promocja* 1a. ‘działania zwiększające popularność, sprzedaż czegoś’, np. *promocja proszku do prania*; 1b. ‘spotkanie z klientami w celach promocyjnych’, np. *wziąć udział w promocji*; 1c. ‘sprzedaż towarów, usług po obniżonej cenie’, np. *święteczna promocja szynki* (< ang. *promotion*), zn. trad.: ‘kwalifikacja ucznia do następnej klasy’, ‘nadanie tytułu naukowego’ i inne (SJPDor),
- *relacja* ‘związek między kimś a kimś, między państwami, instytucjami’, np. *relacje międzyludzkie*, *relacja uczeń–nauczyciel*, *relacja państwo–Kościół* (< ang. *relation*), zn. trad.: ‘opowiadanie o przebiegu zdarzenia’ i inne (SJPDor),
- *serwis* ‘obsługa, np. w hotelu, restauracji’ (< ang. *service*), zn. trad.: ‘komplet naczyń stołowych’, ‘serw’ i inne (SJPDor),

- *szef* ‘zawodowy kucharz’ (< ang. *chef*),
- *toksyczny* ‘wywierający na kogoś destrukcyjny wpływ psychiczny’, np. *toksyczny związek, przyjaciel, szef, toksyczna praca* (< ang. *toxic*), zn. trad.: ‘trujący, jadowity’ (SJPDor),
- *trener* ‘osoba, która szkoli innych w jakiejś dziedzinie’, np. *trener sprzedaży, biznesu* (< ang. *trainer*), zn. trad.: ‘ten, kto trenuje sportowców’ (SJPDor),
- *warsztaty* ‘cykl spotkań dyskusyjnych oraz zajęć praktycznych’ (< ang. *workshops*),
- *wirus* ‘samopowielający się program komputerowy czyniący szkody w systemie komputerowym’ (< ang. *virus*), zn. trad.: ‘drobnoustroje chorobotwórcze’ (SJPDor),
- *zainfekowany* ‘pełen wirusów komputerowych, źle działający z tego powodu’ (< ang. *infected*), zn. trad.: ‘zakażony’ (SJPDor).

Nowszymi zapożyczeniami semantycznymi z języka angielskiego, nieujętych w *Anglosemantyzmach* (Witalisz 2007a), są np.:

- *chmura* (< ang. *cloud* ‘miejsce w Internecie do przechowywania danych’),
(28) „Przechowywanie zdjęć w **chmurze** stało się nie tylko popularniejsze, lecz również dużo bardziej dostępne” (KŚ 2015),
- *ciasteczka* (< ang. *cookies* ‘fragment tekstu wysyłany do komputera przez serwis internetowy’),
(29) „CleanSweep jest też skutecznym narzędziem do eliminacji z systemu wszelkich **ciasteczek** (cookies), kontrolki ActiveX i plików tymczasowych” (E 2002, NKJP),
- *ćwierkać* (< ang. *to tweet* ‘posyłać wpisy na komunikatorze Twitter’),
(30a) „Straż miejska »**ćwierka**« na Twitterze” (www.gazetawroclawska.pl 2012),
(30b) „Kościół wychodzi naprzeciw trendom. Biskupi będą »**ćwierkać**« na Twitterze” (metrocafe.pl 2015),
- *flagowy* (< ang. *flagship* ‘główny, pierwszy’),
(31a) „Najbardziej godnymi uwagi nowymi najemcami są, zdaniem ekspertów, prekursorski Abercrombie Fitch znajdujący się na 56. Ulicy i sklep **flagowy** firmy Nokia na 57” (DP 2006, NKJP),
(31b) „Już jutro otwarty zostanie pierwszy w Poznaniu nowy sklep firmy Sony pretendujący do miana tak zwanego »Gold Shop«. Ten **flagowy** salon ze sprzętem RTV japońskiego giganta otwiera jedna z poznańskich firm” (GWlk 1998, NKJP),
- *latka* (< ang. *patch* ‘uaktualnienie do programu przeznaczone do usuwania problemów lub rozszerzenia funkcjonalności programu komputerowego’),
(32) „W tym tygodniu Microsoft udostępnił kolejne zbiorcze uaktualnienie dla Windows 10 – KB3140743. Niestety, część użytkowników systemu skarży się na problemy z instalacją nowej **latki**” (KŚ 2016),

- *recepta/recka* (< ang. *recipe* ‘metoda, wzór na wykonanie czegoś’),
 (33a) „Podstawowe **receptury**; 1.2 **Recepty** na bloki; 1.4 **Recepty** na broń; 1.5 **Recepty** na elementy zbroi” (minecraft-pl.gamepedia.com 2015),
 (33b) „Gdzie Znajdę **receptę** na Petardę Księżycowy Pył Pomocy” (pcworld.pl 2015),
 (33c) „A skąd zdobyć **reckę** na sealed zbroje? Bo nie wiem jakie składniki są potrzebne do zwykłych zbroi” (forum.lineage.com.pl 2006),
- *resort* (< ang. (*holiday*) *resort* ‘hotel, często w postaci tzw. wioski wakacyjnej, w ciepłych krajach nad morzem lub w górach’),
 (34a) „A wielu rodziców zabiera dzieci ze szkoły w czasie lekcji, bo jest wtedy taniej i stać ich na all inclusive w **resorcie**, dzieci taplają się w basenie, a oni piją darmowy alkohol bez ograniczeń” (gazeta.pl 2016),
 (34b) „Po raz pierwszy zamiast leżeć na plaży w **resorcie** all inclusive urlop spędzony dla siebie, dla zdrowia, dla odzyskania sił witalnych do dalszej pracy” (holidaycheck.pl 2016),
- *serwis* (< ang. (*social networking*) *service* ‘portal, który gromadzi społeczność sieciową’),
 (35) „Coraz więcej osób posiada swoje profile w **serwisach** Facebook, MySpace, GoldenLine czy Nasza-klasa. Za każdym razem wiąże się to z ujawnieniem pewnych informacji o nas samych. Jednak to, co o sobie powiemy innym, zależy jedynie od nas. Niedawno zmiany zasad dotyczących przechowywania danych osobowych dokonał amerykański **serwis** Facebook” (DI 2009, NKJP),
- *skórka* (< ang. *skin* ‘wymienny zestaw elementów graficznych interfejsu programu komputerowego’),
 (36) „**Skórka** zmienia szatę graficzną i wygląd aplikacji, także często przez zamianę elementów kontrolnych (przycisków, zakładek), a nierzadko również przez dodanie nowej funkcjonalności” (forum.pc.pl 2008),
- *strumień* (< ang. *stream(ing)*, dosł. strumień(iowanie) ‘ciągły przepływ danych’),
 (37) „Utworów nie ściągamy, słuchamy ich na zasadzie tzw. streamingu (**strumienia**). Wystarczy ściągnąć na komputer czy telefon odpowiednią aplikację oraz zalogować się przez skrzynkę mejlową lub Facebook” (N 2013),
- *ściągać* (< ang. *to download* ‘pobierać dane lub program z Internetu’),
 (38) „57 proc. użytkowników Internetu korzysta z komunikatorów (np. gadu-gadu), 40 proc. **ściąga** z sieci filmy, muzykę, programy, 21 proc. jest klientami internetowych banków. 20 proc. bierze udział w czatach i forach dyskusyjnych” (DP 2005, NKJP).
- *tapeta* (< ang. *wallpaper* ‘obrazek wyświetlany na ekranie komputera lub telefonu komórkowego’),

(39) „Pierwszy polski Dynamic Wallpaper pojawił się w sieci ARBOnetwork na Viva-tv.pl – **tapeta** zmienia się w wyniku interakcji użytkownika z Double Billboardem” (DI 2008, NKJP),

- *ujawnić się, ujawnienie się* (< ang. *to come (of the closet), coming out (of the closet)* ‘przyznać się, przyznanie się publiczne do homoseksualizmu’),
 (40a) „Jednakże organizatorzy przeżyli zawód, ponieważ nikt ze sportowców światowej sławy nie przyjechał na igrzyska, aby **ujawnić się** jako homoseksualista” (GW 1994, NKJP),
 (40b) „Coming out oznacza **ujawnienie się**, głośne przyznanie: jestem gejem, jestem lesbijką – przyjaciołom, rodzicom, całemu światu. Osoby homoseksualne, które mają to za sobą, mówią, że wyszły z szafy” (P 2007, NKJP),

5.3. ZAPOŻYCZENIA SEMANTYCZNE WIELOWYRAZOWE

Pojedynczy sens obcego leksemu może zostać przejęty nie tylko przez jednowyrazowe jedno- lub wielomorfemowe słowa, których przykłady przedstawiono w 5.2, lecz także przez wielowyrazowe formacje. Rodzime zestawienia lub związki frazeologiczne, których znaczenie zostało rozszerzone pod wpływem obcym, to „zapożyczenia semantyczne wielowyrazowe” (*multi-word semantic loans*, Witalisz 2015: 182), zwane też kalkami semantycznymi frazeologicznymi (Karaś 1996: 54), semantycznymi replikami frazeologicznymi (Dubisz i Sękowska 1990: 232), lub określane terminem o szerszym zakresie, bo włączającym także rodzime neosemantyzy, i nazywane neosemantyzmami wielowyrazowymi (Wesołowska 1978: 57). Mitologiczne znaczenie wyrażenia *koń trojański* zostało wzbogacone pod wpływem języka angielskiego, w którym związek *Trojan horse* wykorzystano do nazwania ‘destrukcyjnego oprogramowania uszkadzającego komputer’. Wyrażenie to bywa używane także w szerszym, metaforycznym sensie, odnoszącym się do ‘rozłamu dokonanego przez wroga, który dostał się podstępem do obozu przeciwnika’. O tym, że nowy, komputerowy sens *konia trojańskiego* został zapożyczony, świadczy też podobna zmiana semantyczna w innych językach europejskich (zob. 12.2). Nowy, angielski sens wyrażenia *od drzwi do drzwi* odnosi się do dostarczania towarów, z ang. *door to door (delivery)*, i wszedł do polszczyzny wraz z pojawieniem się firm kurierskich dostarczających przesyłki wprost do domu. *Wolny strzelec* to tradycyjnie ‘uzbrojony mieszkaniec kraju, nienależący do regularnego wojska, walczący jako ochotnik’ (SJPDor). Wyrażenie to w swoim nowym, angielskim sensie określa ‘osobę współpracującą z różnymi instytucjami, lecz niezwiązaną z nimi stałą umową’ (< ang. *freelancer*) (Witalisz 2015: 50). Wielowyrazowym zapożyczeniem semantycznym jest także nowe użycie zwrotu *W czym mogę pani/panu pomóc?* (< ang. *How can I help you?*), chętnie używanego przez polskich sprzedawców i powoli wypierającego tradycyjne *proszę*. Zarówno wyrażenie *od drzwi do drzwi*, jak i zwrot *W czym mogę*

pani/panu pomóc? ilustrują zapożyczenia pragmatyczne, gdyż w swoich nowych sensach używane są w ściśle określonych sytuacjach (zob. 9.3).

Do nowszych zapożyczeń semantycznych wielowyrazowych należą także:

- *być zielonym* (< ang. *to be green* ‘dbać o środowisko, przynależć do organizacji chroniących środowisko naturalne’),
(41) „Hohm pomoże oszczędzać prąd. **Bycie »zielonym«** nie tylko pozwala ograniczyć koszty, ale pomaga również w poprawie własnego wizerunku. [...] Co do tego, że ludzka działalność w dużej mierze przyczynia się do efektu cieplarnianego, większość osób nie ma wątpliwości. Dlatego też coraz więcej firm stawia na »zielone« rozwiązania” (DI 2009, NKJP),
- *dawać kopa* (< ang. *to give a kick* ‘dawać silne uczucie przyjemności, dodawać energii’),
(42) „Teraz za najmodniejsze uznaje się amfetaminę i ecstasy. Pogoń za pieniędzmi i karierą sprawia, że w niektórych kręgach szczególną popularność zdobyła ta pierwsza substancja, bo na pewien czas zapewnia energię, **daje kopa**” (P 2009, NKJP),
- *mapa drogowa* (< ang. *road map* ‘zbiór wytycznych, plan działania’),
(43) „To po prostu jasno napisana instrukcja postępowania, pozwalająca rozwijać się w szybkim tempie, sięgać obficie do unijnej kasy, a jednocześnie **mapa drogowa**, pokazująca, jak pozostawić w dobrym stanie parę procent powierzchni kraju i ochronić tam co trzeba” (P 2007, NKJP),
- *przypudrować sobie nos* (< ang. *to powder one’s nose* ‘wciągać narkotyki’),
(44) „»Kokaina« jest prawdopodobnie najczęściej używanym słowem w »U piekielnych bram« spisanych przez Micka Walla. [...] kapel wszech czasów, która swoje korzenie ma już w Wielkiej Brytanii lat sześćdziesiątych. A wtedy lubiono **przypudrować sobie nosek**” (whatnext.pl/recenzje/ 2016),
- *szybka piłka* (< ang. *speed ball* ‘mieszanka narkotyków’),
(45) „A John Belushi zakończył w Chateau Marmont żywot, wstrzykując sobie tzw. **szybką piłkę** (*speedball*), czyli mieszankę kokainy i heroiny” (N 2014),

Zapożyczenia semantyczne wielowyrazowe należy odróżnić od kalk strukturalno-semantycznych frazeologicznych. W odróżnieniu od tych pierwszych kalki frazeologiczne to zawsze nowo powstałe formacje wielowyrazowe, których zarówno forma, jak i znaczenie są nowe w języku pożyczającym. W wypadku zapożyczeń semantycznych nowy (obcy) jest jedynie sens. Choć wytyczenie teoretycznej granicy między obiema kategoriami zapożyczeń jest możliwe, badania pokazują, że ustalenie, czy dany związek frazeologiczny użyty w nowym znaczeniu jest rodzimy czy też nowo utworzony, lecz homonimiczny do tego pierwszego, niejednokrotnie bywa zadaniem trudnym. W listopadowych hasłach reklamowych zachęcających Polaków do zakupów po obniżonych cenach czasem używa się angielskiego wyrażenia *Black Friday*

‘piątek po Święcie Dziękczynienia, dzień największych wyprzedaży i początek sezonu zakupowego przed świętami Bożego Narodzenia w Stanach Zjednoczonych’, które zostało przekalkowane na język polski jako *czarny piątek* (Witalisz 2015: 104). Stawiamy tezę, że we wspomnianym sensie jest to wyrażenie homonimiczne, tj. formalnie zbieżne z pol. *czarnym piątkiem* odnoszącym się do ‘dnia tygodnia związanego z tragicznymi wydarzeniami’ (WSF), lecz semantycznie od niego różne. Przemawiają za tym następujące argumenty. Polski frazeologizm odnoszący się do niefortunnnych wydarzeń ma warianty leksykalne, np. *czarna środa*, *czarny poniedziałek* (WSF: 138), jest zatem związkiem luźnym. Kalka ang. *Black Friday* pokrywa się z zaledwie jednym z siedmiu wariantów polskiego wyrażenia. Warianty leksykalne w wypadku tej kalki nie istnieją wobec braku odpowiednich angielskich modeli. Biorąc pod uwagę kryterium semantyczne, można stwierdzić, że pol. *czarny piątek* to przykład homonimii spowodowanej obcym wpływem²⁵.

W ustalaniu zapożyczeń semantycznych wielowyrazowych należy także udowodnić, że zmiana semantyczna, jaka się dokonała, jest w istocie wynikiem wpływu obcego, tzn. że nowy sens rodzimego wyrażenia pojawił się w języku pożyczającym pod wpływem obcym, a nie jest wynikiem rodzimego rozwoju semantycznego. Taką trudność napotykamy w wyrażeniu *przypudrować sobie nos*, którego nowy, metaforyczny sens mógł zostać przejęty z języka angielskiego, a konkretnie z filmów amerykańskich, w których kobiety udające się do toalety w restauracji lub innym miejscu publicznym mówią: „Idę przypudrować nos” (< ang. *I'm going to powder my nose*). Tą samą drogą przedostał się do języka polskiego inny angielski sens tego samego wyrażenia, używany w slangu osób zażywających narkotyki. *Pudrowanie nosa* to także ‘wciąganie sypkiego narkotyku przez nos’ (Witalisz 2015: 183). Słowniki frazeologiczne języka polskiego nie cytują żadnego z tych sensów (WSF, PASF).

5.4. ZAPOŻYCZENIA SEMANTYCZNE A DOPOŻYCZONE HOMONIMY LEKSYKALNE

Jednym z kluczowych problemów w identyfikacji neosemantyzmów powstałych pod wpływem obcym jest opracowanie kryteriów pozwalających odróżnić zapożyczenia semantyczne od zapożyczeń leksykalnych, które w wyniku procesów asymilacyjnych stają się homonimami leksemów rodzimych, por. rodzimy *klon* ‘gatunek drzewa’ i *klon* ‘kopia kogoś, czegoś’ (< ang. *clone*). Rozróżnienie między zapożyczeniami semantycznymi a leksykalnymi jest o tyle istotne, że wpływa a decyzje leksykograficzne

²⁵ Jednakże aby definitywnie rozstrzygnąć kwestię *czarnego piątku*, należałoby udowodnić, że wyrażenie to w swoim bardziej ogólnym, pejoratywnym sensie jest związkiem rodzimym opartym na metaforycznym znaczeniu słowa *czarny* ‘tragiczny, pełen nieszczęść’, obecnym także w innych językach europejskich, a nie dawniejszą kalką z innych języków, np. z ang. *Black Friday*, które w podobnym znaczeniu funkcjonuje w angielszczyźnie od końca XVII wieku (OED).

dotyczące dołączania nowych sensów do istniejących już haseł słownikowych (w wypadku zapożyczeń semantycznych) oraz tworzenia nowych haseł (w wypadku zapożyczeń leksykalnych). Jak się okazuje, zapożyczenia angielskie i umieszczanie ich w słownikach języka polskiego stanowi sporą trudność dla leksykografa, mogącą skutkować błędnymi informacjami. Aby zilustrować ten problem, podamy tylko kilka z wielu przykładów haseł słownikowych (Witalisz 2012: 67–68).

Hasło słownikowe **aplikacja** w leksykonach ogólnego języka polskiego zostaje wzbogacone o nowy sens, odnoszący się do technologii komputerowej, w następujący sposób:

(46a) **aplikacja** 1. ['...']; 2. *inf.* 'częsta nazwa użytkowych programów [...]'; 3. ['...'] – łac. *applicatūra, applicatio* (SWOZOA: 42),

(46b) **aplikacja** (łac. *applicatio*) 1. ['...']; 2. ['...']; 3. *inform.* 'program użytkowy [...]' (USJP, I: 107),

(46c) **aplikacja** 1. *praw.* ['...']; 2. ['...']; 3. *inf.* 'komputerowy program użytkowy' <łac.> (WSJP: 34).

Rzeczownik *aplikacja* to dobrze polszczyźnie przyswojony dawny latyzm, co wszystkie przytoczone słowniki odnotowują. Strategia dodawania nowego komputerowego sensu do istniejącego już hasła bez podania informacji etymologicznej o nowym sensie implikuje, że wszystkie sensy *aplikacji*, także ten odnoszący się do programu komputerowego, są pochodzenia łacińskiego. Praktyka zachowania informacji etymologicznej dotyczącej oryginalnego zapożyczenia właściwego, lecz niepodania pochodzenia nowego, komputerowego sensu, nie jest zbyt fortunna.

Podobnie rzecz się ma z czasownikiem *molestować*, który pod wpływem języka angloamerykańskiego uzyskał nowy sens, dodany w niektórych słownikach języka polskiego do istniejącego już hasła, np.:

(47a) **molestować** 1. ['...']; 2. 'wykorzystywać seksualnie' z łac. *molestare* (NSEJP: 359; także WSEH: 436),

(47b) **molestować** 1. ['...']; 2. 'zwykle w połączeniu z wyrazem *seksualnie*: nakłaniać kogoś do kontaktów seksualnych' <łac.> (WSJP: 868).

Tradycyjne łacińskie znaczenie czasownika *molestować* to 'naprzykrzać się, natrętnie o coś prosić'. Dodanie nowego sensu bez podania jego etymologii implikuje, że oba sensy pochodzą z łaciny, co jest informacją błędną.

Kolejną kwestią jest traktowanie nowego sensu, przyjętego przez rodzimy leksem, jak dapożyczonego homonimu, np.:

(48a) **I mysz** 'niewielki gryzoń wszystkożerny [...]'

(48b) **II mysz** <ang. *mouse*> *inform.* 'urządzenie elektroniczne [...]' (USJP, II: 752; także STPS: 420; WSJPP: 478).

Wydzielenie dwóch osobnych haseł **I mysz** i **II mysz** nie wydaje się uzasadnioną praktyką, ponieważ łatwo udowodnić polisemię leksemu *mysz* spowodowaną wpływem obcym. Choć niewątpliwie pozytywnym aspektem tej decyzji jest w ogóle zamieszczenie informacji etymologicznej o nowym sensie, to umieszczanie nowego komputerowego sensu *myszy* w osobnym haśle słownikowym sugeruje dapożyczony homonim, czym zapewne leksem *mysz*, będący wyrazem rodzimym, nie jest.

Unikanie informacji etymologicznej o nowym sensie, np.:

(49) **mysz** 1. ‘Mysz to małe, ruchliwe zwierzę [...]’ 2. ‘Mysz to małe urządzenie elektroniczne [...]’ (ISJP, I: 907; także WSJP: 886; WSJPP: 478),

również nie jest dobrą praktyką, ponieważ sugeruje, że nowe sensory to innowacje semantyczne rodzime, pozbawiając tym samym słownik funkcji rejestratora historii języka i zmian językowych.

Kryteria pozwalające odróżnić zapożyczenia semantyczne od pożyczek leksykalnych (homonimicznych do leksemów rodzimych) obejmują przede wszystkim podobieństwo znaczenia tradycyjnego i nowego, które jest kluczowe dla stwierdzenia pożyczki semantycznej²⁶ (Kurkowska 1976: 101; Markowski 2005: 218; Witalisz 2007a: 79), np. czasownik *definiować* rozszerzył swoje znaczenie ‘objaśniać znaczenie wyrazu, pojęcia’ (SJP Dor) pod wpływem ang. *to define*, którego znaczenie jest bardziej ogólne ‘określać, nazywać, wyznaczać, ustalać’. Najbardziej pomocne w ustalaniu zapożyczenia semantycznego jest rozszerzenie metaforyczne, które jako pierwsze nastąpiło w języku obcym, a potem zostało przejęte przez język zapożyczający. Niektórzy językoznawcy nazywają takie zjawisko zapożyczoną metaforą (np. Gómez Capuz 1997: 86), ponieważ znaczenie idiomatyczne zostaje przeniesione (zapożyczone) z języka obcego. Terminologia komputerowa dostarcza gamy zapożyczonych metafor, np. *mysz* ‘urządzenie elektroniczne połączone z komputerem, umożliwiające ruch kursora na ekranie monitora’ (< ang. *mouse*), *robak* ‘niepożądany program komputerowy rozmnażający się w sieci’ (< ang. *bug*), *wirus* ‘samopowielający się program komputerowy czyniący szkody w systemie komputerowym’ (< ang. *virus*), *koń trojański* ‘destrukcyjne oprogramowanie uszkadzające komputer’ (< ang. *Trojan horse*). Metafory te zapożyczane są także przez inne języki, nie tylko europejskie (zob. 12.2), co z kolei,

²⁶ Obserwacje dotyczące rozbieżności między nowym a tradycyjnym sensem leksemu poczyniono już we wczesnych badaniach zapożyczeń, mianowicie zwrócono uwagę na istnienie zapożyczonych synonimów (*loan synonym*) i zapożyczonych homonimów (*loan homonym*) (Haugen 1950: 219; Hope 1960: 131). Amer.port. wyraz *grosseria* w sensie ‘sklep spożywczy’ to zapożyczony homonim, powstały pod wpływem ang. *grocery*, ponieważ tradycyjny sens port. *grosseria* ‘niegrzeczna uwaga na czyjś temat’ ‘nie ma nic wspólnego’ z sensem angielskim („has nothing to do”, Haugen 1950: 219; zob. też Hope 1960: 138). W wypadku semantycznego „zazębiania się” („overlapping”, Haugen 1950: 219) obu sensów mamy do czynienia z zapożyczonym synonimem, np. wyraz *livraria* ‘księgarnia, biblioteczka domowa’ użyty w języku amer.port. w sensie ‘biblioteka’ pod wpływem angielskiego leksemu *library*.

jak wyżej wspomniano, stanowi dowód na to, że rozwój semantyczny rodzimego leksemu dokonał się pod wpływem obcym.

Kryterium etymologiczne (Hope 1960: 130; Buttler 1978: 33) mówi, że brak związku etymologicznego między leksemem rodzimym a obcym świadczy jednoznacznie o dapożyczonym homonimie, jak w wypadku wspomnianych leksemów *klon* ‘gatunek drzewa’ i *klon* ‘kopia kogoś, czegoś’ (< ang. *clone*) (Witalisz 2007a: 80). Przykład ten ilustruje także kryterium okoliczności i czasu powstania zapożyczonego sensu/leksemu. Angielskie *clone* jest w istocie słowem greckim (< gr. *klōn* ‘odrośl, gałąź’), wykorzystanym w angielszczyźnie w wyniku potrzeby onomazjologicznej w 1903 roku, później od lat 70. XX wieku w znaczeniu ‘kopia czegoś, kogoś’ (OED, ESJP). Za homonimią przemawia także dwukrotne zapożyczenie, czyli „powtórne przejęcie słowa z innego języka” (Buttler 1978: 34). Takie rozwiązanie przemawia za homonimicnością leksemu *elektorat*, dawnej pożyczki łacińskiej, używanej obecnie w polszczyźnie w sensie ‘ogół wyborców’ (< ang. *electorate*).

Trzeba jasno powiedzieć, że w niektórych wypadkach problem odróżnienia zapożyczeń semantycznych od zapożyczeń leksykalnych (homonimicznych do leksemów rodzimych) musi pozostać bez rozwiązania. Leksemem, co do którego brak zgody, jest rzeczownik *autor* w sensie ‘sprawca, twórca, inicjator’, np. *autor sukcesu, niespodzianki, rekordu*, klasyfikowany jako zapożyczenie semantyczne (< ang. *author*) (Faust 1982; Witalisz 2007a: 228) lub jako jedna z trzech możliwości: 1) zapożyczenie leksykalne, 2) zapożyczenie semantyczne lub, najmniej prawdopodobne, 3) neosemantyzm rodzimy (Kurkowska 1976: 101). Innymi przykładami tego typu są leksemy o nowych sensach, np.: *karawan* ‘typ samochodu turystycznego, przyczepa campingowa’, *konsensus* ‘porozumienie osiągnięte w wyniku rozmów’ (por. Markowski 2000: 108, 2005: 218; Witalisz 2007a: 238, 251; zob. też Mycałka 1992, 1994; Bobrowski 1992 nt. leksemu *konsensus*). Świadczy to o arbitralności niektórych rozstrzygnięć.

5.5. ZANGLICYZOWANE LATYNIZMY

Większość angielskich zapożyczeń semantycznych w języku polskim, jak wcześniej zauważono, to nowe sensory leksemów etymologicznie łacińskich, które obecnie pod wpływem języka angielskiego rozszerzają swoje znaczenia. Dzieje się tak dlatego, że angielskie odpowiedniki polskich latynizmów są znaczeniowo od nich szersze, bardziej ogólne, odzwierciedlające tradycyjne znaczenia łacińskie.

Analiza polskich latynizmów i galicyzmów, które uległy rozszerzeniu semantycznemu pod wpływem języka angielskiego, wykazała, że niektóre sensory tych leksemów, zapożyczone w niedawnej przeszłości z języka angielskiego i odczuwane jako nowe, były w istocie używane w polszczyźnie osiemnasto- i dziewiętnastowiecznej (SJP Dor; Kurkowska 1976: 106; Markowski 2000: 103; Witalisz 2007a: 150–159). Halina Kurkowska (1976: 106) tłumaczy, że „wiek XVIII i XIX, podobnie jak nasze

czasy, to okres wzmożonych językowych wpływów zachodnioeuropejskich”, a te dwie fale okcydentalizmów przedziela okres międzywojenny, w którym polskie latynizmy uniezależniły się od znaczeń swoich zachodnioeuropejskich odpowiedników z powodu silnych tendencji purystycznych. Andrzej Markowski zaznacza (2000: 103), że znaczenia leksemów łacińskich istniejące w polszczyźnie XVIII i XIX wieku „nie przeczą faktowi nowego zapożyczenia angielskich znaczeń tych wyrazów, pokazują jednak, że specjalizacja znaczeniowa, jaka się dokonała w odpowiednich wyrazach polskich, jest dość nowa, dwudziestowieczna”. Zatem szesnastowieczne latynizmy i dziewiętnastowieczne galicyzmy powracają obecnie do swych oryginalnych znaczeń pod wpływem języka angielskiego.

Ilustracją omawianego zagadnienia są następujące przykłady (Witalisz 2007a: 150–159):

- *adresować* ‘kierować coś, np. wypowiedź, program, do kogoś’ (obecnie pod wpływem ang. *to address to*), np. *pytanie adresowane do słuchaczy, adresować ofertę do kadry menedżerskiej, program adresowany do robotników*; sens znany wcześniej w polszczyźnie XIX wieku (SWar, w SJPDor jako *przestarz.*); oryginalnie z fr. *adresser*,
- *korespondować* ‘być w związku z czymś, odpowiadać, być odpowiednim, pasować do’ (obecnie pod wpływem ang. *to correspond with*), np. *ćwiczenie dobrze koresponduje z tekstem, hasło koresponduje z podejściem do życia*; sens znany wcześniej w polszczyźnie XVIII wieku (w SWar, SJPDor i SJPSz jako *przestarz.*); oryginalnie z fr. *correspondere* i niem. *korrespondieren* ‘porozumiewać się listownie’ (ST),
- *korupcja* ‘zepsucie moralne, demoralizacja; przekupstwo; łapówka’ (obecnie pod wpływem ang. *corruption*), np. *korupcja moralna i intelektualna czołowych instytucji, korupcja obyczajów, korupcja wartości, korupcja myśli*; sensory znane wcześniej w polszczyźnie XVI wieku (SPXVIw.), potem ponownie w wieku XIX i XX (SWar, SJPDor); oryginalnie z łac. *corruptiō* ‘zepsucie’,
- *kreacja* ‘utwór, dzieło; wytwór, twór; twórczość’ (obecnie pod wpływem ang. *creation*), np. *kreacja posterów, kreacja reklam prasowych, kreacja serwisów internetowych, kreacja wizerunku, kreacja stron WWW, kreacja związków zawodowych*; sens obecny w polszczyźnie końca XIX wieku (w SJPDor jako *przestarz.*); wcześniejsze sensory przejmowane z języków zachodnioeuropejskich to ‘sposób realizacji roli przez aktora’ (< fr. *creation*) w XIX wieku i ‘strój nowego, oryginalnego fasonu’ (< ang. *fashion creation*) na początku XX wieku (ESJP); oryginalnie z łac. *creatio* ‘tworzenie’. Por. współczesne sensory leksemów: *kreować* ‘tworzyć’, np. *kreować wizerunek, kreować marki lokalne firm, kreować nową kobietę*; *kreator* ‘twórca’, np. *kreator wizytówek, kreator kultury, kreator witryn, kreator formularzy, kreator logo, kreator ankiet, kreator portali*; *kreatywny* ‘zdolny do tworzenia czegoś nowego’, np. *kreatywny pracownik, kreatywny dyrektor, kreatywna koncepcja, kreatywna decyzja, kreatywna polityka firmy*,

- *relacja* ‘stosunek, związek wzajemny’ (obecnie pod wpływem ang. *relation*), np. *relacja między mężem i żoną, relacja uczeń–nauczyciel, relacja między sąsiadami, relacja państwo–Kościół, relacja, w jaką człowiek wchodzi ze światem, relacje międzyludzkie, relacje interpersonalne, relacje osobiste, relacje narodów i ich kultur*; sensory obecne wcześniej w polszczyźnie od końca XVIII wieku (ST, SWil, SWar, później w SJPDor jako *dawn.*); oryginalnie z łac. *relatio*.

5.6. DERYWATY OD ZAPOŻYCZEŃ SEMANTYCZNYCH

Warto na koniec wspomnieć, że nowe obce sensory leksemów (w wypadku polisemów tylko niektóre z nich) zostają w języku zapożyczającym przeniesione, wręcz automatycznie, na całą rodzinę wyrazów związanych morfologicznie z leksemem, który uległ rozszerzeniu semantycznemu pod wpływem obcym. Trudno jest jednoznacznie ustalić, czy mamy do czynienia z derywatami od leksemów o rozszerzonych znaczeniach, przejmujących ich obce sensory, czy też w każdym wypadku jest to osobne zapożyczenie semantyczne (Witalisz 2007a: 220–221), por. np.:

- *agresywny* (< ang. *aggressive*) 1. (o człowieku) ‘podejmujący odważne działania, energiczny, efektywny, przedsiębiorczy, zdecydowany, dynamiczny’: *a. menedżer, a. kupiec (akcji), a. pracownik, a. zawodnik*; 2a. (o działaniu) ‘skuteczny, efektywny, pełen nietypowych rozwiązań’: *a. reklama, a. kampania reklamowa, a. kampania wyborcza, a. strategia leczenia, a. dziennikarstwo, a. krycie przeciwnika, a. gra aktora*; 2b. (o pojęciu abstrakcyjnym) ‘pomysłowy, przekonujący’: *a. polityka reklamowa, a. polityka finansowa*; 3. ‘wygórowany, żądający’: *a. oczekiwania kredytowe, a. wolny rynek, a. popyt*; 4. *motoryz.* ‘przyciągający uwagę, rzucający się w oczy, nowoczesny, atrakcyjny’: *a. zderzak, a. przód samochodu, a. kształt reflektorów, a. wydatek mocy, a. przedni pas, a. charakter/styl/image (samochodu)*,
- *agresywnie* (< ang. *aggressively*) ‘zdecydowanie, efektywnie, energicznie’: *reklamować a., wspierać a., jeździć a. samochodem wyścigowym/na nartach*,
- *agresywność* (< ang. *aggressiveness*) ‘skuteczność, efektywność, przedsiębiorczość’: *a. reklamy, a. kampanii wyborczej, a. zawodnika*;
- *aktywacja* (< ang. *activation*) ‘włączanie urządzenia, np. telefonu komórkowego do sieci; spowodowanie, że coś, np. karta kredytowa, zaczyna działać, przez dokonanie pierwszej transakcji’: *a. telefonu, a. karty kredytowej*,
- *aktywny* (< ang. *active*) 1. ‘taki, który działa i można go użyć’: *a. telefon, a. karta kredytowa*; 2. ‘działający skutecznie, reagujący ze skórą’: *a. biologicznie substancje*,
- *aktywować* (< ang. *to activate*) ‘spowodować działanie’: *a. telefon, a. kartę kredytową*;

- *aplikacja* (< ang. *application*) 1. ‘program komputerowy przeznaczony do określonych zadań, np. edytor tekstów’: *a. komputerowa*; 2. ‘podanie w sprawie zatrudnienia’: *składać a.*; 3. ‘zgłoszenie, ubieganie się o, staranie się o (np. przyjęcie do jakiejś organizacji, na stanowisko)’: *a. członkowska*; 4. ‘nałożenie kosmetyku na skórę, włosy itp.’: *a. kremu, a. odżywki na włosy*,
- *aplikacyjny* (< ang. *application*) ‘dotyczący aplikacji’: *procedura a., formularz a.*,
- *aplikować* (< ang. *to apply for*) 1. ‘starać się o przyjęcie (np. na studia, do pracy); ubiegać się o (np. stypendium) poprzez złożenie aplikacji’: *a. poprzez przesłanie CV i listu motywacyjnego*; 2. ‘nakładać kosmetyk’: *a. krem na skórę twarzy*;
- *kreacja* (< ang. *creation*) 1. ‘wytwór, twór; dzieło’: *k. reklam prasowych, k. wizerunku, k. nowej kobiety, k. pieniądza, k. nowych miejsc pracy, k. związków zawodowych, k. stron internetowych, k. stron WWW*; 2. ‘strój nowego, oryginalnego fasonu’ (z ang. *fashion creation*): *k. wieczorowa, k. na specjalną okazję*,
- *kreator* (< ang. *creator*) ‘twórca ogólnie; wykonawca’: *k. mody (za ang. fashion creator), k. drinków, k. wizerunku, k. stron internetowych*,
- *kreatywny* (< ang. *creative*) 1a. ‘twórczy, pełen dobrych pomysłów, zdolny do tworzenia czegoś nowego, oryginalnego’: *k. pracownik, k. szef, k. dyrektor*; 1b. ‘mający na celu tworzenie czegoś nowego, oryginalnego; twórczy’: *k. decyzja, k. koncepcja, k. dyskusja, k. polityka firmy, zdolności k.*; 1c. *fraz. dyrektor kreatywny* ‘dyrektor zajmujący się tworzeniem wizerunku firmy’,
- *kreatywnie* (< ang. *creatively*) ‘w sposób twórczy’: *k. myśleć, k. analizować, k. szukać rozwiązań*,
- *kreatywność* (< ang. *creativity/creativity*) ‘zdolność twórczego myślenia’: *własna k., k. pracowników*,
- *(wy)kreować* (< ang. *to create*) 1a. ‘powoływać do życia, powodować istnienie, tworzyć, być przyczyną’: *k. drinka, k. kłopoty, k. nowy wizerunek*; 1b. ‘uczynić kogoś kimś’: *k. kobietę, k. swojego następcę*;
- *nominacja* (< ang. *nomination*) ‘typowanie, zgłaszanie kogoś, czegoś do nagrody, wyróżnienia, kary; wysuwanie kandydatury’: *n. do nagrody Wiktora, n. filmu do Oscara, n. piosenki do nagrody Grammy*,
- *nominować* (< ang. *to nominate*) ‘typować, proponować kogoś lub coś jako kandydata do nagrody, wyróżnienia, kary; wysuwać kandydaturę’: *n. do nagrody*,
- *nominowany* (< ang. *nominated* (przym.)/*nominee* (rzecz.)) ‘wyznaczony przez innych do czegoś, np. otrzymania nagrody/kary, zakończenia udziału w programie’: *wśród nominowanych są...*

5.7. ELIPSA I ZAPOŻYCZENIA SEMANTYCZNE ZWIĄZANE

Badacz anglicyzmów semantycznych i kalk strukturalno-semantycznych z języka angielskiego niejednokrotnie nie jest w stanie stwierdzić, czy neologizm semantyczny pochodzenia angielskiego jest w istocie jedynie zapożyczeniem semantycznym, tj. sensem przejętym z języka obcego, czy też jest wynikiem procesu elipsy, jaki zaszedł w kalce strukturalno-semantycznej. Wątpliwość taką najlepiej ilustruje nowy sens leksemu *szczyt* ‘spotkanie przedstawicieli państw, organizacji międzynarodowych’, który można klasyfikować jako zapożyczenie semantyczne (< ang. *summit*) bądź jako wynik procesu elipsy frazeologizmu *spotkanie na szczycie*, także pochodzenia angielskiego (< ang. *summit meeting*) (Witalisz 2007a: 294, 2015: 220). Nie można także wykluczyć, że oba procesy zaszły jednocześnie.

Elipsa jest szczególnym typem uniwerbizacji, czyli skrócenia dwu- lub wielowyrazowego wyrażenia. W tym wypadku w wyniku elipsy jeden ze składników leksykalnych kalki strukturalno-semantycznej przejmuje znaczenie całego wyrażenia i zaczyna funkcjonować w tym nowym sensie niezależnie. Elipsa jest zatem kombinacją formalnej redukcji frazeologizmu oraz zmiany semantycznej, jaka się dokonuje w leksemie przejmującym znaczenie całości wyrażenia (Ullmann 1962: 222; Hock i Joseph 1996: 175; Grabias 1997: 231). Leksem *szczyt* w omawianym wyżej sensie i *spotkanie na szczycie* to synonimy.

Analizując kalki strukturalno-semantyczne oraz zapożyczenia semantyczne pochodzenia angielskiego we współczesnej polszczyźnie, można wskazać trzy grupy innowacji semantycznych, które mogą być wynikiem elipsy (Witalisz 2014b). Grupa pierwsza obejmuje pary takie jak *szczyt* i *spotkanie na szczycie*. Mamy tu zatem rzeczownik, który w jednym ze swoich znaczeń jest synonimem dwu- lub wielowyrazowego wyrażenia, skalkowanego z języka angielskiego, np.:

- *adres elektroniczny* (< ang. *electronic address*) i *adres* (< ang. *address*),
- *asystentka osobista* (< ang. *personal assistant*) i *asystentka* (< ang. *assistant*),
- *klub nocny* (< ang. *night club*) i *klub* (< ang. *club*),
- *konwencja partii politycznej* (< ang. *political party convention*) i *konwencja* (< ang. *convention*),
- *mysz(ka) komputerowa* (< ang. *computer mouse*) i *mysz(ka)* (< ang. *mouse*),
- *poczta elektroniczna* (< ang. *electronic mail*) i *poczta* (< ang. *mail*),
- *śłużby publiczne* (< ang. *public services*) i *śłużby* (< ang. *services*),
- *strona w sieci* (< ang. *Web page*) i *strona* (< ang. *page*),
- *wirus komputerowy* (< ang. *computer virus*) i *wirus* (< ang. *virus*).

Jednoznaczne stwierdzenie, czy nowy sens rzeczownika *wirus* jest wynikiem elipsy, do której doszło w wyrażeniu *wirus komputerowy*, czy też niezależnym zapożyczeniem semantycznym, nie wydaje się możliwe. Jedynie w nielicznych wypadkach udaje się jednoznacznie ustalić, że mamy do czynienia z procesem elipsy. Rzeczownik *poduszka* w sensie ‘poduszka powietrzna’ jest niewątpliwie wynikiem elipsy, do której doszło w kalce angielskiej *poduszka powietrzna* (< ang. *airbag*), ponieważ w języku angielskim sam leksem *bag* (dosł. *torba*) nie jest używany w omawianym sensie. Nowy sens leksemu *poduszka* nie może zatem zostać uznany za zapożyczenie semantyczne. Podobnie *skrzynka* w sensie ‘skrzynka poczty elektronicznej’ to raczej wynik elipsy w kalce *skrzynka poczty elektronicznej* (< ang. *e-mailbox*).

Do grupy drugiej należą rzeczowniki, które w nowym sensie pojawiają się w kilku lub nawet kilkunastu stałych bądź luźnych związkach wyrazowych, przekalkowanych z języka angielskiego. Taka powtarzalność doprowadza do uniezależnienia się rzeczownika, który w danym kontekście jest używany jako ekwiwalent semantyczny całego wyrażenia, np.:

- *administracja* (< ang. *administration*) ‘rząd’, np. *administracja Busha* (< ang. *Bush administration*), *administracja w Waszyngtonie* (< ang. *the administration in Washington*),
- *administrator* (< ang. *administrator*) ‘osoba odpowiedzialna za właściwe funkcjonowanie sieci i zabezpieczenie danych; zarządca’, np. *administrator sieci* (< ang. *web administrator*), *administrator poczty* (< ang. *e-mail administrator*),
- *bank* (< ang. *bank*) ‘miejsce, gdzie się coś przechowuje’, np. *bank krwi* (< ang. *blood bank*), *bank szpiku* (< ang. *bone marrow bank*),
- *edycja* (< ang. *edition*) ‘jedna z cyklu regularnie odbywających się imprez’, np. *druga edycja konkursu* (< ang. *the second edition of the competition*), *kolejna edycja Festiwalu...* (ang. *the next edition of the ... Festival*),
- *generacja* (< ang. *generation*) ‘nowy typ następujący po poprzednim’, np. *nowa generacja zmywarek* (< ang. *a new generation of dishwashers*), *telewizja czwartej generacji* (< ang. *fourth generation television*),
- *nominacja* (< ang. *nomination*) ‘typowanie, zgłaszanie czegoś, kogoś do nagrody/kary, wysuwanie kandydatury’, np. *nominacja do Oscara* (< ang. *Oscar nomination*), *nominacja do nagrody Grammy* (< ang. *Grammy nomination*),
- *obszar* (< ang. *area*) ‘dziedzina czegoś, zakres’, np. *obszary konstytucji* (< ang. *areas of constitution*), *obszary gospodarki* (< ang. *areas of economy*), *obszary prawa* (< ang. *areas of law*),
- *pasek* (< ang. *bar*) ‘pionowy lub poziomy pasek w graficznym interfejsie użytkownika, służący do różnych zadań’, np. *pasek narzędzi* (< ang. *toolbar*), *pasek adresu* (< ang. *address bar*), *pasek przewijania* (< ang. *scroll bar*),

- *segregacja* (ang. *segregation*) ‘dzielenie ludzi ze względu na rasę, płeć, wiek’, np. *segregacja rasowa* (< ang. *racial segregation*), *segregacja płciowa* (< ang. *sex segregation*), *segregacja wiekowa* (< ang. *age segregation*),
- *sieć* (< ang. *chain*, dosł. ‘łańcuch’) ‘zespół obiektów usługowych zarządzanych przez ten sam zarząd’, np. *sieć sklepów* (< ang. *store chain*), *sieć hoteli* (< ang. *hotel chain*), *sieć restauracji* (< ang. *restaurant chain*).

Grupa trzecia obejmuje przymiotniki, których nowe, angielskie sensy mogły się pojawić w polszczyźnie w wyniku elipsy wyrażen i luźnych kolokacji skalkowanych z języka angielskiego. Z racji sporej liczby możliwych kolokacji przymiotnik nie przejmuje znaczenia całości wyrażenia, jednak jego znaczenie ulega rozszerzeniu, np.:

- *agresywny* (< ang. *aggressive*) 1. ‘podejmujący odważne działania, efektywny, przedsiębiorczy, zdecydowany’, np. *agresywny menedżer* (< ang. *aggressive manager*); 2. ‘skuteczny, pełen nietypowych rozwiązań’, np. *agresywna reklama* (< ang. *aggressive advertising*); 3. ‘przyciągający uwagę, nowoczesny, atrakcyjny’, np. *agresywne światła* (< ang. *aggressive headlights*),
- *aktywny* (< ang. *active*) 1. ‘taki, który działa i można go użyć’, np. *aktywna karta kredytowa* (< ang. *active credit card*); 2. ‘działający skutecznie, reagujący ze skórą’, np. *aktywny krem przeciwzmarszczkowy* (< ang. *active anti-wrinkle cream*),
- *ekskluzywny* (< ang. *exclusive*) 1a. ‘zarezerwowany tylko dla jednej osoby, instytucji; na wyłączność’, np. *ekskluzywny wywiad* (< ang. *an exclusive interview*); 1b. ‘dostępny wyłącznie dla wybranych ludzi’, np. *ekskluzywny koncert* (< ang. *an exclusive concert*); 1c. ‘dobrej jakości, drogi i przez to niedostępny dla większości’, np. *ekskluzywne buty* (< ang. *exclusive shoes*); 2. ‘jeden na danym terenie’, np. *ekskluzywny przedstawiciel handlowy* (< ang. *an exclusive sales representative*),
- *globalny* (< ang. *global*) 1. ‘obejmujący całą kulę ziemską’, np. *globalne ocieplenie* (< ang. *global warming*), *globalna wioska* (< ang. *global village*), *globalna wspólnota* (< ang. *global community*); 2. ‘obejmujący wszystkie aspekty czegoś’, np. *globalne medium* (< ang. *global medium*),
- *inteligentny* (< ang. *intelligent*) 1a. ‘rozpoznający oczekiwania użytkowników, umiejący działać w pożądanym sposób’, np. *inteligentny samochód* (< ang. *an intelligent car*), *inteligentny piekarnik* (< ang. *an intelligent oven*); 1b. ‘rozpoznaje potrzeby skóry, np.’ *inteligentny balsam do ciała* (< ang. *intelligent body lotion*),
- *przyjazny* (< ang. *friendly*) 1a. ‘spełniający oczekiwania użytkownika, łatwy w obsłudze’, np. *przyjazny dla użytkownika* (< ang. *user-friendly*); 1b. ‘miejsce, w którym klient jest dobrze obsłużony’, np. *przyjazny bank* (< ang. *friendly bank*); 2a. ‘niemający negatywnego wpływu’, np. *przyjazny dla środowiska* (< ang. *environment-friendly*); 2b. ‘nieszkodliwy dla skóry’, np. *przyjazny dla skóry* (< ang. *skin-friendly*); 3. ‘tani’, np. *przyjazna cena* (< ang. *friendly price*).

Procesem podobnym do opisywanej tu elipsy jest derywacja frazeologiczna, omawiana przez Mirosławę Mycawkę w odniesieniu do sytuacji, w których jeden z członów skalkowanego wyrażenia frazeologicznego zaczyna funkcjonować w języku pożyczającym samodzielnie w sensie derywowanym ze znaczenia całego wyrażenia (Mycawka 2012: 171). Rzeczownik *dywan* bywa używany niezależnie od całego wyrażenia frazeologicznego *zamiatać/zamieść coś pod dywan* (< ang. *to sweep sth under the carpet/rug*) w sensie ‘rzecz, pod którą coś można ukryć’, jak w poniższych przykładach:

(50a) „Nic **pod dywan**. Rozmowa z Januszem Hańderkiem, szefem Polskiego Kolegium Sędziów” (DZ 2005, NKJP),

(50b) „Ale do tej pory, jeśli coś się w PiS kotłowało, to **pod dywanem**. Teraz po raz pierwszy kryzys wybuchnął z całą siłą na oczach wszystkich” (DŁ 2007, NKJP),

(50c) „Znając Tuska i Komorowskiego, możemy być raczej pewni, że nawet jeśli zaczną rywalizować – jak od pewnego momentu Kwaśniewski i Miller – ich bitwy odbywać się będą **pod dywanem**” (DZ 2010, NKJP).

Z powyższych przykładów jasno wynika, że klasyfikacja zapożyczeń angielskich może być problematyczna. Większość przedstawionych w tej części innowacji semantycznych powodowanych wpływem obcym, takich jak nowe sensory leksemów *wirus*, *administracja* czy *przyjazny*, została sklasyfikowana jako zapożyczenia semantyczne z języka angielskiego (Witalisz 2007a: 218–303). Dalsze badania pokazały jednak, że leksemy te w nowych sensach zaczęły być używane w języku polskim w kolokacjach, dla których wzorem były wielowyrzowe wyrażenia angielskie. Kolokacje te to kalki strukturalno-semantyczne z języka angielskiego, które dały początek nowym sensom rodzimych leksemów. Dlatego nowe sensory leksemów *wirus*, *administracja*, *przyjazny* i *dywan* to „zapożyczenia semantyczne związane” (*bound semantic loan*, Witalisz 2014a: 230; por. „neosemantyzm związany”, Wesołowska 1978: 56). Termin ten jest potrzebny do nazwania innowacji semantycznych, takich jak nowe sensory przymiotnika *przyjazny*, które nie rozwinęły się w izolacji, oraz nowych sensów rzeczowników *poduszka* i *dywan*, które nie są zapożyczeniami semantycznymi. We wszystkich wypadkach wyraźny jest wpływ języka angielskiego i wszystkie nowe sensory są „związane” ze skalkowanymi wyrażeniami. Już w bardzo wczesnych badaniach nad kontaktem językowym podkreślano, że leksem rodzimy rozszerza swoje znaczenie pod wpływem obcym tylko wtedy, gdy jest używany jako część większego wyrażenia lub frazy (Wellander 1917–1928: 108)²⁷.

²⁷ Dla porządku należy dodać, że w ten sposób Erik Wellander argumentował swój postulat nieoddzielania zapożyczeń semantycznych od kalk frazeologicznych, nierealizowany jednakże przez późniejszych badaczy kontaktu językowego.

WSKAZÓWKI BIBLIOGRAFICZNE

Całościowe opracowanie zapożyczeń semantycznych z języka angielskiego można znaleźć w dwóch monografiach: Witalisz (2007a), Zabawa (2012).

Ponadto powstało wiele artykułów na temat pojedynczych lub kilku wybranych angielskich zapożyczeń semantycznych w języku polskim, np.: Wróblewski (1968); Faust (1982); Kurkowska (1976); Wesołowska (1978: 50, 56–57); Mycawka (1991a,b); Markowski (1992a, 2000, 2005: 218 i nast.); Grybosiowa (1994); Malec (2002); Koziara (2003); Wyrwas (2004a); Wach (2013); Witalisz (2004a,b, 2006, 2007b,c, 2014b); Zabawa (2004b, 2008, 2010a, 2013b, 2014a,b).

6. ANGIELSKIE KALKI STRUKTURALNO-SEMANTYCZNE

6.1. KALKI STRUKTURALNO-SEMANTYCZNE – DEFINICJA

Kalka strukturalno-semantyczna to jedno- lub wielowyrazowe wyrażenie polimorfemowe, powstałe w języku zapożyczającym w procesie substytucji morfemowej oraz importacji (przeniesienia) znaczenia obcego leksemu złożonego lub frazeologizmu. Elementy składowe wyrażenia obcego, morfemy lub leksemy, zostają zastąpione materiałem językowym rodzimym lub też dobrze przyswojonymi zapożyczeniami, np. *przełqdarka* ‘program komputerowy słuqący do wyszukiwania i przeglądarka stron internetowych’ (< ang. *browser*), *wyścig szczurów* ‘nieustanna rywalizacja’ (< ang. *rat race*), *gabinet cieni* ‘członkowie partii opozycyjnej wytypowani do objęcia stanowisk ministrów w momencie przejęcia władzy’ (< ang. *Shadow Cabinet*). Wynikiem kalkowania jest w tym wypadku nowy polimorfemowy leksem/frazeologizm w języku pożyczającym. Kalki strukturalno-semantyczne to drugi, obok zapożyczeń semantycznych, podtyp tzw. *loanshifts* (Haugen 1950: 215), których powstanie prowadzi do zmiany w użyciu leksemów rodzimych. W wypadku kalk strukturalno-semantycznych podczas procesu kalkowania nowo powstałe polimorfemowe wyrażenie przejmuje sens swojego obcego pierwowzoru, a leksem lub leksemy tworzące kalkę podlegają zwykle przemianom semantycznym. Większość kopiowanych polimorfemowych wyrażen angielskich ma znaczenie metaforyczne, wynikiem kalkowania, obok nowego wyrażenia, jest więc także zapożyczona metafora.

W większości prac traktujących o kalkach strukturalnych główną uwagę skupia się na powielaniu obcego wzorca strukturalnego w kalkach, stąd zapewne polski termin określający ten typ zapożyczeń, czyli „kalki strukturalne”. Jednak nowsze badania wykazują, że zdecydowana większość kalkowanych wyrażen wykorzystuje rodzime procesy słotwórcze i nie powiela obcych wzorców strukturalnych. Jest to szczególnie widoczne w wypadku języków odległych genetycznie, takich jak polski i angielski czy hiszpański i angielski (Otheguy 1993: 25; Witalisz 2015: 295, w wypadku angielskich kalk w polszczyźnie jest to blisko 70%). Dlatego należy podkreślić, że główną intencją użytkowników języka zapożyczającego jest przeniesienie obcego znaczenia, nie zaś wzorca strukturalnego. Stąd termin „kalki strukturalno-semantyczne”, stosowany w *Przewodniku*.

W badaniach polskich, innych europejskich oraz amerykańskich kalka strukturalno-semantyczna jest określana mianem: *calque linguistique* (Sandfeld-Jensen 1912: 167–172), zapożyczenia etymologicznego (Szober 1929: 24–31), *loan translation* (Velten 1930: 337; Haugen 1950: 215; Weinreich 1953: 51; Gómez Capuz 1997: 88; Görlach 2002: 9; Witalisz 2015: 57), *Lehnbildung* (Wellander 1917–1928: 137; Betz 1949: 27), repliki wyrazowej i repliki frazeologicznej (Skorupka 1953: 6), *formal calque* (Hope 1960: 140), *Lehnprägung* (Schumann 1965: 67–69), kalki/tłumaczeniowca (Cyran 1974: 34), *Lehnformung/loan formation* (Duckworth 1977: 40), *calque* (Molnár 1985: 64), *loan formation* (Grzega 2003: 26), kalki leksykalnej strukturalnej i kalki frazeologicznej (Obara 1989: 60–61), kalki słowotwórczej i kalki frazeologicznej (Karaś 1996: 54) oraz *analogical innovation by word formation* (Winter-Froemel 2008: 22), przy czym terminy te bywają różnie rozumiane, a w terminologii niemieckiej i polskiej mają liczne podtypy.

Kalki strukturalno-semantyczne mogą się różnić leksykalnie, semantycznie i morfologicznie od swoich obcych wzorców, a także wykazywać różne stopnie idiomatyczności. Kalki strukturalne z języka angielskiego obejmują następujące grupy wyrażen (Witalisz 2015: 57–58):

- derywaty (podstawa słowotwórcza + afiks), np. *przełqdarka* (< ang. *browser*), *stronicowanie* (< ang. *paging*),
- złożenia, np. *nowomowa* (< ang. *newspeak*), *jajogłowy* (< ang. *egghead*),
- wyrażenia frazeologiczne, w tym zestawienia, np. *szybkie jedzenie* (< ang. *fast food*), *jastrzębie i gołqbie* (< ang. *hawks and doves*),
- zwroty i frazy frazeologiczne, np. *mieć trupa w szafie* (< ang. *to have a skeleton in the cupboard*), *Czas to pieniądqz* (< ang. *time is money*),
- przysłowia, np. *Nie ma co plakać nad rozlanym mlekiem* (< ang. *It's no use crying over spilt milk*),
- skrzydlate słowa, np. *Reszta jest milczeniem* (< ang. *The rest is silence*),
- akronimy, np. *ONZ* (< ang. *UNO*).

Zbiór udokumentowanych kalk strukturalno-semantycznych pochodzenia angielskiego występujących we współczesnej polszczyźnie liczy 547 polimorfemowych wyrażen, które powstały poprzez kopiowanie angielskich derywatów, złożen, frazeologizmów, przysłów i akronimów (Witalisz 2015: 97–181). Najliczniejszą grupę stanowią dwuwyrazowe wyrażenia frazeologiczne o postaci grupy nominalnej (82% wszystkich kalk strukturalno-semantycznych). Różnorodność materiału językowego oraz procesów semantycznych, leksykalnych i morfologicznych typowych dla kalk strukturalno-semantycznych zostanie omówiona w następnych częściach tego rozdziału.

6.2. RODZAJE ANGIELSKICH KALK STRUKTURALNO-SEMANTYCZNYCH W JĘZYKU POLSKIM

W poniższych rozważaniach punktem wyjścia jest produkt procesu kalkowania, czyli kalka strukturalno-semantyczna w języku zapożyczającym. Choć typologie przedstawione w kolejnych częściach tego rozdziału zostały opracowane dla języka polskiego, można je zastosować do innych języków europejskich. Podział na kalki dokładne i niedokładne jest powszechnie stosowany w pracach wielu badaczy wpływu angielszczyzny na języki europejskie (zob. np. Görlach (red.) 2002; Fischer i Pułaczewska (red.) 2008).

6.2.1. PODZIAŁ KALK ZE WZGLĘDU NA DOKŁADNOŚĆ TŁUMACZENIA – KALKI NIEDOKŁADNE

Kalki strukturalno-semantyczne nie zawsze są wiernymi kopiami swoich obcych pierwowzorów. Mogą się od nich różnić na wiele sposobów. Najczęściej w badaniach kalk bierze się pod uwagę różnice strukturalne i leksykalne między kalką i obcym modelem, jednak dotyczące ich zasady nie są stosowane konsekwentnie w opisie kalk. W pracach na temat kalk strukturalno-semantycznych wskazuje się zazwyczaj na trzy możliwe rodzaje odstępstw od obcego pierwowzoru: leksykalne, strukturalne i semantyczne.

Odstępstwo leksykalne zdarza się, gdy jeden z morfemów/leksemów rodzimych wykorzystany do utworzenia kalki nie jest dokładnym semantycznym ekwiwalentem morfemu/leksemu wchodzącego w skład obcego modelu, np. w kalce *czarny koń* (< ang. *dark horse*) angielski przymiotnik *dark* ('ciemny') zastąpiono polskim przymiotnikiem *czarny*; w wyrażeniu *strefa zero* (< ang. *Ground Zero*) polski rzeczownik *strefa* zastąpił angielski *ground* ('grunt, teren, miejsce').

Odstępstwo strukturalne, dotyczące zarówno modelu słowotwórczego, jak i składniowego, jest częstsze w wypadku języków genetycznie odległych, takich jak polski i angielski. Zdecydowana większość kalkowanych z języka angielskiego nominalnych wyrażen frazeologicznych odbiega modelem słowotwórczym od swych angielskich etymonów (Witalisz 2015: 295), np. wyrażenie *opera mydlana* różni się strukturalnie od angielskiego oryginału *soap opera* z powodu różnic między systemami słowotwórczymi i składniowymi obu języków. Wyrażenie *przyjazny dla użytkownika* zostało utworzone z wykorzystaniem innej konstrukcji składniowej niż jego angielski pierwowzór *user-friendly*. Kalki strukturalno-semantyczne mogą się różnić strukturalnie od swych angielskich modeli na wiele sposobów, a różnice te zawsze odzwierciedlają różnice formalne między oboma językami. Choć zdarzają się przypadkowe odstępstwa strukturalne, to większość z nich jest regularna, uwarunkowana specyfiką modeli słowotwórczych i składniowych w języku zapożyczającym (zob. 6.2.2).

Najwięcej kontrowersji wśród badaczy kalk budzi odstępstwo semantyczne, które zachodzi wtedy, gdy kalka różni się znaczeniowo od swojego obcego modelu. Zdarza

się tak, gdy obcy model jest polisemem, a utworzona na jego podstawie kalka jest używana w języku pożyczającym jedynie w jednym sensie. Do odstępstwa semantycznego dochodzi także wtedy, gdy kalka ulega rozwojowi semantycznemu na gruncie języka zapożyczającego, tak jak wyrażenie *strefa zero* (< ang. *Ground Zero*), używane od czasu do czasu w języku polskim w odniesieniu do polskich realiów (zob. 6.4).

Wymienione rodzaje odstępstw od obcego etymonu mogą się zazębiać, co ilustruje ostatni przykład. *Strefa zero* różni się od swego angielskiego pierwowzoru *Ground Zero* leksykalnie, częściowo semantycznie oraz strukturalnie. Podobnie *drapacz chmur* wykazuje odstępstwo leksykalne i strukturalne od ang. *skyscraper*.

Omówienie rodzajów różnic między kalkami a ich obcymi etymonami jest niezbędne do zdefiniowania kalk niedokładnych. Najczęściej stosowanym kryterium podziału kalk na dokładne i niedokładne jest odstępstwo leksykalne (np. Busse i Görlach 2002: 30; Humbley 2002: 122; Rodríguez González 2002: 147; Pulcini 2002: 164; Grzega 2003: 27; Oksaar 2004: 3163; Onysko 2007: 47; Witalisz 2015: 80). Dzieje się tak dlatego, że w wypadku języków odległych genetycznie odstępstwo strukturalne jest niejako wymuszone przez różnice w systemach gramatycznych tych języków, dlatego zazwyczaj nie bierze się go pod uwagę w podziale kalk na dokładne i niedokładne²⁸. W wypadku odstępstwa leksykalnego kalki strukturalno-semantyczne nie różnią się zazwyczaj znaczeniowo od swych angielskich etymonów. Z kolei ich ewentualny rozwój semantyczny w języku pożyczającym, zachodzący niezależnie od wpływu języka obcego lub w związku z nim, jest trudno uchwytny i dlatego nie służy za kryterium podziału na kalki dokładne i niedokładne (Witalisz 2015: 79).

Kalki strukturalno-semantyczne niedokładne to zatem takie kalki polimorfemowe, które częściowo różnią się leksykalnie od obcego etymonu. Odstępstwo leksykalne może przybierać cztery różne formy. Najczęstsze kalki niedokładne to takie, w których jeden z jej komponentów leksykalnych nie jest dokładnym ekwiwalentem semantycznym swojego obcego wzoru, np. *nękać* (< ang. *stalker*, dosł. ‘ten, który śledzi, skrada się’), *czarny koń* (< ang. *dark horse*, dosł. ‘ciemny koń’), *pierwszy mąż* (< ang. *First*

²⁸ Por. Jefremow (1974: 106 cyt. w: Obara 1989: 30), dla którego wykładnikiem niedokładnego kalkowania jest odmienny model słowotwórczy kalki. Zdaniem badacza niem. *Wolkenkratzer* (‘drapacz chmur’) z ang. *skyscraper* (‘drapacz nieba’) nie należy traktować jak kalki niedokładnej, ponieważ kopiuje angielski model słowotwórczy. Badacz nie zauważa, że niem. *Wolken* to forma liczby mnogiej, a ang. *sky* to forma liczby pojedynczej. Różnica leksykalna między tymi wyrażeniami także nie stanowi dla badacza kryterium niedokładności w ocenie kalk. Takie podejście do zagadnienia dokładności jest raczej niefortunne, ponieważ sugeruje, że kalki dokładne nie istnieją bądź zdarzają się niezwykle rzadko między językami odległymi genetycznie, a więc i odmiennymi strukturalnie. Jeszcze bardziej restrykcyjne podejście do zagadnienia dokładności prezentuje Jerzy Obara (1989: 60–61), dla którego kalki dokładne to takie, które dokładnie naśladują budowę i znaczenie obcych wzorów, co w wypadku kalk frazeologicznych oznacza, że mają one taką samą liczbę i kolejność elementów składowych, powiązanych składniowo w taki sam sposób, jak ich obce modele. Taki sposób postrzegania kalk dokładnych znacznie ograniczyłby ich liczbę w wypadku kalk pochodzenia angielskiego w polszczyźnie. Wystarczy choćby wskazać na użycie przedimków *the* i *a(n)* we frazeologizmach angielskich, niemających odpowiedników w języku polskim.

Gentleman, dosł. ‘pierwszy dżentelmen’), *latający talerz* (< ang. *flying saucer*, dosł. ‘latający spodek’), *Aleja Gwiazd* (< ang. *Walk of Fame*, dosł. ‘aleja sławy’). Odstępstwo leksykalne zachodzi również wtedy, gdy jeden z komponentów leksykalnych obcego modelu może być zastąpiony w języku pożyczającym afiksem, np. *wyszukiwarka* (< ang. *search engine*, dosł. ‘maszyna wyszukująca’). W nielicznych wypadkach usuwa się w kalce jeden z komponentów leksykalnych obcego modelu, np. *serwis społecznościowy* (< ang. *social networking service*), lub dodaje człon, który nie występuje w obcym wzorze, np. *wszystko wliczone/włączone w cenę* (< ang. *all inclusive*) (Witalisz 2015: 83) (zob. 6.2.3). Podział na kalki dokładne i niedokładne odzwierciedla terminologia stosowana przez badaczy europejskich i amerykańskich, por. *Lehnübersetzung* i *Lehnübertragung* (Betz 1949: 27), *loan translation proper* i *loan rendition* (Weinreich 1953: 51), *exact creation* i *approximate creation* (Haugen 1956: 766), *real structural calque* (Molnár 1985: 52), *calque approximatif* (Martinet 1960: 170).

6.2.2. PODZIAŁ KALK ZE WZGLĘDU NA BUDOWĘ STRUKTURALNĄ

Klasyfikacja kalk strukturalno-semantycznych przedstawiona poniżej odzwierciedla budowę morfemową skalkowanych wyrażeń i została skomponowana na podstawie zgromadzonego materiału badawczego, którego charakter determinują dwa języki w kontakcie. Ogólny podział obejmuje kalki słotwórcze (derywaty, zrosty i złożenia), kalki frazeologiczne (bez rozróżnienia na zestawienia i wyrażenia frazeologiczne)²⁹ oraz skalkowane akronimy. Kalki frazeologiczne zostały podzielone zgodnie z powszechnie przyjętą typologią związków frazeologicznych (Lewicki 1983; Skorupka 1985; WSF 2003: 19–20; EJO 2003: 244) i obejmują wyrażenia, zwroty i frazy. Wśród kalk nominatywnych i atrybutywnych, zarówno słotwórczych, jak i frazeologicznych, można wyróżnić kalki zgodne i odwrócone. Dodatkowo odnotowano także kalki frazeologiczne nominatywne zgodne, lecz o obcym wzorcu strukturalnym, tj. takie, które kopiując obcy model słotwórczy, łamią zasady polskiej gramatyki.

Podział na kalki zgodne i odwrócone odnosi się jedynie do kolejności komponentów leksykalnych kalki. Kolejność ta w wypadku kalk zgodnych jest taka sama jak w obcym etymonie, np. *miękką władza* (< ang. *soft power*), *na końcu dnia* (< ang. *at the end of the day*). W kalkach odwróconych nastąpiła zmiana kolejności elementów leksykalnych kalki w porównaniu z obcym pierwowzorem, np. *opera mydlana* (< ang. *soap opera*), *przyjazny dla środowiska* (< ang. *environment friendly*). Należy jednak pamiętać, że wśród kalk zgodnych, zarówno nominatywnych, jak i atrybutywnych, znajdziemy takie, które pomimo zachowania kolejności tworzących je elementów

²⁹ Brak możliwości i konieczności rozróżnienia między zestawieniami i wyrażeniami frazeologicznymi omówiono w Witalisz (2015: 84–86). Zob. też Skorupka (1953: 12: „granica między wyrazem złożonym a wyrażeniem [frazologicznym] jest w pewnych wypadkach płynna”).

leksykalnych zbudowane zostały z wykorzystaniem innego modelu strukturalnego niż ich angielskie pierwowzory, np. *anielski pył* (< ang. *angel dust*), *z ostatniej chwili* (< ang. *last minute*). Warto ponownie podkreślić, że głównym celem kalkowania jest importacja obcego znaczenia i wyrażenie obcego konceptu; dokładne powielenie wzorca strukturalnego jest wtórne i zachodzi tylko w 30% wszystkich kalk frazeologicznych nominatywnych i atrybutywnych (Witalisz 2015: 295–296). Odstępstwa strukturalne między kalkami a ich obcymi modelami są naturalną konsekwencją różnic między systemami gramatycznymi języków w kontakcie.

Poniższa typologia kalk zawiera podział na kalki dokładne (*loan translations*) i niedokładne (*loan renditions*), choć jeśli chodzi o budowę morfemową, w wypadku obu podtypów kalk strukturalno-semantycznych można wyróżnić takie same ich rodzaje (Witalisz 2015: 91–92). Podział na kalki dokładne i niedokładne umożliwia lepszą egzemplifikację obu typów. Nie bierze się w poniższej klasyfikacji pod uwagę stopnia idiomatyczności kalkowanych wyrażen, ponieważ cechy semantyczne nie wpływają na podział formalny kalk.

Biorąc za kryterium podziału budowę morfemową kalk oraz ich zbieżność leksykalną z obcym etymem, kalki strukturalno-semantyczne pochodzenia angielskiego można podzielić na (Witalisz 2015: 97–181):

KALKI STRUKTURALNO-SEMANTYCZNE DOKŁADNE

I. KALKI DOKŁADNE SŁOWOTWÓRCZE (JEDNOWYRAZOWE: derywaty i złożenia)

I.1. Kalki dokładne słowotwórcze nominatywne

I.1.a. zgodne, np. *przeglądarka* (< ang. *browser*), *stronicowanie* (< ang. *paging*), *piosenkopisarz* (< ang. *songwriter*), *nadwaga* (< ang. *overweight*), *czerwonoskóry* (< ang. *redskin*), *jajogłowy* (< ang. *egghead*), *nowomowa* (< ang. *newspeak*), *twardogłowy* (< ang. *hardhead*),

I.1.b. odwrócone, – – –

I.2. Kalki dokładne słowotwórcze atrybutywne

I.2.a. zgodne, np. *niskoprzetworzony* (< ang. *low-processed*), *(po)naddźwiękowy* (< ang. *supersonic*), *półmostkowa* [*pozycja*] (< ang. *semi-bridge* [*position*]), *przewspomagany* [*układ kierowniczy*] (< ang. *over-assisted* [*steering*]), *wysokoprzetworzony* (< ang. *highly processed*),

I.2.b. odwrócone, np. *bezstratny* (< ang. *lossless*), *beztłuszczowy* (< ang. *fat-free*), *beziprzewodowy* (< ang. *wireless*).

II. KALKI DOKŁADNE FRAZEOLÓGICZNE (WIELOWYRAZOWE)

II.1. Kalki dokładne frazeologiczne nominatywne

- II.1.a. zgodne, np. *białe kołnierzyki* (< ang. *white collars/white-collar workers*), *biały kapelusz* (< ang. *white hat*), *szklany sufit* (< ang. *glass ceiling*), *czarna kultura* (< ang. *black culture*), *czerwony dywan* (< ang. *red carpet*), *kulawa kaczka* (< ang. *lame duck*), *lepka podłoga* (< ang. *sticky floor*), *miękkie umiejętności* (< ang. *soft skills*), *sprawiedliwy handel* (< ang. *fair trade*), *sztuczna inteligencja* (< ang. *artificial intelligence*), *wrażliwe dane/informacje* (< ang. *sensitive data/information*), *pierwsza dama* (< ang. *First Lady*), *latający spodek* (< ang. *flying saucer*), *jastrzębie i gołębie* (< ang. *hawks and doves*), *śmieciowe jedzenie/śmieciowa żywność* (< ang. *junk food*), *gorący ziemniak/kartofel* (< ang. *hot potato*), *czarny piątek* (< ang. *Black Friday*), *elektroniczny papieros* (< ang. *electronic cigarette*), *miękka władza* (< ang. *soft power*), *szczęśliwe godziny* (< ang. *Happy hours*), *drugi język* (< ang. *second language*), *śpiący policjant* (< ang. *sleeping policeman*), ... i *Partnerzy* (< ang. *... & Partners*), *Kuba Rozpruwacz* (< ang. *Jack the Ripper*), *Partnerstwo dla Pokoju* (< ang. *Partnership for Peace*), *wartość dodana* (< ang. *value added*), *anielski pył* (< ang. *angel dust*), *czarny ekran śmierci* (< ang. *black screen of death (BSoD)*), *równowaga sił* (< ang. *balance of power*), *pilot programu* (< ang. *pilot (TV) programme*),
- II.1.b. zgodne, lecz o obcym modelu słowotwórczym, np. *auto myjnia/automyjnia* (< ang. *car wash*), *radio konkurs* (< ang. *radio competition*), *protest marsz* (< ang. *protest march*) (zob. 9.5),
- II.1.c. odwrócone, np. *czynnik ludzki* (< ang. *human factor*), *Gabinet Owalny* (< ang. *Oval Office*), *książka elektroniczna* (< ang. *e(lectronic) book*), *książka papierowa* (< ang. *paper book*), *myślenie pozytywne* (< ang. *positive thinking*), *poprawność polityczna* (< ang. *political correctness*), *rodzina nuklearna* (< ang. *nuclear family*), *sieć społecznościowa* (< ang. *social network*), *zasoby ludzkie* (< ang. *human resources*), *profesor wizytujący* (< ang. *visiting professor*), *Dolina Krzemowa* (< ang. *Silicon Valley*), *ekran dotykowy* (< ang. *touch screen*), *wakacje podatkowe* (< ang. *tax holiday*), *ziemniak kanapowy* (< ang. *couch potato*), *gabinet cieni* (< ang. *Shadow Cabinet*), *inteligencja emocjonalna* (< ang. *emotional intelligence*), *katastrofa humanitarna* (< ang. *humanitarian catastrophe*), *klasa średnia* (< ang. *middle*

class), *klub atomowy* (< ang. *atomic/nuclear club*), *klucz publiczny* (< ang. *public key*), *kultura popularna* (< ang. *pop(ular) culture*), *księgowanie umysłowe* (< ang. *mental accounting*), *media społecznościowe* (< ang. *social media*), *wizerunek publiczny* (< ang. *public image*), *poczta elektroniczna* (< ang. *e(lectronic) mail*), *podpis elektroniczny* (< ang. *electronic signature*), *dzieci kwiaty* (< ang. *flower children*), *spodnie rurki* (< ang. *(drain) pipe trousers*), *oprogramowanie szpiegujące* (< ang. *spyware*), *badanie pilotażowe* (< ang. *pilot study*), *efekt cieplarniany/szklarniowy* (< ang. *greenhouse effect*), *kapela garażowa/zespół garażowy* (< ang. *garage band*), *kino domowe* (< ang. *home cinema/theater (system)*), *opera mydlana* (< ang. *soap opera*), *Partia Herbaciana* (< ang. *Tea Party*), *pióro świetlne* (< ang. *light pen*), *program pilotażowy* (< ang. *pilot programme*), *poczta głosowa* (< ang. *voice mail*), *przyjęcie piżamowe* (< ang. *pyjama(s) party*), *wyprzedaż garażowa* (< ang. *garage/yard sale*), *nauczanie/nauka/uczenie się na odległość* (< ang. *d(istance) learning/education*), *ruch w sieci* (< ang. *network traffic*), *uśmiech jak milion dolarów* (< ang. *a million-dollar smile*), *burza mózgów* (< ang. *brainstorming*), *efekt kuli śnieżnej/śnieżnej* (< ang. *snowball effect*), *łowca głów* (< ang. *headhunter*), *rynek byka* (< ang. *bull market*), *pranie pieniędzy* (< ang. *money laundering*), *pigułka szczęścia* (< ang. *happy pill*).

II.2. Kalki dokładne frazeologiczne atrybutywne

II.2.a. zgodne, np. *skazany na sukces* (< ang. *bound for success*), *suchy jak kość* (< ang. *dry as a bone*), *głęboko mrożony* (< ang. *deep-frozen*), *dwa/trzy w jednym* (< ang. *two/three in one*), *na skałach* (< ang. *on the rocks*), *na końcu dnia* (< ang. *at the end of the day*), *na ostatnią sekundę* (< ang. *last second*), *[koncert, muzyka] na żywo* (< ang. *live [concert, music]*),

II.2.b. odwrócone, np. *niepełnosprawny intelektualnie* (< ang. *intellectually disabled*), *przyjazny dla użytkownika/przyjazny w użyciu* (< ang. *user-friendly*), *zorientowany na sukces* (< ang. *success oriented*), *poprawny politycznie* (< ang. *politically correct*), *przyjazny dla środowiska* (< ang. *environment friendly*).

II.3. Kalki dokładne frazeologiczne – zwroty, np. *być na wojennej ścieżce* (< ang. *to be on the warpath*), *być pozytywnym* (< ang. *to be positive*), *czuć się/ wyglądać jak milion dolarów* (< ang. *to feel/look (like) a million dollars*), *kierować z tylnego siedzenia* (< ang. *backseat driving*), *mieć ciastko i zjeść ciastko*

(< ang. *to have one's cake and eat it too*), *mieć motylki w brzuchu* (< ang. *to have butterflies in one's stomach*), *mieć szkielet/trupa w szafie* (< ang. *to have a skeleton in the cupboard/closet*), *pracować z domu* (< ang. *to work from home*), *wychodzić z szafy* (< ang. *to come out of the closet*), *zamiatać/zamieść coś pod dywan* (< ang. *to sweep sth under the carpet/rug*), *wejść w czyjeś buty* (< ang. *to step into in someone's shoes*), *kupować z domu* (< ang. *to shop from home*), *wypalać dziurę w kieszeni* (< ang. *to burn a hole in one's pocket*), *wypalać płytę* (< ang. *to burn a CD*).

II.4. Kalki dokładne frazeologiczne – frazy, np. *Cyfry nie kłamią* (< ang. *Figures don't lie*), *Jedno jabłko dziennie trzyma doktora z daleka* (< ang. *An apple a day keeps the doctor away*), *Nie ma co płakać nad rozlanym mlekiem* (< ang. *It's no use crying over spilt milk*), *Nie ma czegoś/istnieje coś takiego jak darmowy obiad* (< ang. *There ain't no such thing as a free lunch*), *Nie ma problemu* (< ang. *No problem*), *Reszta jest milczeniem* (< ang. *The rest is silence*)³⁰, *Przedstawienie musi trwać* (< ang. *The show must go on*)³¹, *Właściwy człowiek na właściwym miejscu* (< ang. *The right man in the right place*), *Zrób to sam* (< ang. *Do it yourself*), *Słowa, słowa, słowa* (< ang. *Words, words, words*)³², *Do tanga trzeba dwojga* (< ang. *It takes two to tango*)³³, *Fakty mówią same za siebie* (< ang. *Facts speak for themselves*), *Jesz, ile możesz/chcesz* (< ang. *All you can eat [restaurant]*), *Mężczyźni wolą blondynki* (< ang. *Gentlemen prefer blondes*)³⁴, *myśleć globalnie, działać lokalnie* (< ang. *think globally, act locally*), *Pieniądz robi pieniądz* (< ang. *Money makes money*), *Wiele hałasu o nic* (< ang. *Much Ado About Nothing*)³⁵, *Wszystko dobre, co dobrze się kończy* (< ang. *All's Well That Ends Well*)³⁶, *Ziemia niczyja* (< ang. *No man's land*), *Życie jest jak pudełko czekoladek...* (< ang. *Life is like a box of chocolates...*)³⁷.

III. KALKI DOKŁADNE – AKRONIMY, np. *NIP* – *Numer Identyfikacji Podatkowej* (< ang. *TIN – Tax(payer) Identification Number*), *NOL* – *Niezidentyfikowany Obiekt Latający* (< ang. *UFO – Unidentified Flying Object*), *ONZ* – *Organizacja Narodów Zjednoczonych* (< ang. *UNO – United Nations Organization*), *ŚOZ* – *Światowa Organizacja Zdrowia* (< ang. *WHO – World Health Organization*).

³⁰ William Szekspir, *Hamlet*, akt V, scena 2, przeł. Stanisław Barańczak.

³¹ Tytuł utworu grupy Queen; wyrażenie używane w Stanach Zjednoczonych od lat 30. XX wieku.

³² William Szekspir, *Hamlet*, akt II, scena 2, przeł. Stanisław Barańczak.

³³ Tytuł piosenki Ala Hoffmana i Dicka Manninga, 1952.

³⁴ Tytuł powieści Anity Loos, 1925, potem musicalu i filmu.

³⁵ Tytuł dramatu Williama Szekspira, przeł. Stanisław Barańczak.

³⁶ Tytuł dramatu Williama Szekspira, przeł. Stanisław Barańczak.

³⁷ Cytat z filmu *Forrest Gump*, reż. Robert Zemeckis, 1994.

KALKI STRUKTURALNO-SEMANTYCZNE NIEDOKŁADNE

IV. KALKI NIEDOKŁADNE SŁOWOTWÓRCZE (JEDNOWYRAZOWE: derywaty i złożenia)

IV.1. Kalki niedokładne słowotwórcze nominatywne

IV.1.a. zgodne, np. *nastolatek* (< ang. *teenager*, *teen-* ‘nasto-’ + *age* ‘wiek’ + sufiks *-er*), *wyszukiwarka* (< ang. *search engine*, dosł. ‘maszyna wyszukująca/do wyszukiwania’), *nękać* (< ang. *stalker*, dosł. ‘ten, który śledzi’).

IV.1.b. odwrócone, ---

IV.2. Kalki niedokładne słowotwórcze atrybutywne

IV.2.a. zgodne, ---

IV.2.b. odwrócone, ---

V. KALKI NIEDOKŁADNE FRAZEOLOGICZNE (WIELOWYRAZOWE)

V.1. Kalki niedokładne frazeologiczne nominatywne

V.1.a. zgodne, np. *czarny koń* (< ang. *dark horse*, dosł. ‘ciemny koń’), *pierwszy mąż* (< ang. *First Gentleman*, dosł. ‘pierwszy dżentelmen’), *latający talerz* (< ang. *flying saucer*, dosł. ‘latający spodek’), *amerykański mit* (< ang. *American dream*, dosł. ‘amerykański sen’), *ślepy punkt* (< ang. *blind spot*, dosł. ‘ślepe miejsce’), *strefa zero* (< ang. *Ground Zero*, dosł. ‘ziemia/miejsce zero’), *Aleja Gwiazd* (< ang. *Walk of Fame*, dosł. ‘aleja sławy’), *pięć minut sławy* (< ang. *fifteen minutes of fame*, dosł. ‘piętnaście minut sławy’), *Izba Gmin* (< ang. *House of Commons*, dosł. ‘dom gmin’), *strefa wpływów* (< ang. *sphere of influence*, dosł. ‘sfera wpływu’),

V.1.b. zgodne, lecz o obcym modelu słowotwórczym, ---

V.1.c. odwrócone, np. *ekran dźwiękowy/dźwiękochłonny* (< ang. *soundproof screen*, dosł. ‘ekran dźwiękoszczelny’), *pamięć przenośna* (< ang. *portable USB memory stick*, dosł. ‘przenośny patyk pamięci USB’), *Pokój Owalny* (< ang. *Oval Office*, dosł. ‘gabinet owalny’), *waga półciężka* (< ang. *light heavyweight*, dosł. ‘waga lekkociężka’), *afery rozporkowa* (< ang. *zippergate/zipper scandal*, dosł. ‘afery zamka błyskawicznego’), *finansowanie społecznościowe* (< ang. *crowdfunding*,

dosł. ‘finansowanie przez tłum’), *dyplomacja wahadłowa* (< ang. *shuttle diplomacy*, dosł. ‘dyplomacja między dwoma miejscami’), *małżeństwo jednopłciowe/osób tej samej płci* (< ang. *same-sex marriage*, dosł. ‘małżeństwo tej samej płci’), *poduszka powietrzna* (< ang. *airbag*, dosł. ‘torba powietrzna’), *restauracja sieciowa* (< ang. *chain restaurant*, dosł. ‘restauracja łańcuchowa’), *tożsamość sieciowa* (< ang. *Internet identity*, dosł. ‘tożsamość internetowa’), *drapacz chmur*³⁸ (< ang. *skyscraper*, dosł. ‘drapacz nieba’), *raj podatkowy/oaza podatkowa* (< ang. *tax haven*, dosł. ‘przystań podatkowa’), *sieć sklepów* (< ang. *store chain/chain of stores*, dosł. ‘łańcuch sklepów’).

V.2. Kalki niedokładne frazeologiczne atrybutywne

V.2.a. zgodne, np. *na lodzie* (< ang. *on the rocks*, dosł. ‘na skałach’), *w tyle/z tyłu głowy* (< ang. *at/in the back of one’s mind*, dosł. ‘w tyle/z tyłu umysłu’), *z pierwszej chwili* (< ang. *first minute*, dosł. ‘pierwsza minuta’), *z ostatniej chwili* (< ang. *last minute*, dosł. ‘ostatnia minuta’), *[koncert] bez prądu* (< ang. *unplugged [concert]*, dosł. ‘wyłączony (z prądu)/akustyczny koncert’), *wszystko w cenie/wszystko wliczone/włączone w cenę* (< ang. *all inclusive*, dosł. ‘wszystko obejmujący/zawierający’),

V.2.b. odwrócone, – – –

V.3. Kalki niedokładne frazeologiczne – zwroty, np. *mieć trupa w szafie* (< ang. *to have a skeleton in the cupboard/closet*, dosł. ‘mieć szkielet w szafie’).

V.4. Kalki niedokładne frazeologiczne – frazy, np. *Diamenty są najlepszym przyjacielem kobiety* (< ang. *Diamonds are a girl’s best friend*, dosł. ‘diamenty są najlepszym przyjacielem dziewczyny’)³⁹, *Fakty są uparte* (< ang. *Facts are stubborn things*, dosł. ‘fakty są upartymi rzeczami’), *Jesz, ile chcesz* (< ang. *All you can eat [restaurant]*, dosł. ‘wszystko, co możesz zjeść’), *Milego dnia!* (< ang. *Have a nice day!*, dosł. ‘miej miły dzień’), *Źle się dzieje w państwie*

³⁸ Skorupka (1953: 7) klasyfikuje *drapacz chmur* jako kalkę (replikę) z języka angielskiego. Obara (1989: 95) wskazuje, że *drapacz chmur* jest kalką z niem. *Wolkenkratzer*, ponieważ w obu wypadkach mamy do czynienia z takim samym odstępstwem leksykalnym od obcego etymonu. Ros. *небоскрёб* z kolei to według Obary kalka bezpośrednia z języka angielskiego, ponieważ jest dokładnym tłumaczeniem angielskiego modelu. Onysko (2007: 33) argumentuje, że utworzenie w języku niemieckim dosłownej kalki ang. *skyscraper*, czyli niem. **Himmelskratzer*, zostało zablokowane z powodów semantycznych, ponieważ niem. *Himmel* oznacza zarówno ‘niebo’, jak i ‘niebiosy’. Wydaje się, że z tego samego powodu ang. *skyscraper* mógł zostać skalkowany do języka polskiego jako *drapacz chmur*, a nie **drapacz nieba*. Na temat tej kalki w innych językach zob. 12.2.

³⁹ Tytuł piosenki z musicalu i filmu *Gentlemen prefer blondes* (*Mężczyźni wolą blondynki*).

duńskim (< ang. *Something is rotten in the state of Denmark*, dosł. ‘jest coś zgnilego w państwie duńskim’)⁴⁰, *Ostatnia, lecz/ale nie mniej ważna [rzecz/ sprawa]* (< ang. *last but not least*, dosł. ‘ostatni, lecz nie najmniejszy/nie najmniej ważny’), *Jabłko z wieczora – unikniesz doktora* (< ang. *an apple a day keeps the doctor away*, dosł. ‘jabłko dziennie trzyma doktora z daleka’).

VI. KALKI NIEDOKŁADNE – AKRONIMY, – – –

Bardziej szczegółowa typologia kalk strukturalno-semantycznych frazeologicznych nominatywnych i atrybutywnych, przedstawiona w Witalisz (2015: 91–92 i nast.), odzwierciedla sposoby realizacji konstrukcji angielskich w języku polskim i pozwala zobaczyć, w jaki sposób system języka pożyczającego determinuje wzorce strukturalne wykorzystane w trakcie tworzenia kalk. Klasyfikacja ta obejmuje wszystkie wzorce strukturalne, z jakimi mamy do czynienia w wypadku kalk pochodzenia angielskiego. Biorąc pod uwagę te dane, można poczynić ogólne obserwacje dotyczące regularności strukturalnych, jakie występują pomiędzy kalkami i ich angielskimi modelami. Regularności te dotyczą zarówno kalk dokładnych, jak i niedokładnych.

Oczywistym przykładem regularności w obrębie kalk zgodnych jest wierne odtworzenie wzorca strukturalnego wyrażenia angielskiego. Zdarza się to, gdy angielska grupa nominalna składa się z rzeczownika premodyfikowanego przez przymiotnik, np. *czarny kapelusz* (< ang. *black hat*), liczebnik, np. *trzecia kultura* (< ang. *third culture*), lub imiesłów, np. *gadające głowy* (< ang. *talking heads*), oraz w wypadku niektórych złożzeń, np. *piosenkopisarz* (< ang. *songwriter*), przy czym angielskie zrosty są w tym wypadku realizowane w polszczyźnie jako złożenia z interfiksem. Bardziej interesujące są te regularności, które dotyczą zmiany modelu słowotwórczego w obrębie kalk frazeologicznych zgodnych. Typowe dla angielszczyzny złożenia o postaci rzecz. + rzecz., gdzie pierwszy rzeczownik jest elementem modyfikującym, są kalkowane, w wypadku kalk zgodnych, jako zestawienia przymiotnika z rzeczownikiem, np. *szklany sufit* (< ang. *glass ceiling*), *kwaśny deszcz* (< ang. *acid rain*). Wszystkie angielskie wyrażenia o postaci rzecz. + *of* + rzecz. przyjmują w polszczyźnie postać grupy nominalnej rzecz. + rzecz.Dop., np. *Człowiek Roku* (< ang. *Person of the Year*), *pięć/piętnaście minut sławy* (< ang. *fifteen minutes of fame*), co jest związane z różnicami gramatycznymi między językiem polskim i angielskim.

W wypadku kalk frazeologicznych nominatywnych odwróconych regularnością dotyczącą realizacji angielskich złożzeń i zestawień o klasycznym dla języków germańskich modelu słowotwórczym rzecz. + rzecz., charakteryzującym się tzw. *right-headedness*, gdzie pierwszy rzeczownik jest elementem modyfikującym, jest to, że w utworzonych od nich w języku polskim kalkach, niezależnie od wzorca strukturalnego, element modyfikujący, w przeciwieństwie do angielszczyzny, znajduje się w postpozycji. Tak więc

⁴⁰ William Szekspir, *Hamlet*, akt I, scena 4.

angielskie złożenia rzecz. + rzecz. są kalkowane, w wypadku kalk odwróconych, jako zestawienie rzeczownika z przymiotnikiem w postpozycji (np. *poduszka powietrzna* < ang. *airbag*) lub rzeczownika modyfikowanego przez następujący po nim rzeczownik w dopełniaczu (*wyścig szczurów* < ang. *rat race*); rzadziej jako rzeczownik modyfikowany przez wyrażenie przyimkowe (np. *wojna w sieci* < ang. *network war*) lub zestawienie dwóch rzeczowników (*dzieci kwiaty* < ang. *flower children*).

Kalki frazeologiczne atrybutywne zazwyczaj powielają angielski wzorzec strukturalny, w większości są to zatem kalki zgodne. W wypadku kalk atrybutywnych odwróconych w języku polskim obowiązuje ta sama zasada elementu modyfikującego w postpozycji, np. *przyjazny w użyciu/dla użytkownika* (< ang. *user-friendly*), *zorientowany na sukces* (< ang. *success-oriented*). Angielskie złożenia o postaci rzecz. + przym. w procesie kalkowania przyjmują więc postać kalk analitycznych, złożonych z przymiotnika modyfikowanego wyrażeniem przyimkowym.

6.2.3. KALKI ANALITYCZNE, SYNTETYCZNE, POMNIEJSZONE I POWIĘKSZONE

Różnorodność kalk strukturalno-semantycznych z języka angielskiego powoduje, że obok dzielenia ich na dokładne i niedokładne oraz klasyfikowania na podstawie budowy morfemowej można także wśród kalk wyróżnić takie, które nie zgadzają się ze swoimi angielskimi modelami albo pod względem liczby elementów, albo sposobu zapisu (Witalisz 2015: 94). Niektóre pisane łącznie złożenia angielskie po przekalkowaniu na język polski przyjmują postać zestawień, np. *las deszczowy* (< ang. *rainforest*), *łowca głów* (< ang. *headhunter*). Rezultatem są kalki analityczne (*analyzing loan translations*), do których należą także takie skalkowane wyrażenia, w których dodano morfem pełniący funkcję gramatyczną, jak np. *konferencja na szczycie* (< ang. *summit conference*), *wojna w sieci* (< ang. *network war*), *przyjazny dla użytkownika* (< ang. *user-friendly*). W sytuacji odwrotnej kalki noszą nazwę syntetycznych (*synthesizing*). Kalkami syntetycznymi są wyrażenia *Aleja Sławy* (< ang. *Walk of Fame*) i *równowaga sił* (< ang. *balance of power*), w których zredukowano morfem o funkcji gramatycznej, a także leksem *superwtorek* (< ang. *Super Tuesday*), który w polskich tekstach prasowych, zgodnie z obowiązującą zasadą zapisu rzeczowników z cząstką *super-*, bywa zapisywany łącznie. Trzeba podkreślić, że morfemami dodanymi bądź zredukowanymi w wypadku kalk analitycznych i syntetycznych są wyłącznie wyrazy pełniące funkcje gramatyczne, takie jak na przykład przyimek i przedimek.

Jeśli różnica leksykalna między kalką a jej angielskim etymonem ma charakter ilościowy, tzn. skalkowane wyrażenie zawiera mniej lub więcej elementów leksykalnych niż angielski etymon, mamy do czynienia z kalkami pomniejszonymi lub powiększonymi. W kalkach pomniejszonych (*contracted loan translations*) jeden z leksemów ulega

redukcji, np. podczas kalkowania wyrażenia angielskiego *social networking service* (dosł. ‘społecznościowy sieciowy serwis’) leksem *networking* (pol. *sieciowy*) został pominięty, czego rezultatem jest kalka *serwis społecznościowy*. Polskie *Milego dnia!* to zredukowana kalka ang. *Have a nice day!* Do kalk pomniejszych należą także: *ekran dźwiękowy* (< ang. *soundproof screen*), *wiersz poleceń* (< ang. *command-line interface*), *nośnik pamięci* (< ang. *portable memory stick*) oraz *Fakty są uparte* (< ang. *Facts are stubborn things*). Polskie wyrażenie *wszystko wliczone/włączone w cenę* (< ang. *all inclusive*, dosł. ‘wszystko włączający’) to przykład kalki powiększonej (*expanded loan translation*), ponieważ w trakcie kalkowania dodano całe wyrażenie przyimkowe *w cenę*. Kalkami powiększonymi są także wyrażenia: *ostatnia, lecz/ale nie mniej ważna rzecz/sprawa* (< ang. *last but not least*) oraz *Święto Dziękczynienia* (< ang. *Thanksgiving*). Wszystkie kalki pomniejszone i powiększone należą do kalk niedokładnych.

Wymienione tu rodzaje kalk nie są liczne i stanowią około 15% wszystkich kalk strukturalno-semantycznych pochodzących z języka angielskiego (Witalisz 2015: 296).

6.3. IDIOMATYCZNOŚĆ KALK STRUKTURALNO-SEMANTYCZNYCH

Kalki strukturalno-semantyczne, tak jak ich obce modele, to w większości wyrażenia idiomatyczne. Tworzenie kalki strukturalno-semantycznej w języku pożyczającym bardzo często pociąga za sobą zmianę znaczenia jednego lub więcej elementów, z których kalka jest zbudowana. Jest to zjawisko typowe szczególnie dla kalk frazeologicznych. Język zapożyczający w trakcie procesu zapożyczania przejmuje znaczenie metaforyczne obcego wyrażenia, co jest najważniejszym powodem kalkowania. Zachowanie bądź niezachowanie wzorca strukturalnego obcego modelu jest wtórne i nieistotne dla użytkownika języka pożyczającego.

Idiomatyczność złożeń i stałych połączeń wyrazowych, w tym kalk strukturalno-semantycznych, jest cechą gradialną. Zazwyczaj wyróżnia się trzy–cztery stopnie idiomatyczności w złozeniach i związkach frazeologicznych (Wesołowska 1978: 56; Fernando 1996: 35–36; Waszakowa 1997: 124; Blank 2001: 1599–1600). Niski stopień idiomatyczności cechuje takie wyrażenie, którego elementy składowe zachowują swoje zwyczajowe znaczenia. Zmiana semantyczna polega tu jedynie na rozszerzeniu łączliwości jednego z elementów składowych wyrażenia, który może zostać użyty w nowych kontekstach przy zachowaniu tradycyjnego znaczenia, np. *segregacja śmieci* (< ang. *waste segregation*), *nazwa użytkownika* (< ang. *username*), *napinacz pasów* (< ang. *belt tensioner*), *kupować z domu* (< ang. *to shop from home*). Do grupy kalk o niskim stopniu idiomatyczności należą także kalki słowotwórcze, takie jak np. *piosenkopisarz* (< ang. *songwriter*), *przeciwoślepieniowe* (< ang. *anti-dazzle/anti-glare*).

Wyższy stopień idiomatyczności cechuje te wyrażenia, w których jeden element składowy zmienia znaczenie, inne natomiast zachowują swoje zwyczajowe znaczenia,

np. *bank krwi* (< ang. *blood bank*), w którym znaczenie leksemu *bank* uległo rozszerzeniu z ‘instytucja, w której przechowuje się pieniądze’ do ‘instytucja, w której przechowuje się coś’. Zmiana semantyczna w jednym komponencie kalki powoduje częściową metaforyzację całego wyrażenia, jak w: *efekt kuli śniegowej/śnieżnej* (< ang. *snowball effect*), *spotkanie na szczycie* (< ang. *summit meeting*), *małżeństwo jednopłciowe* (< ang. *same-sex marriage*), *przyjazny dla środowiska* (< ang. *environment(ally) friendly*), *prać pieniądze* (< ang. *to launder money*).

Najwyższy stopień idiomatyczności mają wyrażenia w pełni metaforyczne i metonimiczne, których wszystkie elementy zostają użyte w sensie figuratywnym. Na przykład wyrażenie *białe kołnierzyki* (< ang. *white collar (workers)*) nie oznacza kołnierzyków ani nie odnosi się do niczego, co jest koloru białego. Inne w pełni idiomatyczne kalki pochodzenia angielskiego, których utworzenie pociągnęło za sobą zmianę semantyczną obu/wszystkich elementów, to np. *fabryka snów* (< ang. *dream factory*), *gabinet cieni* (< ang. *Shadow Cabinet*), *czarny koń* (< ang. *dark horse*), *wścig szczurów* (< ang. *rat race*), *łapacz snów* (< ang. *dream catcher*), *zimna wojna* (< ang. *cold war*), *drapacz chmur* (< ang. *skyscraper*), *mieć trupa w szafie* (< ang. *to have a skeleton in the cupboard/closet*), *mieć ciastko i zjeść ciastko* (< ang. *to have one's cake and eat it*), *wychodzić z szafy* (< ang. *to come out of the closet*), *na koniec/końcu dnia* (< ang. *at the end of the day*). Znaczenia tych skalkowanych wyrażen nie można wywieść ze znaczeń ich poszczególnych elementów składowych; zob. też Betz (1949: 27) i Weinreich (1953: 51) na temat rozwijających (*entwickelnde/evolving*) i wzbogacających (*bereichernde/enriching*) kalk.

Cechy idiomatyczności przypisuje się także skonwencjonalizowanym formułom, wyrażeniom o charakterze pragmatycznym, których używa się rutynowo w ściśle określonych sytuacjach (interakcjach) (Mitchell 1971: 58; Ross 1989: 227) i które mają określone funkcje dyskursywne (Moon 1998: 4, 21). Nie brak i takich wyrażen wśród kalk pochodzenia angielskiego, używanych w polszczyźnie zgodnie z ich obcą funkcją pragmatyczną. Wyrażenia *W czym mogę pani/panu pomóc?* (< ang. *How can I help you?*) czy *Miłego dnia!* (< ang. *Have a nice day!*), semantycznie przejrzyste, są wyspecjalizowane pragmatycznie, a ich pojawienie się w dyskursie jest zdeterminowane określoną sytuacją komunikacyjną. Ich pragmatyczna nieprzejrzystość (Moon 1998: 8) wynika z różnicy między znaczeniem dosłownym a funkcją illokucyjną, jaką wyrażenia te spełniają w procesie komunikacyjnym (zob. 9.3).

Warto także zaznaczyć, że znaczenie jednego lub więcej elementów składowych kalki strukturalno-semantycznej zależy bezpośrednio od ich pojawienia się razem w jednym złożeniu lub wyrażeniu frazeologicznym. Ważne też jest, że zmiana semantyczna, jaka się dokonuje w tym elemencie (lub elementach), jest wynikiem kontaktu językowego, a więc jest, jak już wcześniej wspomniano, zapożyczoną metaforą. Badanie takiej zmiany musi być z konieczności synchroniczne, ponieważ nie jest ona procesem dynamicznym, mimo że odbywa się na gruncie języka pożyczającego.

6.4. ROZWÓJ SEMANTYCZNY KALK STRUKTURALNO- -SEMANTYCZNYCH

Analiza semantyczna kalk strukturalno-semantycznych pochodzenia angielskiego wykazała, że w większości z nich dochodzi do importacji/przeniesienia znaczenia obcego, co oznacza, że wyrażenia te, utworzone jako kopie obcych wzorów, są z nimi zbieżne semantycznie. W nielicznych wypadkach jednakże, na co wskazują badane konteksty, dochodzi do rozwoju semantycznego kalki na gruncie języka pożyczającego. Zmiana semantyczna dokonuje się zatem w fazie po zapożyczeniu, w momencie gdy kalka w pewnym stopniu upowszechniła się w języku pożyczającym. Rozwój semantyczny kalki może nastąpić niezależnie od wpływu języka obcego, kiedy użytkownicy języka pożyczającego użyją danego wyrażenia do nazwania realiów rodzimych. Może być także powodowany wpływem obcym, kiedy dapożycza się inny sens wcześniej skalkowanego wyrażenia obcego. Innymi słowy, nowe sensory kalki mogą odnosić się bezpośrednio do wydarzeń lub zjawisk zachodzących w kulturze języka pożyczającego lub też ich pojawienie się w języku pożyczającym jest powodowane istniejącą bądź rozszerzającą się polisemią obcego pierwowzoru. W tym ostatnim wypadku nowy sens kalki może być dapożyczonym sensem obcym, którego nie przejęto w momencie kalkowania obcego wyrażenia polisemicznego. Może to być też nowy dla języka angielskiego sens, który pojawił się w nim już po procesie kalkowania.

Przykładem kalki, której historia w języku pożyczającym ilustruje kilkietapowy rozwój semantyczny, jest frazeologizm *strefa zero*, będący kalką ang. *Ground Zero*. W momencie kalkowania w 2001 roku, a także później, w roku 2005, wyrażenie *strefa zero* odnosiło się wyłącznie do realiów amerykańskich, potem w wyniku reinterpretacji zostało wykorzystane do nazywania realiów rodzimych. Należy jednak zaznaczyć, że bezpośrednio po ataku terrorystycznym na wieżowce World Trade Centre w Nowym Jorku (11 września 2001 roku) dziennikarze polscy komentujący to wydarzenie posługiwali się wymiennie pożyczką leksykalną *Ground Zero* oraz, rzadziej, wzorowaną na niej kalką *strefa zero* (przykłady 51a,b). Angielskie *Ground Zero* to ‘miejsce katastrofalnego wydarzenia’, użyte po raz pierwszy w odniesieniu do ‘miejsca zrzucenia bomb atomowych na Hiroszimę i Nagasaki w sierpniu 1945 r.’. W 2001 roku polskie media przekalkowały angielskie *Ground Zero*, lecz frekwencja wyrażenia *strefa zero* stopniowo malała w polszczyźnie, wraz z malejącą ilością informacji na temat zamachów. Ponowny wzrost częstotliwości użycia *strefy zero* nastąpił w sierpniu 2005 roku, kiedy świat obiegła wiadomość o przejściu huraganu Katrina i spowodowanych nim zniszczeniach na południu Stanów Zjednoczonych, szczególnie w Nowym Orleanie i Zatoce St. Louis. Wyrażenie *strefa zero* zostało zatem dapożyczone ponownie, lecz tylko na poziomie semantycznym. W obu użyciach *strefy zero*, w 2001 i 2005 roku, można odnaleźć wspólne znaczenie ‘miejsce ataku, poważnych zniszczeń, katastrofy’, co rok później mogło zainspirować polskich dziennikarzy do reinterpretacji tej kalki i wykorzystania jej do nazwania ‘miejsca katastrofy budowlanej w Chorzowie w 2006 r.’

(przykład 51c) oraz ‘miejsca w Toruniu, w którym w 2006 r. znaleziono martwego łabędzia zarażonego ptasią grypą’ (przykład 51d) (Witalisz 2007a: 183, 2011: 153). Takie reinterpretacje frazeologizmów są możliwe dzięki kontekstowi, który pozwala na zrozumienie doraźnych, jednorazowych sensów stałych połączeń wyrazowych. *Strefa zero* pojawia się także w polszczyźnie w tekstach wiadomości dotyczących rozmaitych katastrof lub też zupełnie dowolnie – jako oznaczenie jakiegoś miejsca w obrębie miasta, a nawet jako nazwa klubu czy zespołu muzycznego (przykłady 51e,f,g). Nowe użycia wyrażenia *strefa zero* to innowacje semantyczne niezależne od wpływu języka obcego⁴¹, por.:

(51a) „Nie powiało amerykańskim szowinizmem nawet wtedy, gdy wniesiono na stadion olimpijski nową amerykańską świętość – postrzępioną flagę z nowojorskiego **Ground Zero**, symbol ofiar i bohaterów z World Trade Center” (P 2002, NKJP),

(51b) „Dziś w Nowym Jorku nie ma psychozy strachu. Ci, którzy wieszali zdjęcia swoich zaginionych bliskich, przestali mieć nadzieję. **Strefa zero** – miejsce po nieistniejących wieżach WTC – jest główną atrakcją turystyczną” (GWr 2002, NKJP),

(51c) „Dodajmy jeszcze, że **strefa zero** została poszerzona; nie będzie można podejść do płotu, gdzie od soboty mieszkańcy Śląska przychodzą, by zapalić znicze, złożyć hołd ofiarom” (www.fakty.interia.pl 2006),

(51d) „»**Strefa zero**« na przystani. Policja i straż miejska zablokowały dostęp do rzeki od strony toruńskiej starówki. [...] po przebadaniu próbek, potwierdziło w sobotę wieczorem, że ptaki były zakażone wirusem typu H5” (www.wiadomości.wp.pl 2006),

(51e) „Budynki przejęte przez gminę przekazywane są ZBK, które zleca ich rozbiórkę. **Strefa zero** przez cały czas jest monitorowana (pod kątem skażenia) przez MPO, które zarządza składowiskiem” (DP 2003, NKJP),

(51f) „Sądzę, że powstanie **strefa »zero«**, obejmująca stare miasto i będzie to strefa wyłącznie turystyczna. Będzie tu obowiązywał zakaz budowy nowych obiektów, powstanie więcej zieleni” (GK 2005, NKJP),

(51g) „Impreza na rynku rozpocznie się o godzinie 22. Zagra zespół »**Strefa Zero**«. W programie także wiele konkursów muzycznych z nagrodami” (DP 2006, NKJP).

Innym przykładem rozwoju semantycznego kalki strukturalno-semantycznej jest historia wyrażenia *pierwsza dama*, kalki angielskiego *First Lady*, używanego w Stanach Zjednoczonych od końca XIX wieku. Znaczenie tego wyrażenia, początkowo obejmujące jedynie dwa angielskie sensy ‘żona prezydenta Stanów Zjednoczonych’ i ‘najważniejsza, najwybitniejsza kobieta w jakiejś dziedzinie’ (przykłady 52a,b), zostało wzbogacone o kolejne sensy, tj. ‘żona głowy państwa’ (przykład 52c) oraz ‘żona

⁴¹ Por. inne znaczenia ang. *ground zero*: 1. ‘miejsce, w którym następuje eksplozja, szczególnie nuklearna’; 2. ‘centrum lub źródło gwałtownej, intensywnej działalności’; 3. ‘początkowy etap’; 4. ‘miejsce wielkich zniszczeń’ (MWD, FD).

lub partnerka prezydenta miasta lub ważnego urzędnika państwowego' (przykład 52d). Trudno natomiast jednoznacznie ustalić, czy dwa nowsze sensy są wynikiem dopożyczenia semantycznego (oba są notowane w słownikach angielskich) czy rodzimego rozwoju. Oba procesy są możliwe i mogły zajść jednocześnie, por.:

(52a) „Jeszcze przed otwarciem lokali wyborczych **Pierwsza Dama** Ameryki Hillary Clinton zapowiedziała, że po ogłoszeniu zwycięstwa jej męża publicznie odtańczy macarenę z wiceprezydentem Alem Gore” (GW 1996, NKJP),

(52b) „Specjalnie na tę okazję przybyła z Warszawy **pierwsza dama** polskiego teatru, sędzianka rodem, Zofia Rysiówna, którą nie kto inny, jak właśnie Barbacki wprowadził na deski sceniczne w debiucie w sądeckiej Sokolni w listopadzie 1928 roku” (DP 2001, NKJP),

(52c) „Rola małżonki Prezydenta Rzeczypospolitej, rola **Pierwszej Damy**, to nie tylko przywilej, to przede wszystkim wielka szansa skutecznego działania dla dobra jak największej liczby Rodaków” (www.prezydent.pl 2014),

(52d) „Anna Dutkiewicz o tym, jak to jest być **pierwszą damą** Wrocławia: Z Anną Dutkiewicz, żoną prezydenta miasta Rafała Dutkiewicza, rozmawia Hanna Wieczorek” (GWr 2010, NKJP).

Przykładem dopożyczenia semantycznego jest nowszy sens kalki *jastrzębie i gołębie* (< ang. *hawks and doves*), używany w kontekście banku i ekonomii. Pierwotnie kalka *jastrzębie i gołębie* była używana jedynie w dziedzinie polityki i odnosiła się do 'zwolenników agresywnej polityki zagranicznej opartej na sile militarnej [*jastrzębie*] i zwolenników pokojowych negocjacji [*gołębie*]'. Pod wpływem języka angielskiego wyrażenie to, używane w całości lub jako dwa osobne leksemy, zaczęto odnosić do 'zwolenników twardej polityki finansowej oraz ich przeciwników'. Sens ten pojawia się jedynie w kontekstach wypowiedzi ekonomistów, por.:

(53a) „Dziś podział między Republikanami i Demokratami to podział na **jastrzębie i gołębie** w polityce zagranicznej” (GW 2007, NKJP),

(53b) „Teraz co nieco o **jastrzębiach i gołębiach**. **Jastrzębiami** nazywani są ci członkowie RPP, którzy są zwolennikami twardej polityki monetarnej. [...] **Gołębie** z kolei uważają, że obowiązkiem banku centralnego jest nie tylko zwalczanie inflacji zawsze i za każdą cenę, ale również analizowanie koniunktury gospodarczej i odstępowanie od nadmiernie twardej linii wówczas, gdy koniunktura jest słaba a bezrobocie wysokie” (www.pieniadze.fakt.pl 2011).

Ciekawym przykładem rozwoju semantycznego jest wyrażenie *szczęśliwe godziny* (< ang. *Happy hours*), używane z dowolnością w języku polskim. Oryginalny angielski sens 'okres, w którym napoje, głównie alkoholowe, są sprzedawane po obniżonej cenie w pubie, barze, restauracji' został rozszerzony na gruncie polskim, o czym świadczą

następujące konteksty użycia, pojawiające się w sloganach reklamowych firm telekomunikacyjnych, salonów piękności, tanich restauracji oraz second-handów⁴² (tj. sklepów z używaną odzieżą), np.:

- (54a) „Dzięki usłudze **Szczęśliwe Godziny** codziennie możesz korzystać z nielimitowanego dostępu do Internetu w godzinach 23.00–6.00” (www.orange.pl 2014),
 (54b) „Klient posiadający taką kartę korzysta z naszych usług zawsze o 6% taniej, w taryfie Happy Hour (**szczęśliwe godziny**) rabat wynosi –16%” (www.solarium.opole.pl 2014),
 (54c) „Od poniedziałku do czwartku w godzinach 13:00–16:00 – **Szczęśliwe godziny!** Każdy talerzyk w cenie 10 zł oprócz talerzyka granatowego i zestawów oraz kuchnia – 15%” (www.panoramafirm.pl 2014).

Inne wyrażenia, oryginalnie kalkowane z języka angielskiego i używane początkowo w odniesieniu do obcych realiów, np. *gabinet cieni* czy *afera rozporkowa*, zdomowiają się w polszczyźnie i opisują rodzime wydarzenia. Wyrażenie *gabinet cieni* ‘grupa prominentnych członków partii opozycyjnej, którzy mają objąć stanowiska ministrów po przejściu władzy przez tę partię’, wzorowane na brytyjskim *Shadow Cabinet*, zostaje wykorzystane w polskiej prasie do opisanie polskich realiów. Wyrażenie *afera rozporkowa*, utworzone w języku dziennikarskim w 1998 roku w celu opisanie pewnych wydarzeń w Białym Domu (< ang. *zippergate/zipper scandal*), zachowuje swoje znaczenie ‘afera dotycząca zachowań seksualnych’, lecz zostaje użyte w odniesieniu do rodzimej afery, np.:

- (55) „– To jest dramat – tak Jerzy Woźnicki, odpowiedzialny za edukację w **gabinecie cieni** Unii Wolności, komentował wczoraj poczynania koalicji rządowej w tej dziedzinie” (GW 1994, NKJP),
 (56) „Czy »**afera rozporkowa**« w Samoobronie będzie oznaczać koniec tej partii, zależy w dużej mierze od PiS-u. [...] Trudno się więc spodziewać, że seksafera z czołowymi postaciami partii w tle jest ...” (GK 2006, NKJP).

Interpretacja nowego sensu kalki strukturalno-semantycznej jest zależna od kontekstu i sytuacji, w których zostaje ona użyta w sposób nowatorski. Co ciekawe, liczba nowych sensów nie jest zależna od częstotliwości, z jaką kalka jest używana w języku pożyczającym. Na rozwój semantyczny kalk wpływa między innymi to, że są zbudowane z materiału rodzimego. Mogą zatem być przedmiotem kreatywnego użycia języka, co zostanie także potwierdzone w następnej części.

⁴² Por. „W Nowej Hucie eleganckie **second-hand** nie mają racji bytu. Tu kupuje się nie odzież renomowanych projektantów, ubrania gustowne i oryginalne, a rzeczy jak najtańsze” (GK 2001, NKJP).

6.5. ADAPTACJA LEKSYKALNA KALK STRUKTURALNO- -SEMANTYCZNYCH

O upowszechnieniu się kalk strukturalno-semantycznych pochodzenia angielskiego i o ich akceptacji przez użytkowników języka polskiego świadczy to, że wyrażenia, które wydawałyby się stabilne leksykalnie z racji swojej idiomatyczności, bywają adaptowane leksykalnie w języku polskim. Innymi słowy, są używane wbrew „normie frazeologicznej” (Bąba 1985, 1989; Szpila 2012: 134). Zebrany materiał badawczy pozwala wyróżnić i zilustrować kilka typów adaptacji leksykalnej⁴³, takich jak substytucja leksykalna, modyfikacja, rozszerzenie, fuzja, indywidualizacja elementów frazeologizmu, aluzja oraz dezintegracja idiomatyczna (Witalisz 2015: 249–264). Należy zaznaczyć, że tego typu adaptacje leksykalne możliwe są jedynie w wypadku kalk frazeologicznych (wielowyrazowych) zbudowanych z dwu lub więcej elementów leksykalnych⁴⁴.

Najczęstszym rodzajem adaptacji leksykalnej kalk strukturalno-semantycznych jest substytucja jednego lub więcej elementów składowych wyrażenia frazeologicznego. Najczęściej zastępowane są kategorie leksykalne, takie jak czasownik, rzeczownik i przymiotnik. Szczególną popularnością, sądząc po liczbie adaptacji leksykalnych, cieszy się wśród użytkowników języka polskiego kalka *zamiatać/zamieść coś pod dywan*, będąca dosłownym tłumaczeniem angielskiego *to sweep sth under the carpet/rug* ‘ukrywać lub ignorować niewygodne fakty, poczynione błędy’ (FD). W NKJP znajdujemy liczne jej adaptacje, zarówno czasownikowe (57a,b,c,d), jak i rzeczownikowe (58a,b,c), np.⁴⁵:

(57a) „O tej sprawie mówi się na korytarzach – przyznaje Stanisław Kolbusz, szef gabinetu politycznego wicepremiera Kalinowskiego. – Z pewnością nie da jej się **schować pod dywan**” (www.usenet 2003, NKJP),

(57b) „Niemniej pozostaje faktem, na co zwraca uwagę Ingrid Lomfors, że rząd szwedzki próbował **sprzątnąć pod dywan** niewygodne fakty” (P 2005, NKJP),

(57c) „Uważam, że jest to jeden z naszych problemów tabu, który lepiej **ukryć pod dywanem**” (P 2006, NKJP),

(57d) „To także ciekawe doświadczenie dla osoby, która zaryzykowała i zamiast miętosić miękki, ciepłutki temat werandy i herbaty na werandzie opowiedziała się w sprawie, którą powszechnie **zakopuje się pod dywan**” (DZ 2010, NKJP),

⁴³ Na temat teorii dotyczącej typologii rodzajów adaptacji leksykalnej w wyrażeniach frazeologicznych zob. Bąba (1995), Dziamska (1996), Mycałka (2012), Szpila (2012: 133–176).

⁴⁴ Jeśli chodzi o zmiany morfosyntaktyczne, takie jak zmiany we fleksji – w wypadku kalk strukturalno-semantycznych następują one automatycznie z uwagi na rodzimy materiał językowy, z którego kalki są zbudowane. Dlatego temu zagadnieniu nie będziemy poświęcać uwagi.

⁴⁵ Przytoczane przykłady adaptacji kalk pochodzą z Narodowego Korpusu Języka Polskiego (NKJP), prasy oraz portali internetowych. Zostały wcześniej wykorzystane w mojej książce na temat kalk strukturalno-semantycznych pochodzenia angielskiego w języku polskim (Witalisz 2015: 249–264).

(58a) „Zdemoralizowani księża w Kościele istnieją każdy o tym wie i nie powinno się tego **zamiatać pod wycieraczkę**, ale nie róbmy z czegoś co nie jest większością reguły” (www.fobiaspoleczna.info 2009),

(58b) „Czy takie rzeczy należy nagłaśniać – nagłaśniać na wesoło, po sowizdrzalsku – czy **zamiatać pod szafę**, żeby nikt się nie dowiedział?” (www.menstream.pl 2013),

(58c) „Arcybiskupów i kardynałów stać tylko na **zamiatanie** problemów **pod ołtarz**. Zajęci są kasą, to jest główny problem polskiego Kościoła” (www.blogi.newsweek.pl 2013)⁴⁶.

Szczególnie częściej substytucji leksykalnej ulega wyrażenie *Nie ma co płakać nad rozlanym mlekiem*, skalkowane z angielskiego *It's no use crying over spilt milk* ‘nie należy przywiązywać wagi do niefortunnych wydarzeń, którym nie można zaradzić’, gdzie czasownik *płakać* ulega następującym substytucjom:

(59a) „Nie reformuje się rzeczy niereformowalnych, nie **roni się lez nad rozlanym mlekiem**” (GW 1996, NKJP),

(59b) „Ale w tej sytuacji to już musztarda po obiedzie, zbędne **dumanie nad rozlanym mlekiem**, a raczej serwatka” (GK 2005, NKJP),

(59c) „Powoli myślę o zakończeniu startów, ale ostateczną decyzję podejmę po zakończeniu sezonu. O Turynie staram się powoli zapominać, bo nie ma co **rozpaczać nad rozlanym mlekiem**” (GK 2006, NKJP),

(59d) „Potrzebujemy skonfrontować się z tabu pedofilii, w przeciwnym razie będziemy wiecznie zajmować się przestępstwami już popełnionymi, **lamentować nad rozlanym mlekiem**” (N 2015).

Interesującym przykładem adaptacji leksykalnej kalki pochodzenia angielskiego jest substytucja leksykalna w wyrażeniu *mieć ciastko i zjeść ciastko*, będącym dosłownym tłumaczeniem angielskiego frazeologizmu *to have one's cake and eat it*. Kluczowy rzeczownik *ciastko* zostaje zastąpiony swoim hiponimem (60a), formą zdrobniąłą (60b) bądź zupełnie innym, niezwiązanym semantycznie rzeczownikiem (60c). Substytucji może ulec także czasownik (60d):

(60a) „**Zjeść szarlotkę i mieć szarlotkę**” (www.forum.muratorodom.pl 2013),

(60b) „Depozyty i kredyty, czyli czy można **zjeść ciasteczko i mieć ciasteczko**?” (www.blog.bzwbk.pl 2009),

(60c) „**Zjeść krawat i mieć krawat**” (N 2013),

(60d) „Bierecki chciał **zjeść ciastko i nadal je zachować**, a PiS aktywnie go w tym wspierało” (N 2015).

⁴⁶ Inne przykłady adaptacji leksykalnej kalki *zamiatać/zamieść coś pod dywan* w: Bąba i Fliciński (2004) oraz Mycawka (2012).

Kalkowaniu na język polski mogą ulegać całe serie wyrażen angielskich, tworzone w amerykańskiej odmianie języka angielskiego na zasadzie analogii. Amerykańskie *First Lady*, odnoszące się pierwotnie do ‘żony prezydenta Stanów Zjednoczonych’, dało początek całej serii wyrażen w języku angielskim: *First Couple* (‘pierwsza para’), *First Family* (‘pierwsza rodzina’), *First Daughter* (‘pierwsza córka’), *First Gentleman* (‘mąż kobiety prezydenta lub gubernatora stanu’). Wszystkie zostały przekalkowane na język polski⁴⁷, przy czym *First Gentleman* występuje albo jako kalka niedokładna *pierwszy mąż*, albo półkalka *pierwszy dżentelmen*⁴⁸. Obie formy są obecnie używane w polskich mediach głównie w odniesieniu do Billa Clintona jako prawdopodobnego pierwszego w historii Stanów Zjednoczonych pierwszego męża/dżentelmena po wyborach prezydenckich w 2016 roku. *First Lady* zostało przekalkowane na niemal wszystkie języki europejskie, co spowodowało rozszerzenie znaczenia do ‘żona prezydenta państwa’. Jest to przykład kalki kulturowej, która jest tłumaczeniem angielskiego wyrażenia odnoszącego się bezpośrednio do amerykańskich realiów kulturowych. Przytoczone poniżej przykłady (61a,b) są ciekawą ilustracją substytucji leksykalnej, której wynikiem są wyrażenia powstałe na zasadzie analogii do skalkowanych wyrażen amerykańskich. Ponadto słowo *pierwszy* w sensie ‘najważniejszy’ występuje także w nietypowych kolokacjach z rzeczownikami nienazywającymi członka rodziny prezydenta (61c,d):

(61a) „Jej ojciec stał się najpotężniejszym biznesmenem w kraju. W 1982 roku, gdy Meksyk dostarczył Haiti ropę wartą 11 milionów dolarów. [...] Transakcję udaremnił Interpol. Wtedy **pierwszy teść** wziął się do przemycania narkotyków [o ojcu byłej pierwszej damy Haiti, Erneście Bennecie]” (N 2014),

⁴⁷ „**Pierwsza dama** Rzeczypospolitej zrezygnowała z ubiegania się o schedę po swoim małżonku. W jednym z telewizyjnych wywiadów stwierdziła, że nie czuje się na siłach, aby rzucić się w wir kampanii wyborczej” (TŚ 2004, NKJP); „Z kręgu zainteresowania internetowych mediów odchodzi była **pierwsza para**: o Aleksandrze Kwaśniewskim portale wspominały 246 razy, a o Jolancie Kwaśniewskiej – 40 razy” (P 2009, NKJP); „Po zaprzysiężeniu, paradzie i powitalnym przyjęciu **pierwsza rodzina** ma wreszcie chwilę dla siebie. [...] Wyczerpana Jacqueline Kennedy zaraz po przekroczeniu progu Białego Domu trafiła do łóżka, podczas gdy jej mąż bawił gości do rana” (P 2008, NKJP); „Chelsea Clinton, najsłynniejsza **pierwsza córka** Ameryki, wychodzi w tym miesiącu za mąż za Marka Mezvinskiego, bankowca inwestycyjnego, z którym spotyka się od pięciu lat” (DZ 2010, NKJP) (Witalisz 2015: 115).

⁴⁸ „Wyobraźmy sobie, że do Polski przyjeżdża prezydent obcego państwa. Wtedy będzie Pan musiał zabawić jego małżonkę. Wystąpi Pan w roli **Pierwszego Męża** Rzeczypospolitej. – Chętnie porozmawiam z jakąś panią prezydentową. Trzeba przełamywać stereotypy” (GW 1995, NKJP); „Niewykluczone jednak, że obecny prezydent i tak wróci jeszcze na 1600 Pennsylvania Avenue. Jako **Pierwszy Mąż** Hillary Clinton, wybranej właśnie na senatora stanu Nowy Jork” (P 2000, NKJP); „**Pierwszy mąż** [tytuł artykułu] Clinton ma duże szanse na zwycięstwo w przyszłorocznych wyborach prezydenckich. Jeśli wygra, zostanie pierwszą kobietą prezydentem. A kim będzie jej małżonek?” (P 2007, NKJP); „Prawica będzie pytać, czy Amerykanie chcą w Białym Domu **pierwszego dżentelmena**, którego utrzymują zagraniczni politycy. Mąż stanowi dla Hillary obciążenie” (N 2015) (Witalisz 2015: 170, 252).

(61b) „Myśli Pan, że byłaby szczęśliwsza, gdyby nie musiała przez 10 lat żyć pod presją »**pierwszego dziecka RP**« [o Aleksandrze Kwaśniewskiej]?” (N 2015),

(61c) „Niech swoistą pociechą będzie los **pierwszego obywatela RP**. CV ma w porządku, przodków jak się należy [o prezydencie Bronisławie Komorowskim]” (N 2013),

(61d) „Na nieszczęście Solidarności i na nieszczęście państwa przewodniczący Duda wciąż sobie roi, że będzie nowym Lechem Wałęsą, a przynajmniej nowym Lechem Kaczyńskim, i że rolę **pierwszego związkowca** zamieni kiedyś na rolę **pierwszego obywatela** [o Piotrze Dudzie]” (N 2015).

Szczególnym rodzajem substytucji leksykalnej jest palimpsest frazeologiczny (Szpila 2012: 149; Witalisz 2015: 253), polegający na zamianie wszystkich komponentów leksykalnych wyrażenia frazeologicznego na leksemy zbliżone semantycznie, przy zachowaniu znaczenia pierwotnego kalki. Wyrażenie *zamiatać/zamieść coś pod dywan* (< ang. *to sweep sth under the carpet*) zostało zaadaptowane w następujący sposób:

(62) „[...] to jest realny problem, nam się po prostu przyjdzie z nim mierzyć. W związku z tym albo to można **schować pod stół** i o tym nie dyskutować, i potem powiedzieć: o, nikt o tym nie myślał, albo po prostu mówić o tym” (debata w Sejmie 2003, NKJP).

Substytucja leksykalna może się odbywać także na zasadzie wymiany antonimicznej (Szpila 2012: 144) lub innowacji antonimicznej (Bąba 1977: 179; Dziamska 1995: 199). Poniższy przykład ilustruje wymianę antonimiczną leksykalną (63a) oraz morfologiczną (63b), gdzie w kalce *mieć trupa w szafie* (< ang. *to have a skeleton in the cupboard/closet*) zamieniono czasownik, a w kalce *zamiatać/zamieść coś pod dywan* (< ang. *to sweep sth under the carpet*) czasownik *zamieść* zastąpiono jego morfologicznym antonimem *wymieść*:

(63a,b) „Emocje – pojawiają się zwykle, gdy spotykamy się w rodzinnym gronie. Może tym razem uda się **wypuścić trupy z szafy i wymieść śmiecie spod rodzinnego dywanu**?” (www.dojrzewalnia.pl 2012).

Kalki frazeologiczne ulegają także modyfikacji (por. innowacja rozwijająca, Mycałka 2012: 163; dodanie, Szpila 2012: 140), która polega na jednorazowej adaptacji stałego połączenia wyrazowego poprzez dodanie jednego lub więcej leksemów mających funkcję modyfikującą (Witalisz 2015: 256). Modyfikacji ulegają zarówno kalki nominalne o postaci wyrażenia frazeologicznego, np.:

(64) „Choć biura jego i Tomasiaka dzieli ponad 8000 km, konsultują się na bieżąco, jakby siedzieli przy jednym biurku. Naprawdę funkcjonują w **globalnej internetowej wiosce**” (N 2014),

(65) „W Good Chemistry, podobnie jak w ponad 100 innych podobnych sklepach w Denver, kamery rejestrują wszystko. Pracowników i klientów. Produkcję i sprzedaż. **Wielki marihuanowy brat** czuwa” (N 2014),

(66) „Kiedy jednak beta-amyloid zaczyna odkładać się w mózgu, wywołuje **niszczący efekt domina** – zdrową tkankę zastępują złogi. A mózg nie może normalnie pracować” (N 2014),

jak i zwroty frazeologiczne o postaci grupy werbalnej. W obrębie zwrotu frazeologicznego modyfikacji mogą ulegać różne jego części, np.:

(67a) „Słowo »gay« zostaje **skrzętnie zamiecione pod dywan**. Tego wieczoru nikt już do niego nie wróci” (N 2013),

(67b) „W policji jak jest kwit, to już nie można niczego **łatwo zamieść pod dywan**” (N 2013),

(67c) „Tybetańczycy mają świadomość, że sprawa chińskiej okupacji ich kraju od lat **zamiatana jest skrupulatnie pod dywan** przez demokracje Zachodu” (DZ 2008, NKJP),

(67d) „Polska ma otwarte kilkanaście co najmniej konfliktów z Unią Europejską – i nie widać, aby one skończyły się szybko i z sukcesem [...] porozumienie **jest schowane głęboko pod dywan!**” (www.usenet.pl 2006, NKJP),

(68) „Wybrałem inne wyzwolenie, jakim jest **wyjście z kościelnej szafy**” (W 2015),

(69a) „Działacze stowarzyszenia zapowiadają, że nie dadzą **zamieść sprawy pod polityczny dywan**” (www.tvn24.pl 2013),

(69b) „Już się odpłacają, tylko lewicowi idioci udają, że nie ma tematu, **zamiatają go pod dywan politycznej poprawności**” (www.forum.gazeta.pl 2012).

Jedna kalka frazeologiczna może stanowić bazę dla kilku modyfikacji, np.:

(70) „Ale piramid, w przeciwieństwie do innych niewygodnych znalezisk, nie da się tak **łatwo zamieść pod akademicki dywan**” (www.sadistic.pl 2013).

Kalki będące kopiami angielskich frazeologizmów, które wymagają niesprecyzowanego komponentu nominalnego, ulegają na gruncie języka polskiego rozszerzeniu leksykalnemu, znacznie bardziej dowolnemu niż ich pierwowzory w języku angielskim. Ogólne *coś* w wyrażeniu *zamiatać/zamieść coś pod dywan* (< ang. *to sweep sth under the carpet*) budzi kreatywność językową użytkowników polszczyzny i jest zastępowane nazwami rzeczy lub pojęć wartościowanych negatywnie (71a,b) bądź neutralnych semantycznie (71c,d) (por. Bąba i Fliciński 2004: 145; Mycałka 2012: 165–166), przy czym neutralność ta zanika, gdy leksem staje się częścią wyrażenia nacechowanego negatywnie, oznaczającego ‘ukrywanie prawdy, wstydlivego problemu’, np.:

(71a) „Wielu czytelników »Dzienników« do dziś uważa, iż Gombrowicz nienawidził swojego narodu. Tymczasem on wykladał tylko na ławę to, co my staramy się **zamieść pod dywan – fałszywy patriotyzm, pieniactwo, egoizm i ksenofobię**” (DZ 2004, NKJP),

(71b) „Na razie politycy z dużą determinacją usiłują **zamiatać śmieci pod dywan**, w myśl zasady »po nas choćby potop«. Zamiast trudnej dyskusji elity wolą polityczne disco polo” (P 2000, NKJP),

(71c) „Mam nadzieję jednak, że po tym głośnym konflikcie żaden biskup w Polsce nie pozwoli sobie na fałszywy komfort **zamiatania takich spraw pod dywan**” (DZ 2008, NKJP),

(71d) „Nikt o tym nie wie, bo **temat zamieciono pod dywan** i nie mówi się o tym w szkołach. Kobietom pomógł internet” (GP 2009, NKJP).

To samo wyrażenie bywa także uzupełniane nazwiskami polityków, np.:

(72) „No to Kaczyński **zamiótł Tuska pod dywan**” (www.forum.gazeta.pl 2007),

(73) „**Zamieść Palikota pod dywan**. I tyle” (www.media.wp.pl 2012).

Szczególnym rodzajem rozszerzenia leksykalnego jest dodanie elementów leksykalnych do istniejącej kalki frazeologicznej, prawdopodobnie w celu intensyfikacji jej znaczenia. Wyrażenia *mieć ciastko i zjeść ciastko* (< ang. *to have a cake and eat it*) zostało rozszerzone w następujący sposób:

(74) „Lider ludowców opowiada też o swojej fascynacji internetem, snuje wizję Polski jako Kalifornii Europy. Zdradza nam także sposób na to jak równocześnie **mieć ciasto, zjeść ciastko** i jeszcze **upiec z niego trzecie**” (www.wp.pl 2010).

Nieliczne przykłady formalnej fuzji⁴⁹ obserwujemy w tych kalkach frazeologicznych, które są powiązane semantycznie i w których powtarza się ten sam element leksykalny, np. *białe kołnierzyki* (< ang. *white collar (workers)*) i *niebieskie kołnierzyki* (< ang. *blue collar (workers)*) czy *pierwsza dama* (< ang. *First Lady*) i *pierwsza córka* (< ang. *First Daughter*):

(75) „Peter Drucker, autor książki »Społeczeństwo postkapitalistyczne«, pisze, że zdezaktualizował się dziś **podział na białe i niebieskie kołnierzyki** – na menedżerów i robotników” (GW 1993, NKJP),

⁴⁹ W badanym materiale nie ma przykładów fuzji (kontaminacji), której wynikiem jest zlanie się dwóch wyrażen frazeologicznych w jeden nowy frazeologizm. Zob. Mycałka (2012: 165) na temat kontaminacji kalki i rodzimego wyrażenia.

(76) „Rzeczywiście aż radość bierze, że taką piękną będziemy mieć **Pierwszą Damę i Córkę**. Myślę, że nawet USA takiej Rodziny by się nie powstydzily” (www.niezależna.pl 2015).

Indywidualizację komponentu lub komponentów kalki frazeologicznej ilustruje wyrażenie *jastrzębie i gołębie* (‘zwolennicy zbrojnego lub pokojowego rozwiązania konfliktu; zwolennicy agresywnej lub wyważonej polityki ekonomicznej’), będące kopią angielskiego *hawks and doves*. Każdy z elementów tego wyrażenia bywa używany oddzielnie i może funkcjonować jako samodzielny leksem, zachowując wyłącznie swoje metaforyczne znaczenie, np.:

(77a) „Od listopada, gdy w rządzie zaczęli mieć większe wpływy **jastrzębie** pod dowództwem szefa sztabu generalnego generała Mohameda Lamari, represje są bezlitosne” (GW 1995, NKJP),

(77b) „Największy **jastrząb** wśród prezydentów po Reaganiu, George W. Bush, spojrział Władymirowi w oczy, ujrzał jego duszę i była to dusza szczerą, dobrą” (N 2013),

(77c) „**Gołębie** gromadzą amunicję na lipiec” (www.bankier.pl, 2013).

Indywidualizacja komponentu wyrażenia frazeologicznego dotyczy także zwrotów frazeologicznych, takich jak *mieć trupa w szafie* (< ang. *to have a skeleton in the cupboard/closet*), w którym dopełnienie funkcjonuje niezależnie od czasownika, np.:

(78) „Proszę bardzo, robimy film o paskudnych **trupach w szafie**, może i przesadzony, może i uproszczony, ale czujemy się na tyle silni i otrząskani, że nas stać, a co” (N 2014).

Adaptacja leksykalna może przybierać postać aluzji idiomatycznej (por. Szpila 2012: 166, 168), polegającej na aluzyjnym odniesieniu do obrazu wywoływanego przez wyrażenie frazeologiczne. Środki leksykalne wykorzystane w aluzji idiomatycznej nie muszą być tożsame z komponentami frazeologizmu, do którego się odwołują. W poniższym przykładzie tytuł artykułu prasowego *Ptasia bitwa w RPP* jest aluzją idiomatyczną do kalki *jastrzębie i gołębie* (< ang. *hawks and doves*), wykorzystującą relację semantyczną hiperonimii, która ułatwia zrozumienie aluzji. W tym wypadku autor aluzji zakłada znajomość metaforycznego znaczenia kalki:

(79) „**Ptasia bitwa** w RPP [...] Wśród członków Rady Polityki Pieniężnej krystalizuje się tradycyjny podział na **jastrzębie i gołębie**” (www.pb.pl 2010).

W innym przykładzie aluzji idiomatycznej wykorzystano derywat utworzony od jednego z komponentów kalki frazeologicznej (*gołębi* od *gołąb*), relację semantyczną meronimii (*skrzydło* jako część ptaka) oraz polisemię zarówno leksemu *skrzydło*,

rozumianego także jako ‘frakcja jakiegoś ugrupowania’, jak i przymiotnika *gołębi*, mającego także znaczenie metaforyczne ‘dobry, przyjazny, życzliwy’:

(80) „**Gołębie skrzydło** Rady Polityki Pieniężnej gromadzi kolejne argumenty za cięciem stopy procentowej” (www.bankier.pl 2013).

Dezintegracja idiomatyczna polega na dekompozycji składniowej wielowyrazowego wyrażenia i rozproszeniu jego elementów w tekście (Szpila 2012: 162). Poniższe przykłady ilustrują dezintegrację idiomatyczną, której uległy kalki strukturalno-semantyczne pochodzenia angielskiego: *jastrzębie i gołębie* (< ang. *hawks and doves*), *mieć ciastko i zjeść ciastko* (< ang. *to have a cake and eat it*):

(81a) „Amerykanie mają na punkcie Rosji obsesję. Już od 20 lat kraj ten nie jest mocarstwem, tymczasem zarówno amerykańskie **jastrzębie**, jak **i gołębie** wpatrują się w Kreml niczym w święty obrazek” (N 2013),

(81b) „**Gołębiami** określa się członków władz monetarnych, którzy opowiadają się za obniżaniem stóp procentowych. Po drugiej stronie znajdują się **jastrzębie**, czyli zwolennicy restrykcyjnej polityki pieniężnej oraz wysokich stóp procentowych” (www.bankier.pl 2013),

(82) „Z jednej strony jest to ograniczenie (**zjadamy** tytułowe **ciasteczko**), a z drugiej godząc się na taki stan rzeczy, otrzymujemy do dyspozycji dobre narzędzie do budowania strony (**mamy ciasteczko**)” (www.antyweb.pl 2013).

Ostatni przykład, poza dezintegracją idiomatyczną, ilustruje także substytucję leksykalną (*ciasteczko* zamiast *ciastko*) oraz modyfikację (*tytułowe ciasteczko*)⁵⁰. Taka potrójna adaptacja wyrażenia frazeologicznego to adaptacja mieszana, która najczęściej zdarza się w zwrotach frazeologicznych. Kalka *zamiatać/zamieść coś pod dywan* (< ang. *to sweep sth under the carpet*) uległa poczwórnej adaptacji: rozszerzeniu leksykalnemu (*wstydlive problemy*), podwójnej modyfikacji (*skrzętnie, domową*) oraz substytucji (*wycieraczka*):

(83) „Tata alkoholik i współuzależniona mama, która zawsze, do tej pory **skrzętnie zamiata wszystkie wstydlive problemy pod domową wycieraczkę**” (www.mam-efke.pl 2010).

Substytucja czasownika (*dumać* zamiast *plakać*) oraz rozszerzenie leksykalne (*a raczej serwatką*) łączą się w:

⁵⁰ Jest to też przykład swoistej fuzji kalki frazeologicznej *mieć ciastko i zjeść ciastko* oraz zapożyczenia semantycznego *ciasteczka* (< ang. *cookies*), należącego do terminologii komputerowej.

(84) „Ale w tej sytuacji to już musztarda po obiedzie, zbędne **dumanie nad rozlanym mlekiem, a raczej serwatką**” (GK 2005, NKJP).

Analiza materiału badawczego dowodzi, że niektóre typy adaptacji są regularne, np. substytucja, aluzja i dezintegracja. Więcej przykładów różnych rodzajów adaptacji leksykalnej kalk strukturalno-semantycznych pochodzenia angielskiego można znaleźć w pracy Witalisz (2015: 250–256).

6.6. DERYWATY OD KALK STRUKTURALNO-SEMANTYCZNYCH

Inną oznaką upowszechnienia się kalk strukturalno-semantycznych w języku pożyczającym są derywaty od nich powstałe w procesie afiksacji bądź uniwerbizacji. Do kalk będących zestawieniami dodane zostają sufiksy rodzime, np. *białokolnierzykowiec* (< *biały kolnierzyk* (< ang. *white collar*) + *-owiec*), *nowofalowiec*, *nowofalowy* (< *Nowa Fala* (< ang. *New Wave*) + *-owiec*, *-owy*), *jastrzębica*, *jastrzębi* (< *jastrząb* < *jastrzębie i gołębie* (< ang. *hawks and doves*) + *-ica*, *-i*). W procesie uniwerbizacji zaś kalka dwuwyrazowa, złożona z rzeczownika oraz określającego go przymiotnika, ulega redukcji do leksemu jednowyrazowego, który przejmuje znaczenie całego wyrażenia, np. *sieciówka* < *sklep sieciowy* (< ang. *chain store*), *śniadaniówka* < *telewizja śniadaniowa* (< ang. *breakfast television*), *kablówka* < *telewizja kablowa* (< ang. *cable television*), *komórka* < *telefon komórkowy* (< ang. *cellular phone*), por.:

(85) „To wyjątkowy hosztapler, ciągnący bez umiaru pieniądze od klienta, nie przychodzi na rozprawę, wyjątkowo cyniczny **białokolnierzykowiec**” (forum. gazeta.pl 2007),

(86a) „Udane książki poetyckie opublikowali dawni **nowofalowcy** – Stanisław Barańczak, Adam Zagajewski oraz pozostająca niegdyś nieco z boku **nowofalowej** formacji Ewa Lipska” (GW 1994, NKJP),

(86b) „A takie porównania oznaczały oczywiście, że w pierwszym okresie trio grało dość surowy i zimny rock **nowofalowy** – tzw. Cold Wave” (DP 2005, NKJP),

(87a) „**Jastrzębica**. Ostre ataki na Putina zjednują pani Clinton wyborców pochodzenia wschodnioeuropejskiego, m.in. dziesięciomilionową Polonię, która dawniej głosowała na demokratów, lecz od czasów Reagana robi się coraz bardziej konserwatywna” (N 2014),

(87b) „Było oczywiste, że Polskę odsunięto nie za sprzyjanie interesom rosyjskim, lecz za niewygodną dla Zachodu **jastrzębią** linię Warszawy” (N 2014),

(88) „Zapewne część z Was robi zakupy w **sieciówkach** typu h&m, reserved, new yorker, zara, butik. Niektóre rzeczy naprawdę ładne, porządne” (www.szfiarenka.pl 2013),

(89) „Poranna »Kawa czy herbata« na czas wakacji zabiera nas w Polskę. Gwiazdy »**śniadaniówki**« odwiedzą 17 miast i zapowiadają, że nie będziemy się z nimi nudzić” (www.tvp.pl 2014).

Derywaty powstałe od kalk strukturalno-semantycznych mogą być także wynikiem gry słów i zabawy z językiem dla wywołania efektu humorystycznego, na co zwraca uwagę Mirosława Mycawka (2012: 172). Zwrot frazeologiczny *zamiatać/zamieść coś pod dywan* (< ang. *to sweep sth under the carpet*) został zredukowany do konstrukcji o formie gerundium, jak w poniższym przykładzie:

(90) „Wśród plusów dominuje fakt, że kilkunastoletnia gra episkopatu w okłamywanie, grekowanie (udawanie Greka), amnezjowanie, cenzurowanie, kneblowanie i **miotekowanie poddywanowe** – zakończyła się katastrofą” (GPol 2007).

WSKAZÓWKI BIBLIOGRAFICZNE

Całościowe opracowanie dotyczące angielskich kalk strukturalno-semantycznych w języku polskim wraz z listą 547 przykładów przynosi monografia: Witalisz (2015).

Wcześniejsze prace, w których odnotowano pojawienie się pojedynczych przykładów kalk strukturalno-semantycznych z języka angielskiego, to np.: Ożdżyński (1970); Wesołowska (1978: 56–57); Sękowska (1993); Mańczak-Wohlfeld (1995: 17; 2002: 225); Rozumko (2007, 2012).

7. ANGIELSKO-POLSKIE PÓLKALKI I FORMACJE HYBRYDALNE

7.1. HYBRYDY JAKO WYNIK KONTAKTU JĘZYKOWEGO

Odzwierciedleniem nasilonego wpływu języka angielskiego na współczesną polszczyznę jest tworzenie przez użytkowników języka polskiego wielo-, najczęściej dwumorfemowych konstrukcji, zbudowanych częściowo z polskiego, częściowo z angielskiego materiału językowego. Takie konstrukcje zazwyczaj nazywa się hybrydami, ze względu na ich dwujęzyczny charakter. W badaniach nad kontaktem językowym hybrydy są zawsze brane pod uwagę (np. Haugen 1950: 215, 220; Weinreich 1953: 52; Duckworth 1977: 40; Mańczak-Wohlfeld 1995: 29; Gómez Capuz 1997: 88; Grzega 2003: 26; Witalisz 2015: 183), choć sam termin bywa różnie rozumiany.

Przed omówieniem półkalk pochodzenia angielskiego oraz polsko-angielskich formacji hybrydalnych, również będących następstwem kontaktu językowego, lecz niezaliczanych do zapożyczeń, istotne jest nakreślenie zakresu pojęciowego terminu „hybryda”, który jest pojęciem nadrzędnym wobec obu powyższych kategorii.

Hybrydalność zasobów słownikowych języków europejskich jest cechą wszechobecną, która jest wynikiem nieustannych i wielokierunkowych kontaktów językowych, wynikających z wymiany kulturowej pomiędzy narodami europejskimi. Zdefiniowanie samego terminu „hybryda” nie następuje, jak się zdaje, trudności. Jest to co najmniej dwumorfemowe wyrażenie zbudowane z różnojęzycznych elementów (EJP: 137; SJPDor; ODL: 179; FD; SŁP < łac. *hibrida* (< gr.)). Definicja ta, dość ogólna, zakłada, że elementami składowymi hybrydy mogą być dowolne jednostki, np. rdzenie, afiksy, afiksoidy i człony złożzeń, pochodzące z różnych języków. Nie precyzuje jednakże, czy „różne języki” to dwa dowolne języki obce czy też język obcy i rodzimy, jak by wynikało z podanych przykładów. Nie jest też jasne, czy obie kombinacje elementów składowych derywatu afiksального, rodzimy rdzeń + obcy afiks, obcy rdzeń + rodzimy afiks, mogą zostać uznane za hybrydy.

W pracach językoznawczych termin „hybryda” rozumiany jest różnie. Jeśli chodzi o pochodzenie morfemów składających się na hybrydę, zdania są podzielone, a rozwój badań w tym zakresie nie wydaje się pomocny. W pracach dotyczących hybryd w językach słowiańskich tym mianem określa się zazwyczaj wyrażenia, których skład

morfemowy zawiera elementy rodzime i obce oraz formacje zbudowane z elementów należących do dowolnych języków (np. pol. *autocasco* < fr. *auto* + wł. *casco*) (Buttler 1990: 146; Jadacka 2002: 1773; Kortas 2003: 112; zob. też Tokarz i Warchał 2013: 75). Hybrydy złożone z morfemów pochodzących z dowolnych języków bywają określane mianem hybryd-zapożyczeń (Kortas 2003: 104). Niektórzy badacze wykluczają natomiast takie formacje (o rdzeniach grecko-łacińskich) z grupy hybryd (Obara 1986: 71; zob. też Markowski (red.) 2002: 1644), argumentując, że są to w języku polskim zapożyczenia, a nie formacje rodzime.

Co do rodzaju morfemów tworzących hybrydy, niektórzy badacze (Buttler 1990: 147; Rostowska 2009) proponują szerokie rozumienie terminu hybryda, włączające złożenia, złożenia jednostronnie motywowane, a także formacje afiksalne, niezależnie od tego, który z morfemów, rdzeń czy afiks, jest rodzimy, a który obcy. Zazwyczaj przeważa opinia, że o hybrydalności formacji afiksalnych decyduje obcość afiksu (Warchał 1986: 107, prace badaczy czeskich tam cytowane oraz w: Obara 1986: 62, 71; Kortas 2003: 106), wykluczająca połączenia obcego rdzenia i rodzimego formantu. Inni badacze właśnie ten ostatni typ przytaczają jako klasyczny przykład hybrydy (Staszewski 1985: 218). Niektórzy badacze za hybrydy uważają jedynie złożenia o mieszanym składzie morfemowym, wykluczając tym samym formacje afiksalne (np. badacze cytowani w: Obara 1986: 61).

Warto także wspomnieć o hybrydach rzeczywistych i wtórnych, odzwierciedlających podejście synchroniczne i diachroniczne do badania dwujęzycznych formacji (Borek 1986: 21). Analiza opisowo-strukturalna prowadzi do wyodrębnienia tzw. hybryd rzeczywistych, w których obcość jednego z członów jest wyczuwana z powodu jej nieautonomicznego charakteru w badanym języku; analiza etymologiczna/genetyczna z kolei pozwala na identyfikację tzw. hybryd wtórnych, których człon hybrydalny jest genetycznie obcy, lecz zupełnie zasymilowany i autonomiczny w badanym języku. Zasada (nie)autonomiczności członu hybrydalnego w badaniu hybryd wydaje się o tyle niefortunna, że wyklucza istnienie hybryd rzeczywistych frazeologicznych, za jakie można obecnie uważać z powodu ich obcości wyczuwanej synchronicznie takie frazeologizmy, jak: *etyczny haker* (< ang. *ethical hacker*), *studia gender* (< ang. *gender studies*) i *balkon party* (na zasadzie analogii do ang. *garden party*), których angielskie człony *haker*, *gender* i *party* funkcjonują autonomicznie w języku polskim. Ponadto morfemy, takie jak *-gate*, *-(o)holik*, *e-* i *cyber-*, będące częściami odczuwanych jako hybrydy we współczesnej polszczyźnie złożzeń jednostronnie motywowanych, bywają używane jako autonomiczne leksemy w języku polskim (Mańczak-Wohlfeld i Witalisz 2016; Witalisz 2016: przyp. 1). Kryterium autonomiczności członu hybrydy w języku wyjściowym nie działa także w wypadku hybryd sufiksalnych (por. angielski morfem związany *-ing* w obu interesujących nas językach).

Przy okazji warto zaznaczyć, że hybrydami, na co rzadko zwraca się uwagę w badaniach (poza Staszewskim 1985: 215; Obarą 1986: 65), mogą być także związki frazeologiczne wszystkich typów, co zilustrujemy poniżej angielsko-polskimi przykładami hybryd.

Biorąc pod uwagę rozmaite ujęcia proponowane w literaturze, a także materiał badawczy, można zaproponować dość szerokie, lecz zgodne z ogólnie przyjętą definicją rozumienie terminu „hybryda”, który jako pojęcie hiperonimiczne obejmuje swym zakresem następujące różnorodnie kombinacje (Witalisz 2016):

I. $OBCY_A + RODZIMY^{51}$ lub dobrze przyswojony obcy_B

- 1) rodzimy człon + obcy człon złożenia/frazeologizmu (w dowolnej kolejności),
- 2) rodzima podstawa słowotwórcza + obcy afiks,
- 3) obca podstawa słowotwórcza + rodzimy afiks.

II. $OBCY_C + OBCY_D$

- 4) tzw. zapożyczenia sztuczne, np. *telewizja* < ang. *television* (gr. *tēle* + łac. *visio*), *automobil* < fr. *automobile* (gr. *autós* + łac. *mobilis*).

III. $OBCY_C + OBCY_{A/D} + RODZIMY$

- 5) zaadaptowane morfologicznie zapożyczenia właściwe o mieszanym składzie morfemowym, np. *monolingwalny* < ang. *monolingual* (gr. *mónos* + łac. *lingua* + pol. *-ny*),
- 6) derywaty od pożyczek właściwych o mieszanym składzie morfemowym, np. *telewizyjny* < *telewizja* < ang. *television* (gr. *tēle* + łac. *visio* + pol. *-ny*), *antydingowy* < *antyding* < ang. *antidoping* (gr. *anti* + ang. *doping* + pol. *-owy*).

Przypadkiem II, czyli tzw. zapożyczeniami sztucznymi, złożonymi głównie z morfemów greckich i łacińskich, nie będziemy się tu zajmować, gdyż nie zawierają w swoim składzie ani polskich, ani angielskich morfemów. Nie powstały też w wyniku kontaktu językowego. Zostały skomponowane z morfemów łacińskich i greckich (lub innych) w czasach nowożytnych i w polskich badaniach są traktowane zazwyczaj jako leksemy proste, zapożyczone z języka, w którym je utworzono. Pomijam także hybrydy potrójne, wymienione jako typ III, gdyż są one albo morfologiczną adaptacją zapożyczeń właściwych o mieszanym składzie morfemowym, albo utworzonymi od nich derywatami.

Podczas analizy angielsko-polskich formacji, które pojawiły się we współczesnej polszczyźnie, wyraźnie widać, że niektóre z nich są kopiami, a ściślej mówiąc, połowicznymi kopiami angielskich modeli. Inne zaś nie mają odpowiedników w języku angielskim, lecz zostały utworzone na podobieństwo wyrażen angielskich czy przez analogię do nich. Jeszcze inne formacje o mieszanym składzie morfemowym to zaadaptowane morfologicznie zapożyczenia leksykalne oraz derywaty od zapożyczeń leksykalnych, w obu wypadkach z wykorzystaniem rodzimego sufiksu, które należy

⁵¹ Na marginesie należy jasno powiedzieć, że rozróżnienie elementów rodzimych od obcych w języku jest nieustannym problemem językoznawców. Dzieje się tak za sprawą asymilacji zapożyczeń właściwych, które podlegając różnym typom adaptacji w języku pożyczającym i stopniowej instytucjonalizacji, z czasem nie są postrzegane jako elementy obce.

odróżnić od formacji hybrydalnych i półkalk, ponieważ są one, odpowiednio, wynikiem dopasowania obcego leksemu do systemu gramatycznego polszczyzny i efektem rodzimego procesu słowotwórczego. Biorąc pod uwagę wszystkie wymienione angielsko-polskie konstrukcje, klasyfikację hybryd typu I, przedstawioną powyżej, można uzupełnić w następujący sposób:

I. OBCY_A + RODZIMY lub dobrze przyswojony obcy_B

- 1) rodzimy człon + obcy człon złożenia/frazeologizmu (w dowolnej kolejności)
 - 1a) półkalka, np. *e-książka* (< ang. *e-book*), *rozporekgate* (< ang. *zippergate*)⁵², *fanzlot* (< ang. *fan meeting*), *kobieta biznesu* (< ang. *businesswoman*), *surfować w sieci* (< ang. *to surf the net*),
 - 1b) formacja hybrydalna, np. *e-zlecenie* (ang. *e-* + *zlecenie*), *oscypekgate* (*oscypek* + ang. *-gate*), *balkon party* (*balkon* + ang. *party*),
- 2) rodzima podstawa słowotwórcza + obcy afiks
 - 2a) półkalka, np. *zakuping* (< ang. *shopping*),
 - 2b) formacja hybrydalna, np. *szafing* (*szafa* + ang. *-ing*),
- 3) obca podstawa słowotwórcza + rodzimy afiks⁵³
 - 3a) zaadaptowane morfologicznie pożyczki właściwe, np. *browsować* (< ang. *to browse* + *-ować*), *casualowy* (< ang. *casual* + *-owy*),
 - 3b) derywaty od pożyczek właściwych, np. *dubbingować* (< pol. *dubbing* (< ang. *dubbing*) + *-ować*), *internetowy* (< pol. *Internet* (< ang. *Internet*) + *-owy*).

Hybryda jest zatem pojęciem dość pojemnym. W odniesieniu do wyników kontaktu językowego można go użyć jako hiperonimu terminów „półkalka” i „formacja hybrydalna”, przy czym półkalka, w odróżnieniu od formacji hybrydalnej, takiej jak *oscypekgate*, jest wynikiem bezpośredniego, choć połowicznego, kalkowania obcego wyrażenia, np. *party ogrodowe* (< ang. *garden party*), *rozporekgate* (< ang. *zippergate*). Hybrydą, w jej ogólnym rozumieniu, może być także zaadaptowana morfologicznie przy wykorzystaniu sufiksów rodzimych pożyczka właściwa, np. *casualowy* (ang. *casual* + *-owy*) (zob. 4.2.3.1), a także derywat utworzony od zapożyczenia właściwego, np. *komputerowiec* (< *komputer* (< ang. *computer*) + *-owiec*), *debeściak* (pol. *the best*

⁵² Są to moje przykłady hybrydy afiksoidalnej – termin ten został ukuty przez Jana Kortasa (2003: 111) na zasadzie analogii do opozycji sufiksoid–prefiksoid (Jadacka 2001: 34–35). Częstki *e-*, *-gate* to elementy złożień (zob. 8.2.2).

⁵³ Można by domniemywać, że *indoktrynować* (< ang. *indoctrinate*) i *szorty* (< ang. *shorts*), w których angielskie sufiksy *-ate* i *-s* zamieniono na polskie *-ować* i *-y*, to półkalki. Przykładów takich jest jednak bardzo niewiele i są one traktowane jako wynik adaptacji morfologicznej poprzez substytucję sufiksu (por. 4.2.3.1). Por. Staszewski (1985: 217–218): „tylko tłumaczenie rdzenia obiektu kopiowania jest koniecznym warunkiem kopiowania”. Nieliczni badacze uważają połączenia obcego rdzenia i rodzimego afiksu (kategorie 3a i 3b) za półkalki (np. Haugen 1950: 219 (*blended derivative*); Szanski 1964: 108–109, cyt. w: Staszewski 1985: 217; Buttler 1990: 149).

(< ang. *the best*) + *-ciak*), *VAT-owski* (< pol. *VAT* (< ang. *VAT*) + *-owski*), *dubingować* (pol. *dubbing* (< ang. *dubbing*) + *-ować*) (zob. 4.2.3.3)⁵⁴.

Niektórzy badacze stosują termin „półkalka” zamiennie z terminem „hybryda” (np. niektórzy badacze rosyjscy i czescy cytowani w: Obara 1986: 59), co jest dość niefortunne, jeśli weźmie się pod uwagę różnorodność formacji, które można określić mianem hybrydy. Przedmiotem tego rozdziału są polsko-angielskie formacje hybrydalne oraz półkalki pochodzenia angielskiego, dla których hybryda jest terminem nadrzędnym. Celem zaś – przedstawienie kryteriów rozróżniania obu kategorii, które pomimo swojej hybrydalności stanowią dwa osobne typy. Choć obie są wynikiem kontaktu językowego, jedynie półkalki zalicza się do zapożyczeń. Warto jeszcze zwrócić uwagę na zasygnalizowany już wcześniej problem, przed którym stają badacze kontaktu językowego, szczególnie tego zachodzącego między językiem polskim a językami zachodnimi. Istnieje znaczna rozbieżność między polskimi a zachodnimi badaczami kontaktów językowych w postrzeganiu stosunku kalk do półkalk oraz w klasyfikowaniu tych drugich jako rodzaj zapożyczenia. W polskich czy, ogólniej mówiąc, słowiańskich badaniach formacji o mieszanym składzie morfemowym półkalki traktuje się jako podtyp kalk strukturalnych i frazeologicznych niedokładnych (np. Obara 1986: 70, 1989: 62). Natomiast w pracach badaczy zachodnioeuropejskich i amerykańskich (Haugen 1950: 215; Weinreich 1953: 52; Duckworth 1977: 40; Carstensen 1979: 92; Molnár 1985: 65; Gómez Capuz 1997: 88) półkalka to jeden z trzech głównych typów zapożyczeń w obrębie leksyki języka, obok zapożyczeń właściwych i kalk. Takie rozumienie półkalk, przyjęte też w tej pracy, odpowiada klasycznej Haugenowskiej dychotomii importacja–substytucja (Haugen 1950: 215).

7.2. PÓLKALKI – DEFINICJA

Półkalka to wyrażenie wielomorfemowe przekalkowane jedynie częściowo z języka obcego. Jest to niejako forma pośrednia między zapożyczeniami leksykalnymi, w których dochodzi o pełnej importacji morfemowej, a kalkami, które są wynikiem zupełnej substytucji morfemowej. Jest to więc trzeci, obok zapożyczeń właściwych i kalk, rodzaj zapożyczeń w obrębie leksyki języka (np. Haugen 1950: 215; Duckworth 1977: 40; Gómez Capuz 1997: 88). W wypadku półkalk mamy do czynienia z częściową importacją i częściową substytucją morfemową obcego wyrażenia (Haugen 1950: 215), co oznacza, że półkalki są częściowymi tłumaczeniami czy półtłumaczeniami obcych wyrażen wielomorfemowych, najczęściej dwumorfemowych. Elementy obce, w tym

⁵⁴ Dla porządku należy dodać, że przytoczona wcześniej definicja „hybrydy” mogłaby także obejmować formy fleksyjne pożyczek właściwych, np. *laptopa*, *laptopowi*, *laptopem*, *laptopie* (pol. *laptop* < ang. *laptop*), gdyż występuje w nich mieszany skład morfemowy (obca podstawa słowotwórcza + rodzima końcówka fleksyjna). Słowotwórczy charakter procesu, w wyniku którego powstają hybrydy, wyklucza jednak formy fleksyjne zapożyczeń właściwych z kategorii hybryd.

wypadku angielskie, zostają zastąpione w procesie połowicznego kalkowania morfemami/leksemami z zasady rodzimymi, lecz mogą być to także dobrze przyswojone pożyczki nieangielskie, np. dawno już zapożyczone i zasymilowane latynizmy, galicyzmy lub germanizmy. Substituowane elementy to podstawy słowotwórcze, a nawet derywaty. Innymi słowy, półkalki są zawsze co najmniej dwumorfemowe i mogą nimi być derywaty, złożenia, zestawienia i frazeologizmy, których jeden element został przetłumaczony, drugi zaś zaimportowany, np. *cyberprzestrzeń* (< ang. *cyberspace*), *pracoholik* (< ang. *workaholic*), *e-książka* (< ang. *e-book*), *rozporekgate* (< ang. *zippergate*), *lunch roboczy* (< ang. *working lunch*), *casualowa marynarka* (< ang. *casual jacket*), *krwawa Mary* (< ang. *bloody Mary*). W odróżnieniu od kalki półkalka dzieli co najmniej jeden element leksykalny z obcym etymonem. W przeciwieństwie zaś do formacji hybrydalnych, o których będzie dalej mowa (zob. 7.4), półkalki to takie wyrażenia o charakterze hybryd, które mają obcy model, są zatem rodzajem zapożyczeń (Haugen 1950: 220, 215).

Na półkalki jako osobną kategorię zapożyczeń zwrócono uwagę już w najwcześniejszych badaniach nad kontaktem językowym (Sandfeld-Jensen 1912: 167–172). Półkalki w innych językach europejskich noszą różne nazwy: *Teillehnwort* ('częściowe zapożyczenie', Betz 1949: 26), *loanblend* ('zapożyczona mieszanka', Haugen 1950: 215), *hybrid compound* ('złożenie hybrydowe', Weinreich 1953: 52), *hybride Lehnbildung* ('zapożyczenie hybrydowe', Gneuss 1955: 34), *полкалька* ('półkalka', Jefremow 1971: 98), *Lehnverbindung* ('zapożyczone połączenie', Duckworth 1977: 40), *Teil-Lehnübersetzung* ('częściowa kalka językowa', Carstensen 1979: 92), *semicalque* ('półkalka', Molnár 1985: 65). W polskich badaniach zazwyczaj używa się terminu *półkalka* (Obara 1986: 59; Buttler 1990: 149), lecz także *kalka mieszana* (Rybicka 1976: 96) i *półzapożyczenie* (Staszewski 1985: 216); to ostatnie sugeruje, że zapożycza się (w sensie importuje) jedynie część wielomorfemowego wyrażenia obcego. Jak wspomniano, niektórzy badacze włączają półkalki do kategorii kalk (Sandfeld-Jensen 1912; Jefremow 1971; Obara 1989), co nie jest praktyką stosowaną przez zachodnich i amerykańskich badaczy, klasyfikujących półkalki jako osobny typ wśród zapożyczeń z powodu jedynie częściowego kopiowania obcego modelu (np. Betz 1949; Haugen 1950; Duckworth 1977; Gómez Capuz 1997; Grzega 2003).

Wśród półkalk można wydzielić dwie podgrupy, tj. półkalki zbudowane z elementu rodzimego (przetłumaczonego) i z dobrze przyswojonej pożyczki właściwej, która weszła do języka polskiego przed utworzeniem półkalki, oraz takie, w których budowie występuje element rodzimy (przetłumaczony) i pożyczka właściwa, zapożyczona przez język polski w trakcie tworzenia półkalki (Staszewski 1985: 216). Ilustracją półkalk pierwszego rodzaju są formacje typu *łamistastrajk* (< ang. *strikebreaker*) i *anioł biznesu*⁵⁵ (< ang. *business angel*), drugiego – *casualowa marynarka* (< ang. *casual jacket*). W obu grupach mamy do czynienia z jednym elementem, który nie został przetłumaczony na język pożyczający – są to leksemy *strajk* (< ang. *strike*), *biznes*

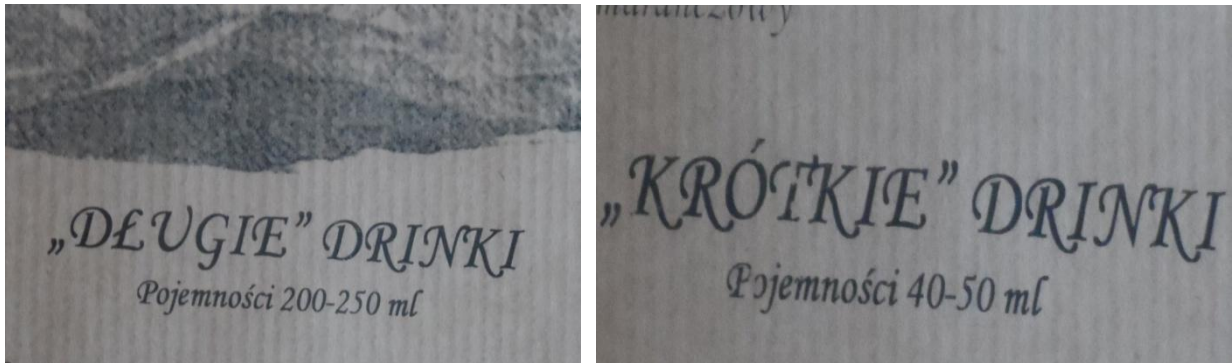
⁵⁵ 'Zamożna osoba finansująca rozwijające się firmy w zamian za udziały w tych firmach'.

(< ang. *business*) i *casualowa* (< ang. *casual*). To, że w starszych pożyczkach właściwych, będących częścią składową półkalk, mogło dojść do adaptacji, nie wpływa na status zapożyczenia z języka obcego.

Takie definiowanie półkalk skutkuje trudnością w odróżnieniu kalk strukturalno-semantycznych od półkalk, wpływającą z tego, że skalkowane wyrażenie może w swym składzie morfemowym zawierać, poza elementem rodzimym, dobrze polszczyźnie przyswojoną dawną pożyczkę leksykalną z języka angielskiego, która obecnie nie jest postrzegana jako słowo obce, taką jak *biznes* (< ang. *business*) w wyrażeniu *anioł biznesu* (< ang. *business angel*), *film* (< ang. *film*) w *film akcji* (< ang. *action film/movie*) czy *seks* (< ang. *sex*) w *bezpieczny seks* (< ang. *safe sex*). Przyjmując jednak, że wszystkie elementy kalki są tłumaczone, nie można uznać przytoczonych wyrażen za kalki strukturalno-semantyczne, niezależnie od tego, jak dobrze są zasymilowane angielskie pożyczki właściwe, które je współtworzą. Jak już wspomniano, półkalki pochodzenia angielskiego nie tylko mają w angielszczyźnie swój pierwowzór, ale także dzielą z tym pierwowzorem co najmniej jeden z elementów. Dlatego powyżej cytowane przykłady, a także takie wyrażenia, jak *komputer osobisty* (< ang. *personal computer*), *rock garażowy* (< ang. *garage rock*), *miękki drink* (< ang. *soft drink*), *farma urody/piękności* (< ang. *beauty farm*) czy *ufoludek* (< ang. *UFO man*), należy klasyfikować jako półkalki.

Osobnym zagadnieniem są formacje, w których jeden z elementów jest derywatem utworzonym na gruncie języka polskiego od wcześniejszej, dobrze przyswojonej angielskiej pożyczki właściwej, np. przymiotnik *internetowy* od *Internet* (< ang. *Internet*). Biorąc pod uwagę fakt, że leksem *internetowy* jest polskim derywatem wykorzystującym rodzimy sufiks *-owy*, przyjmuje się, że formacje takie jak *strona internetowa* (< ang. *web/Internet page*) należy klasyfikować jako kalki strukturalno-semantyczne, a nie półkalki. Zatem *obiad biznesowy* (< ang. *business lunch*) to także przykład kalki strukturalno-semantycznej, ponieważ przymiotnik *biznesowy* jest polskim derywatem od dobrze przyswojonej angielskiej pożyczki (*biznes* (< ang. *business*) + *-owy*). Dla porównania warto ponownie przytoczyć wyrażenie *casualowa marynarka* (< ang. *casual jacket*), które z kolei należy klasyfikować jako półkalkę, ponieważ przymiotnik *casualowy* jest jedynie zaadaptowaną morfologicznie pożyczką właściwą (< ang. *casual*) (zob. 4.2.3.1), a nie derywatem. Podobnie wyrażenia *mniejszość seksualna* (< ang. *sexual minority*) i *molestowanie seksualne* (< ang. *sexual harassment*) to półkalki, ponieważ przymiotnik *seksualny* jest morfologicznie zaadaptowaną wersją angielskiego przymiotnika *sexual* (USJP; Witalisz 2015: 185).

Warto jeszcze na koniec przytoczyć stanowisko Jerzego Obara (1986: 59, 67, 69), który w przeciwieństwie do większości badaczy (np. Kortas 2003: 104–105; Buttler 1990: 149; badacze czescy cytowani w: Obara 1986: 67–69) nie uważa półkalk za podtyp hybryd, ponieważ wykazuje, że możliwe są półkalki, które nie zawierają mieszanego składu morfemowego, tj. nie mają charakteru hybrydalnego. Sytuacja ta dotyczy tylko, jak łatwo wywnioskować, języków blisko genetycznie z sobą spokrewnionych,

np. pol. *brakoróbstwo* z ros. *brakodel'stvo*. Wydaje się jednak, że wszystkie takie formacje, zbudowane tylko i wyłącznie z materiału rodzimego, a powstałe na skutek kopiowania obcego modelu, można zaliczyć do kalk. Podtrzymujemy zatem stanowisko prezentowane powyżej, wedle którego półkalki to podtyp hybryd.

7.3. RODZAJE PÓLKALK POCHODZENIA ANGIELSKIEGO

Podobnie jak w przypadku kalk strukturalno-semantycznych, wśród półkalk pochodzenia angielskiego można wydzielić podgrupy, przyjmując za kryterium klasyfikacji ich budowę morfemową (Witalisz 2015: 185):

I. PÓLKALKI SŁOWOTWÓRCZE (JEDNOWYRAZOWE: złożenia i derywaty)

I.1. Półkalki słowotwórcze nominatywne

- I.1.a. zgodne, np. *zakuping* (< ang. *shopping*), *knajping* (< ang. *clubbing*), *pracoholik* (< ang. *workaholic*), *sklepoholik/zakupoholik* (< ang. *shopaholic*), *ufoludek* (< ang. *UFO man*), *checklista/czeklista* (< ang. *checklist*),
- I.1.b. zgodne, lecz o obcym modelu słowotwórczym, np. *rozporekgate* (< ang. *zippergate*), *seksbomba* (< ang. *sex bomb*), *megaprzebój*

(< ang. *megahit*), *McŚwiat* (< ang. *McWorld*), *cyberprzestrzeń* (< ang. *cyberspace*), *cyberlenistwo* (< ang. *cyberslacking*), *cyberponiedziałek* (< ang. *Cyber Monday*), *cyberprzestępstwo* (< ang. *cybercrime*), *cyberprzemoc* (< ang. *cyberbullying*), *cyberatak* (< ang. *cyberattack*), *cyberpolicja* (< ang. *cyber police*), *e-rynek* (< ang. *e-market*), *e-książka* (< ang. *e-book*), *e-społeczność* (< ang. *e-community*), *e-handel* (< ang. *e-commerce*)⁵⁶, *webtelewizor* (< ang. *webtelevision (set)*), *fanzlot/fan zlot* (< ang. *fan meeting*),

I.1.c. odwrócone, np. *łamistrajk* (< ang. *strikebreaker*).

II. PÓŁKALKI FRAZEOLÓGICZNE (WIELOWYRAZOWE)

II.1. Półkalki frazeologiczne nominatywne

II.1.a. zgodne, np. *casualowa marynarka* (< ang. *casual jacket*), *krwawa Mary* (< ang. *bloody Mary*), *etyczny haker* (< ang. *ethical hacker*), *pierwszy dżentelmen* (< ang. *First Gentleman*), *miękki drink* (< ang. *soft drink*), *długi drink* (< ang. *long drink*), *krótki drink* (< ang. *short drink*),

II.1.b. zgodne, lecz o obcym modelu słowotwórczym, np. *biznes wiadomości* (< ang. *business news*), *biznes informacje* (< ang. *business information*), *DVD premiera* (< ang. *DVD premiere*), *seks/sex sklep* (< ang. *sex shop*), *seks zabawka* (< ang. *sex toy*), *seks symbol* (< ang. *sex symbol*), *soft umiejętności* (< ang. *soft skills*), *ospa party* (< ang. *(chicken)pox party*), *seks strona* (< ang. *sex webpage*), *top modelka* (< ang. *top model*),

II.1.c. odwrócone, np. *lunch roboczy* (< ang. *working lunch*), *pamięć flash* (< ang. *flash memory*), *kobieta biznesu* (< ang. *businesswoman*), *waga cruiser* (< ang. *cruiserweight*), *rock garażowy* (< ang. *garage rock*), *party ogrodowe* (< ang. *garden party*), *nagrywarka DVD* (< ang. *DVD burner*), *bar tlenowy* (< ang. *oxygen bar*), *tenis stołowy* (< ang. *table tennis*), *wojna cybernetyczna* (< ang. *cyberwarfare*), *komputer osobisty* (< ang. *personal computer*), *anioł biznesu* (< ang. *business*

⁵⁶ Tego typu formacje można by także rozpatrywać jako wynik uniwerbizacji (*elektroniczna książka* > *e-książka*; *cybernetyczne przestępstwo* > *cyberprzestępstwo*) (por. Obara 1986: 66; Bralczyk i Majkowska 2000: 48). Zob. też pracę Jana Kortasa (2003: 105), który zdecydowanie odróżnia hybrydy od produktów uniwerbizacji, powołując się na argumenty semantyczne oraz na to, że mechanizm uniwerbizacji łączy dwa elementy pochodzące bezpośrednio z tego samego języka, przy czym jeden z nich ulega skróceniu. W wypadku cytowanych tu przykładów kryterium semantyczne nie ma zastosowania (*e-* jest zbieżne znaczeniowo z *elektroniczny* (ang. *electronic*), *cyber-* z *cybernetyczny* (ang. *cybernetic*)). Oba przymiotniki w sensach związanych z nowymi technologiami funkcjonują w polszczyźnie samodzielnie.

angel), *farma urody/piękności* (< ang. *beauty farm*), *gra wideo* (< ang. *video game*), *gąbczasta encefalopatia bydła* (< ang. *Bovine Spongiform Encephalopathy*), *plyta kompaktowa* (< ang. *compact disk*), *film drogi* (< ang. *road film/movie*), *lider opinii* (< ang. *opinion leader*), *mniejszość seksualna* (< ang. *sexual minority*), *molestowanie seksualne* (< ang. *sexual harassment*), *bezprzewodowa kompatybilność* (< ang. *wireless compatibility*).

II.2. Półkalki – zwroty frazeologiczne, np. *surfować w sieci* (< ang. *to surf the web/net*), *robić newsy* (< ang. *to do the news*), *być na topie* (< ang. *to be on top*), *być na standbaju* (< ang. *to be on standby*), *robić biznes* (< ang. *to do business*), *być/czuć się na haju* (< ang. *to feel high*).

II.3. Półkalki – frazy, np. *Zostań cool* (< ang. *Stay cool*).

Podział półkalk różni się nieznacznie od klasyfikacji kalk strukturalno-semantycznych (zob. 6.2.2). W zebranych materiale badawczym brak półkalk atrybutywnych, zarówno słowotwórczych, jak i frazeologicznych. Brakuje także akronimów, które stanowią jedynie niecały 1% wszystkich kalk. Kategorią półkalk nieodnotowaną w wypadku kalk strukturalno-semantycznych są z kolei półkalki słowotwórcze nominatywne zgodne, lecz o obcym modelu słowotwórczym, np. *fanzlot/fan zlot* (< ang. *fan meeting*). Jest to najliczniejszy typ wśród półkalk słowotwórczych, co wskazuje, że przejmowanie obcego wzorca strukturalnego następuje między innymi w trakcie połowicznego kalkowania angielskich wyrażen (zob. 9.5).

Warto zaznaczyć, że podobnie jak ma to miejsce w wypadku kalk strukturalno-semantycznych, niektóre półkalki różnią się od obcego etymonu tym, że są zapisywane rozdzielnie, np. *kobieta biznesu* (< ang. *businesswoman*), *waga cruiser* (< ang. *cruiserweight*), lub podczas kalkowania dodano morfem pełniący funkcję gramatyczną, np. *surfować w sieci* (< ang. *to surf the web/net*). Takie półkalki można określić mianem analitycznych. Półkalki syntetyczne natomiast zapisywane są, w odróżnieniu od ich obcego modelu, łącznie, np. *fanzlot* (< ang. *fan meeting*), bądź podczas kalkowania zredukowana jest liczba morfemów gramatycznych. W zgromadzonym materiale brak przykładów półkalk pomniejszych i powiększonych (zob. 6.2.3).

7.4. FORMACJE HYBRYDALNE – DEFINICJA

Formacje hybrydalne (*hybrid creations*, Haugen 1950: 220, 215) należy odróżnić od półkalk, bo choć obie kategorie mają mieszany angielsko-polski skład morfemowy, zasadnicza różnica między nimi jest taka, że formacje hybrydalne nie mają obcego modelu, którego budowę i znaczenie by kopiowały. Skomponowane z elementu rodzimego

oraz obcego na gruncie języka pożyczającego formacje hybrydalne nie imitują żadnego obcego wyrażenia. Brak obcego etymonu jest jedynym kryterium, które pozwala odróżnić polsko-angielskie formacje hybrydalne od półkalk pochodzenia angielskiego. Choć formacji hybrydalnych nie uważa się za rodzaj zapożyczeń, zazwyczaj są one omawiane w pracach na temat kontaktów językowych, ponieważ w ich tworzeniu wykorzystuje się zapożyczone wcześniej leksemy, afiksy bądź części złożeń. Tworzenie dwujęzycznych formacji jest świadectwem tego, że zapożyczony wcześniej obcy materiał językowy wtopił się w język pożyczający i stał się w nim produktywny (Haugen 1950: 221). Dlatego niektórzy językoznawcy nazywają takie formacje *loan-based creations* ('formacjami na bazie zapożyczeń', Haspelmath 2009: 39).

Formacje hybrydalne, podobnie jak półkalki, to zawsze wyrażenia co najmniej dwumorfemowe, których poszczególne elementy są różnojęzyczne, np. *WieśMac* 'rodzaj kanapki w restauracji typu fast food' (*wieś* + ang. *Mac*), *Góralburger* 'rodzaj kanapki w restauracji typu fast food' (*góral* + ang. *burger*), *balkon party* ' impreza na balkonie [przez analogię do ang. *garden party*]' (*balkon* + ang. *party* ' impreza, przyjęcie'), *topzakonnica* (ang. *top* 'na szczycie, najważniejszy, najlepszy' + *zakonnica*), *soft PiS-owcy* 'umiarkowani w poglądach członkowie partii politycznej PiS' (ang. *soft* 'miękki, łagodny, umiarkowany' + *PiS-owcy*), *oscypekgate* 'afery wokół rejestracji sera typu oscypek w Unii Europejskiej' (*oscypek* + ang. *-gate*), *Drewland* 'nazwa własna firmy' (*drewno* + ang. *land* 'ład, kraj, teren'), *sejmoholik* 'osoba często oglądająca obrady sejmu' (*sejm* + *-oholik* (< ang. *-(a/o)oholic*)), *łóż(k)ing* 'relaks w weekendowy poranek w łóżku' (*łóżko* + ang. *-ing*), *szafing* 'wymienianie się przez kobiety ubraniami, także

ubrankami dla dzieci' (*szafa* + ang. *-ing*)⁵⁷. Mimo że formacje hybrydalne nie mają bezpośredniego obcego etymonu, którego znaczenie i budowę imitują, to powstają one na zasadzie analogii do wielomorfemowych zapożyczeń właściwych (por. np. *Góralburger* i ang. *hamburger*⁵⁸) i półkalk (por. np. *sejmoholik* i *pracoholik* (< ang. *workaholic*)), które w swoim składzie mają takie same angielskie morfemy. Nierzadko cechą charakterystyczną formacji hybrydalnych jest osobliwy mechanizm derywacyjny (por. Buttler 1990: 146) czy oryginalność paradygmatyczna, polegająca na wykorzystaniu obcego wzorca słowotwórczego (zob. 9.5).

Choć teoretycznie granica między półkalkami i formacjami hybrydalnymi jest jasna, w praktyce nie można wykluczyć, że formacja o charakterze hybrydy, przypominająca budową i składem morfemowym wyrażenie angielskie, powstała niezależnie na gruncie języka polskiego. Dzieje się tak szczególnie w wypadku bardzo licznych neologizmów z danym członem angielskim. Wiemy, że *e-book* to zapożyczenie właściwe, *e-książka* to półkalka, *książka elektroniczna* to kalka. Przyjmuje się, że *e-rynek*, *e-czytanie*, *e-handel* to półkalki, ponieważ łatwo odnaleźć ich obce etymony, są to odpowiednio: *e-market*, *e-reading*, *e-commerce*. *E-donos* i *e-duszpasterstwo* to z kolei formacje hybrydalne, bez angielskich pierwowzorów. W wypadku wielu nowych *e-konstrukcji* nie można jednak rozsądzić definitywnie, czy mamy do czynienia z półkalką czy formacją hybrydalną, powstałą niezależnie od ewentualnego angielskiego odpowiednika na gruncie języka polskiego na zasadzie analogii do wcześniej utworzonych *e-konstrukcji*. Podobny problem zachodzi w wypadku kalk strukturalno-semantycznych, w których powtarza się ten sam leksem, np. *przyjazny* w wyrażeniach *przyjazny bank* czy *przyjazna szkoła* (zob. 5.7).

Formacje hybrydalne we współczesnym języku polskim powstają głównie poprzez połączenie leksemu polskiego z leksemem bądź afiksem czy pseudoafiksem zapożyczonym z języka angielskiego (zob. 8.2.2). Obce morfemy wchodzą zazwyczaj do języka pożyczającego wraz z zapożyczeniami właściwymi o postaci derywatów i złożzeń, których są częścią. Jeśli kilka pożyczek właściwych ma wspólny element, użytkownicy języka pożyczającego szybko to zauważają i dokonują analizy morfologicznej. Oddzielenie wspólnego elementu (np. *-ing*, *-gate*, *man* czy *show*) jest pierwszym krokiem do tego, aby stał się on produktywny w języku pożyczającym. Jak zobaczymy w części 9.5, wiele angielsko-polskich formacji hybrydalnych naśladuje strukturę morfologiczną analogicznych formacji angielskich i powstaje w wyniku tzw. kompozycji

⁵⁷ Przykłady za: Mańczak-Wohlfeld (1995: 87), Lubecka (2004: 11), Ochmann (2004: 205), Witalisz (2014c: 326).

⁵⁸ Na marginesie warto dodać, że słowo *hamburger* pochodzi od niem. *Hamburger* 'pochodzący z Hamburga' i pojawiło się w amerykańskim menu i języku angloamerykańskim na początku XIX wieku wraz z emigracją niemiecką (AHD). Nie jest to złożenie ang. *ham* 'szynka' i *burger*, a klasyczny amerykański *hamburger* przygotowuje się z wołowiny. Oryginalne wyrażenie *hamburger steak* uległo z biegiem czasu skróceniu do *hamburger*, potem do *burger*, który tworzy złożenia z *fish* 'ryba', *cheese* 'ser', *veggie* 'warzywo' itp.

wymiennocłonowej (termin za: Buttler, 1990: 148), która jest niezwykle produktywnym procesem słotwórczym we współczesnej polszczyźnie. Ten sam obcy człon złożenia czy derywatu jest dołączany do rozmaitych rodzimych rdzeni (por. formacje z *-gate*, *e-*, *-ing* w 8.2) i naśladując obcy model słotwórczy, tworzy całą serię formacji hybrydalnych, analogicznych strukturalnie do danego paradygmatu hybrydalnego (por. Obara 1986: 65 na temat członów gr. i łac.; Warchoń 1986: 121). Człon ten może być zarówno elementem modyfikującym (np. *e-(lectronic)*), jak i podstawą złożenia (np. *-gate*, *-holik*). Tworzenie formacji hybrydalnych może zatem włączać procesy słotwórcze regularne, choć niekoniecznie tradycyjne, a także nietypowe i okazjonalne, jak na przykład w wypadku slangu młodzieżowego (zob. np. Rostowska 2009).

Warto dodać, że obok angielskich morfemów, takich jak np. *e-*, *cyber-*, *-ing*, *-gate*, *-(o)holik* (zob. 8.2), *burger*, *fan*, *man*, *boy*, *-land*, *party*, *show*, *shop*, *top* współczesna polszczyzna obfituje w złożenia wykorzystujące cząstki niesamodzielne, które genetycznie są greckie bądź łacińskie, lecz które niewątpliwie stały się produktywne w języku polskim za sprawą wpływu języka angielskiego. Najbardziej produktywne z nich to greckie: *hiper-* (gr. *hypér* ‘ponad’), *eko-* (gr. *oikos* ‘środowisko’), *mega-* (gr. *mégas* ‘wielki’), *mono-* (gr. *mónos* ‘jeden’), *tele-* (gr. *téle* ‘daleko’), *super-* (łac. *super* ‘nad’), *mini-* (łac. *minimalis* ‘bardzo mały’), *wideo* (łac. *video* ‘widzę’) (zob. przykłady np. w: Waszakowa 2005; Ochmann 2000, 2002, 2004).

7.5. RODZAJE ANGIELSKO-POLSKICH FORMACJI HYBRYDALNYCH

Angielsko-polskie formacje hybrydalne można podzielić na kilka podtypów, przyjmując za kryterium podziału ich budowę morfemową. W odróżnieniu od półkalk i kalk nie można brać pod uwagę podobieństw do obcego etymonu czy odstępstw od niego, ponieważ formacje hybrydalne powstają na gruncie języka polskiego jako niezależne twory. Podobnie jednak jak w wypadku kalk i półkalk, wśród formacji hybrydalnych wyróżniamy wyrażenia jedno- i wielowyrazowe, przy czym należy pamiętać, że pisownia wielu formacji hybrydalnych nie jest ustalona, szczególnie w wypadku złożzeń, co odzwierciedla powiązanie takich formacji z angielszczyzną, w której brak zasad co do zapisu złożzeń.

Wśród obu grup można wyróżnić formacje, które są tworzone zgodnie z zasadami słotwórczymi języka polskiego, oraz takie, które zasady te naruszają, naśladując swą budową obcy – w tym wypadku angielski – model słotwórczy. Obcy wzór słotwórczy jest szczególnie częsty w wypadku złożzeń i złożzeń o podstawie zdeintegrowanej, gdzie rzeczownikowy człon modyfikujący występuje w mianowniku w prepozycji. Złożenia z rzeczownikiem modyfikującym w prepozycji są typowe dla języków germańskich, w tym angielskiego.

Z zebranego materiału da się wyłonić następujące grupy angielsko-polskich formacji hybrydalnych:

I. FORMACJE HYBRYDALNE SŁOWOTWÓRCZE (JEDNOWYRAZOWE: derywaty i złożenia)

I.1. Formacje hybrydalne słowotwórcze nominatywne

- I.1.a. polski model słowotwórczy, np. *szafing* (*szafa* + ang. *-ing*), *faszering*⁵⁹ (*faszerować* + ang. *-ing*), *kloszarding* (*kloszard* + ang. *-ing*), *typer* (*typ(ować)* + ang. *-er*), *wrotker* (*wrotka* + ang. *-er*), *ciucholand* (*ciuch* + *-o-* + ang. *land*), *herbatoholik* (*herbata* + ang. *-oholik*), *sejmoholik* (*sejm* + ang. *-oholik*), *randkoholik* (*randka* + ang. *-oholik*), *maratonoholik* (*maraton* + ang. *-oholik*),
- I.1.b. obcy model słowotwórczy, np. *Góralburger* (*góral* + ang. *burger*), *WieśMac* (*wieś* + ang. *-Mac*), *wiochmen* (*wiocha* + ang. *man*), *oscypekgate* (*oscypek* + ang. *-gate*), *PKO-gate* (*PKO* + ang. *-gate*), *drogówkagate* (*drogówka* + ang. *-gate*), *Orlengate* (*Orlen* + ang. *-gate*), *e-adwokat* (ang. *e-* + *adwokat*), *e-polityczny* (ang. *e-* + *polityczny*), *e-demokracja* (ang. *e-* + *demokracja*), *cybermiasto* (ang. *cyber-* + *miasto*), *Cyber-Indeks* (ang. *cyber-* + *Indeks*), *cybernowoczesne* (ang. *cyber-* + *nowoczesne*), *kałboy* (*kał* + ang. *boy*), *topzakonnica* (ang. *top* + *zakonnica*).

II. FORMACJE HYBRYDALNE FRAZEOLÓGICZNE (WIELOWYRAZOWE)

II.1. Formacje hybrydalne frazeologiczne nominatywne

- II.1.a. polski model słowotwórczy, np. *party balkonowe*,
- II.1.b. obcy model słowotwórczy, np. *balkon party*, *Okęcie gate* (*Okęcie* + ang. *-gate*), *Durczok gate* (*Durczok* + ang. *-gate*), *Cyber Wielkopolska* (ang. *cyber-* + *Wielkopolska*), *cyber nagonka* (ang. *cyber-* + *nagonka*), *cyber publiczność* (ang. *cyber-* + *publiczność*).

Zgromadzony materiał językowy pozwala wyłonić jedynie nominatywne formacje hybrydalne o postaci derywatów bądź złożzeń pisanych łącznie lub rozdzielnie. W wypadku nowo przyswojonych przez polszczyznę części słowotwórczych, takich jak *cyber-* i *-gate*, pisownia tworzonych z nimi złożzeń nie jest ustabilizowana. Większość z nich jest zapisywana łącznie lub z dywizem (Mańczak-Wohlfeld i Witalisz 2016).

Jeśli chodzi o formacje hybrydalne wielowyrazowe o postaci zwrotów i fraz frazeologicznych, nie odnotowano stosownego materiału językowego. Angielskie słowa czy wyrażenia wtrącane w teksty wypowiedzi Polaków nie tworzą, przynajmniej na

⁵⁹ *Faszering* ma co prawda formalny odpowiednik w języku angielskim, jednak znaczna rozbieżność semantyczna między angielskim *stuffing* 1. 'farsz', 2. 'wypełnienie, np. poduszki' (FD) a polskim słowem slangowym *faszering* ' impreza z dużą ilością alkoholu' (MSS) każe traktować to drugie jako formację hybrydalną, a nie półkalke.

razie, razem z tymi wypowiedziami ustalonych zwrotów czy fraz. Jedyne przykłady tego typu to raczej połowicznie skalkowane zwroty i frazy angielskie, wymienione w części 7.3, np. *być na standbaju* (< ang. *to be on standby*), a więc półkalki. Biorąc pod uwagę liczne hybrydalne wyrażenia nominatywne w polskim slangu młodzieżowym, można domniemywać, że zwroty o charakterze formacji hybrydalnych pojawią się lub też już się pojawiły w języku młodzieży, jednak potwierdzenie tego wymaga szerokich badań materiałowych.

W posumowaniu różnice, lecz także podobieństwa między dwoma omawianymi rodzajami hybryd, tj. półkalkami i formacjami hybrydalnymi, przedstawiono skrótowo w tabeli 7.1.

Tabela 7.1. Podobieństwa i różnice między angielsko-polskimi półkalkami i formacjami hybrydalnymi

Półkalka	Formacja hybrydalna
podtyp hybryd (mieszany rodzimo-obcy skład morfemowy)	
wyrażenie wielomorfemowe (rodzimy człon złożenia/podstawa słowotwórcza + obcy człon złożenia/afiks/pseudoafiks)	
wynik kontaktu językowego	
jest zapożyczeniem	nie jest zapożyczeniem
wynik zapożyczenia w postaci częściowego kopiowania obcego wzoru	nie jest wynikiem kopiowania konkretnego obcego wyrażenia
(zazwyczaj) pojedyncze wyrażenia	(często) całe serie wyrażen z powtarzającym się obcym członem przejętym wcześniej jako część zapożyczenia właściwego bądź półkalki; naśladowanie obcego wzorca słowotwórczego
zmniejsza się stopień obcości zapożyczenia (w wyniku połowicznego kalkowania)	zwiększa się stopień obcości tworzonego wyrażenia*

* Zob. Kortas (2003: 107–108).

WSKAZÓWKI BIBLIOGRAFICZNE

Na temat półkalk pochodzenia angielskiego zob.: Witalisz (2015: 183–187; 2016).

Na temat polskich formacji hybrydalnych zbudowanych częściowo z morfemów angielskich zob.: Kreja (1993); Waszakowa (1993, 1994, 2001a, 2002, 2005, 2009); Przybylska (1995); Ochmann (2000, 2002, 2004); Mycawka (2000, 2001); Moch (2001, 2002); Kortas (2003); Wyrwas (2004b); Sękowska (2008); Data (2009); Rostowska (2009); Zabawa (2004a, 2009a); Obara (2012); Witalisz (2015: 183–187; 2016); Mańczak-Wohlfeld i Witalisz (2016).

8. ZAPOŻYCZENIA MORFOLOGICZNE Z JĘZYKA ANGIELSKIEGO

8.1. ZAPOŻYCZENIE MORFOLOGICZNE – DEFINICJA

Choć wśród elementów zapożyczanych z języka angielskiego dominują leksemy proste, derywaty, złożenia (np. *finish, selfie, smartfon*) i stałe połączenia wyrazowe (np. *think tank*), to nie można w książce na temat anglicyzmów pominąć coraz częstszych zapożyczeń morfologicznych. Zapozyczenie morfologiczne to przejęty z języka obcego morfem związany, tj. afiks lub pseudoafiks/afiksoid (niesamodzielną częścią złożenia jednostronnie motywowanego). Proces zapożyczania obcego morfemu związanego jest bardziej skomplikowany niż zapożyczenie samodzielnego leksemu. Aby doszło do zapożyczenia morfemu związanego i wykorzystania go w języku pożyczającym do tworzenia rodzimych formacji, musi się on najpierw pojawić w co najmniej kilku zapożyczonych derywatach lub złożeniach. Następnie użytkownicy języka pożyczającego dokonują analizy morfologicznej takich zapożyczeń, oddzielają powtarzający się morfem związany i zaczynają używać go produktywnie we własnym języku poprzez łączenie go z rodzimymi podstawami słowotwórczymi. Modelowym przykładem takiego kilkietapowego procesu zapożyczania jest przejście przez język polski angielskiego sufiksu *-ing* (Witalisz 2014c) czy pseudoafiksów, takich jak np. ang. *-gate* czy *e-* (Mańczak-Wohlfeld i Witalisz 2016). Proces zapożyczania morfemów związanych jest taki sam w wypadku afiksów derywacyjnych, pseudoafiksów oraz końcówek fleksyjnych. Omawiając w dalszej części angielskie zapożyczenia morfologiczne, które w ostatnim czasie przeniknęły do języka polskiego i stały się w nim produktywne, wskażemy, że we wszystkich przypadkach możliwe jest ustalenie opisanego wyżej kilkietapowego procesu zapożyczania morfemów związanych, od wielomorfemowych zapożyczeń właściwych, poprzez ich analizę morfologiczną, tworzenie półkalk (i kalk), do produktywnego użycia afiksu i pseudoafiksu w języku pożyczającym i powstania nowego produktywnego modelu słowotwórczego (por. Waszakowa 2005: 19).

Angielskie zapożyczenia morfologiczne to dość nowe zjawisko w języku polskim. We wcześniejszych badaniach zapożyczeń angielskich zauważa się brak produktywności angielskich formantów słowotwórczych, a angielskie derywaty i złożenia są

traktowane jak zapożyczenia proste, tj. niepodzielne słowotwórczo (Fisiak 1961a: 105, 1986: 256; Mańczak-Wohlfeld 1992: 22, 1995: 62; zob. też Waszakowa 1994: 68). Pogląd ten należy obecnie zrewidować w obliczu rosnącej liczby derywatów z angielskim sufiksem *-ing* oraz złożzeń jednostronnie motywowanych z angielskimi pseudoafiksami *-gate*, *-(o)holik*, *cyber-* i *e-*.

8.2. ZAPOŻYCZONE MORFEMY SŁOWOTWÓRCZE

Wraz z angielskimi pożyczkami właściwymi o postaci derywatów i złożzeń przenikają do języka polskiego angielskie morfemy słowotwórcze służące do tworzenia nowych leksemów. Są to dwa rodzaje morfemów związanych: afiksy i niesamodzielne części złożzeń zwane pseudoafiksami.

8.2.1. ZAPOŻYCZONE SUFIKSY ANGIELSKIE

Angielski derywacyjny sufiks *-ing* ma wszechstronne zastosowanie w angielszczyźnie (OED). Łącząc się z różnymi częściami mowy, czasownikami, rzeczownikami, przysłówkami, a nawet z wykrzyknikami i całymi frazami, może na przykład oznaczać ‘czynność ciągłą (np. *sleeping*), czynność powtarzaną (np. *how-d ye-doing*), czynność jednorazową (np. *an outing*), rezultat jakiejś czynności (np. *dubbing*), zastosowany materiał (np. *roofing*)’ i wiele innych (OED). W języku polskim pojawił się w licznych zapożyczeniach właściwych (około 200 w SJPDor, USJP i SZA M-W), np. *briefing*, *caravaning/karawaning*, *catering/katering*, *clubbing*, *doping*, *happening*, *holding*, *jogging*, *leasing*, *looping*, *marketing*, *meeting*, *monitoring*, *recykling*, *roaming*, *siding*, *stretching*, *surfing*, *zapping*. Nowsze zapożyczenia z *-ing* to *balkoning*, *crowdfunding*, *homeschooling*, *showrooming* i *vaping*. Powtarzający się formant spowodował analizę morfologiczną takich zapożyczeń, w których powtarzający się element *-ing* oznacza ‘czynność ciągłą, jednorazową bądź rezultat czynności’. Półkalki z *-ing* nie są częste, np. *zakuping* (< ang. *shopping*). Morfologiczną aktywność sufiksu *-ing* zaobserwowała Elżbieta Mańczak-Wohlfeld (1993: 281, 1995: 85), podając przykład *schoding* ‘typ ćwiczenia fizycznego’ jako derywat od polskiego rzeczownika *schody*. Liczną grupę rodzimych derywatów z *-ing* w języku polskim stanowią formacje hybrydalne, tworzone na zasadzie analogii do angielskich pożyczek. Są to np. (Witalisz 2014c):

- derywaty odrzeczownikowe, np. *szafing* ‘spotkanie, podczas którego kobiety wymieniają się ubraniami, także ubrankami dla dzieci’, *łóż(k)ing* ‘relaks w łóżku w weekendowy poranek’, *morzing* ‘spędzanie wakacji nad morzem’, *grobing* ‘odwiedzanie grobów 1 listopada’, *braming* ‘picie alkoholu w bramie kamienicy jako tani zamiennik dla knajpingu’ (zob. 7.3), *ławking* ‘picie alkoholu na ławce w parku

zamiast w pubie’, *łomżing* ‘picie z przyjaciółmi piwa Łomża; hasło reklamowe’⁶⁰, *kocing* ‘odpoczynek na kocu na łonie natury połączony z łomżingiem’, *piwing* ‘picie piwa z przyjaciółmi’,

- derywaty odczasownikowe, np. *odpoczing* ‘odpoczywanie’, *uczuing* ‘uczenie się’, *smazing* ‘opalenie się’, *leżing* ‘leniuchowanie w pozycji horyzontalnej’,
- derywaty odrzeczownikowe lub odczasownikowe, np. *bajering* ‘kłamanie’, *spacing* ‘spacerowanie’, *plazing* ‘wypoczywanie na plaży’, *lening* ‘leniuchowanie’,
- inne, np. *zakatedring* ‘spożywanie alkoholu za katedrą’.

Innymi formacjami z *-ing* są pseudoanglicyzmy morfologiczne, leksykalne i semantyczne (Witalisz 2014d), np.:

- *beforing* ‘spotkanie w celu wypicia alkoholu przed wyjściem do pubu’ (ang. *before* + ang. *-ing*), *housing/homing* ‘ impreza w domu’ (ang. *house/home* + ang. *-ing*), *mobbing* ‘szykanowanie pracownika’ (ang. *to mob* + ang. *-ing*), *shopping/szoping* ‘spędzanie wolnego czasu w galerii handlowej’ (więcej przykładów w 11.2).

W nielicznych wypadkach zapożyczenia właściwe z *-ing* współistnieją z ich morfologicznie zaadaptowanymi wersjami, np. *surfing* i *surfowanie* ‘korzystanie z Internetu’ (< ang. *surfing*), *trolling* i *trollowanie* ‘publikowanie na forach treści kontrowersyjnych lub niezwiązanych z tematem w celu wywołania konfliktu i zdenerwowania innych użytkowników’ (< ang. *trolling*).

W pracach na temat słowotwórstwa polskiego oraz wpływu języka angielskiego na polszczyznę wymienia się także angielski sufiks *-er*, który w języku polskim, podobnie jak w angielskim, ma motywację czasownikową i rzeczownikową. W języku angielskim jest on dodawany do czasownika, przymiotnika lub rzeczownika w celu utworzenia nazw osób wykonujących określone czynności lub posiadających określone cechy, np. *teacher* ‘ten, który naucza’, *banker* ‘ten, który pracuje w banku’, *foreigner* ‘obcokrajowiec’, *New Yorker* ‘mieszkaniec Nowego Jorku’. Polskie przykłady formacji z *-er* to:

- derywaty odczasownikowe, np. *szpaner*, *hipnotyzer*, *kolporter*, *kontroler*, *selekcjoner*, *emiter*, *eskorter*, *konwojer*, *absorber*, *transporter*, *dubler* (Waszakowa 1993, 1994: 150), *punker*, *rocker* (Waszakowa 2009: 97), *typer*,
- derywaty odrzeczownikowe, np. *aborter* ‘wykonawca zabiegu przerywania ciąży’ i *tamersi* ‘osoby blokujące budowę tamy’ (Mańczak-Wohlfeld 1993: 280; 2006: 66), *bileter*, *kostiumer*, *Holender* (Waszakowa 1993, 1994: 151), *wrotker*,
- derywaty odliczebnikowe, np. *miliarder* (Waszakowa 1994: 149).

⁶⁰ Oryginalny sens *łomżingu*, użyty w reklamie w 2013 roku, uległ pejoratywizacji i bywa stosowany w odniesieniu do różnych wydarzeń w Łomży. Niemniej jednak wykorzystanie formacji z angielskim sufiksem *-ing* w ogólnopolskiej reklamie produktu niewątpliwie przyczyniło się do wzrostu produktywności tego sufiksu w języku polskim.

Podobnie jak w innych wypadkach zapożyczenia morfemów związanych, użytkownicy języka polskiego dokonali prawidłowej analizy morfologicznej przyswojonych pożyczek angielskich o postaci derywatów z *-er*, np. *autsajder/outsider* (< ang. *outsider*), *spiker* (< ang. *speaker*), *toster* (< ang. *toaster*), *prezenter* (< ang. *presenter*), *farmer* (< ang. *farmer*), *kidnaper* (< ang. *kidnapper*), *bokser* (< ang. *boxer*), *sprinter* (< ang. *sprinter*), *trener* (< ang. *trainer*), zanim został on wykorzystany w rodzimych derywatach.

8.2.2. ZAPOŻYCZONE PSEUDOAFIKSY ANGIELSKIE

Do zapożyczeń morfologicznych pochodzenia angielskiego zaliczyć trzeba także niesamodzielne (zazwyczaj) części złożeń, takie jak *-gate*, *-(o)holic*, *e-* i *cyber-*. Status gramatyczny tych części nie jest ustalony ani w języku angielskim, ani w języku polskim. Kwerenda słownikowa oraz analiza prac na temat słowotwórstwa angielskiego wykazała, że angielskie *-gate*, *-(a/o)holic*, *e-* i *cyber-* są klasyfikowane albo jako afiksy, które dodane do podstawy słowotwórczej tworzą derywaty (AHD, ED, CED, DAS), albo jako niesamodzielne części złożeń (ang. *combining form*, MWD, DU, CED, RH, DAS). W niektórych słownikach stosuje się ogólnikowy zapis „*used in combination*” (‘używany w połączeniu’, DU, RH), „*word-forming element*” (‘element słowotwórczy’, ED). Proponuje się także terminy „*pseudo-suffix*” (‘pseudosufiks’, Kolin 1979), „*affixlike morpheme*” (‘morfem typu afiks’, Warren 1990: 115), które są dobrymi rozwiązaniami, choć w wielu pracach anglojęzycznych z zakresu morfologii stosuje się zazwyczaj termin „*combining form*” (‘forma związana’, np. Bauer 1983: 213; Warren 1990; Štekauer 2000: 103).

W badaniach polskojęzycznych spotykamy podobny problem. Niesamodzielne części nazywane są, często w odniesieniu do konkretnych przykładów, prefiksami/sufiksami/afiksami (Kreja 1993; Bralczyk i Majkowska 2000: 48; Waszakowa 2001a: 8, 2002: 9; Mieczkowska 2002: 296; Ożóg 2004: 30)⁶¹, tworzącymi derywaty lub złożenia prefiksoidami (Jadacka 2001: 143), zdeintegrowanymi częściami wyrazowymi funkcjonalnie zbliżonymi do prefiksów (Dunaj 2000a: 13), obcymi składnikami typu prefiksального (Satkiewicz 1994: 12), skróconymi podstawami słowotwórczymi (Kowalik 2002: 85) czy bardziej ogólnie, częściami, formantami, członami (związanymi) bądź elementami złożeń, quasi-złożeń, złożeń jednostronnie motywowanych i o podstawie zdeintegrowanej (Majkowska i Satkiewicz 1999: 190; Dunaj 2000b: 29; Markowski 2000: 99; Ryzza-Woźniak 2000: 313; Stawnicka 2001: 99; Waszakowa 2001b: 99; Mycałka 2001: 21–22; Ochmann 2004: 52). Istotne jest to, że w większości prac omawiane części uznawane są, podobnie jak w badaniach anglojęzycznych, za części

⁶¹ Por. „w przypadku powtarzalności wyróżniana częśćka może być interpretowana jako afiks”, o ile nie funkcjonuje jako skrót całego wyrazu (por. np. *e-* od *electronic*) bądź nie jest „w jakiejś mierze” usamodzielniona (Grzegorzczkowska i Puzynina 1998: 465, 467).

złożeń (Dunaj 2000b: 30; 2001: 81; Jadacka 2001: 93–99; Przybylska 2002; Waszakowa 2001a: 10, 2005: 63; Ochmann 2004: 52).

Aby wyjść z impasu terminologicznego, w *Przewodniku* cząstki *-gate*, *-(o)holik*, *cyber-* i *e-* będziemy nazywać pseudoafiksami (lub odpowiednio pseudoprefiksami i pseudosufiksami) bądź niesamodzielnymi członami złożeń, aby podkreślić, że wynikiem procesu słowotwórczego są leksemy złożone.

Angielski morfem *-gate* został wyodrębniony na gruncie języka angielskiego z nazwy własnej *Watergate* w 1972 roku (FD, AHD, CED, RH). Mianem *Watergate*, oryginalnie nazwą hotelu w Waszyngtonie, nazwano aferę z udziałem prezydenta Richarda Nixona w 1972 roku. Amerykański *-gate*, kojarzony z ‘aferą, skandalem’, został wykorzystany produktywnie do utworzenia nazw innych afer w Stanach Zjednoczonych, np. *Irangate*, *Travelgate*, *moneygate*, *Lewinskygate*, *Monicagate*, *zippergate*. W celu nazwania obcych realiów kulturowych niektóre z tych nazw zostały zapożyczone przez polskie media w postaci oryginalnej bądź w postaci półkalki, np. *rozporekgate* (< ang. *zippergate*)⁶². Obecnie w NKJP oraz innych źródłach można znaleźć 140 złożeń z członem *-gate*, który został już odnotowany w SZA M-W. W języku polskim łączy się on głównie z (Mańczak-Wohlfeld i Witalisz 2016):

- nazwami osób i pseudonimami, np. *Bergergate*, *Izabela-gate*, *Durczok gate*, *Osamagate*, *Iksiński-gate*, *StolzmanGate/Stolecgate*, *Rokita-Lufthansa-gate*,

lecz także z:

- nazwami miejsc, firm, klubów sportowych, lotnisk i innych, np. *Magdalenkagate*, *Klewkiagate*, *Orlengate*, *Szczakowianka-gate*, *Okęcie gate*, *Agoragate*,
- akronimami i ucięciami, np. *SB-gate* (1986 r.), *PKO-gate*, *VAT-gate*, *Sanepid-gate*, *bibliogate*, *dinogate*,
- rzeczownikami pospolitymi, np. *komisja-gate*, *ratuszgate*, *wódka-gate*, *oscypekgate*,
- leksemami obcymi w odniesieniu do rodzimych wydarzeń, np. *laptop-gate*, *Mozarella-gate*, *oilgate*, *push-pull gate*.

W niektórych tekstach możliwe jest określenie rodzaju gramatycznego cząstki *-gate*, który jest żeński lub męski, por. „Erosgate rozwikłana”, „Nasza Agentgate to [...] nie Watergate”, „groźniejszą aferą od *schnapsgate-u*” (przykłady za: Kreja 1993: 67; Zabawa 2009a: 35). Ostatni przykład ilustruje odmianę fleksyjną złożenia z *-gate*, jest to jednak odosobniony przypadek.

Człon *-(o)holik* jest zaadaptowaną formą angielskiego członu *-(a/o)holic*⁶³, który został wyodrębniony z leksemu *alcoholic* (FD, RH, DU, MWD) i wykorzystany

⁶² Jest to półkalka niedokładna, ang. *zipper* oznacza ‘zamek błyskawiczny’.

⁶³ Oryginalnie z gr. *hólos* ‘cały’ (SJPDor); jednak w znaczeniu ‘uzależniony od’ został zapożyczony z języka angielskiego, w którym go wyodrębniono.

produktywnie w angielszczyźnie do utworzenia takich leksemów, jak *workaholic*, *shopaholic*, *foodaholic*, *golfaholic*, *chataholic*, *chocoholic* i *sugarholic*. Kilka z nich, np. *workaholik* (< ang. *workaholic*), *szopoholik* (< ang. *shopaholic*), *czatoholik* (< ang. *chataholic*), zostało zapożyczonych do języka polskiego w postaci pożyczek właściwych (por. SZA M-W) oraz w postaci półkalk, *pracoholik* (< ang. *workaholic*) i *sklepoholik/zakupoholik* (< ang. *shopaholic*), które posłużyły jako model dla rodzimych formacji z *-(o)holik*. Wszystkie oznaczają ‘osobę, która nie może się obyć bez czegoś lub jest uzależniona od czegoś’. We współczesnej polszczyźnie (NKJP) można znaleźć 81 złożzeń z członem *-(o)holik* i jego żeńską formą *-oholiczka*, które łączą się z (Mańczak-Wohlfeld i Witalisz 2016):

- rzeczownikami pospolitymi, np. *cukroholik*, *książkoholik*, *randkoholik*, *władzoholik*, *knajpoholik*, *cycoholik*, *maratonoholik*, *muzykoholik*, *newsoholik*, *belkotholik*, *internetholik*, *herbatoholiczka*, *seksoholiczka*, *wikipedioholiczka*, *słodyczoholiczka*, *kawoholiczka*, *prędkościoholiczka*, *zakupoholiczka*, *romansoholiczka*, *gadżetoholiczka*, *balsamoholiczka*,
- nazwami własnymi, np. *bisoholik* (radio Bis), *islandoholik* (Islandia), *Zuikoholik* (aparat fotograficzny Zuiko),
- ucięciami i akronimami, np. *kompoholik*, *wikiholik*, *socjoholik*, *TVholik*, *specoholik*, *muzoholiczka*, *teleholiczka*.

Spośród 81 złożzeń jedna czwarta to formacje z *-oholiczka*, a 11 z nich ma swoje odpowiedniki rodzaju męskiego, np. *zakupoholik* i *zakupoholiczka*, *książkoholik* i *książkoholiczka*.

Człon *cyber-* to skrócona forma angielskiego rzeczownika *cybernetics* (FD, CED, RH)⁶⁴, wykorzystana w angielszczyźnie do utworzenia całej serii złożzeń, np. *cybertalk*, *cyberart*, *cyberspace*. Pojawienie się komputerów i nowych technologii w Polsce spowodowało zapożyczenie angielskich leksemów *cybernetyka* (< ang. *cybernetics*), *cyberseks* (< ang. *cybersex*), później także *cyberpunk* (< ang. *cyberpunk*), *cybersquatting* (< ang. *cybersquatting*). Niektóre angielskie złożzenia zostały zapożyczone w formie półkalk, np. *cyberprzestrzeń* (< ang. *cyberspace*), *cyberglina* (< ang. *cybercop*), *cyberpolicja* (< ang. *cyber police*), *cyberwojna* (< ang. *cyber-warfare*), *cyberspołeczność* (< ang. *cybercommunity*), *cyberświat* (< ang. *Cyberworld*), *cyberponiedziałek* (< ang. *Cyber Monday*), *cyberprzemoc* (< ang. *cyberbullying*), *cyberatak* (< ang. *cyberattack*). Stanowią one wzorce dla ponad 300 rodzimych formacji (NKJP), w których *cyber-* znaczy ‘związany z komputerem, odnoszący się do komputerów i Internetu’ i najczęściej łączy się z (Mańczak-Wohlfeld i Witalisz 2016):

- rzeczownikami pospolitymi, np. *cyber-miasto*, *cyber obywatel*, *cyber żołnierz*, *cyberdziecko*, *cyberdyletant*, *cyberjęzyk*, *cyberkochanek*, *cyber-liturgia*, *cyberdemokracja*,

⁶⁴ Oryginalnie z gr. *kybernētikós* ‘sterujący’ (SJPDor); jednak w znaczeniu ‘odnoszący się do komputerów i Internetu’ został zapożyczony z języka angielskiego, w którym został wyodrębniony.

cyber muzyka, cyber-demonstracja, cyber-dusza, cyber-idol, cyberkonkurs, cyberkultura, cyberprzecena, cyberwłamywacz, cyber-złudzenie, cyber-życie,

- nazwami własnymi, np. *Cyber Kraków, Cyber Wielkopolska, Cyber-Stalin, cyber-Europa, CyberZnak, Cyber-lego,*
- przymiotnikami, np. *cyberdowcipny, cyber-dance'owy, cyberkulturalny, cyber-nowoczesny, cyber-obyczajowy, cyber-potępiiony, cyber ścigany, cyber-społeczny,*
- oraz z jednym czasownikiem, *cyber realizować.*

Złożenia z członem *cyber-* bywają w języku polskim używane wymiennie z zestawieniami, w których członem określającym jest przymiotnik *cybernetyczny*, np. *cybersieć* współlistnieje z *sieć cybernetyczna*, gdzie *cybernetyczny* znaczy 'związany z Internetem, elektroniczny, wirtualny'. Jak to ilustrują powyższe przykłady, formacje z częstką *cyber-* są różnie zapisywane, mimo ustalonej łącznej pisowni. *Cyber-* funkcjonuje czasem jako samodzielna jednostka leksykalna, np. *pieniądze cyber.*

E- to forma ucięta od angielskiego przymiotnika *electronic*, prawdopodobnie po raz pierwszy użyta w leksemie *e-mail* (AHD). Wiele z angielskich formacji z *e-*, utworzonych na zasadzie analogii do *e-mail*, zostało zapożyczonych do języka polskiego w postaci zapożyczeń właściwych, np. *e-book, e-banking, e-biznes* (< ang. *e-business*), *e-commerce, e-production, e-service, e-learning, e-tools, e-solutions, e-author, e-market*, lub w formie półkalk, np. *e-rynek* (< ang. *e-market*), *e-handel* (< ang. *e-trade*), *e-książka* (< ang. *e-book*), *e-konto* (< ang. *e-account*), *e-społeczność* (< ang. *e-community*), *e-papierosy* (< ang. *e-cigarettes*). Człon ten, odnotowany w SZA M-W oraz WSWO i oznaczający 'elektroniczny, związany z Internetem lub za pośrednictwem Internetu, online', stał się bardzo produktywny we współczesnej polszczyźnie. Jest wykorzystywany zazwyczaj do nazywania sklepów i firm działających za pośrednictwem Internetu, w nazwach stron internetowych różnorodnych instytucji, a także ogólnych stron internetowych podających informacje w każdej praktycznie dziedzinie. Formacje z *e-* liczą 186 złożzeń (NKJP) i obejmują (Mańczak-Wohlfeld i Witalisz 2016):

- rzeczowniki pospolite, np. *e-demokracja, e-urząd, e-adwokat, e-kontrola, e-petent, e-historia, e-ordynacja, e-wandalizm, e-zaślubiny, e-źródła, e-góry, e-długi, e-archiwum, e-biuletyn, e-fora, e-dziennik, eLudzik, e-notatki, ePlaneta, e-opowieść, e-inicjatywa,*
- nazwy własne, w tym nazwy osób, miejsc, czasopism i inne, np. *e-Polska, e-„Rzeczpospolita”, e-Biblia, e-Beata, eDorka, e-Sochaczew, e-Lublin, e-Lech,*
- czasowniki, np. *e-mailować, e-handlować,*
- przymiotniki, np. *e-cyfrowe, e-polityczny, e-wydawniczy, e-książkowy, e-sportowy, e-niemiecki,*
- jeden przysłówek, *e-mailowo,*
- oraz akronimy, np. *e-PKO, e-sklep RTV, e-UPR, e-PEFRON.*

E- jest wymawiane jak /ɛ/ lub z angielska jak /i/, co może zależeć albo od znajomości języka angielskiego, albo od chęci brzmienia z angielska. Złożenia z *e-* odmieniają się według polskich paradygmatów fleksyjnych i są używane wymiennie z zestawieniami, w których członem jest przymiotnik *elektroniczny*, np. *e-podpis* współistnieje z *podpisem elektronicznym*. *E-* pojawia się także w kontaminacjach, np. *e-ntuzjizm* (*e-* + *entuzjizm*), *e-dukacja* (*e-* + *edukacja*), *e-kspert* (*e-* + *ekspert*), *e-lektorat* (*e-* + *elektorat*). Bywa też używane jako samodzielna jednostka leksykalna, np. „*E*” w *wyborach 2001*, *E-, po co to?* (Ochmann 2004: 197–198; Zabawa 2004a: 58).

Warto przy okazji wskazać na inny, pośredni wpływ języka angielskiego na współczesną polszczyznę. Podczas kwerendy korpusowej odnotowano kilkanaście przykładów formacji z członem *i-*, oznaczającym, sądząc po przykładach, ‘Internet, informacyjny, interaktywny’. Słowniki języka angielskiego nie odnotowują (jeszcze) takiej cząstki. Źródła złożzeń z *i-* w języku polskim należy szukać albo w zapożyczonym z języka angielskiego i uciętym leksemie *Internet* (< ang. *Internet*), albo w nazwach produktów firmy Apple, tj. *iMac*, *iPad*, *iPod*, *iBook*. Użycie *i-* jako członu złożzeń w języku polskim jest z pewnością motywowane jego zbieżnością fonetyczną z ang. *e-*. Przykłady złożzeń z *i-* to: *i-aukcja*, *i-książka*, *i-słownik*, *i-apteka*, *i-bazar* oraz *i-banking*; ostatni przykład może być pożyczką z ang. *ibanking*, skróconej formy *Internet Banking*.

Na podobnej zasadzie jak wymienione morfemy związane przejmowane są także i używane produktywnie w dzisiejszej polszczyźnie części złożzeń angielskich, takie jak *burger*, *biznes*, *fan*, *man*, *boy*, *-land*, *party*, *show*, *shop*, *top*, które z racji pojawiania się w całych seriach złożzeń bywają traktowane jak cząstki niesamodzielne (np. Ochmann 2004: 201 [-*top*]; Waszakowa 2005: 56, 168, 174 [-*man*, -*top*, -*fan*]). Należy jednak zauważyć, że wszystkie te leksemy, poza *-land*, są używane jako samodzielne jednostki leksykalne w języku polskim (por. też SZA M-W). Dlatego trzeba je zaliczyć do zapożyczeń właściwych, które są produktywnie wykorzystywane do tworzenia hybrydalnych zrostów we współczesnej polszczyźnie (zob. 7.5; zob. też Stawnicka 2001: 99 nt. *-land*; Mańczak-Wohlfeld 2006: 67 nt. *-land*; Waszakowa 2001b: 103 nt. „przejmowania obcych leksemów i tworzenia szeregów analogicznych, wzorowanych na zapożyczeniach”).

Trzeba również podkreślić, że we wszystkich przypadkach złożzeń z *-gate*, *e-* i *cyber-* mamy do czynienia z obcym polszczyźnie modelem słowotwórczym (zob. 9.5). Przejęcie niesamodzielnych obcych członów powoduje w tym wypadku przejęcie obcego modelu słowotwórczego, który staje się produktywny w języku polskim.

8.3. ZAPOŻYCZONE MORFEMY FLEKSYJNE

Jedynym przykładem zapożyczenia angielskiej końcówki fleksyjnej jest, a raczej był, stosowany chętnie w polszczyźnie lat 90. XX wieku wykładnik dopełniacza o postaci *'s*, zwany w angielszczyźnie *Saxon genitive* (dopełniacz saksoński). Jak wiadomo,

w języku angielskim funkcje przypadków realizowane są przez przyimki. Jedynym wyjątkiem od tej reguły jest pozostały jeszcze z okresu staroangielskiego, kiedy angielski był językiem fleksyjnym, sufiks 's (st.-ang. *-es*), używany wciąż we współczesnej angielszczyźnie do określania własności, np. *Mark's books* ('książki Marka'). W języku polskim był on, na wzór języka angielskiego, używany w nazwach firm rodzinnych, takich jak istniejąca do dzisiaj krakowska firma *Witek's*. W angielszczyźnie nazwy eliptyczne są bardzo częste, np. *St. Paul's (Cathedral)*. W języku polskim czasem opuszcza się apostrof, np.:

(91) „Auto Hurtownia **Mareks** Modlnica • Części samochodowe do wszystkich marek”
(www.ksiazka-firm.pl 2016).

Podsumowując rozdział na temat zapożyczeń morfologicznych, można się zastanowić nad popularnością takich zuniwerbizowanych form (Bralczyk i Majkowska 2000: 48), w naszym wypadku złożzeń z ang. *cyber-*, *e-* czy derywatów z *-ing*. Badacze współczesnej polszczyzny uwypuklają ich funkcję pragmatyczną i zgodnie podkreślają, że są one wszechstronnie funkcjonalne, formalnie przejrzyste i ekonomiczne, precyzyjne znaczeniowo, łatwe do interpretacji oraz znacznie krótsze niż ich możliwe parafrazy (Buttler 1990: 149; Kortas 2003: 112; Ochmann 2004: 195; Ożóg 2004: 238; Waszakowa 2005). Tworzenie formacji z członem angielskim, często wedle angielskiego modelu słowotwórczego, jest także odzwierciedleniem dzisiejszej internacjonalizacji polskiego słownictwa.

WSKAZÓWKI BIBLIOGRAFICZNE

Wpływ języka angielskiego na system słowotwórczy współczesnej polszczyzny omówiono w pracach: Jochym-Kuszlukowa (2005); Witalisz (2009, 2014c); Konieczna (2012); Jaworski (2014); Mańczak-Wohlfeld i Witalisz (2016).

Powstało wiele prac na temat poszczególnych członów związanych pochodzenia angielskiego, a także na temat członów związanych pochodzenia greckiego i łacińskiego, których produktywność wzrosła pod wpływem języka angielskiego, w tym monografie: Waszakowa (1994, 2005); Ochmann (2004), oraz artykuły, np.: Kreja (1993); Dyszak (1994, 2002); Przybylska (1995, 2003); Ryzza-Woźniak (1999a,b); Mycawka (2000); Kowalik (2002); Ochmann (2000, 2002); Wyrwas (2004b); Zabawa (2004a, 2009a); Data (2009); Sękowska (2008); Waszakowa (1993, 2001a, 2002, 2009).

9. INNE RODZAJE ZAPOŻYCZEŃ Z JĘZYKA ANGIELSKIEGO

Wpływ języka angielskiego na współczesną polszczyznę nie ogranicza się do zmian w warstwie leksykalnej języka. Moda na anglicyzowanie przybiera także inne formy, takie jak świadome i celowe stosowanie zanglicyzowanego zapisu graficznego słów czy skracanie wypowiedzi pisemnych w nowych formach tekstu, takich jak SMS-y i tweety, do postaci akronimów i ucięć. Wpływ angielszczyzny, z którego nie zdajemy sobie sprawy, to na przykład zapożyczenia fonetyczne przenikające do naszego języka razem z zapożyczanymi angielskimi leksemami.

9.1. ZAPOŻYCZENIA FONETYCZNE

W części 4.2.1 podano wiele przykładów adaptacji fonologicznej zapożyczeń właściwych, której ulegają leksemy angielskie wymawiane przez Polaków. W niektórych wypadkach jednak wraz z angielskim słowem przedostaje się do polszczyzny kombinacja dźwięków obca polskiej fonetyce. Przykładem zapożyczenia fonetycznego jest zlepek dźwięków /tʃ/ i /i/, kiedy osoba polskojęzyczna wymawia słowa: *chip* (< ang. *chip* /tʃɪp/), *chipsy* (< ang. *chips* /tʃɪps/) i *cheerleaderka/czirliderka* (< ang. *cheerleader* /ˈtʃiə,li:də/). Zgodnie z polską fonetyką należałoby wymawiać te wyrazy z użyciem dźwięków /tʃ/ i /i/, czyli w sposób, w jaki wymawiamy słowa *czy* i *czysty*.

9.2. ZAPOŻYCZENIA ORTOGRAFICZNE

Moda na anglicyzowanie przejawia się także w sposobie zapisu części słów polskich lub dobrze polszczyźnie przyswojonych na sposób angielski. Podwajanie samogłosek, częste w angielszczyźnie, jest przenoszone na grunt języka polskiego, np. *frezury*, gdzie złożenie dwóch liter *e* czyta się jak /i:/⁶⁵, *looksus* – złożenie dwóch liter *o* w języku angielskim to zazwyczaj /ʊ/ lub /u:/⁶⁶. Niektóre osoby znające dobrze język angielski kończą tekst nieformalnego e-maila skrótem zbudowanym z angielskich

⁶⁵ Słowo *free* w języku angielskim oznacza ‘wolny, dowolny’, co dodatkowo opisuje rodzaj fryzur.

⁶⁶ Słowo *look* w języku angielskim oznacza ‘wygląd’, co motywuje taki wybór nazwy salonu urody.

liter *CU*, których wymowa w języku angielskim jest prawie homofoniczna do zwrotu *See you* ('Do zobaczenia'). Zapożyczenia ortograficzne są szczególnie częste w języku blogów i czatów internetowych (Zdunkiewicz-Jedynak 2008; Zabawa 2011a), np. *kultoora*, *kooltooralnie*, *qrde*, *qrwa*, *jush*, *mushe*, *loodziska*, *mooj*, *jeshcze*.

9.3. ZAPOŻYCZENIA PRAGMATYCZNE

Zapożyczenia właściwe i kalki, obok opisywania obcej rzeczywistości, co wynika z ich funkcji onomazjologicznej, mogą także pełnić w języku pożyczającym funkcję pragmatyczną. Niektórzy badacze wyróżniają zatem zapożyczenia pragmatyczne, tj. te pożyczki właściwe, zapożyczenia semantyczne i kalki, które są używane, na wzór języka-dawcy, w pewnych określonych sytuacjach komunikacyjnych w języku pożyczającym. Badaczem, który prawdopodobnie jako pierwszy wprowadził do klasyfikacji zapożyczeń termin „zapożyczenia pragmatyczne” (*pragmatic borrowing*), był językoznawca australijski Michael Clyne (1972: 107–110, 1977: 130–131). Postulował on badanie zapożyczeń z punktu widzenia ich użycia w języku pożyczającym, zwracając uwagę na to, że różnice w dyskursie między różnymi językami, nawet genetycznie bliskimi, mogą powodować konflikt komunikacyjny. Może to mieć miejsce w sytuacji, kiedy intencja mówiącego jest błędnie interpretowana z powodu różnych funkcji pragmatycznych wyrażenia. Na przykład osoba polskojęzyczna, mówiąc *Dziękuję* w odpowiedzi na propozycję wypicia filiżanki herbaty, odmawia. W języku angielskim natomiast, mówiąc *Thank you* w analogicznej sytuacji, przyjmujemy propozycję.

Zapożyczenia pragmatyczne powodowane wpływem angielskim zaobserwowano na przykład w językach romańskich, w których wł. *bene* i hiszp. *bien/bueno* używa się, pod wpływem ang. *well*, jako typowego zwrotu rozpoczynającego odpowiedź (Gómez Capuz 1997: 91–92). Są to zatem pragmatyczne zapożyczenia semantyczne. Nowo utworzone w języku hiszpańskim wyrażenie *damas y caballeros*, skalkowane z ang. *ladies and gentlemen*, jest pragmatyczną kalką strukturalno-składniową.

Polskie przykłady zapożyczeń pragmatycznych z języka angielskiego to na przykład wielowyrzowe kalki semantyczne: *W czym mogę pani/panu pomóc?* (< ang. *How can I help you?*), słyszane bardzo często w polskich sklepach oraz firmach usługowych, oraz wyrażenie *od drzwi do drzwi* (o dostawie), kopiujące znaczenie ang. *door to door* (*delivery*). Oba wyrażenia, używane w języku polskim jedynie w ściśle określonych kontekstach, mają wyspecjalizowane funkcje pragmatyczne. Wyspecjalizowana pragmatycznie jest także kalka strukturalno-semantyczna *Milego dnia!* (< ang. *Have a nice day!*), której użycie jest determinowane przez konkretną sytuację komunikacyjną:

(92a) „Dlatego kiedy marines z oddziału Clementa zorientowali się, że są oni niegroźni, uwolnili ich i przeprosili: »Przykro nam za te niedogodności. Życzymy **milego dnia**«. Do podobnych incydentów doszło na lotnisku opanowywanym przez inny oddział amerykański” (GW 1992, NKJP),

(92b) „Nie nadużywaj »**milego dnia**«. Niemal codziennie słyszymy »Życzę ci **milego dnia**«. Niektórych ten zapożyczony z krajów anglosaskich zwyczaj denerwuje” (GP 2003, NKJP),

(92c) „Marcin twierdzi, że nigdy nie naciska na klienta i do niczego nie zmusza. Kiedy spotyka się z odmową, życzy **milego dnia** i odchodzi” (DŁ 2003, NKJP).

9.4. ZAPOŻYCZANIE FORM ADRESATYWNYCH

W zmieniającej się polszczyźnie ostatnich dwudziestu pięciu lat można zauważyć zmianę w zwracaniu się do szerszej grupy osób, szczególnie w tekstach reklamowych. Zmiana ta polega na zastąpieniu oficjalnej formy *państwo* formą bardziej bezpośrednią, tj. *ty*, ewentualnie *wy*, a została wywołana, jak się zdaje, wpływem języka angielskiego, konkretnie formy *you*, która w angielszczyźnie znaczy zarówno *pan/pani/państwo*, jak i *ty/wy*. Warto przy okazji wyjaśnić błędne założenie, że zwracając się w anglojęzycznych realiach do nieznanej nam osoby czy na przykład profesora z wykorzystaniem formy *you*, jesteśmy z tą osobą po imieniu. Niekoniecznie jest to prawda. Pomyłka wynika z tego, że ang. *you* kojarzone jest przez Polaków przede wszystkim z dosłownym tłumaczeniem na polskie *ty*, a nie z formami *pan/pani/państwo*, których także jest odpowiednikiem. Gdy słyszymy w angielskiej reklamie słowo *you*, np. *All you need is... / You need [...] now*, właściwie nie wiadomo, czy jest to forma bezpośrednia, czy oficjalna. Polscy twórcy reklam, kopiujący zachodnie wzorce, tłumaczą

ang. *you* na pol. *ty* zapewne ze względów pragmatycznych. W rezultacie w polskich reklamach pojawia się nieoficjalna forma *ty*, np. *Jesteś zadowolony z naszych usług? Poleć nas znajomym! Otrzymacie wraz z osobą poleconą po 15% rabatu!* albo *Tylko Ty – nikt więcej – decydujesz, jak wygląda Twoje ciało!* (slogany reklamujące salony piękności, instytucje finansowe, firmy usługowe), np.:

(93) „Jeśli jesteś zadowolony z naszych usług poleć nas znajomym. Możesz polecić zarówno firmę Feniks Finance, jak i konkretnego doradcę” (www.feniksfinance.pl 2016).

Niektórzy polscy politycy lub osoby znane używają w sytuacjach oficjalnych skrótowych wersji swoich pierwszych imion (Mańczak-Wohlfeld 1993: 281; 2006: 67). W realiach amerykańskich jest to zabieg bardzo często stosowany przez polityków, np. *Bill Clinton* zamiast *William Clinton*. Zwyczaj ten przyjął się także w Wielkiej Brytanii, por. *Tony Blair* i (pełne imię i nazwisko) *Anthony Blair*. Choć nie jest to w języku polskim zjawisko szczególnie częste, można wymienić kilka przykładów, np. *Radek Sikorski*, *Jurek Owsiak*, *Kuba Wojewódzki*, np.:

(94) „W ławach poselskich zabraknie b. wiceministra obrony **Radka** Sikorskiego i startującego w Gdańsku Jacka Kurskiego” (GW 1997, NKJP).

9.5. ZAPOŻYCZANIE MODELI STRUKTURALNYCH

Wiele spośród ponad 2000 angielskich zapożyczeń leksykalnych notowanych w SZA M-W to złożenia i zestawienia (36,3% wszystkich zapożyczeń właściwych), które są przejmowane do polszczyzny w całości jako leksemy proste. Mniej więcej połowa tych złożzeń (blisko 17% wszystkich pożyczek właściwych) jest zbudowana zgodnie z typowym dla języków germańskich, a nieobecnym w polszczyźnie modelem słowotwórczym rzecz. + rzecz., w którym pierwszy rzeczownik jest elementem modyfikującym (ang. *right-headed N+N compounds*), np. *grejpfrut* (< ang. *grapefruit*), *biznesmen* (< ang. *businessman*), *talk-show* (< ang. *talk show*), *reality show* (< ang. *reality show*), *cheeseburger* (< ang. *cheeseburger*), *cocktail party* (< ang. *cocktail party*), *face lifting* (< ang. *facelifting*), *snowboard* (< ang. *snowboard*), *kitesurfing* (< ang. *kitesurfing*), *soundtrack* (< ang. *soundtrack*), *rockman* (< ang. *rockman*), *newsroom* (< ang. *newsroom*). Analiza morfologiczna takich złożzeń, będąca następstwem coraz lepszej znajomości języka angielskiego wśród Polaków, sprawiła, że w polszczyźnie w ostatnich latach pojawiają się całe serie złożzeń, łączących dwa rzeczowniki w mianowniku, z rzeczownikiem modyfikującym w prepozycji. Pierwsze złożenia tego typu zostały zarejestrowane w pracach Jana Miodka (1980: 180, *test-mecz*), Elżbiety Mańczak-Wohlfeld (1993: 281; 2006: 68, *fliz shop*, *hurt-land*, *auto*

złom, auto lakiernia, auto-szkoła), Kazimierza Ożoga (2004: 239, *Sport telegram, Biznes radio, Biznes magazyn*).

Tworzenie złożenia poprzez połączenie dwóch rzeczowników w mianowniku, z pierwszym członem odróżniającym, jest obce polskiej normie słowotwórczej. Istniejące w polszczyźnie pojedyncze formacje, np. *zuch chłopak* (jaki chłopak? – zuch), *cud-dziewczyna*, *dusza człowiek*, nie świadczą o produktywnym modelu słowotwórczym. Częstsze są zestawienia dwóch rzeczowników, w których członem odróżniającym jest drugi element zestawienia, np. *pies obrońca* (jaki pies? – do obrony), *dieta cud*, *ściąga matka*, *statek widmo*. Istnieją także nieliczne zrosty rzeczownikowe, w których pierwszy element modyfikuje znaczenie drugiego, np. *duszpasterz* (< niem. *Seelsorger*), jednak tu członem modyfikującym jest forma fleksyjna rzeczownika, syntaktycznie zależna od członu modyfikowanego. Inne polskie złożenia rzeczownikowe, w których element modyfikujący poprzedza element modyfikowany, to złożenia dwóch tematów leksykalnych połączonych interfiksem, np. *nosgroźec*, *nerwoból* (Grzegorzyczkowa i Puzynina 1998: 458). Tradycyjnie polskie zestawienia dwu rzeczowników przybierają postać wyrażen przyimkowych, np. *maszyna do pisania*, *dzbanek do kawy*, *bilet do kina*. Inne zestawienia to dwuwyrazowe połączenia rzeczownika z przymiotnikiem, np. *bilet tramwajowy*, *gwiazda filmowa*, *szkoła średnia*, w których oba człony zachowują swoje właściwości fleksyjne oraz samodzielność akcentową.

Można zatem twierdzić, że tworzenie całych serii zestawień typu rzecz. + rzecz. z pierwszym członem modyfikującym jest powodowane wpływem obcym. Podobnego zdania jest wielu badaczy współczesnej polszczyzny i angielsko-polskich kontaktów językowych (np. Mańczak-Wohlfeld 1993; Markowski 2000: 98; Otwinowska-Kasztelaniec 2000; Waszakowa 2001b: 99; Ożóg 2004: 239; Sękowska 2007). Nie jest przypadkiem, że sporo tego typu złożzeń ma swoje angielskie odpowiedniki. Zestawienia, takie jak *auto myjnia/automyjnia* (< ang. *car wash*), *Komputer Świat* (< ang. *Computer World*), *DVD premiera* (< ang. *DVD premiere*), *Biznes Wiadomości* (< ang. *Business News*) i *radio konkurs* (< ang. *radio competition*) to polskie repliki angielskich pierwowzorów. Repliki te dały początek całej serii tego typu zestawień we współczesnej polszczyźnie (Witalisz 2009). W języku angielskim tworzenie zestawień typu rzecz. + rzecz. jest swobodną kreacją, ograniczoną jedynie kreatywnością użytkownika języka. Wpływa to z faktu, że angielski (prawie) nie jest językiem fleksyjnym, co powoduje, że proces konwersji jest szczególnie łatwy i przez to częsty. Innymi słowy, w angielszczyźnie nie ma rozróżnienia formalnego między na przykład rzeczownikiem *race* ‘wyścig’ a przymiotnikiem (a raczej rzeczownikiem użytym w funkcji przymiotnika) *race* ‘wyścigowy’. Tworzenie zestawień rzecz. + rzecz., w których pierwszy człon modyfikuje drugi, jest jednym z najbardziej produktywnych sposobów tworzenia nowych leksemów w angielszczyźnie. *Horsrace* to ‘wyścig konny’, a *racehorse* to ‘koń wyścigowy’. *Stone* to ‘kamień’ i ‘kamienny, z kamienia’, stąd *stone table* to ‘stół z kamienia’, a *table stone*, gdyby w ten sposób zestawić te dwa rzeczowniki, oznaczałby ‘kamień w kształcie stołu, służący za stół’.

Polskie złożenia i zestawienia typu rzecz. + rzecz. równie łatwo utworzyć, a ich interpretacja, poza slangiem młodzieżowym, jest zazwyczaj dość oczywista⁶⁷. Moda na ich tworzenie jest wynikiem nieświadomego, jak się zdaje, naśladowania angielskiego wzorca strukturalnego. Jest to nowa kategoria złożzeń i zestawień, nie tylko dlatego, że element modyfikujący poprzedza element modyfikowany, tak jak w językach angielskim czy niemieckim, ale też dlatego, że elementami składowymi są tu dwa rzeczowniki w mianowniku. Ponadto jeden z tych elementów, człon modyfikujący zestawienia, traci swoje właściwości fleksyjne, por. *kredyt banku*, *kredyt bankiem* itd. Zestawień tych nie można interpretować jako luźnych grup syntaktycznych, ponieważ ich szyk jest stały, nie można wstawić dodatkowego elementu między człony zestawienia, a także większość z nich jest nazwami własnymi. Są to formacje endocentryczne, na co wskazuje drugi człon zestawienia, występujący w niezmienionej funkcji nazwy określanego pojęcia, np. *balkon party* ‘party na balkonie’.

Łatwość tworzenia złożzeń i zestawień o modelu słowotwórczym rzecz. + rzecz. powoduje, że są one chętnie wykorzystywane do tworzenia chrematonimów, czyli do nazywania różnego rodzaju firm, sklepów, instytucji, towarów, programów telewizyjnych i radiowych, a także do wyrażania emocji w slangu młodzieżowym. Liczne we współczesnej polszczyźnie złożenia dwóch rzeczowników reprezentują następujące pola semantyczne (Witalisz 2009: 89):

- nazwy sklepów, pubów, restauracji, hoteli, np. *Fliz shop*, *Wygoda-But*, *Lech Hotel*, *Kazimierz Apartaments*, *Tradycja Pub*⁶⁸,
- nazwy imprez, produktów, np. *Sopot Festival*, *Horror Festival*, *Stefan Beton Tropicana Show*, *WieśMac*, *Góralburger*, *KielbasaMac*, *balkon party*,
- nazwy budynków i osiedli mieszkaniowych, np. *Salwator Tower*, *Emaus Residence*, *Sky Tower*⁶⁹,
- nazwy zawodów, np. *kucharz pomoc*, *grill pomoc* (oba w ogłoszeniu o pracę), *biznes kobieta*,
- nazwy i rodzaje firm, np. *Inwest Bank*, *Kredyt Punkt*, *Agata Meble*, *Marek Travel*, *KrabBus*, *AirBus*, *Auto Szyby*, *Sex agencja*, *Neostrada World*,
- język biznesu, np. *biznesplan*, *auto kredyt*,

⁶⁷ Znaczenie rzeczownika *wiochmen* (*wiocha* + ang. *man*) oraz jego derywatów, *wiochmenka*, *wiochmeński* i *wiochmeństwo*, uświadomili mi moi studenci, którzy żywo zareagowali na moje żartobliwe określenie siebie po przeprowadzce na wieś jako *wiochmenki* (czyli w moim rozumieniu ‘osoby mieszkającej na wsi’). Znaczenie tych formacji jest dość pejoratywne w języku młodych ludzi, oznacza ‘osoby proste, niewykształcone, bez kultury’ (MSS).

⁶⁸ Nazwa ta raczej nie powstała na wzór angielskich nazw pubów, gdyż słowo *pub* w nich nie występuje. Jednak w angielskich nazwach restauracji i zajazdów rzeczownik pospolity, np. *restaurant* czy *inn*, zawsze znajdzie się na końcu nazwy, np. *The Britania Inn*, *The Lucullus Seafood Restaurant*. Można zatem przyjąć, że odwrócenie pozycji członów nazwy polskiej naśladuje wzorec nazw angielskich.

⁶⁹ Zob. Przybylska (2013).

- język mediów, np. *Szymon Majewski Show*, *Biznes Informacje*, *Sport magazyn*, *Sport Telegram*, *Komputer Świat*, *DVD premiera*, *sex afera*, *radio konkurs*, *reality show*,
- slang młodzieżowy i subkultur, np. *masakra film* ('bardzo dobry film'), *rzeżenka temacik* ('temat trudny, ambitny, ale interesujący, wymagający dużego nakładu pracy'), *rzeż egzamin* (wyrażenie to jest wyrazem podziwu dla stopnia trudności egzaminu, nie zaś wyrażeniem niezadowolenia), *odjazd impreza* ('bardzo udane przyjęcie'), *odlot bluza* ('ładna, ciekawa bluza'), *bomba pomysł* ('bardzo dobry pomysł'), *horror końcówka* ('wywołujące duże emocje, trzymające w napięciu zakończenie, np. meczu').

Wiele z powyższych przykładów złożeń i zestawień wykorzystuje obcy materiał leksykalny, niektóre zaś są bezpośrednimi zapożyczeniami leksykalnymi z języka angielskiego. Zgromadzony materiał językowy można zatem podzielić na różne typy zapożyczeń oraz innych struktur, np.:

- zapożyczenia leksykalne (mniej lub bardziej przyswojone), np. *biznesplan*, *web kiosk*, *reality show*,
- kalki strukturalno-semantyczne, np. *automijnia* (< ang. *car wash*), *radio konkurs* (< ang. *radio competition*), *But sklep* 'nazwa sklepu' (< ang. *shoe shop*),
- półkalki, np. *seks sklep* (< ang. *sex shop*), *Biznes wiadomości* (< ang. *Business News*), *rozporekgate* (< ang. *zippergate*),

- formacje hybrydalne, np. *balkon party*, *grill pomoc*, *Góralburger*,
- pseudoanglicyzmy, np. *Sky Tower* ‘nazwa wieżowca we Wrocławiu’, *AirBus* ‘nazwa firmy przewozowej’,
- złożenia rodzime, np. *odlot bluza*, *rzeź egzamin*, *konkret impreza* (Witalisz 2009: 92).

Niektórzy badacze zaliczają formacje typu rzecz. + rzecz. do kalk składniowych (zob. 9.7), biorąc pod uwagę to, że stają się one modelem strukturalnym dla całych serii złożzeń, zbudowanych według regularnego wzorca strukturalnego i nieposiadających bezpośrednich obcych etymonów (Sękowska 2008: 395).

9.6. WZROST PRODUKTYWNOŚCI PROCESÓW SŁOWOTWÓRCZYCH

Niezmiernie trudny do udowodnienia jest wpływ języka angielskiego na polskie procesy słowotwórcze, których produktywność wzrosła, jak słusznie, moim zdaniem, twierdzą niektórzy badacze (np. Konieczna 2012: 70; Jaworski 2014: 35), pod wpływem języka angielskiego. Polszczyzna mediów i reklamy, lecz także osób młodych, znających język angielski, zaczęła po 1989 roku wykorzystywać w znacznie większym stopniu niż wcześniej takie procesy słowotwórcze, jak kontaminacja, ucięcie i akronimizacja. Zapewne do powszechności tych sposobów tworzenia nowych słów przyczyniły się także zmiany polityczne i społeczne, wolność słowa, nowe praktyki biznesowe związane z reklamowaniem produktów i usług. Nie można jednakże pominąć naśladowania wzorców zachodnich, głównie anglosaskich, w sposobie przekazywania informacji, tworzenia materiałów reklamowych, a nawet naśladowania slangu różnych subkultur amerykańskich. Nagłówki prasowe oraz teksty reklam mają za zadanie przyciągać uwagę odbiorcy, muszą być atrakcyjne, krótkie, przejrzyste semantycznie oraz skupiać uwagę na tekście.

Przykładem tekstów reklamowych wykorzystujących kontaminację (i hybrydyzację) jest reklama papierosów Golden American zaobserwowana w Krakowie pod koniec lat 90. XX wieku. Billboardy emanowały hasłami: *Kochajo* (*kochać* + ang. *Ohio*), *Koloradość* (ang. *Colorado* + *radość*), *Spontana* (*spontaniczność* + ang. *Montana*), *Magnesota* (*magnetyzm* + ang. *Minnesota*), *Impraska* (*impreza* + ang. *Nebraska*), *Zmysłyssipi* (*zmysły* + ang. *Mississippi*), których twórca połączył nazwy amerykańskich stanów z leksemami polskimi odwołującymi się do pozytywnych odczuć. *Grypandemia* (*grypa* + *pandemia*) to kontaminacja zwracająca uwagę na okładkę tygodnika „Wprost” w roku 2002 (nr 47). Język polski Polonii brytyjskiej zwany jest, z racji znacznego wpływu języka angielskiego, *Ponglishem* (*Polski* + ang. *English* ‘angielski’), zapewne na zasadzie analogii do kontaminacji *Denglish* (niem. *Deutsch* + ang. *English*) i *(E)Spanglish* (hiszp. *Español*/ang. *Spanish* + ang. *English*). W języku angielskim kontaminacja to dość produktywny proces, np. *brunch* (*breakfast* ‘śniadanie’ + *lunch* ‘lekki obiad’), *infotainment* (*information* ‘informacje’ + *entertainment* ‘rozrywka’), *Brangelina* (*Angelina Jolie* + *Brad Pitt*). Warto przypomnieć, że niektóre z zapożyczeń

właściwych w języku polskim to angielskie kontaminacje, np. *motel* (*motor* + *hotel*), *smog* (*smoke* ‘dym’ + *fog* ‘mgła’), *cyborg* (*cybernetic* ‘cybernetyczny’ + *organism*), *webzin* (< ang. *webzine* (*web* ‘sieć’ + *magazine* ‘czasopismo’)). Niektóre angielskie wyrażenia kontaminacyjne są kalkowane na język polski, np.:

(95) „Internet dowiódł, że jest najbardziej demokratycznym medium. [...] Dzięki »aferze rozporkowej« ujawniła się w całej krasie tzw. **inforozrywka** (**infotainment**): opisy miłosnych igraszek w Białym Domu (często tylko plotki i insynuacje) okupowały czołówki gazet i telewizyjne newsy” (GW 1999, NKJP).

Najnowszym przykładem kontaminacji, kopiującej na zasadzie analogii wcześniej funkcjonujące wyrażenia *Brexit* (ang. *Britain* ‘Wielka Brytania’ i ang. *exit* ‘wyjście’) i *Grexit* (ang. *Greece* ‘Grecja’ + ang. *exit*), jest *Polxit* (*Polska* + ang. *exit*), por.:

(96) „Wielkie obawy budzi po obu stronach Atlantyku perspektywa wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej, zwanego Brexitem. Mniej emocji budzi pełzający **Polxit**, który dzieje się na naszych oczach” (N 2016).

Innym procesem słowotwórczym, który zyskał na sile pod wpływem języka angielskiego, jest ucięcie. O tym, że produktywność ucięcia jako procesu słowotwórczego wzrosła pod wpływem angielskim, świadczy to, że w angielszczyźnie, a ściślej mówiąc – w jej amerykańskiej odmianie, która najsilniej oddziałuje na polszczyznę w ostatnich trzydziestu latach, jest to proces niezwykle intensywny, wykorzystywany w języku zarówno slangowym, jak i ogólnym. Niektóre angielskie ucięcia i ucięcia złożone trafiły do języka polskiego w postaci zapożyczeń właściwych, np. *apka* (< ang. *app* < *application software*), *admin* (< ang. *admin* < *administrator*), *blog* (< ang. *blog* < *weblog*), *burger* (ang. *burger* < *hamburger*), *van* (< ang. *van* < *caravan*), *pub* (< ang. *pub* < *public house*), *expo* (< ang. *expo* < *exposition*), *hi-fi* (< ang. *hi-fi* < *high* ‘wysoki’ + *fidelity* ‘wierność’), *sitcom* (< ang. *sitcom* < *situation* ‘sytuacyjna’ + *comedy* ‘komedia’). O oddziaływaniu angielszczyzny na polskie procesy słowotwórcze świadczy między innymi tworzenie kontaminacyjnych hybrydalnych ucięć, takich jak słowo *dzięks* (*dzięki* + ang. *thanks*), kopiujące ang. *thanks*. W języku młodych Polaków bardzo popularne stały się ucięcia, np. *wykon* (*wykonanie* [piosenki, tańca]), *komp* (*komputer*), *muza* (*muzyka*), *manifa* (*manifestacja*), *pozdro/pzdr* (*pozdrawiam*), *spoko* (*spokojnie* w sensie ‘OK’), *siema* (*Jak się masz?*), *szacun* (*szacunek*), *wporzo* (*w porządku*), *nara* (*Na razie!*), *cze* (*Cześć!*), *tymcza* (*Tymczasem!*), *do zo* (*do zobaczenia*), *ziom* (*ziomal(ek)* ‘kolega’) i wiele innych.

(97) „Zamknięci w kokonach własnych myśli, wspięli się po plecach skarpy. Przy garażach rzucili sobie ciche »nara« i rozeszli się w przeciwne strony” (2003, NKJP).

Akronimizacja, obecna wcześniej w polszczyźnie jako proces słowotwórczy, zyskała na sile pod wpływem tekstów angielskich, w których akronimy to nie tylko nazwy

instytucji i organizacji, lecz także formy skrócone pierwszych imion (np. *JJ* zamiast *John Jakob*), często używanych zwrotów (np. *asap* zamiast *as soon as possible* ‘tak szybko, jak to możliwe’, pisane na końcu notatki/listu, czy *byob* zamiast *bring your own bottle* dosł. ‘przynieś swoją własną butelkę’, dodawane w zaproszeniu na przyjęcie do amerykańskiego domu), nazw medycznych (np. *HIV* – *Human Immunodeficiency Virus*) itd. Wiele angielskich akronimów przedostało się do polszczyzny jako zapożyczenia leksykalne, np. *VAT* (< ang. *VAT (Value Added Tax)*), *ABS* (< ang. *ABS (Anti-lock Breaking System)*), *WWW* (< ang. *WWW (World Wide Web)*), *PC/pecet* (< ang. *PC (Personal Computer)*). Zapożyczonymi akronimami są także używane przez młodych polskich internautów skrótowce: *FYI* od *for your information* (dosł. ‘dla twojej informacji’), *TTYL* od *talk to you later* (dosł. ‘porozmawiam z tobą później’), *omg* – *oh my God* (dosł. ‘o mój Boże’), *btw* – *by the way* (‘przy okazji’), *idk* – *I don't know* (‘nie wiem’), *tbh* – *to be honest* (‘szczerze mówiąc’), *afaik* – *as far as I know* (‘o ile wiem’), *imho* – *in my humble opinion* (‘moim skromnym zdaniem’) i inne. Niewątpliwie jest to jedna z przyczyn stosowania w dzisiejszej polszczyźnie rodzimych akronimów i quasi-skrótowców, które są tworzone, na wzór angielski, przez polskich użytkowników komunikatorów internetowych i autorów SMS-ów, np. *zw* (*zaraz wracam*) podczas pisania czatów, *3maj się* (*trzymaj się*) na końcu tekstu e-maila, *MSPANC* (*mogłam się powstrzymać, ale nie chciałam*), *crb* (*co robisz*), *nmzc* (*nie ma za co*), *jj* (*już jestem*), *jtr* (*jutro*), *trg* (*trening*), *bd* (*będę*), *mg* (*mogę*), *cb* (*Ciebie*), *tb* (*Tobie*), *ktr* (*które*)⁷⁰.

(98) „Zamiast pisać »uwaga, żartowałem«, wystarczy postawić figlarną buźkę. LOL – skrót angielskiego »laughing out loud« – śmieję się w głos. Internauci uwielbiają skróty, np. **FYI** (for your information) – dla twojej informacji. **TTYL** (talk to you later) – porozmawiamy później” (GW 1998, NKJP).

9.7. ZAPOŻYCZENIA SKŁADNIOWE

Zapożyczanie angielskich modeli składniowych przez użytkowników języka polskiego należy raczej do rzadkości. W różnych pracach na temat wpływu języka angielskiego na polski pojawiają się pojedyncze przykłady zdań, które są wzorowane na składni angielskiej, np. *Syndy* – *która jest wszystkim, o czym marzysz* jako dosłowne tłumaczenie ang. *Syndy* – *is all you dream about* w miejsce zgodnego z polską normą gramatyczną *Syndy* – *twoje jedyne marzenie*, *Koreańska restauracja* (< ang. *Korean Restaurant*) zamiast *Restauracja koreańska*, *logo zapisane dla WinWorda* (< ang. *logo recorded for WinWord*) zamiast *logo zapisane w WinWordzie* (Markowski 1992b: 237; Mańczak-Wohlfeld 1993: 281; Otwinowska 1997: 49; Otwinowska-Kasztelaniec 2000: 112).

⁷⁰ Przykładów dostarczyli moi studenci, słuchacze filologii angielskiej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie (I rok w roku akademickim 2015/2016), za co im bardzo dziękuję.

Wydaje się jednak, że pojedynczych przypadków, choć rzeczywiście ilustrują naśladowanie angielskiego modelu składniowego, nie można traktować jako zapożyczeń składniowych, bo te musiałyby oddziaływać na całą gamę konstrukcji składniowych w języku zapożyczającym. Innymi słowy, jeśli zapożyczamy model składniowy, to jest on powielany na zasadzie analogii we wszystkich innych konstrukcjach tego typu.

Niektórzy badacze stosują termin „kalka składniowa” (np. Buttler i in. 1976: 422–423; Obara 1989: 62; Sękowska 2008: 395; także „zapożyczenie frazeologiczno-składniowe”, Buttler i in. 1976: 233) na określenie zjawiska, które badaczom kontaktu językowego znane jest od dawna (np. *Lehnsyntax*, Betz 1949: 27; Schumann 1965: 76; *syntactic calques*, Molnár 1985: 51). Nie należy jednak mylić kalki składniowej z kalką strukturalno-semantyczną, ponieważ w wypadku tej drugiej mamy do czynienia z kopią polimorfemowego obcego leksemu lub wyrażenia frazeologicznego, które jest nowo utworzoną jednostką leksykalną w języku pożyczającym. Kalka składniowa zaś to kopiowanie modelu składniowego typowego dla języka obcego, np. szyku wyrazów w zdaniu. Kalki składniowe są wychwytywane głównie przez specjalistów, którzy zauważają obcą, często błędną konstrukcję składniową. Obcy model składniowy, który przeniknie do języka pożyczającego, staje się wzorem dla całej serii analogicznych konstrukcji składniowych (por. złożenia rzecz. + rzecz. w 9.5). Dzieje się tak dlatego, że konstrukcje składniowe są regularne, tj. tworzone według ściśle określonych reguł składniowych. Kalki strukturalno-semantyczne natomiast są nieregularne i nieprzewidywalne.

Jako przykład okazjonalnego zapożyczenia składniowego (kalki składniowej), funkcjonującego w żargonie niektórych polskich anglistów, można podać konstrukcję *nie czuję się jak (robienie czegoś)*, przetłumaczoną dosłownie z angielskiego *I don't feel like (doing something)* ‘nie mieć ochoty na (robienie czegoś)’, którą można dowolnie wypełniać leksykalnie pod warunkiem zachowania odpowiedniej struktury, np. *nie czuję się dzisiaj jak uczenie gramatyki*. Konstrukcja ta jest zawsze używana żartobliwie i ograniczona, jak się zdaje, wyłącznie do środowiska anglistów lubiących bawić się językiem; z pewnością nie przeniknęła do polszczyzny ogólnej.

WSKAZÓWKI BIBLIOGRAFICZNE

O nieleksykalnych wpływach języka angielskiego na współczesną polszczyznę można przeczytać w następujących pracach: Markowski (1992b: 237); Mańczak-Wohlfeld (1993, 1999c); Otwinowska (1997: 49); Otwinowska-Kasztelaniec (2000: 112); Chłopicki i Świątek (2000); Ochmann (2002, 2004); Waszakowa (2005); Sękowska (2007); Witalisz (2009); Zabawa (2009b, 2011a,b); Konieczna (2012); Jaworski (2014); Mańczak-Wohlfeld i Witalisz (2016).

Na temat ucięć w języku młodzieży zobacz np.: Kaproń-Charzyńska (2005); Bralczyk (2007); Chaciński (2007); Czeszewski (2008).

10. SŁOWA ZAMIENNIKI INSPIROWANE ANGIELSZCZYZNĄ

Słowa zamienniki to wyrażenia, których powstanie w języku pożyczającym nie jest spowodowane bezpośrednim wpływem języka obcego. Wpływ języka obcego jest w tym wypadku jedynie impulsem, który powoduje utworzenie wyrażenia zbieżnego semantycznie z obcym wzorcem, choć niezależnego od niego formalnie. Słowa zamienniki zastępują zapożyczenie właściwe bądź kalkę strukturalno-semantyczną, gdy taką trudno utworzyć. Są to więc wyrażenia rodzime, tworzone w języku jako „odpowiedź na bodźce pochodzące z innej kultury” („*in response to stimuli from another culture*”, Haugen 1950: 222). Innymi słowy, słowa zamienniki są tworzone w języku pożyczającym w celu nazwania zjawisk należących do obcej kultury lub z niej pochodzących.

Ekwiwalentami słów zamienników w pracach innych badaczy są następujące terminy: *Ersatzlehnwort* (Weise 1912: 208–209), *Lehnschöpfung* (Betz 1949: 27; Carstensen 1965: 203), *loan creation* (Weinreich 1953: 51; Witalisz 2015: 55), *native induced creation* (Haugen 1956: 766), *pseudocalque* (Molnár 1985: 55), *wyraz-zamiennik* (Obara 1989: 60), *indukowany neologizm* (Strybel 1990: 261), *independent innovation by word formation* (Winter-Froemel 2008: 22). Niektórzy badacze kontaktu językowego traktują słowa zamienniki jako podtyp kalk, twierdząc, że mimo formalnej niezależności od obcego etymonu są to innowacje powodowane wpływem języka obcego (np. Betz 1949: 27; Carstensen 1965: 203; Obara 1989: 60). Jednakże w zdecydowanej większości prac słowa zamienniki nie przynależą do żadnego typu zapożyczeń, tj. nie są w ogóle uznawane za zapożyczenia (np. Haugen 1956; Molnár 1985: 65; Walczak 1992: 69; Onysko 2007: 52), ponieważ są to wyrażenia niezależne od obcych modeli, utworzone w języku pożyczającym w celu nazwania obcych, odrębnych kulturowo zjawisk. Podkreśla się, że słów zamienników nie można uważać za rodzaj zapożyczeń, bo analiza językowa nie może wykazać ani formalnej, ani semantycznej ich zależności od obcych modeli. Z tego samego powodu identyfikacja słów zamienników jest bardzo trudna. Ich obce pochodzenie mogą wykazać jedynie badania historyczno-korpusowe, które nie zawsze są możliwe. Słowa zamienniki są zatem przypadkiem granicznym wśród innowacji językowych i stanowią ogniwo pośrednie między kalkami a innowacjami rodzimymi.

Słowa zamienniki to swobodne odtworzenia obcego modelu (Carstensen 1965: 215). W przeciwieństwie do kalk strukturalno-semantycznych, utworzonych bardziej

lub mniej dokładnie na wzór obcych etymonów, w wypadku słów zamienników nie ma żadnej formalnej ekwiwalencji. Dlatego stanowią one osobny, niebezpośredni wynik kontaktu językowego. Wyrażenie obce jest jedynie inspiracją, poddaje użytkownikowi języka pożyczającego pomysł, który działa jako bodziec do utworzenia rodzimej nazwy dla obcego zjawiska. Posługując się terminologią kognitywną, można więc powiedzieć, że słowa zamienniki to nowe konceptualizacje, por. *poduszkowiec* i ang. *hovercraft*. Dla kontrastu, kalki dokładne to przejęte konceptualizacje, por. np. *białe kołnierzyki* i ang. *white collar workers*, kalki niedokładne zaś to konceptualizacje stymulowane obcym wpływem, por. np. *drapacz chmur* i ang. *skyscraper* (dosł. ‘drapacz nieba’).

Słowa zamienniki, których powstanie zostało zainspirowane wpływem języka angielskiego na współczesną polszczyznę, to np.⁷¹:

- *na bieżąco* (ang. *on-line*, dosł. ‘na linii’, znaczenie ang. ‘poprzez Internet, działający w Internecie’ (FD)), np.:
 - (99a) „Monitorowanie stanu pojazdów szynowych jest prowadzone on-line (**na bieżąco**), a zbierane przez czujniki sygnały są na bieżąco przetwarzane, analizowane” (czasopismologistyka.pl 2007),
 - (99b) „Komunikacja z licznikiem energii elektrycznej odbiorcy odbywa się on line tzn. **na bieżąco** poprzez oprogramowanie oparte na przeglądarce” (mediaenergia.pl 2010),
- *oprogramowanie* (ang. *software*, dosł. ‘miękki wyrób/towar’, znaczenie ang. ‘programy komputerowe sterujące pracą komputera’ (FD)), np.:
 - (100) „Pojawia się poza tym problem zarówno ekonomiczny (koszt hardware i **software** [sprzętu i oprogramowania – red.], jak edukacyjny (umiejętność korzystania)” (GW 1996, NKJP),
- *sprzęt komputerowy* (ang. *hardware*, dosł. ‘twardy wyrób/towar’, znaczenie ang. związane z technologią komputerową ‘fizyczne części sprzętu komputerowego, np. ekran, myszka’ (FD)), np.:
 - (101) „Pojawia się poza tym problem zarówno ekonomiczny (koszt **hardware** i software [sprzętu i oprogramowania – red.], jak edukacyjny (umiejętność korzystania)” (GW 1996, NKJP),
- *sygnalista/tka* (ang. *whistleblower*, dosł. ‘ten, który dmucha w gwizdek’, znaczenie ang. ‘demaskator’ (FD)), np.:
 - (102) „Trzy lata temu została whistleblowerką, po polsku: **sygnalistką**. Kimś, kto informuje o patologiach i nadużyciach” (N 2015),

⁷¹ Zob. też prace Anny Pięcińskiej (2000a,b, 2001a,b), w których opisano efekty konkursu radiowo--prasowego z 1996 roku na najlepsze słowa zamienniki zapożyczeń angielskich, takich jak *sex-shop*, *fast food*, *pager*, *jogging*.

- *Wszystko po 2/3/4 złote* (ang. *Dollar tree* (store), dosł. ‘(sklep) drzewo jednodolarowe’; w Stanach Zjednoczonych nazwa sieci sklepów, w których wszystkie produkty są bardzo tanie, poprzednia nazwa sieci to *Only \$1.00* (FD)), np.:
 (103a) „Drobiazg, który w sklepie Rafińskiej kosztuje 4 zł, u niego można kupić w hurcie po 2 zł. On sam płaci za niego najwyżej złotówkę. Na rynku sklepów »**wszystko po 4 lub 5 zł**« wyrosli już prawdziwi potentaci” (P 2004, NKJP),
 (103b) „Sklepy z używaną odzieżą i „**wszystko po 2,50 zł**« nie ożywią reprezentacyjnej ulicy Łodzi” (DŁ 2007, NKJP),
- *zaplecze intelektualne* (ang. *think tank*, dosł. ‘myśleć zbiornik’, znaczenie ang. ‘grupa ludzi lub instytucja wynajęta do wskazania i rozwiązania problemu’ (FD)), np.:
 (104) „Obie instytucje cieszą się prestiżem jako **zaplecze intelektualne** (think-tanki) kół rządzących w swoich krajach” (GU 2009, NKJP),
- *zdjęcie z ręki* (ang. *selfie* [ang. *self* ‘własne ja’; sufiks *-ie* oznacza zdrobnienie], znaczenie ang. ‘zdjęcie samego siebie zrobione telefonem komórkowym’ (FD)), np.:
 (105) „Tak było ze słynną pogrzebową selfie Obamy. W innych sytuacjach **zdjęcie z ręki** sprawdza się świetnie. Bo skoro wszyscy obywatele robią sobie selfie, to dlaczego nie mieliby ich sobie robić politycy?” (polityka.pl 2014).

WSKAZÓWKI BIBLIOGRAFICZNE

Na temat słów zamienników powstałych pod wpływem języka angielskiego nie prowadzono dotąd, o ile mi wiadomo, badań. Jediną pracą, w której wspomina się o nich, jest: Witalisz (2015: 55–56).

11. PSEUDOANGLICYZMY

11.1. PSEUDOANGLICYZMY – DEFINICJA

Pseudoanglicyzmy są często mylone z anglicyzmami właściwymi, ponieważ od strony formalnej przypominają leksemy angielskie. Jeśli napotykamy w języku polskim słowa *happy end* czy *sponsoring*, trudno nie kojarzyć ich z językiem angielskim. Jednak rodzimy użytkownik języka angielskiego pierwszego słowa nie użyje w ogóle, drugiego zaś jedynie jako formy gramatycznej czasownika w czasach ciągłych. Pierwowzorami wymienionych pseudoanglicyzmów są: ang. *happy ending* i ang. *sponsorship*. Pseudoanglicyzmy zostały dość dobrze zbadane w pracach badaczy europejskich (np. Carstensen 1980a,b, 1981; Filipović 1985, 1994; Onysko 2007; Furiassi 2010).

Leksemy zbudowane z morfemów genetycznie angielskich, lecz w angielszczyźnie niewystępujące bądź występujące w innych funkcjach lub/i znaczeniach, to pseudoanglicyzmy, np. pol. *smoking* (por. ang. *smoking jacket* ‘dawny męski strój z aksamitu lub jedwabiu noszony w domu, szczególnie podczas palenia cygar’), niem. *Handy* ‘telefon komórkowy’ (rzecz.) (por. ang. *handy* ‘poręczny’ (przym.)), pol. *szoking/shocking* ‘coś, co szokuje’ (rzecz.) (por. ang. *shocking* ‘szokujący’ (przym.)), pol. *gejparty* m.in. ‘ impreza bez udziału kobiet (wyraża żal z powodu braku kobiet)’ (por. ang. *gay party* ‘ impreza dla osób homoseksualnych’) (Witalisz 2014d).

Pseudoanglicyzmy mogą powstawać na gruncie różnych języków. Niektóre pseudoanglicyzmy, obecne w wielu językach europejskich, mają status internacjonalizmów, np. pol./hiszp./wł. *happy end* i niem. *Happy End*, których obcym pierwowzorem jest angielskie wyrażenie *happy ending* (Görlach (red.) 2001: 146); pol./niem./hol./isl./wł. *mobbing*/ros. *моббинг* ‘szykanowanie pracownika’, powstałe z angielskich morfemów: (*to*) *mob* (‘oblegać’, ‘tłum’) i sufiksu *-ing* (Dunn 2008: 62)⁷². Pseudoanglicyzmy, szczególnie te typowe dla języka ludzi młodych, kreatywnych językowo i lubiących zabawę z językiem, mogą powstawać na zasadzie analogii do wyrażen angielskich, np. pol. *beforing/before party* ‘spotkanie w celu wypicia alkoholu przed wyjściem do pubu’ jako analogia do ang. *after party* ‘spotkanie dla wąskiego

⁷² Angielski leksem *mobbing* oznacza ‘gromadzenie się dużej liczby fanów wokół celebryty’, ‘tłoczenie się’ (FD).

grona po głównym przyjęciu'; pol. *sponsoring* analogiczne do angielskich zapożyczeń leksykalnych zakończonych sufiksem *-ing* (Witalisz 2014d: 5, 8). Pseudoanglicyzmy mogą przedostawać się do innych języków europejskich z języka, w którym zostały utworzone, np. *Beamer* 'rzutnik' (ang. *beam* + ang. sufiks *-er*) powstały na gruncie języka niemieckiego (Dunn 2008: 62). Często jednak nie można definitywnie rozsądzić, w którym języku powstał pseudoanglicyzm (Filipović 1985: 253) ani też który język jest bezpośrednim źródłem pseudoanglicyzmu (Piotrowski 2005). W niektórych językach powstają całe serie pseudoangielskich złożzeń bądź derywatów wykorzystujących ten sam morfem angielski, np. słoweń. *golman* 'bramkarz', słoweń. *kabelman* 'asystent operatora' (Sicherl 1999: 14), fr. *recordman* 'rekordzista', fr. *tennisman* 'tenisista' (Humbley 2002: 12).

Choć leksemów wymienionych powyżej jako przykłady pseudoanglicyzmów próżno szukać w języku angielskim w cytowanych formach i (lub) znaczeniach, to nie można mówić o zupełnym braku wpływu języka angielskiego. Niezależnie od tego, czy pseudoanglicyzmy są wynikiem połączenia morfemów angielskich, redukcji morfemowej oryginalnego wyrażenia angielskiego czy też używania angielskiego leksemu w nieangielskim znaczeniu, nie można pominąć kontaktu językowego, do jakiego musiało dojść przed utworzeniem pseudoanglicyzmu. Morfemy, z których są tworzone pseudoanglicyzmy leksykalne w językach innych niż angielski, są elementami zapożyczonymi z języka angielskiego, np. *sponsor* i *-ing* zapożyczone do języka polskiego przed utworzeniem leksemu *sponsoring*. Powstawanie pseudoanglicyzmów jest motywowane głównie prestiżem języka angielskiego. Użytkownicy języków europejskich tworzą złożenia i derywaty, wykorzystując morfemy angielskie głównie za sprawą silnego wpływu angielszczyzny i jej pozycji języka międzynarodowego.

W literaturze przedmiotu pseudoanglicyzmy zwane są także „zapożyczeniami kontynentalnymi” (Zandvoort 1964), *selfmade English* (dosł. 'własnoręcznie robionym angielskim', Buck 1974), *Scheinentlehnung* ('zapożyczeniami pozornymi' Gusmani 1979; Höfler 1990), *secondary anglicisms* ('anglicyzmami wtórnymi', Filipović 1990, 2000) oraz *false anglicisms* ('fałszywymi anglicyzmami', Furiassi 2010). Szerszym określeniem jest termin „pseudozapożyczenia” (Waszakowa 2005: 15).

11.2. RODZAJE PSEUDOANGLICYZMÓW

W pracach badaczy europejskich, gdzie pseudoanglicyzmy zostały dość dobrze zbadane, wyróżnia się zazwyczaj trzy ich rodzaje (Carstensen 1980a,b, 1981; Yang 1990: 12–14; Plümer 2000: 148–151):

- 1) pseudoanglicyzmy leksykalne,
- 2) pseudoanglicyzmy morfologiczne,
- 3) pseudoanglicyzmy semantyczne.

W nowszych pracach (Grzeża 2003: 31–32; Onysko 2007: 53–54) kwestionuje się zasadność tego podziału z uwagi na to, że wyróżnienie pseudoanglicyzmów morfologicznych i semantycznych nakłada się na opis adaptacji morfologicznej i semantycznej zapożyczeń leksykalnych.

Ze względu na budowę i sposób powstania pseudoanglicyzmy leksykalne typu 1 można podzielić na dwie podgrupy:

- 1a) nowo powstałe wyrażenia wielomorfemowe, złożenia lub derywaty, utworzone z morfemów angielskich w języku innym niż angielski, np. pol. *beforing/before party* (ang. *before* ‘przed’ + ang. sufiks *-ing*/ang. *party* ‘przyjęcie’) ‘spotkanie w celu wypicia alkoholu przed wyjściem do pubu’; pol. *gelboy* (ang. *gel* ‘żel’ + ang. *boy* ‘chłopak’) ‘mężczyzna z mocno naželowanymi włosami’,
- 1b) leksemy angielskie, których użycie w języku polskim różni się diametralnie od sposobu, w jaki są używane w języku angielskim, np. pol. *szoking/shocking* to rzeczownik ‘coś, co szokuje’, w przeciwieństwie do angielskiego etymonu (*shocking*), który jest przymiotnikiem.

Do pseudoanglicyzmów leksykalnych należą także: wspomniany wcześniej pol. *sponsoring* ‘finansowanie czegoś’ (ang. *sponsor* + ang. sufiks *-ing*; angielski oryginał to *sponsorship*), który jest derywatem od dobrze przyswojonej pożyczki *sponsor*, utworzonym na zasadzie analogii do anglicyzmów leksykalnych na *-ing* (np. *mityng*, *jogging*), pol. *consulting* (ang. *consult* + ang. sufiks *-ing*; por. ang. *consultation*) oraz pol. *mobbing* (ang. *mob* + ang. sufiks *-ing*; angielski ekwiwalent semantyczny to *bullying*), który, jak wspomniano, jest pseudoanglicyzmem międzynarodowym. W polskiej komunikacji internetowej można napotkać leksem *flooding* (ang. (*to*) *flood* ‘zalewać, napełniać’, ‘powódź, zalew’ + ang. *-ing*), oznaczający ‘powtarzanie samogłosek w pisowni słów w celu wzmocnienia znaczenia leksemu, np. *suuuuper* zamiast *super*’ (Witalisz 2014d: 8). Szczególnym rodzajem pseudoanglicyzmów leksykalnych we współczesnej polszczyźnie są nazwy inwestycji mieszkaniowych, tworzone z wykorzystaniem leksemów angielskich, np. *Garden House*, *Liberty Park*, *Green Valley* (przykłady za: Przybylska 2013).

Pseudoanglicyzmy leksykalne typu 1a, utworzone w innych językach europejskich, to np. słoweń. *golman* ‘bramkarz’ (por. ang. *goalkeeper*), niem. *Wellfit-Bar* ‘bar w klubie fitness serwujący zdrowe napoje’, niem. *Showmaster* ‘gospodarz programu’ (por. ang. *compere*, *emcee*), niem. *Beamer* ‘rzutnik komputerowy’ (por. ang. *data projector*), duń. *Joykiller* ‘malkontent’ (por. ang. *killjoy*), wł./hiszp. *footing* ‘jogging’. Niemieckie *Handy* ‘telefon komórkowy’ jest pseudoanglicyzmem leksykalnym typu 1b, ponieważ w angielszczyźnie leksem *handy* jest przymiotnikiem, por. ang. *handy* ‘poręczny, dogodny’ (Filipović 1994: 138; Onysko 2007: 52; Dunn 2008: 62).

Pseudoanglicyzmy morfologiczne powstają w wyniku redukcji morfemowej polisylabicznego bądź złożonego leksemu angielskiego. W wielomorfemowym wyrażeniu

angielskim redukcji ulega sufiks bądź wolny morfem, np. pol. *happy end* < ang. *happy ending*, pol. *kemping/camping* < ang. *camping site*, pol. *longplay* < ang. *longplaying record*, pol. *parking* < ang. *parking site*, pol. *trencz* < ang. *trench coat* (przykłady za: Mańczak-Wohlfeld 1995: 65)⁷³. Nowszymi pseudoanglicyzmami morfologicznymi, używanymi przez młodych Polaków, są: pol. *night* ‘klub nocny’ < ang. *night club* oraz pol. *head* ‘strzał w głowę (w grach komputerowych)’ < ang. *headshot* (Witalisz 2014d: 9). Pseudoanglicyzmy morfologiczne występujące w innych językach to np. fr. *pull*/niem. *Pulli* < ang. *pullover* ‘sweter, pulower’, niem. *Profi* < ang. *professional* ‘profesjonalista, specjalista’ (Carstensen 1986: 830).

Pseudoanglicyzm semantyczny to taki leksem angielski, który przez użytkowników języka pożyczającego jest używany w zupełnie innym znaczeniu niż w angielszczyźnie. Angielski pierwowzór i pseudoanglicyzm semantyczny, choć zbieżne formalnie, różnią się znaczeniowo, np. por. pol. *gift(y)* ‘darmowy papieros’ lub ‘niedopałek znaleziony na chodniku’ i ang. *gift* ‘prezent, upominek’, ‘talent, dar’. Pol. *churching* to ‘szukanie kościoła, w którym odprawiane są msze święte najbardziej odpowiadające wiernym’ lub ‘szukanie najlepszego kościoła na ślub’. Angielski leksem *churching* odnosi się tradycyjnie do ‘błogosławieństwa kobiety tuż po narodzeniu dziecka’ lub w potocznej angielszczyźnie do ‘jakiegokolwiek działalności osoby świeckiej związanej z kościołem, np. uczestniczenie w mszach, pomaganie biednym’ (FD, MWD, UD). W polskim slangu młodzieżowym wyrażenie *gejparty/gayparty*, obok oryginalnego znaczenia angielskiego ‘ impreza dla osób homoseksualnych’, bywa używane żartobliwie na określenie ‘ imprezy bez udziału kobiet’ w celu wyrażenia żalu z powodu nieobecności kobiet. Angielski leksem *shopping* oznacza ‘rzeczy zakupione’ bądź ‘robienie zakupów’. W polszczyźnie bywa używany jako synonim ‘spędzania wolnego czasu w galeriach handlowych’⁷⁴ (Witalisz 2014d: 10). Pseudoanglicyzmy semantyczne występujące w innych językach to np. niem. *Dress*/pol. *dres* (por. ang. *dress* ‘sukienka’), niem. *City* ‘śródmieście’ (por. ang. *city* ‘miasto’), niem. *Musikbox* ‘szafa grająca’ (por. ang. *music box* ‘pozytywka’).

Nieco odmienna klasyfikacja pseudoanglicyzmów za podstawę klasyfikacji przyjmuje sposób ich powstawania (Filipović 1994: 138–139) i obejmuje jedynie pseudoanglicyzmy leksykalne typu 1a oraz morfologiczne. Trzema procesami morfologicznymi wykorzystywanymi w tworzeniu pseudoanglicyzmów są tu: kompozycja (np. serb.-chorw. *golman* (*gol* (< ang. *goal*) + ang. *man*; por. ang. *goalkeeper*)), derywacja (np. serb.-chorw. *teniser* (*tenis* (< ang. *tennis*) + ang. *-er*; por. ang. *tennis player*)) i elipsa (np. serb.-chorw. *hepi end* (< ang. *happy ending*)).

Niektórzy badacze zauważają, że za pseudoanglicyzmy należy uważać jedynie te formacje, które zostały utworzone z morfemów angielskich na gruncie języka innego

⁷³ Pseudoanglicyzmy morfologiczne są częste także w języku amerykańskopolskim, np. amer.pol. *income* ‘dom do wynajęcia’ (< ang. *income house*), amer.pol. *living* ‘salon’ (< ang. *living room*), amer.pol. *shopping* ‘centrum handlowe’ (< ang. *shopping mall*) (Dubisz i Sękowska 1990: 224; Strybel 1990: 254).

⁷⁴ Zob. także Zabawa (2013a).

niż angielski w wyniku kompozycji bądź derywacji (Grzega 2003: 31–32; Onysko 2007: 53–54). Badacze utrzymują, że pseudoanglicyzmy klasyfikowane jako morfologiczne są jedynie wynikiem zwykłego procesu adaptacji morfologicznej w języku pożyczającym polegającej na redukcji morfemu. Pseudoanglicyzmy uważane za semantyczne to zaś produkt adaptacji semantycznej, w wyniku której doszło do zmiany znaczenia angielskiego zapożyczenia leksykalnego. Wydaje się, że jest to stanowisko całkiem zasadne, jeśli wziąć pod uwagę to, że pseudoanglicyzmy nie są wynikiem transferu leksykalnego, tj. zapożyczenia obcego leksemu, co ma miejsce w przypadku leksemów klasyfikowanych tu jako pseudoanglicyzmy morfologiczne i semantyczne. W nowszych badaniach zatem mamy do czynienia z wąskim rozumieniem terminu „pseudoanglicyzm”, obejmującym swym zakresem jedynie takie formacje zbudowane z morfemów angielskich, które nie powstały na gruncie języka angielskiego.

Należy też zauważyć, że powszechność niektórych pseudoanglicyzmów w językach europejskich sprzyja ich przedostawaniu się do zasobu słownego języka angielskiego, szczególnie jeśli mają szansę wypełnić lukę leksykalną bądź zastąpić wyrażenia peryfrastyczne, np. *mobbing* w sensie ‘szykanowania pracownika’ (por. ang. *bullying at a workplace*).

WSKAZÓWKI BIBLIOGRAFICZNE

W polskich badaniach językoznawczych nie poświęcono jak dotąd dużej uwagi pseudoanglicyzmom. O pseudoanglicyzmach morfologicznych piszą: Mańczak-Wohlfeld (1995: 65); Piotrowski (2005).

Różne rodzaje pseudoanglicyzmów we współczesnym języku polskim zostały omówione w: Witalisz (2014d).

Na temat pseudoanglicyzmów w innych językach europejskich piszą obszernie np.: Filipović (1985); Furiassi i Gottlieb (red.) (2015).

12. INTERNACJONALIZMY POCHODZENIA ANGIELSKIEGO

12.1. INTERNACJONALIZMY – DEFINICJA I ŹRÓDŁA

Wiele języków europejskich wykazuje podobieństwa w obrębie leksyki i frazeologii nie tylko za sprawą wspólnego prajęzyka i wspólnych korzeni kulturowych, lecz także dzięki paneuropejskiemu zapożyczaniu elementów językowych, takich jak słowa, znaczenia, wyrażenia idiomatyczne, przysłowia, akronimy i afiksy. Elementy językowe występujące w kilku językach należących do różnych grup językowych w obrębie danej rodziny językowej to internacjonalizmy. Badania nad internacjonalizmami, głównie synchroniczne, prowadzone w językoznawstwie europejskim od stu lat, zaowocowały wieloma definicjami terminu „internacjonalizm”, podobnymi do siebie, lecz o różnym stopniu precyzji. Językoznawcy nie są zgodni co do rodzaju elementów językowych, które uznaje się za internacjonalizmy, ani też co do liczby języków, w których dana jednostka powinna wystąpić, aby uznać ją za międzynarodową. Może to być od dwóch jakichkolwiek języków (Ivir 1988: 95) do co najmniej trzech, które nie są bezpośrednio spokrewnione (Maćkiewicz 1984: 181).

Kryteria brane pod uwagę w procesie identyfikacji internacjonalizmów obejmują: wspólny etymon, podobieństwo formy, zbieżność znaczeniową, podobieństwo funkcji komunikatywnej oraz liczbę języków, w których badana jednostka występuje (Maćkiewicz 1986: 644; zob. też Maćkiewicz 1984: 178 nt. stopni internacjonalizacji). Problemem szczególnie złożonym w badaniu i ustalaniu internacjonalizmów jest ich zbieżność semantyczna, która rzadko jest zupełna. Rozbieżność znaczeniowa internacjonalizmów, głównie leksykalnych, jest konsekwencją utraty jednego lub więcej sensów w procesie zapożyczania (zob. Mańczak 1985 nt. zwężenia znaczenia zapożyczeń) bądź rozwoju semantycznego internacjonalizmu w języku pożyczającym (zob. Witalisz 2015: 214), jak też różnych losów wyrażen międzynarodowych w różnych językach (Ivir 1988: 94). Rozbieżne w wypadku internacjonalizmów są zazwyczaj sensory wtórne, metaforyczne (Maćkiewicz 1982: 146). Jolanta Maćkiewicz zauważa, że gdyby kryterium semantyczne miało być decydujące w ustalaniu statusu internacjonalizmów, nie można by w ogólnie mówić o istnieniu wyrażen międzynarodowych. Zamiast tego,

badacze wyróżniają internacjonalizmy zupełne i częściowe (Maćkiewicz 1984: 181–182; 1988a: 241) lub takie, których znaczenia pokrywają się całkowicie, częściowo lub wcale (Ivir 1988: 96). Biorąc pod uwagę liczbę sensów w obrębie danego leksemu oraz rozbieżność semantyczną między internacjonalizmami, Andrzej Markowski (2004: 41) dzieli wyrażenia międzynarodowe na: internacjonalizmy leksykalne monosemiczne, pełne (polisemiczne) i niepełne oraz internacjonalizmy semantyczne. Internacjonalizacja zazwyczaj zachodzi nie na poziomie całego polisemicznego leksemu, lecz na poziomie poszczególnych jego sensów (Markowski 2004: 49). Vladimir Ivir (1988: 97–98) zwraca uwagę, że internacjonalizmów nie należy badać w oderwaniu od sposobu, w jaki są używane w języku, ponieważ są one częścią złożonej sieci powiązań leksykalnych typowych dla danego języka. Taka sama definicja leksemu w różnych językach nie oznacza takiej samej kolokacyjności. Różne użycie internacjonalizmów w różnych językach wynika także z innej częstotliwości użycia, cech stylistycznych i przynależności do danego rejestru (zob. też Maćkiewicz 1984: 181–182 nt. pseudointernacjonalizmów jako rodzaju fałszywych przyjaciół).

Internacjonalizmy występujące w językach europejskich nazywa się także „europeizmami” (*Europeanisms*, Kirkness 1984: 109; Ureland 2006: 341; Piirainen 2008: 244) i „paneuropeizmami” (Bartmiński 2000: 109). Jerzy Bartmiński (2000: 116) proponuje termin „globalizmy”, jako derywat od *globalny* i *globalizacja*, który odnosiłby się do słownictwa używanego przez mieszkańców ‘globalnej wioski’. Międzynarodowe repliki frazeologiczne występujące w wielu językach europejskich opatrywane są terminami: „europeizmy frazeologiczne” (Basaj 1985: 73), *Inter-Phraseologismen* (dosł. ‘między-frazeologizmy’, Braun i Krallmann 1990: 74) lub „internacjonalizmy frazeologiczne” (Markowski 2005: 225). Takie wspólne językom europejskim związki frazeologiczne, których znaczenie zostało wzbogacone pod wpływem języka angielskiego, są nazywane „intersemantyzmami frazeologicznymi” (Markowski 2005: 228), np. odpowiedniki ang. *Trojan horse* w językach europejskich w sensie ‘destrukcyjne oprogramowanie’ (zob. 12.2).

Źródła internacjonalizmów w dzisiejszych językach europejskich jest kilka. Przede wszystkim należy ich szukać w kulturze klasycznej, językach greckim i łacińskim, które służyły w przeszłości jako języki międzynarodowe oraz jako języki nauki, edukacji, dyplomacji, a w wypadku łaciny – także wspólnej dla wielu narodów europejskich religii. Kultura chrześcijańska, liczne tłumaczenia Biblii, również bajek Ezopa, silnie przyczyniły się do internacjonalizacji systemów frazeologicznych języków europejskich (Wexler 1969: 77; Zygmunt 1997: 84–85; Maćkiewicz 1993: 528; Przybylska 2003). Należy także wymienić język włoski jako źródło słownictwa europejskiego z zakresu sztuki, architektury i muzyki oraz język francuski, który w XVIII wieku zastąpił łacinę w roli języka międzynarodowego, szczególnie języka dyplomacji i kultury. Internacjonalizmy są również wynikiem standaryzacji technologicznej i naukowej, międzynarodowej wymiany informacji, odzwierciedleniem zwyczajów językowych

panujących w instytucjach wielojęzycznych. Są charakterystyczne dla różnych odmian języka, w tym języków specjalistycznych.

Dzisiejszym źródłem internacjonalizmów, a nawet globalizmów, jest język angielski, który w połowie XX wieku zaczął przyjmować rolę światowego *lingua franca*, głównie za sprawą dominacji Stanów Zjednoczonych. Należy jednak pamiętać, że ekspansja języka angielskiego trwa już kilka stuleci, a rozpoczęła się w XVI wieku w wyniku ekspansywnej i systematycznej polityki kolonizacyjnej imperium brytyjskiego. Byłe kolonie angielskie są licznie rozsiane na wszystkich zamieszkałych kontynentach (zob. 2). Dlatego też wiele internacjonalizmów, mających swe źródła etymologiczne w językach nieeuropejskich, przeniknęło do języków Starego Kontynentu między innymi za pośrednictwem angielszczyzny. Obecnie głównym źródłem paneuropeizmów, a nawet globalizmów, zarówno w języku ogólnym, jak i profesjolektach, jest amerykańska odmiana języka angielskiego. Wszechobecność angielskich zapożyczeń różnego rodzaju w mediach masowych oraz powszechność komunikacji w języku angielskim w Europie sprawiają, że obecny proces internacjonalizacji słownictwa należy utożsamiać z amerykańską zasobów leksykalnych języków europejskich (zob. np. Waszakowa 2009: 11). Choć słowa międzynarodowe wywodzą się dzisiaj także z innych języków, np. czeski *robot*, francuska *discothèque*, malajski *ketchup*, turecki *Kelim*, to stanowią one jedynie nikły procent wszystkich internacjonalizmów (Carstensen 1986: 831). Angielszczyzna jest najsilniej wpływającym językiem, a jej słownictwo najbardziej kosmopolityczne, ponieważ jest najczęściej i najpowszechniej używanym językiem na świecie. Użytkownicy języków europejskich innych niż angielski nie pozwalają sobie na separatyzm językowy (por. Maćkiewicz 1988a: 236) i podobnie jak użytkownicy innych języków, zapożyczają z języka angielskiego słownictwo, które zaspokaja potrzeby onomazjologiczne języka, nazywając nowe produkty, wynalazki, zachowania społeczne. Powszechność angielszczyzny i jej status języka międzynarodowego sprawiają, że użytkownicy innych języków wybierają język angielski, aby wypromować swoje wynalazki, produkty i pomysły. Ruch *Slow Food* (czyli *wolne jedzenie*) powstał w 1986 roku we Włoszech i ma stanowić sprzeciw wobec niezdrowego sposobu odżywiania typu *fast food*. *Papierosy elektroniczne* (< ang. *electronic cigarettes*) wymyślono w Chinach. Popularność angielszczyzny przyczynia się także do powstawania pseudoanglicyzmów (zob. 11.1), których część staje się internacjonalizmami tak zwanego Euro-English, czyli odmiany języka angielskiego używanej przez mieszkańców kontynentalnej Europy.

Warto zaznaczyć, że internacjonalizacja dotyczy nie tylko warstwy leksykalnej języków europejskich, lecz także ich systemów słowotwórczych. Nieustanne zmiany w systemach leksykalnych i słowotwórczych języków europejskich, których obecnie jesteśmy świadkami, odzwierciedlają niezwykle dynamiczną dynamikę procesów internacjonalizacji słownictwa europejskiego.

12.2. RODZAJE INTERNACJONALIZMÓW NA PRZYKŁADZIE ANGLICYZMÓW

Internacjonalizmami mogą być różne elementy językowe, zarówno całe leksemy, jak i tylko ich znaczenia czy też morfemy związane. Pochodzące z angielszczyzny internacjonalizmy to afiksy (np. *-ing*), leksemy (np. *fax*, *impeachment*), złożenia (np. *laptop*, *mayday*), zestawienia i związki frazeologiczne w formie zapożyczeń właściwych lub/i kalk językowych (np. *fast food*, *Happy hours* i *szczęśliwe godziny*) oraz pojedyncze sensy leksemów i związków frazeologicznych (np. sensy słowa *mysz* i wyrażenia *koń trojański* używane w informatyce) (Görlach (red.) 2001, 2002). O ich statusie międzynarodowym świadczy to, że są one obecne w co najmniej trzech językach należących do różnych grup językowych w obrębie rodziny indoeuropejskiej. W poniższym zestawieniu znajdziemy języki słowiańskie, germańskie i romańskie. Międzynarodowe anglicyzmy występują też w językach europejskich należących do rodziny ugrofińskiej, a także w językach azjatyckich.

Ilustracją różnych typów internacjonalizmów będą tutaj elementy językowe, których źródłem jest język angielski. Niektóre z nich można uznać za globalizmy, zważywszy na ich występowanie w języku chińskim.

Elementy językowe pochodzenia angielskiego o zasięgu międzynarodowym to:

- leksemy (zapożyczenia właściwe), np. chiń. 牛仔褲 (dosł. ‘kowboj spodnie’)⁷⁵, czes. *džíny/džínsy*, fr. *jeans*, hiszp. *jeans/bluyín*, niem. *jeans*, pol. *jeansy/dżinsy*, ros. *джинсы*, szw. *jeans*, wł. *jeans*, norw. *jeans* (< ang. *jeans*) (Görlach (red.) 2001: 168),
- leksemy złożone (zapożyczenia właściwe), np. chiń. 公平竞争 (dosł. ‘uczciwa, honorowa rywalizacja’), czes. *fair play*, fr. *fair play*, niem. *fair play*, pol. *fair play*, ros. *фейр-плэй*, tur. *fair play*, węg. *fair play*, wł. *fair play*, norw. *fair play* (< ang. *fair play*) (Görlach (red.) 2001: 109),
- poszczególne sensy leksemów (zapożyczenia semantyczne), np. sens ‘urządzenie wskazujące używane podczas pracy z komputerem’ wyrażany przez chiń. 鼠标 (dosł. ‘mysz przyrząd wskazujący’), czes. *myš*, fr. *souris*, niem. *Maus*, węg. *egér*, pol. *mysz*, ros. *мышь*, hiszp. *ratón*, szw. *datormus* (< ang. *mouse*) (Witalisz 2015: 277),
- poszczególne sensy leksemów złożonych (zapożyczenia semantyczne wielowyrazowe), np. sens ‘destrukcyjne oprogramowanie uszkadzające komputer’ wyrażany przez czes. *trojský kůň*, fr. *cheval de Troie*, hiszp. *caballo de Troya*, niem. *trojanisches Pferd*, węg. *trójai faló*, pol. *koń trojański*, ros. *троянский конь*, szw. *trojansk häst* (< ang. *Trojan horse*) (Witalisz 2015: 277),

⁷⁵ Dziękuję pani Dr. Yali Li za konsultacje dotyczące języka chińskiego.

- leksemy złożone tłumaczone na poszczególne języki (kalki słowotwórcze i frazeologiczne), np. chiń. 摩天大楼 (dosł. ‘niebo wysoki budynek’), czes. *mrakodrap* ‘drapacz chmur’, est. *pilvelõhkuj* ‘łamacz chmur’, fr. *gratte-ciel* ‘drapacz nieba’, hiszp. *rascacielos* ‘drapacz nieba’, niem. *Wolkenkratzer* ‘drapacz chmur’, pol. *drapacz chmur*, ros. *небоскрёб* ‘drapacz nieba’, sł. *mrakodrap* ‘drapacz chmur’, szw. *skyskrapa* ‘drapacz chmur’, tur. *gökdelen* ‘nakłuwacz nieba’, węg. *felhőkarcoló* ‘drapacz chmur’, wł. *grattacielo* ‘drapacz nieba’, norw. *skyskraper* ‘drapacz chmur’, duń. *skyskraber* ‘drapacz chmur’ (w ostatnich dwóch językach leksem *sky* oznacza chmurę; por. ang. *sky* ‘niebo’) (< ang. *skyscraper*) (Witalisz 2015: 273)⁷⁶,
- zestawienia, związki frazeologiczne i przysłowia tłumaczone na poszczególne języki (kalki frazeologiczne), np. chiń. 政治正确 (dosł. ‘polityczna poprawność’), czes. *politická korektnost*, fr. *politiquement correct* (przym.)/*rectitude politique*, niem. *politische Korrektheit*, węg. *politikai korrektség*, wł. *correttezza politica*, pol. *poprawność polityczna*, ros. *политическая корректность*, hiszp. *corrección política*, szw. *politisk korrekthet* (< ang. *political correctness*) (Witalisz 2015: 273),
- afiksy i pseudoafiksy, np. fr. *-gate*, hiszp. *-gate*, hol. *-gate*, niem. *-gate*, pol. *-gate*, ros. *-zeïm*, wł. *-gate*, norw. *-gate* (< ang. *-gate* ‘afera, skandal’),
- akronimy, np. czes. *GPS*, fr. *GPS*, hiszp. *GPS*, niem. *GPS*, pol. *GPS*, ros. *GPS/Джу Пи Эс*, szw. *GPS*, tur. *GPS*, węg. *GPS*, wł. *GPS*, norw. *GPS* (< ang. *GPS*).

Wyraźnie widać, że internacjonalizmy pochodzenia angielskiego są wynikiem procesu zapożyczania, którego efektem są zapożyczenia właściwe, semantyczne, morfologiczne bądź kalki. W wypadku kalk i zapożyczeń semantycznych międzynarodowość elementu językowego nie jest tak oczywista ze względu na rodzimy materiał językowy wykorzystany w obu tych typach zapożyczeń. Zapożyczone leksemy angielskie podlegają procesom asymilacji w językach zapożyczających (zob. 4.2), stąd mogą się różnić nie tylko od swoich angielskich etymonów, ale także między sobą. Mogą to być różnice na poziomie formalnym i semantycznym (Witalisz 2011: 150–156), np. ang. *to shock* w językach europejskich to czes. *šokovat*, fr. *choquer*, hol. *schokken*, niem. *schockieren*, norw. *sjokkere*, pol. *szokować*, port. *chocar*, ros. *уокуповать*, szw. *chockera*, węg. *sokkol*, wł. *scioccare*. Kalki międzynarodowe, wykorzystując rodzimy materiał językowy i procesy słowotwórcze, jeszcze bardziej odbiegają od obcego modelu. Mogą się ponadto różnić między sobą leksykalnie, czego ilustracją jest różnorodność leksykalna w kalkach angielskiego wyrażenia *skyscraper*.

Warty odnotowania jest opublikowany w 2001 roku słownik internacjonalizmów leksykalnych pochodzenia angielskiego *A Dictionary of European Anglicisms* pod redakcją Manfreda Görlacha. Zawiera on ponad 1500 angielskich leksemów prostych

⁷⁶ W językach, które mają różne odmiany, np. hiszpańskim (iberyjski, argentyński, chilijski, kolumbijski itd.), kalki językowe mogą różnić się leksykalnie i formalnie (zob. np. Haensch 1995; Rodríguez González 1999).

i złożonych występujących w szesnastu językach europejskich należących do dwóch rodzin językowych: indoeuropejskiej oraz ugrofińskiej. Zapożyczenia semantyczne i kalki z języka angielskiego są notowane niezwykle rzadko w tym opracowaniu. Obecnie międzynarodowa grupa badawcza GLAD (Global Anglicisms Database Network)⁷⁷ przymierza się do kontynuowania tego dzieła oraz wzbogacenia oryginalnej listy szesnastu języków europejskich o kolejnych dziewięć, a także o języki azjatyckie. Podobnie kompletne opracowania dla innego typu internacjonalizmów pochodzenia angielskiego, np. dla kalk czy zapożyczeń semantycznych, o ile mi wiadomo, nie istnieją.

WSKAZÓWKI BIBLIOGRAFICZNE

Zjawisko internacjonalizacji leksykalnej i semantycznej zostało omówione w licznych pracach Jolanty Maćkiewicz (1982, 1984, 1986, 1988a,b, 1993), a także w następujących artykułach i monografiach: Basaj (1985); Ivir (1988); Bartmiński (2000); Janota (2003); Markowski (2004, 2005: 215–231); Waszakowa (2005); Witalisz (2015: 269–277).

⁷⁷ Więcej informacji na oficjalnej stronie GLAD: <http://gladnetwork.org/>.

PODSUMOWANIE

Sytuacja języka angielskiego, współczesnego języka międzynarodowego, wygląda całkiem inaczej. Jego powszechność daje wrażenie egalitaryzmu społecznego, gdyż mówią lub starają się nim posługiwać prawie wszyscy, właściwie niezależnie od stopnia wykształcenia i statusu ekonomicznego. Znajomość języka angielskiego stała się nieodzowna dla biznesmena, hotelarza, profesora uniwersytetu i sprzedawcy pamiątek pod każdą szerokością geograficzną. Olbrzymią rolę w popularyzacji języka angielskiego odgrywają nowe technologie. Internet stworzył nieznane dotąd możliwości zdobywania i przesyłania informacji, ale pod warunkiem, że jego użytkownicy posługują się językiem angielskim.

(Anna Lubecka 1999: 101)

Powyższy cytat w zasadzie udziela odpowiedzi na pytanie, jakie mogło się pojawić po lekturze tej książki: Jakie są powody tak znacznego wpływu języka angielskiego na współczesną polszczyznę? Język angielski, obok bycia językiem uniwersalnym, światowym *lingua franca*, stał się też rezerwuarem leksemów, zwrotów, skrzydlatych słów, wzorców strukturalnych, z którego każdy dowolnie korzysta. Najdobitniejszym tego przykładem jest tworzenie pseudoanglicyzmów.

Obecność anglicyzmów w polszczyźnie współczesnych Polaków, obok konieczności nazywania obcych, nowych dla nas zjawisk, wynalazków, zachowań, jest spowodowana modą językową, czasem dążeniem do skrótowości, chęci skondensowania maksimum treści w minimum formy i nie zawsze wypływa z rzeczywistej potrzeby językowej, tj. z braku odpowiednika rodzimego.

Większość anglicyzmów (różnych typów) to rzeczowniki, co łączy się z onomazjologicznym motywem zapożyczenia. Różne typy zapożyczeń angielskich współistnieją z sobą, np. zapożyczenie *bizneswomen* (< ang. *businesswoman*) z kalką strukturalno-semantyczną *kobieta interesu* i półkalką *kobieta biznesu*, albo zapożyczenie leksykalne *coming out* z semantycznym *ujawnienie się* (< ang. *coming out*) oraz z kalką strukturalno-semantyczną *wychodzić z szafy* (< ang. *to come out of the closet*). Jest to ilustracją nie tylko złożonego procesu, jakim jest zapożyczenie z obcego systemu językowego, lecz także stabilizowania się nowego pojęcia w świadomości Polaków i szukania sposobów na określenie czegoś, co do tej pory nie było nazywane przy wykorzystaniu

rodzimyach środkach językowych. Początkowe zapożyczenie właściwe bywa zastępowane zapożyczeniem semantycznym lub kalką w miarę osvajania się użytkowników języka polskiego z pojęciem, które do tej pory, jak w wypadku *coming outu*, należało do sfery tabu. Pary dubletowe to najczęściej kombinacje kalki strukturalno-semantycznej i zapożyczenia leksykalnego, np. *główny nurt* i ang. *mainstream*, *szczęśliwe godziny* i ang. *Happy hours*, *wolne jedzenie* i ang. *slow food*, *książka elektroniczna* i ang. *e-book*, *zrzut ekranu* i ang. *screenshot*. Kalka strukturalno-semantyczna może współistnieć z półkalką, np. *pamięć podręczna* i *pamięć cache* (< ang. *cache memory*), *aftera rozporkowa* i *rozporekgate* (< ang. *zippergate/zipper scandal*).

Trzeba podkreślić, że mimo zaawansowanego stanu badań nad anglicyzmami i mimo precyzyjnych definicji różnych typów zapożyczeń definitywne odróżnienie na przykład zapożyczeń semantycznych od powtórných zapożyczeń leksykalnych albo od rodzimych neosemantyzmów czy kalk frazeologicznych od wielowyrazowych zapożyczeń semantycznych niejednokrotnie nastęrcza trudności. Zjawisko zapożyczania bywa procesem złożonym, a jego wyniki nierzadko nie dają się ująć w przyjęte przez badaczy ramy. Nie oznacza to jednak, że nie warto kontynuować badań nad stale powiększającą się liczbą anglicyzmów we współczesnej polszczyźnie. Coraz bardziej powszechna i lepsza znajomość języka angielskiego wśród Polaków sprawia, że anglicyzmy właściwe są coraz rzadziej adaptowane graficznie. Wraca się obecnie do oryginalnej ortografii angielskiej, jak w wypadku *dżinsów* > *jeansy* (< ang. *jeans*) czy *menadżera/menedżera* > *managera* (< ang. *manager*). Nie dotyczy to jednak niektórych pożyczek starszych, z pewnością *spiker* (< ang. *speaker*) pozostanie *spikerem*, a *piżama* (< ang. *pyjamas*) *piżamą*.

Choć niewątpliwie anglicyzmów stale w języku polskim przybywa, to nie można się zgodzić z często powtarzaną tezą, że zalewają one polszczyznę. Anglicyzmy występujące w polszczyźnie ogólnej cechuje duża częstotliwość użycia, stąd mylne wrażenie, że jest ich w naszym systemie słownikowym bardzo dużo. Chcąc ustalić proporcję anglicyzmów do leksemów rodzimych oraz dobrze polszczyźnie przyswojonych wcześniejszych pożyczek, należy ustalić liczebność obu zbiorów, co jest zadaniem dość trudnym. Anglicyzmów pod różnymi postaciami, wyłączając pseudoanglicyzmy, formacje hybrydalne i słowa zamienniki, mamy według badań w polskim języku ogólnym oraz w językach specjalistycznych około 8050. Na tę liczbę składa się około 7000 zapożyczeń właściwych⁷⁸, około 600 kalk strukturalno-semantycznych, około 350 zapożyczeń semantycznych, kilkadziesiąt półkalk oraz kilka zapożyczeń morfologicznych. Dla językoznawcy jest oczywiste, że ustalenie wielkości leksykonu dla jakiegokolwiek języka jest niemożliwe, ponieważ słownictwo to zbiór otwarty, podlegający nieustannym zmianom, włączający różne terminy specjalistyczne, gwary środowiskowe, nazwy własne, nazwy gatunków roślin i zwierząt, związków chemicznych itd. Nie

⁷⁸ Profesor Jacek Fisiak z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu prowadzi obecnie wraz z zespołem ekscepcję najnowszych zapożyczeń właściwych z języka angielskiego. Ogólna liczba zapożyczeń angielskich właściwych sięga 7000 (sierpień 2016).

jest też jasne, czy leksem polisemiczny należałoby liczyć jako jedno słowo, czy *mysz* to jedno słowo, czy dwa, skoro odnosi się do dwóch różnych referentów. Możliwe derywaty zwiększyłyby liczbę słów kilkukrotnie. *Słownik gramatyczny języka polskiego* (2015) liczy 334 845 haseł, włączając prefiksy i nazwy własne⁷⁹, *Wielki słownik ortograficzny PWN* (2003) – około 140 000 haseł, *Wielki słownik ortograficzno-fleksyjny* (2001) – 182 154 hasła. Przyjmując za średnią liczbę 219 000, można stwierdzić, że anglicyzmy, zarówno jawne, jak i ukryte, stanowią jedynie 3,67% polskiego leksykonu. Trzeba jednak pamiętać, że anglicyzmy są także obecne w językach różnych subkultur, slangu młodzieżowym, stąd można przypuszczać, że ich liczba jest większa.

Ocena normatywna zapożyczeń angielskich nie jest celem tego opracowania. Warto jednak zaznaczyć, że leksykon języka angielskiego, którego istnienie dwukrotnie było zagrożone (IX–X wiek – najazdy wikingów, XI–XIII wiek – najazd Normanów; język francuski językiem urzędowym w Anglii przez blisko 350 lat), a który osiągnął pozycję języka globalnego, jest w ponad 70% zbudowany z obcego materiału językowego (Algeo 2010: 247). Intensywne zapożyczanie z łaciny i staronordyckiego w okresie staroangielskim, z normandzkiej odmiany języka francuskiego w okresie średnioangielskim i wreszcie z ponad stu różnych języków w dobie kolonizacji sprawiło, że angielszczyzna to język leksykalnie niezmiernie bogaty. Regularny kontakt z wieloma językami i kulturami umożliwił i przyspieszył uzyskanie przez język angielski statusu języka międzynarodowego, a to zaowocowało jeszcze większą liczbą zapożyczeń. Angielszczyzna nigdy w całej swej historii nie stroniła od wpływów obcych (Baugh i Cable 1978: 80; Bryson 1990: 66; Crystal 1995: 126), co, paradoksalnie, mogło się przyczynić do jej globalnego statusu. Liczbę słów w języku angielskim (włączając główne jego odmiany, np. amerykańską, australijską, języki specjalistyczne, nazwy własne) szacuje się obecnie na ponad milion (WID, OED, Crystal 1995: 119).

Zapożyczenia angielskie przenikają do języka polskiego pod różnymi postaciami. Jeśli są to kalki, to zbudowane są z rodzimego materiału językowego. Jeśli są to zapożyczenia właściwe, to ulegają asymilacji na różnych poziomach języka, są odmienne według polskich paradygmatów, tworzą derywaty z wykorzystaniem rodzimych afiksów, rozszerzają lub wręcz zmieniają znaczenia. W wypadku półkalk i formacji hybrydalnych mamy do czynienia ze wzbogacaniem rodzimych procesów słotwórczych. Podobnie dzieje się w wypadku innych języków europejskich czerpiących z dobra ogólnego, jakim stał się język angielski. Wydaje się zatem, że zupełna homogenizacja języków europejskich nam nie zagraża.

⁷⁹ Można przypuszczać, że jeśli chodzi o liczbę słów w języku polskim, to jest to liczba zawyżona, gdyż na przykład *manager*, *menadżer* i *menedżer* to trzy osobne hasła w SGJP.

BIBLIOGRAFIA

- Algeo J. 2010: *The origins and development of the English language*, 6th edition, Wadsworth, Cengage Learning, Boston.
- Altbauer M. 1955: *O kilku przykładach „depluralizacji” zapożyczeń w języku polskim*, „Język Polski” XXXV/1, 42–46.
- Badyda E. 2008: *Problemy morfologicznej adaptacji w języku polskim angielskich nazw własnych o postaci dopełniaczowej*, „Poradnik Językowy” 5, 42–51.
- Bańko M., Svobodová D. 2014: *The role of the form-meaning relationship in the process of loanword adaptation*, „Polonica” XXXIV, 4–19.
- Bartłomiejczyk M. 2006: *The influence of English on Polish drug-related slang*, [w:] J. Arabski (red.): *Cross-linguistic influences in the second language lexicon*, Multilingual Matters, Clevedon, 97–108.
- Bartmiński J. 2000: *Pasywne i aktywne paneuropeizmy we współczesnym języku polskim*, [w:] J. Mazur (red.): *Słownictwo współczesnej polszczyzny w okresie przemian*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, 107–116.
- Basaj M. 1985: *Z problematyki europeizmów frazeologicznych*, [w:] M. Basaj, D. Rytel (red.): *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej*, Wydawnictwo PAN, Wrocław, 73–82.
- Bauer L. 1983: *English word-formation*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Baugh A., Cable T. 1978: *A history of the English language*, Routledge & Kegan Paul, London.
- Bąba S. 1977: *Stale związki wyrazowe z antonimicznymi komponentami we współczesnej polszczyźnie*, „Studia Polonistyczne” IV, 179–190.
- Bąba S. 1985: *Struktura normy frazeologicznej oceny*, [w:] M. Basaj, D. Rytel (red.): *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej*, Wydawnictwo PAN, Wrocław, 87–105.
- Bąba S. 1989: *Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań.
- Bąba S. 1995: *Innowacje frazeologiczne – analiza, kryteria oceny*, „Poradnik Językowy” 4, 21–29.
- Bąba S., Fliciński P. 2004: *Zamiatać coś pod dywan*, „Język Polski” LXXXIV/2, 144–146.
- Bereda T. 1993: *Jak wymawiamy wyrazy*, [w:] J. Podracki (red.): *Polszczyzna płata nam figle – poradnik językowy dla każdego*, Wydawnictwo Medium, Warszawa, 25–44.
- Betz W. 1949: *Deutsch und Lateinisch. Die Lehnbildungen der althochdeutschen Benediktinerregel*, Bouvier, Bonn.
- Blank A. 2001: *Pathways of lexicalization*, [w:] M. Haspelmath, E. König, W. Oesterreicher, W. Raible (red.): *Language typology and language universals*, t. 2: *Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft* 20.2, de Gruyter, Berlin–New York, 1596–1608.

- Błasiak M. 2011: *Dwujęzyczność i Ponglish. Zjawiska językowo-kulturowe polskiej emigracji w Wielkiej Brytanii*, Collegium Columbinum, Kraków.
- Bobrowski I. 1992: „*Konsensus*” był i przed okrągłym stołem, „*Język Polski*” LXXII/4–5, 364–365.
- Bogusławska E. 1994: *Adaptacja fonetyczna i graficzna pożyczek angielskich w języku polskim i czeskim*, „*Poradnik Językowy*” 8, 1–15.
- Borek H. 1986: *Hybrydy nazewnicze i apelatywne (na przykładzie materiału śląskiego)*, [w:] S. Warchoła (red.): *Formacje hybrydalne w językach słowiańskich*, Rozprawy slawistyczne UMCS 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, 13–22.
- Bralczyk J. 2007: *Nowe słowa*, Hachette Livre Polska, Warszawa.
- Bralczyk J., Majkowska G. 2000: *Język mediów – perspektywa aksjologiczna*, [w:] J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska (red.): *Język w mediach masowych*, Upowszechnianie Nauki – Oświata „UN-O”, Warszawa, 43–50.
- Braun P., Krallmann D. 1990: *Inter-Phraseologismen in europäischen Sprachen*, [w:] P. Braun, B. Schaefer, J. Volmert (red.): *Internationalismen. Studien zur interlingualen Lexikologie und Lexikographie*, Max Niemeyer, Tübingen, 74–86.
- Bryson B. 1990: *Mother tongue. The English language*, Penguin Books, London.
- Buck T. 1974: *Selfmade English – semantic peculiarities of English loan-material in contemporary German*, „*Forum for Modern Language Studies*” 10, 130–146.
- Busse U., Görlach M. 2002: *German*, [w:] M. Görlach (red.): *English in Europe*, Oxford University Press, Oxford, 13–36.
- Buttler D. 1978: *Rozwój semantyczny wyrazów polskich*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Buttler D. 1986: *Formacje hybrydalne w różnych okresach rozwoju i warstwach słownikowych polszczyzny*, [w:] S. Warchoła (red.): *Formacje hybrydalne w językach słowiańskich*, Rozprawy slawistyczne UMCS 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, 24–31.
- Buttler D. 1990: *Hybrydy w nowym słownictwie polskim*, „*Poradnik Językowy*” 2, 145–150.
- Buttler D., Kurkowska H., Satkiewicz H. 1976: *Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności gramatycznej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Carstensen B. 1965: *Englische Einflüsse auf die deutsche Sprache nach 1945*, Beihefte zum Jahrbuch für Amerikastudien 13, Winter, Heidelberg.
- Carstensen B. 1979: *Evidente und latente Einflüsse des Englischen auf das Deutsche*, [w:] P. Braun (red.): *Fremdwort – Diskussion*, Fink, München, 90–94.
- Carstensen B. 1980a: *Semantische Scheinentlehnungen des Deutschen aus dem Englischen*, [w:] W. Viereck (red.): *Studien zum Einfluss der englischen Sprache auf das Deutsche*, Tübinger Beiträge zur Linguistik 132, Narr, Tübingen, 77–100.
- Carstensen B. 1980b: *German morphological adaptation of English lexical material*, [w:] W. Hüllen (red.): *Understanding bilingualism*, Forum Linguisticum 27, Peter Lang, Frankfurt, 13–24.
- Carstensen B. 1981: *Lexikalische Scheinentlehnungen des Deutschen aus dem Englischen*, [w:] W. Kühlwein (red.): *Kontrastive Linguistik und Übersetzungswissenschaft*, Fink, München, 175–182.
- Carstensen B. 1986: *Euro-English*, [w:] D. Kastovsky, A. Swedek (red.): *Linguistics across historical and geographical boundaries. In honour of Jacek Fisiak on the occasion of his fiftieth birthday*, t. 2, de Gruyter, Berlin, 827–835.

- Cebrat G. 2011: *Elements of English in the „Diary” of Karol Sienkiewicz and the „Reminiscences” of Krystyn Lach-Szyrma*, [w:] A. Witalisz (red.): *Migration, narration, communication. Cultural exchanges in a globalised world*. Text – Meaning – Context, Cracow Studies in English Language, Literature and Culture 1, Peter Lang, Frankfurt, 247–261.
- Chaciński B. 2007: *Totalny słownik najmłodszej polszczyzny*, Znak, Kraków.
- Chłopiński W., Świątek J. 2000: *Angielski w polskiej reklamie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Kraków.
- Clyne M. 1972: *Perspectives on language contact*, Hawthorn, Melbourne.
- Clyne M. 1977: *Intercultural communication breakdown and communication conflict: Towards a linguistic model and its exemplification*, [w:] C. Molony, H. Zobl, W. Stölting (red.): *Deutsch im Kontakt mit Anderen Sprachen / German in contact with other languages*, Scriptor, Kronberg, 129–146.
- Crystal D. 1995: *The Cambridge encyclopedia of the English language*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Cyran W. 1974: *Mechanizm zapożyczenia wyrazów w języku polskim*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN” 20, 23–37.
- Czeszewski M. 2008: *Słownik potocznej polszczyzny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Data K. 2009: *Wyrazy złożone z członami e-, i-, m- w języku polskim*, [w:] M. Skarżyński, M. Szpiczakowska (red.): *W kręgu języka*, Księgarnia Akademicka, Kraków, 267–275.
- Dąbrowska A. 2000: *Sampling, vanselling, merchandising. O słownictwie pracowników marketingu*, [w:] J. Mazur (red.): *Słownictwo współczesnego języka polskiego w okresie przemian*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, 131–140.
- Dębski R. 2009: *Dwujęzyczność angielsko-polska w Australii. Języki mniejszościowe w erze globalizacji i informatyzacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Doroszewski W. 1938: *Język polski w Stanach Zjednoczonych A.P.*, Nakładem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Warszawa.
- Dubisz S. (red.) 1997: *Język polski poza granicami kraju*, Uniwersytet Opolski, Opole.
- Dubisz S., Sękowska E. 1990: *Typy jednostek leksykalnych w socjolektach polonijnych (próba definicji i klasyfikacji)*, [w:] W. Miodunka (red.): *Język polski w świecie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Kraków, 217–233.
- Duckworth D. 1977: *Zur terminologischen und systematischen Grundlage der Forschung auf dem Gebiet der englisch-deutschen Interferenz: Kritische Übersicht und neuer Vorschlag*, [w:] H. Kolb, H. Lauffer (red.): *Sprachliche Interferenz: Festschrift für Werner Betz zum 65. Geburtstag*, Niemeyer, Tübingen, 36–56.
- Dunaj B. 1993: *Żeńskie odpowiedniki wyrazu „biznesmen: businesswoman”, „kobieta interesu”, „biznesmenka” itp.*, „Język Polski” LXXIII/3, 167–172.
- Dunaj B. 2000a: *Elementy obce w najnowszej leksyce polskiej*, [w:] K. Rymut, W.R. Rzepka (red.): *Studia historycznojęzykowe*, Wydawnictwo IJP PAN, Kraków, 313–318.
- Dunaj B. 2000b: *O stanie współczesnej polszczyzny*, [w:] G. Szpila (red.): *Zbiór referatów z konferencji Język Trzeciego Tysiąclecia. Kraków, 2–4 marca 2000*, Tertium, Kraków, 25–34.
- Dunaj B. 2001: *Tendencje rozwojowe najnowszej leksyki polskiej*, [w:] K. Michalewski (red.): *Współczesna leksyka*, cz. 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 76–84.

- Dunn J. 2008: *Face control, electronic soap and the four-storey cottage with a jacuzzi: anglicisation, globalisation and the creation of linguistic difference*, [w:] R. Fischer, H. Pułaczewska (red.): *Anglicisms in Europe. Linguistic diversity in a global context*, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 52–69.
- Dyszak A. 1994: *O tytule tygodnika „Tele Tydzień” i o innych wyrażeniach z „tele-”*, „Język Polski” LXXIV/4–5, 278–282.
- Dyszak A. 2002: *O pisowni i znaczeniu członu „auto-” w rzeczownikach typu „automyjnia”*, „Język Polski” LXXXI/5, 391–394.
- Dziamaska G. 1995: *Antonimiczne modyfikacje stałych związków wyrazowych*, [w:] M. Białoskórska, A. Belchnerowska (red.): *Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny*, t. 2, Materiały III Kolokwium Językoznawczego, Skrzynki 13–16 września 1993, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, 199–207.
- Dziamaska G. 1996: *O sposobach rozszerzania łączliwości leksykalnej frazeologizmów*, „Poznańskie Studia Polonistyczne”, Seria Językoznawcza III/23, 132–157.
- Dzikiewicz A., Miodek J. 1991: *Co robi mysz informatyczna, czyli o problemach z tłumaczeniem angielskich słów w literaturze informatycznej*, „Poradnik Językowy” 9/10, 376–381.
- Faust M. 1982: *Anglicyzmy semantyczne – wyrazy modne*, [w:] J. Tokarski (red.): *Język – Teoria – Dydaktyka. Materiały V Konferencji Młodych Językoznawców-Dydaktyków. Nowa Wieś Szlachecka 16–17 maja 1980*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Kielce, 157–171.
- Fernando C. 1996: *Idioms and Idiomaticity*, Penguin Books, London.
- Filipović R. 1985: *Pseudoanglicisms in European languages*, [w:] U. Pieper, G. Stickel (red.): *Studia linguistica diachronica et synchronica. Werner Winter Sexagenerian Anno MCMLXXXIII*, de Gruyter, Berlin, 249–255.
- Filipović R. 1990: *Secondary anglicisms in a „Dictionary of Anglicisms” in Serbo-Croatian*, [w:] P. Herrity (red.): *The bell of freedom. Essays presented to Monica Partridge on the occasion of her 75th birthday*, Astra Press, Nottingham, 1–11.
- Filipović R. 1994: *Some problems in compiling an etymological dictionary of anglicisms*, [w:] W. Winter (red.): *On languages and language: the presidential addresses of the 1991 Meeting of the Societas Linguistica Europaea*, Trends in Linguistics, Studies and Monographs 78, de Gruyter, Berlin, 127–144.
- Filipović R. 2000: *Historical-primary etymology vs. secondary etymology of anglicisms in European languages*, [w:] O.M. Tomić, M. Radovanović (red.): *History and perspectives of language study: papers in honor of Ranko Bugarski*, John Benjamins Publishing Co., Amsterdam, 205–216.
- Fischer R., Pułaczewska H. (red.) 2008: *Anglicisms in Europe. Linguistic diversity in a global context*, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne.
- Fisiak J. 1961a: *Zapożyczenia angielskie w języku polskim: analiza interferencji leksykalnej*, nieopublikowana praca doktorska, Uniwersytet Łódzki.
- Fisiak J. 1961b: *Zjawisko depluralizacji niektórych rzeczowników angielskich zapożyczonych przez język polski*, „Język Polski” XLI/2, 138–139.
- Fisiak J. 1962: *Złożony kontakt językowy w procesie zapożyczania z języka angielskiego do polskiego*, „Język Polski” XLII/4, 286–294.

- Fisiak J. 1963: *Kategoria rodzaju rzeczowników zapożyczonych z języka angielskiego*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN” 9, 63–68.
- Fisiak J. 1968: *Phonemics of English loanwords in Polish*, „Biuletyn Fonograficzny” 9, 69–79.
- Fisiak J. 1970: *The semantics of English loanwords in Polish*, „Studia Anglica Posnaniensia” 2, 41–49.
- Fisiak J. 1975: *Some remarks concerning the noun gender assignment of loanwords*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 35, 59–63.
- Fisiak J. 1985: *A note on the adaptation of English loanwords in Polish*, „I.T.L. Review of Applied Linguistics” 67–68, 69–75.
- Fisiak J. 1986: *The word-formation of English loanwords in Polish*, [w:] W. Viereck, W.D. Bald (red.): *English in contact with other languages. Studies in honour of Broder Carstensen on the occasion of his 60th birthday*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 253–263.
- Fisiak J.: *Semantyczne aspekty zapożyczeń angielskich w języku polskim* (w opracowaniu).
- Fisiak J. (red.): *Słownik zapożyczeń angielskich w języku polskim* (w opracowaniu).
- Furiassi C. 2010: *False anglicisms in Italian*, Polimetrica, Milano.
- Furiassi C., Gottlieb H. (red.) 2015: *Pseudo-English: studies on false anglicisms in Europe*, de Gruyter, Berlin–Boston–Munich.
- Furiassi C., Pulcini V., Rodríguez González F. (red.) 2012: *The Anglicization of European lexis*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam–Philadelphia.
- Gneuss H. 1955: *Lehnbildungen und Lehnbedeutungen in Altenglischen*, Erich Schmidt Verlag, Berlin.
- Godzic W. 2000: *Język w Internecie: Czy piszemy to, co myślimy?*, [w:] J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska (red.): *Język w mediach masowych*, Upowszechnianie Nauki – Oświata „UN-O”, Warszawa, 176–185.
- Gómez Capuz J. 1997: *Towards a typological classification of linguistic borrowing (illustrated with anglicisms in romance languages)*, „Revista Alicantina de Estudios Ingleses” 10, 81–94.
- Görlach M. 2002: *Introduction*, [w:] M. Görlach (red.): *English in Europe*, Oxford University Press, Oxford, 1–12.
- Görlach M. (red.) 2001: *A Dictionary of English Anglicisms*, Oxford University Press, Oxford.
- Görlach M. (red.) 2002: *English in Europe*, Oxford University Press, Oxford.
- Górnicz M. 2000: *Elementy anglojęzyczne w tekstach medycznych (na podstawie tekstów z dziedziny immunologii opublikowanych w miesięczniku „Problemy”)*, „Poradnik Językowy” 2, 17–26.
- Grabias S. 1997: *Język w zachowaniach społecznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Grabowska I. 1972: *Nowsze zapożyczenia angielskie w języku polskim*, „Prace Filologiczne” XXIII, 221–233.
- Grybosiova A. 1994: *Dlaczego mówimy „dokładnie tak”?*, „Poradnik Językowy” 4, 65–69.
- Grzega J. 2003: *Borrowing as a word-finding process in cognitive historical onomasiology*, „Onomasiology Online” 4, 22–42.
- Grzegorzczkova R., Puzynina J. 1998: *Rzeczownik*, [w:] R. Grzegorzczkova, R. Laskowski, H. Wróbel (red.): *Morfologia*, t. 2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Gusmani R. 1979: *Entlehnung und Scheinentlehnung*, „Sprachwissenschaft” 4, 361–369.

- Haensch G. 1995: *Anglicismos y galicismos en el español de Colombia*, [w:] K. Zimmermann (red.): *Lenguas en contacto en Hispanoamérica: Nuevos enfoques*, Vervuert-Iberoamericana, Frankfurt am Main–Madrid, 217–251.
- Haspelmath M. 2009: *Lexical borrowing: Concepts and issues*, [w:] M. Haspelmath, U. Tadmor (red.): *Loanwords in the world's languages. A comparative handbook*, de Gruyter, Berlin–New York, 35–54.
- Haugen E. 1950: *The analysis of linguistic borrowing*, „Language” 26/2, 210–231.
- Haugen E. 1953: *The Norwegian language in America: A study in bilingual behaviour*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Haugen E. 1956: *Review of Gneuss 1955*, „Language” 32/4, 761–766.
- Hock H.H., Joseph B.D. 1996: *Language history, language change, and language relationship. An introduction to historical and comparative linguistics*, de Gruyter, Berlin–New York.
- Höfler M. 1990: *Zur Problem der Scheinentlehnung*, „Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen” 227, 96–107.
- Hofman L. 1967: *Procesy przyswajania wyrazów angielskich w języku polskim*, Polski Uniwersytet na Obczyźnie, Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego IV, Londyn.
- Hope T.E. 1960: *The analysis of semantic borrowing*, [w:] E.T. Dubois (red.): *Essays presented to C.M. Girdlestone*, University of Durham, King's College, Newcastle upon Tyne, 125–141.
- Hope T.E. 1962: *Loanwords as cultural and lexical symbols*, „Archivum Linguisticum” 14/2, 111–121.
- Humbley J. 2002: *French*, [w:] M. Görlach (red.): *English in Europe*, Oxford University Press, Oxford, 108–127.
- Ivir V. 1988: *Lexicological and translational treatment of internationalisms*, „Folia Linguistica” 22/1–2, 93–102.
- Jadacka H. 2001: *System słowotwórczy współczesnej polszczyzny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Jadacka H. 2002: „Zapożyczenie”, [w:] A. Markowski (red.): *Nowy słownik poprawnej polszczyzny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Janota A. 2003: *Ze zjawisk współczesnego języka polskiego: internacjonalizmy jako przejaw globalizacji*, „Postscriptum” 1–2, 138–147.
- Jaworski S. 2014: *Contact-induced changes in Polish morphology*, [w:] A. Koll-Stobbe, S. Knospe (red.): *Language contact around the globe: proceedings of the LCTG3 conference*, Peter Lang, Frankfurt, 25–45.
- Jefremow L.P. 1971: *Otliczije leksycznych polukalek ot polnych słowoobrazowatielnych kalek*, „Russkoje jazykoznanije”, Ałma Ata.
- Jefremow L.P. 1974: *Osnovy tieorii leksycznego kalkirowanija*, Kazachskij Gosudarstwiennyj Uniwersitet, Ałma Ata.
- Jochym-Kuszlikowa L. 2005: *Rzeczowniki na „-ung” i „-ing” we współczesnym języku polskim*, [w:] M. Bałowski, W. Chlebda (red.): *Ogród nauk filologicznych. Księga jubileuszowa poświęcona Profesorowi Stanisławowi Kochmanowi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole, 267–277.
- Kania S. 1975: *Zapożyczenia angielskie w polskiej gwarze żołnierskiej w II wojnie światowej*, „Język Polski” LV/3, 212–216.

- Kaproń-Charzyńska I. 2005: *Derywacja ujemna we współczesnym języku polskim. Rzeczowniki i przymiotniki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Karaś H. 1996: *Rusycyzmy słownikowe w polszczyźnie okresu zaborów*, Elipsa, Warszawa.
- Kilarski M., Overgaard Ptaszyński M. (2008): *Adaptation of English loanwords as reflected in dictionaries of anglicisms*, [w:] R. Fischer, H. Pułaczewska (red.): *Anglicisms in Europe. Linguistic diversity in a global context*, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 299–312.
- Kirkness A. 1984: *The etymology of Europeanisms, or lexicographers' difficulties with lexicographer*, [w:] R. Hartmann (red.): *LEXeter '83 proceedings, papers from the International Conference on Lexicography at Exeter, 9–12 September 1983, Tübingen*, Lexicographica, Series Maior, Vol. 1, M. Niemeyer, Tübingen, 109–166.
- Kolin P.C. 1979: *The pseudo-suffix „-oholic”*, „American Speech” 54, 74–76.
- Koneczna H. 1936/1937: *Wyrazy angielskie w języku polskim*, „Poradnik Językowy” 9, 161–170.
- Koneczna E. 2012: *Lexical blending in Polish: a result of the internationalisation of Polish lexis*, [w:] V. Renner, F. Maniez, P. Arnaud (red.): *Cross-disciplinary perspectives on lexical blending*, de Gruyter, Berlin–Boston, 51–74.
- Kortas J. 2003: *Hybrydy leksykalne we współczesnej polszczyźnie: próba typologii*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN” 48, 51–63.
- Kowalik K. 2002: „Euro” i „europeizacja” polskiego słownictwa, „Język Polski” LXXXII/1, 81–86.
- Koziara S. 2003: „Strasznie, dokładnie”, „Język Polski” LXXXIII/4–5, 348–350.
- Kreja B. 1963: *O tzw. depluralizacji w języku polskim*, „Język Polski” XLIII/1–2, 27–36.
- Kreja B. 1993: *O formancie „-gate” ‘afera, skandal’*, „Język Polski” LXXIII/1–2, 63–68.
- Kroesch S. 1929: *Semantic borrowing in Old English*, [w:] K. Malone, M.B. Ruud (red.): *Studies in English philology. A miscellany in honor of Frederick Klaeber*, The University of Minnesota Press, Minneapolis, 50–72.
- Kurkowska H. 1976: *Zapożyczenia semantyczne we współczesnej polszczyźnie*, [w:] J. Magnuszewski (red.): *Z problemów współczesnych języków i literatur słowiańskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 99–109.
- Lach-Szyrma K. 2005 [1820–1824]: *From Charlotte Square to Fingal's Cave: Reminiscences of a journey through Scotland 1820–1824*, red. M.K. McLeod, Tuckwell Press, Edinburgh.
- Lewicki A.M. 1983: *Składnia związków frazeologicznych*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 40, 75–83.
- Lubecka A. 1999: *Wieża Babel „na wspan”*. *Komunikacja międzyludzka w świecie współczesnym*, „Biuletyn Glottodydaktyczny” 5, 97–112.
- Lubecka A. 2004: „Oscypekgate”, *czyli o kulturze i tożsamości kulinarnej Podhala*, „Biuletyn Glottodydaktyczny” 11, 11–27.
- Maćkiewicz J. 1982: *O tzw. internacjonalizmach*, [w:] J. Tokarski (red.): *Język – Teoria – Dydaktyka. Materiały V Konferencji Młodych Językoznawców-Dydaktyków. Nowa Wieś Szlachecka 16–17 maja 1980*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Kielce, 144–156.
- Maćkiewicz J. 1984: *Co to są tzw. internacjonalizmy?*, „Język Polski” LXIV/3, 176–184.
- Maćkiewicz J. 1986: *O potrzebie słownika internacjonalizmów*, „Poradnik Językowy” 9–10, 641–653.

- Maćkiewicz J. 1988a: *O separatyzmie i konkurencyjności w obrębie leksyki międzynarodowej*, „Poradnik Językowy” 4, 235–244.
- Maćkiewicz J. 1988b: *Internacjonalizmy frazeologiczne a językowy obraz świata (na przykładzie frazeologizmów morskich)*, „Poradnik Językowy” 7, 488–496.
- Maćkiewicz J. 1993: *Wyrazy międzynarodowe (internacjonalizmy) we współczesnym języku polskim*, [w:] J. Bartmiński (red.): *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, t. 2: *Współczesny język polski*, Wiedza o Kulturze, Wrocław, 525–532.
- Majkowska G., Satkiewicz H. 1999: *Język w mediach*, [w:] W. Pisarek (red.): *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 181–196.
- Malec T. 2002: *Dokładnie, dokładnie tak*, „Język Polski” LXXXII/1, 75–76.
- Mańczak W. 1985: *Semantic development of borrowings*, [w:] J. Fisiak (red.): *Historical semantics, historical word-formation*, de Gruyter, Berlin, 367–375.
- Mańczak-Wohlfeld E. 1987a: *Efemerydy pochodzenia angielskiego w Słowniku wileńskim*, „Poradnik Językowy” 2, 100–103.
- Mańczak-Wohlfeld E. 1987b: *Najstarsze zapożyczenia angielskie w polszczyźnie*, „Język Polski” LXVII/1–2, 25–31.
- Mańczak-Wohlfeld E. 1988a: *Anglicyzmy w Słowniku warszawskim*, „Język Polski” LXVIII/1, 24–29.
- Mańczak-Wohlfeld E. 1988b: *Liczba mnoga zapożyczeń angielskich*, „Poradnik Językowy” 7, 512–514.
- Mańczak-Wohlfeld E. 1988c: *Semantic fields of English loanwords in modern Polish*, „Kwartalnik Neofilologiczny” XXXV/8, 271–284.
- Mańczak-Wohlfeld E. 1991: *Dopelniacz niektórych zapożyczeń angielskich w języku polskim*, „Poradnik Językowy” 9–10, 429–431.
- Mańczak-Wohlfeld E. 1992: *Analiza dekompozycyjna zapożyczeń angielskich w języku polskim*, Rozprawy Habilitacyjne 235, Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
- Mańczak-Wohlfeld E. 1993: *Uwagi o wpływie języka angielskiego na polszczyznę końca XX w.*, „Język Polski” LXXIII/4–5, 279–281.
- Mańczak-Wohlfeld E. 1994: *English loanwords in Amszejewicz's dictionary*, „Kwartalnik Neofilologiczny” XLI, 251–254.
- Mańczak-Wohlfeld E. 1995: *Tendencje rozwojowe współczesnych zapożyczeń angielskich w języku polskim*, Universitas, Kraków.
- Mańczak-Wohlfeld E. 1997a: *Czy rzeczywiście nadużywamy zapożyczeń angielskich w polszczyźnie?*, „Język Polski” 77(4–5), 292–297.
- Mańczak-Wohlfeld E. 1997b: *Najnowsze zapożyczenia angielskie w polskiej prasie*, „Poradnik Językowy” 1, 84–86.
- Mańczak-Wohlfeld E. 1999a: *Anglicyzmy w terminologii marynistycznej*, „Poradnik Językowy” 1, 30–34.
- Mańczak-Wohlfeld E. 1999b: *Elementy kultury angielskiej w „Panu Tadeuszu”*, [w:] Z. Kurzowa, Z. Cygal-Krupa (red.): *Mickiewicz i Kresy*, Universitas, Kraków, 221–229.
- Mańczak-Wohlfeld E. 1999c: *Nowe zjawiska w procesie zapożyczania z języka angielskiego do polszczyzny*, [w:] M. Brzezina, K. Polański, H. Kurek (red.): *Collectanea linguistica. In honorem Casimiri Polańskiego*, Księgarnia Akademicka, Kraków, 119–124.

- Mańczak-Wohlfeld E. 2000: *Najstarsza warstwa anglicyzmów określających ubiór w języku polskim*, [w:] H. Wróbel (red.): *Studia z filologii słowiańskiej ofiarowane prof. Teresie Orłoś*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 149–154.
- Mańczak-Wohlfeld E. 2002: *Polish*, [w:] M. Görlach (red.): *English in Europe*, Oxford University Press, Oxford, 213–228.
- Mańczak-Wohlfeld E. 2003: *Anglicyzmy w słowniku wyrazów obcych M. Arcta a występowanie zapożyczeń angielskich we współczesnej polszczyźnie*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prace Językoznawcze” 121, 213–218.
- Mańczak-Wohlfeld E. 2004a: *Angielskie elementy leksykalne w języku polskim*, Universitas, Kraków.
- Mańczak-Wohlfeld E. 2004b: *Fonetyka zapożyczeń angielskich w polszczyźnie XXI wieku*, „Poradnik Językowy” 1, 3–7.
- Mańczak-Wohlfeld E. 2004c: *Starsze i nowsze zapożyczenia angielskie w mówionej oraz pisanej odmianie języka polskiego*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 60, 109–115.
- Mańczak-Wohlfeld E. 2005a: *English borrowings in two contemporary Polish lexicons of anglicisms*, „Studia Turcologica Cracoviensia” 10, 269–277.
- Mańczak-Wohlfeld E. 2005b: *The oldest layer of English loans in the Polish language*, [w:] A. Witalisz, D. Jandl, K. Odwarka, H.D. Pohl, W. Witalisz (red.): *Filled with many splendoured words. Papers on language, culture and literature in honour of Prof. Dr. Fritz König*, PWSZ w Krośnie, Krosno, 263–268.
- Mańczak-Wohlfeld E. 2006: *Angielsko-polskie kontakty językowe*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Mańczak-Wohlfeld E. 2007a: *Rodzaj gramatyczny zapożyczeń angielskich w polszczyźnie*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 63, 39–48.
- Mańczak-Wohlfeld E. 2007b: *The semantics of English loanwords in European languages*, „Problemi zistavnoi semantiki” 8, 114–118.
- Mańczak-Wohlfeld E. 2008: *Morfologia zapożyczeń angielskich w językach europejskich*, „Studia Linguistica Universitatis Jagiellonicae Cracoviensis” 125, 113–120.
- Mańczak-Wohlfeld E. 2010: *Słownik zapożyczeń angielskich w polszczyźnie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Mańczak-Wohlfeld E. 2011: *Uwagi na temat liczby mnogiej zapożyczeń angielskich*, [w:] E. Komorowska, D. Stanulewicz (red.): *Liczba i miara w językach i kulturach świata*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin, 169–175.
- Mańczak-Wohlfeld E. 2012: *The assimilation of English loanwords in Polish and German on the semantic level*, [w:] M. Olpińska-Szkiełko, S. Grucza, Z. Berdychowska, J. Żmudzki (red.): *Der Mensch und seine Sprache*, Peter Lang, Frankfurt am Main, 428–435.
- Mańczak-Wohlfeld E. 2013: *English loanwords in Polish*, „Kwartalnik Neofilologiczny” 60, 17–28.
- Mańczak-Wohlfeld E., Witalisz A. 2016: *The influence of English on Polish morphology*. „Kwartalnik Neofilologiczny” LXIII, 421–434.
- Markowski A. 1992a: *Nowsze anglicyzmy semantyczne w polszczyźnie*, „Poradnik Językowy” 4, 156–160.
- Markowski A. 1992b: *Nowsze zapożyczenia w polszczyźnie: anglicyzmy gramatyczne i leksykalne*, „Poradnik Językowy” 3, 237–241.

- Markowski A. 2000: *Jawne i ukryte nowsze zapożyczenia leksykalne w mediach*, [w:] J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska (red.): *Język w mediach masowych*, Upowszechnianie Nauki – Oświata „UN-O”, Warszawa, 96–111.
- Markowski A. 2004: *O pojęciu i typach internacjonalizmów semantycznych*, „Poradnik Językowy” 2, 39–50.
- Markowski A. 2005: *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Markowski A. (red.) 2002: *Nowy słownik poprawnej polszczyzny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Martinet A. 1960: *Elements de linguistique générale*, Armand Colin, Paris.
- Matusiak J. 1997: *Polskie słownictwo komputerowe*, „Poradnik Językowy” 1, 24–28.
- McGovern M. 1992: *Wyrażenia anglojęzyczne nacechowane ekspresywnie w gwarze studentów polskich*, [w:] J. Maćkiewicz, J. Siatkowski (red.): *Język a kultura*, t. 7: *Kontakty języka polskiego z innymi językami na tle kontaktów kulturowych*, Wiedza o Kulturze, Wrocław, 31–40.
- Mieczkowska H. 2002: *Nowe techniki derywacyjne w języku polskim i słowackim*, [w:] J. Rusek, W. Boryś, L. Bednarczuk (red.): *Dzieje Słowian w świetle leksyki. Pamięci Profesora Franciszka Sławskiego*, Wydawnictwo Naukowe PAN, Kraków, 291–299.
- Miodek J. 1980: *A klasa i test-mecz*, „Język Polski” LX/2–3, 180–181.
- Miodunka W. (red.) 1990: *Język polski w świecie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Kraków.
- Mitchell T.F. 1971: *Linguistic „goings on”: collocations and other lexical matters arising on the syntagmatic record*, „Archivum Linguisticum” II, 35–69.
- Moch W. 2001: *Zapożyczenia angielskie w języku polskiej subkultury hiphopowej*, [w:] Ł.M. Szewczyk, M. Czachorowska (red.): *Język polski w rozwoju*, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz, 155–175.
- Moch W. 2002: *Słownictwo swoiste polskiej subkultury hiphopowej*, „Język Polski” LXXXII/3, 188–198.
- Molęda J. 2011: *A comparative study of phonological adaptations of anglicisms in Czech and in Polish since the 1990s*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Raciborzu, Racibórz.
- Molnár N. 1985: *A theoretical examination of calque phenomena in the texts of the archaic Old Slavic Gospel codices*, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Moon R. 1998: *Fixed expressions and idioms in English*, Clarendon Press, Oxford.
- Morawski W. 1992: *Angielskie elementy leksykalne w języku polskich emigrantów w Stanach Zjednoczonych i w Kanadzie*, Wydawnictwo IJP PAN, Kraków.
- Mycawka M. 1991a: *O modyfikacji znaczeniowej wyrazu „filozofia”*, „Język Polski” LXXI/2, 93–105.
- Mycawka M. 1991b: *„Opcja” – wyraz modny we współczesnych tekstach politycznych*, „Język Polski” LXXI/3–5, 207–213.
- Mycawka M. 1992: *Kilka uwag o wyrazie „konsensus”*, „Język Polski” LXXII/1, 64–67.
- Mycawka M. 1994: *Jeszcze o „konsensusie”*. (Odpowiedź I. Bobrowskiemu), „Język Polski” LXXIV/4–5, 375–376.
- Mycawka M. 2000: *Derywaty z „mega-” we współczesnej polszczyźnie*, „Język Polski” LXXX/1–2, 15–22.

- Mycawka M. 2001: *Produktywne formanty słowotwórcze we współczesnej polszczyźnie (wybrane zagadnienia)*, [w:] K. Michalewski (red.): *Współczesna leksyka*, cz. 2, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 16–23.
- Mycawka M. 2012: *Adaptacja zapożyczeń frazeologicznych w polszczyźnie na przykładzie zwrotu „zamiatać/zamieść coś pod dywan”*, „Język Polski” XCII/3, 161–173.
- Nagórko A. 2000: *Zarys gramatyki polskiej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Niepytalska-Osiecka A. 2014: *O „fejku”, „lajku” i „hejcie” w polszczyźnie internetowej*, „Język Polski” XCIV/4, 343–352.
- Obara J. 1986: *Hybrydy i półkalki na tle innych jednostek językowych obcego i rodzimego pochodzenia*, [w:] S. Warchoń (red.): *Formacje hybrydalne w językach słowiańskich*, Rozprawy slawistyczne UMCS 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, 59–73.
- Obara J. 1989: *Teoretyczne problemy kalkowania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Obara J. 2012: *Zapożyczenia w żargonie przestępczym i slangu młodzieżowym (adaptacja fleksyjna i słowotwórcza obcych leksemów)*, „Rozprawy Komisji Językowej” XXXIX, 87–104.
- Ochmann D. 2000: *Złożenia z „cyber-” we współczesnym języku polskim*, „Język Polski” LXXX/1–2, 23–34.
- Ochmann D. 2002: *Między dezintegracją a analogią. O pewnym typie złożeń współczesnej polszczyzny*, „Język Polski” LXXXII/5, 322–329.
- Ochmann D. 2004: *Nowe wyrazy złożone o podstawie zdezintegrowanej w języku polskim*, Księgarnia Akademicka, Kraków.
- Ociepa R. 2001: *O współczesnych anglicyzmach w nazewnictwie zawodów i stanowisk służbowych*, „Poradnik Językowy” 6, 49–55.
- Oksaar E. 2004: *Terminologie und Gegenstand der Sprachkontaktforschung*, [w:] W. Besch, A. Betten, O. Reichmann, S. Sonderegger (red.): *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung*, wyd. 2, de Gruyter, Berlin–New York, 3160–3171.
- Onysko A. 2007: *Anglicisms in German: borrowing, lexical productivity and written code-switching*, de Gruyter, Berlin–New York.
- Otheguy R. 1993: *A reconsideration of the notion of loan translation in the analysis of U.S. Spanish*, [w:] A. Roca, J.M. Lipski (red.): *Spanish in the United States: Linguistic contact and diversity*, de Gruyter, Berlin, 21–46.
- Otwinowska A. 1997: *Uwagi o kilku anglicyzmach gramatycznych, semantycznych i frazeologicznych w polszczyźnie*, „Poradnik Językowy” 2, 48–53.
- Otwinowska J. 1966: *Wpływ języka angielskiego na system fleksyjny rzeczowników w języku dzieci polskich w Londynie*, Polski Uniwersytet na Obczyźnie, Londyn.
- Otwinowska-Kasztelanec A. 2000: *A study of the lexico-semantic and grammatical influence of English on the Polish of the younger generation of Poles*, Dialog, Warszawa.
- Ożdżyński J. 1970: *Polskie współczesne słownictwo sportowe*, Wydawnictwo PAN, Wrocław.
- Ożóg K. 2004: *Polszczyzna przełomu XX i XXI wieku. Wybrane zagadnienia*, Otwarty Rozdział, Rzeszów.
- Paryski W.H. 1957: *O wyrazach angielskich w gwarach spiskich i podhalańskich*, „Język Polski” XXXVII/3, 204–206.
- Pastusiak L. 1980: *Pierwsi polscy podróżnicy w Stanach Zjednoczonych*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa.

- Paul H. 1920 [1880]: *Prinzipien der Sprachgeschichte*, Max Miemeyer, Halle am Saale.
- Peplowski F. 1957: *W sprawie „budżetu”* (JP XXXVI 388–90), „Język Polski” XXXVII/1, 202–204.
- Peplowski F. 1989: *Przyczynek do chronologii zapożyczeń angielskich w języku polskim*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Sławistyka” 6, 202–212.
- Pięcińska A. 2000a: *Nowe zjawiska w polskiej rzeczywistości widziane przez pryzmat języka: „sex-shop”*, „Poradnik Językowy” 9, 70–77.
- Pięcińska A. 2000b: *Nowe zjawiska w polskiej rzeczywistości widziane przez pryzmat języka: „fast food”, „talk-show”*, „Poradnik Językowy” 10, 64–72.
- Pięcińska A. 2001a: *Nowe zjawiska w polskiej rzeczywistości widziane przez pryzmat języka: „grill”, „pager”, „notebook”*, „Poradnik Językowy” 1, 71–78.
- Pięcińska A. 2001b: *Nowe zjawiska w polskiej rzeczywistości widziane przez pryzmat języka: „fitness-club”, „snowboard”, „body”, „jogging”, „billboard”, „(fachowiec od) public relations”*, „Poradnik Językowy” 2, 67–76.
- Pihan-Kijasowa A. 1992: *Zapożyczenia angielskie w prozie Bolesława Prusa*, „Slavia Occidentalis” 48/49, 165–173.
- Piirainen E. 2008: *Phraseology in a European framework. A cross-linguistic and cross-cultural research on widespread idioms*, [w:] S. Granger, F. Meunier (red.): *Phraseology. An interdisciplinary perspective*, John Benjamins, Amsterdam, 243–257.
- Piotrowicz A., Witaszek-Samborska M. 2000: *O słownictwie kosmetycznym we współczesnej polszczyźnie*, „Język Polski” LXXX/1–2, 39–46.
- Piotrowski T. 2005: *Pseudoanglicyzmy czy neoanglicyzmy? O współczesnych zapożyczeniach z języka angielskiego*, [w:] M. Balowski, W. Chlebda (red.): *Ogród nauk filologicznych. Księga jubileuszowa poświęcona Profesorowi Stanisławowi Kochmanowi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole, 503–510.
- Plümer N. 2000: *Anglizismus – Purismus – sprachliche Identität: eine Untersuchung zu den Anglizismen in der deutschen und französischen Mediensprache*, Peter Lang, Frankfurt.
- Porayski-Pomsta J. 2006: *Słownictwo pochodzenia obcego w „Uniwersalnym słowniku języka polskiego” pod redakcją S. Dubisza*, „Poradnik Językowy” 4, 58–69.
- Przybylska R. 1995: „Super”, „Język Polski” LXXV/2, 104–107.
- Przybylska R. 2002: *O najnowszym słownictwie polskim*, „Polonistyka” 9, 516–520.
- Przybylska R. 2003: *O obecności greki i łaciny we współczesnym języku polskim*, „Biuletyn Glottodydaktyczny” 9–10, 235–241.
- Przybylska R. 2008: *Problemy pisowni i wymowy skrótowców zapożyczonych z języka angielskiego*, „LingVaria” 2/6, 107–113.
- Przybylska, R. 2009: *O niektórych anglicyzmach w języku młodzieży*, [w:] A. Janus-Sitarz (red.): *W trosce o dobrą edukację*, Universitas, Kraków, 102–112.
- Przybylska, R. 2010: *Jakiego rodzaju gramatycznego jest zombie i CD? Jeszcze raz o rodzaju gramatycznym rzeczowników zapożyczonych z języka angielskiego*, „Język Polski” XC, z.4–5
- Przybylska, R. 2012. *Rodzaj gramatyczny skrótowców angielskich w polszczyźnie*, [w:] M. Pachowicz, K. Choińska (red.): *Mundus verbi in honorem Sophiae Cygal-Krupa*, Tarnów, PWSZ w Tarnowie, 326–331.
- Przybylska R. 2013: *Nowe nazwy nowych inwestycji mieszkaniowych w Polsce*, [w:] I. Łuc, M. Pogłódek (red.): *W komunikacyjnej przestrzeni nazw własnych i pospolitych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, 281–288.
- Pulcini V. 2002: *Italian*, [w:] M. Görlach (red.): *English in Europe*, Oxford University Press, Oxford, 159–167.
- Pulcini V., Furiassi C., Rodríguez González F. 2012: *The lexical influence of English on European languages: from words to phraseology*, [w:] C. Furiassi, V. Pulcini, F. Rodríguez González (red.): *The anglicization of European lexis*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam–Philadelphia, 1–24.

- Rodríguez González F. 1999: *Anglicisms in contemporary Spanish. An overview*, „Atlantis” XXI, 103–139.
- Rodríguez González F. 2002: *Spanish*, [w:] M. Görlach (red.): *English in Europe*, Oxford University Press, Oxford, 128–150.
- Ross R. 1989: *Small groups in organisational settings*, Prentice-Hall, New York.
- Rostowska M. 2009: *Struktury hybrydalne w języku młodzieży – analiza słowotwórcza*, „Język Polski” LXXXIX/3, 179–190.
- Rot S. 1982: *On the linguistic interference of Hungarian-English language contacts and the use of grammatical fields in contrastive studies*, [w:] É.H. Stephanides (red.): *Studies in English and American*, t. 5: *Studies in English and Hungarian contrastive linguistics*, Department of English, Budapest, 89–124.
- Rozumko A. 2007: *Skrzydlate słowa, „twory przysłowiopodobne” czy przysłowia? Nowe przysłowia angielskie we współczesnej polszczyźnie*, „Poradnik Językowy” 10, 34–45.
- Rozumko A. 2012: *English influence on Polish proverbial language*, [w:] C. Furiassi, V. Pulcini, F. Rodríguez González (red.): *The anglicization of European lexis*, John Benjamins, Amsterdam, 261–277.
- Rybicka H. 1976: *Losy wyrazów obcych w języku polskim*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Ryzza-Woźniak A. 1999a: *Czy „euro-” jest skrótem od Europa, europejski? – zagadka semantyczna*, „Poradnik Językowy” 8–9, 122–127.
- Ryzza-Woźniak A. 1999b: *O powszechnej euromanii, czyli o funkcjonowaniu cząstki „euro-” we współczesnej polszczyźnie*, [w:] B. Greszczuk (red.): *Język – Teoria – Dydaktyka. Materiały 21. Konferencji językoznawczej zorganizowanej w Trzcinicy k. Jasła w dniach 27–29 maja 1998 roku*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Rzeszów, 173–179.
- Ryzza-Woźniak A. 2000: *Wpływ Unii Europejskiej na polszczyznę końca XX wieku*, [w:] G. Szpila (red.): *Zbiór referatów z konferencji Język Trzeciego Tysiąclecia*, Kraków, 2–4 marca 2000, Tertium, Kraków, 311–317.
- Sandfeld-Jensen K. 1912: *Notes sur les calques linguistiques*, [w:] *Festschrift für Vilhelm Thomsen*, Otto Harrassowitz, Leipzig, 166–173.
- Satkiewicz H. 1994: *Zmiany w zasobie leksykalnym najnowszej polszczyzny*, [w:] E. Wrocławska (red.): *Uwarunkowania i przyczyny zmian językowych. Zbiór studiów*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa, 143–147.
- Schumann K. 1965: *Zur Typologie und Gliederung der Lehnprägungen*, „Zeitschrift für slavische Philologie” XXXII/1, 61–90.
- Sękowska E. 1992: *Kontakt językowy a kontakt kulturowy (na przykładzie słownictwa Polonii angielskiej i amerykańskiej)*, [w:] J. Maćkiewicz, J. Siatkowski (red.): *Język a kultura*, t. 7: *Kontakty języka polskiego z innymi językami na tle kontaktów kulturowych*, Wiedza o Kulturze, Wrocław, 103–110.
- Sękowska E. 1993: *Funkcjonowanie nowszych zapożyczeń angielskich we współczesnej polszczyźnie. Wybrane zagadnienia*, „Poradnik Językowy” 5, 242–248.
- Sękowska E. 1994: *Język zbiorowości polonijnych w krajach anglojęzycznych. Zagadnienia leksykalno-słowotwórcze*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Sękowska E. 2007: *Wpływ języka angielskiego na słownictwo polszczyzny ogólnej*, „Poradnik Językowy” 5, 44–53.

- Sękowska E. 2008: *Wpływ języka angielskiego na rozwój zasobu leksykalnego polszczyzny*, [w:] S. Dubisz, I. Stapor (red.): *Wielojęzyczność. Kontakty językowe w rozwoju kultur słowiańskich*, Akademia Humanistyczna im. A. Gieysztor, Pułtusk, 389–403.
- Sicherl E. 1999: *The English element in contemporary standard Slovene: phonological, morphological and semantic aspects*, Znanstveni Institut Filozofske Fakultete, Ljubljana.
- Sieczkowski A. 1960: *Próba klasyfikacji bohemizmów spotykanych w języku polskim*, „Slavia Occidentalis” 20, 139–147.
- Sienkiewicz H. 1978 [1880]: *Listy z podróży do Ameryki*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
- Sienkiewicz K. 2007 [1820–1821]: *Dziennik podróży po Anglii 1820–1821*, red. B. Horodyski, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Skorupka S. 1953: *Z zagadnień frazeologii. Repliki wyrazowe i frazeologiczne*, „Poradnik Językowy” 10, 6–13.
- Skorupka S. 1985: *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Staszewski S. 1985: *Półkalki, kalki, zapożyczenia i hybrydy we frazeologii*, [w:] M. Basaj, D. Rytel (red.): *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej*, t. 2, Wydawnictwo PAN, Wrocław, 215–218.
- Stawnicka J. 2001: *Kilka uwag o zmianach leksykalnych najnowszej polszczyzny*, [w:] H. Fontański, E. Straś: *Języki słowiańskie dziś. Nowe fakty. Nowe spojrzenia. Księga pamiątkowa poświęcona profesorowi Michałowi Blicharskiemu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, 96–104.
- Štekauer P. 2000: *Word-formation*, [w:] P. Štekauer (red.): *Rudiments of English linguistics*, Slovacontact, Prešov, 93–131.
- Stern G. 1931: *Meaning and change of meaning: with special reference to the English language*, Indiana University Press, Bloomington.
- Strybel M. 1990: *Budowa morfologiczna i syntaktyczna polonijnych zapożyczeń leksykalnych, pochodzących z kompozycji amerykańskoangielskich (klasyfikacja form i typów adaptacji)*, [w:] W. Miodunka (red.): *Język polski w świecie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Kraków, 251–262.
- Szanski N.M. 1964: *Leksikologija sowriemiennogo ruskogo jazyka*, Moskwa.
- Szlifyrsztejn S. (red.) 1981: *Z badań nad językiem polskim środowisk emigracyjnych*, Ossolineum, Wrocław.
- Szober S. 1929: *Życie wyrazów (nowotwory swojskie i zapożyczenia). Powstawanie wyrazów, cz. 1*, Gebethner i Wolff, Kraków.
- Szpila G. 2012: *Idioms in Salman Rushdie's novels. A phraseo-stylistic approach*. Text – Meaning – Context: Cracow Studies in English Language, Literature and Culture 4, Peter Lang, Frankfurt am Main.
- Tokarz E., Warchał M. 2013: *Lexical hybrids in specialized dictionaries from interferential perspective*, [w:] V. Jesenšek (red.): *Specialized lexicography*, de Gruyter, Berlin, 73–79.
- Ullmann S. 1962: *Semantics: an introduction to the science of meaning*, Blackwell, Oxford.
- Urban M. 2013: *Słowotwórstwo anglicyzmów w polszczyźnie potocznej*, [w:] E. Badyda, J. Maćkiewicz, E. Rogowska-Cybulska (red.): *Słowotwórstwo w różnych odmianach języka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, 85–94.

- Ureland S. 2006: *Contact typology and glottogenesis in Northern Europe 1100–1600 – Aspects of historical linguistics*, [w:] A. Hornscheidt, K. Kotcheva, T. Milosch, M. Rießler (red.): *Grenzgänger. Festschrift zum 65. Geburtstag von Jurij Kusmenko*, Nordeuropa-Institut, Berlin, 330–355.
- Velten H. de V. 1930: *Studies in the Gothic vocabulary with especial reference to Greek and Latin models and analogues*, „The Journal of English and Germanic Philology” XXIX/3, 332–351.
- Wach S. 2013: *Calquing English terminology into Polish*, „Academic Journal of Modern Philology” 2, 161–169.
- Walczak B. 1982: *Z zagadnień etymologizacji zapożyczeń romańskich w języku polskim*, [w:] J. Tokarski (red.): *Język – Teoria – Dydaktyka. Materiały V Konferencji Młodych Językoznawców-Dydaktyków. Nowa Wieś Szlachecka 16–17 maja 1980*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Kielce, 172–194.
- Walczak B. 1983: *The earliest borrowings from English into Polish*, „Studia Anglica Posnaniensia” 16, 121–131.
- Walczak B. 1989: *Objaśnienia etymologiczne w powojennych słownikach polskich*, [w:] Z. Saloni (red.): *Studia z polskiej leksykografii współczesnej III*, Dział Wydawnictw Filii UW w Białymstoku, Białystok, 73–98.
- Walczak B. 1992: *Czy wyrazy typu „kierowca”, „lotnik”, „silnik”, „spychacz”, „prądnicza” itp. to kalki leksykalne?*, [w:] J. Maćkiewicz, J. Siatkowski (red.): *Język a kultura*, t. 7: *Kontakty języka polskiego z innymi językami na tle kontaktów kulturowych*, Wiedza o Kulturze, Wrocław, 69–75.
- Walczak B. 1997: *Z problematyki wpływów angielskich w polszczyźnie drugiej połowy XIX wieku. (Rola H. Sienkiewicza w recepcji anglicyzmów)*, „Slavia Occidentalis” LIV, 123–131.
- Warchoł S. 1986: *O derywacji hybrydalnej*, [w:] S. Warchoł (red.): *Formacje hybrydalne w językach słowiańskich*, Rozprawy slawistyczne UMCS 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, 107–116.
- Warren B. 1990: *The importance of combining forms*, [w:] W. Dressler, H.C. Luschützky, O.E. Pfeiffer, J.R. Rennison (red.): *Contemporary morphology*, de Gruyter, Berlin–New York, 111–132.
- Waszakowa K. 1993: *Formant obcy „-er” i jego warianty w dzisiejszej polszczyźnie*, „Poradnik Językowy” 4, 145–154.
- Waszakowa K. 1994: *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Waszakowa K. 1997: *Rola kontekstu i sytuacji w rozumieniu neologizmów*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” LIII, 121–132.
- Waszakowa K. 2001a: *Różnorodność i intensywność procesów przejmowania elementów obcych w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny*, „Poradnik Językowy” 6, 2–14.
- Waszakowa K. 2001b: *System słowotwórczy*, [w:] S. Gajda (red.): *Najnowsze dzieje języków słowiańskich: Język polski*, Uniwersytet Opolski, Opole, 88–107.
- Waszakowa K. 2002: *Współczesne słowotwórstwo polskie i czeskie wobec ekspansji zapożyczeń*, „Poradnik Językowy” 8, 3–17.
- Waszakowa K. 2005: *Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Waszakowa K. 2009: *Derywowane anglicyzmy jako wyraz ekspansji słownictwa potocznego i środowiskowego w języku mediów ostatniego ćwierćwiecza*, „Slavia Meridionalis” 9, 89–101.

- Weinreich U. 1953: *Languages in contact. Findings and problems*, Mouton, The Hague.
- Weise O. 1912: *Unsere Muttersprache*, Verlag B.G. Teubner, Berlin.
- Wellander E. 1917–1928: *Studien zum Bedeutungswandel im Deutschen*, t. 1–3, Universitets Årsskrift, Uppsala.
- Wesołowska D. 1978: *Neosemantyzmy współczesnego języka polskiego*, Rozprawy Habilitacyjne nr 16, Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
- Wexler P. 1969: *Towards a structural definition of „internationalisms”*, „Linguistics” 7/48, 77–92.
- Winter-Froemel E. 2008: *Unpleasant, unnecessary, unintelligible? Cognitive and communicative criteria for evaluating borrowings as alternative strategies*, [w:] R. Fischer, H. Pułaczewska (red.): *Anglicisms in Europe. Linguistic diversity in a global context*, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 16–41.
- Witalisz A. 2004a: *Ewolucja znaczeń wyrazów na przykładzie wybranych anglosemantyzmów w języku polskim*, „Biuletyn Glottodydaktyczny” 11, 75–83.
- Witalisz A. 2004b: *Nowsze anglosemantyzmy w języku polityki*, „Język Polski” LXXXIV/5, 340–346.
- Witalisz A. 2006: *Neosemantyzm „agresywny”*, [w:] K. Ożóg (red.): *Przemiany języka na tle przemian współczesnej kultury*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, 171–178.
- Witalisz A. 2007a: *Anglosemantyzmy w języku polskim – ze słownikiem*, Tertium, Kraków.
- Witalisz A. 2007b: *Words know no borders. On the semantic extension of Polish Latinisms*, [w:] W. Witalisz, D. Rygiel (red.): *Across borders: culture, language and literature in European and world border regions*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Krośnie, Krosno, 133–139.
- Witalisz A. 2007c: *Z problematyki badań nad zapożyczeniami semantycznymi*, „Język Polski” LXXXVII/1, 16–23.
- Witalisz A. 2009: *Czy nowe polskie zestawienia determinatywne powielają wzór angielski?*, [w:] K. Ożóg (red.): *Język żyje. Rzecz o współczesnej polszczyźnie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, 87–97.
- Witalisz A. 2011: *Linguistic globalisation – a contribution to linguistic homogenisation or the creation of linguistic difference?*, [w:] A. Witalisz (red.): *Migration, narration, communication. Cultural exchanges in a globalised world. Text – Meaning – Context*, Cracow Studies in English Language, Literature and Culture 1, Peter Lang, Frankfurt am Main, 149–165.
- Witalisz A. 2012: *Did the ancient Romans use computer software? Lexicographers in the face of semantic change*, [w:] A. Obrębska (red.): *Practical applications of linguistic research*, Primum Verbum, Łódź, 60–72.
- Witalisz A. 2013: *English linguistic influence on standard and American varieties of Polish. A comparative study*, „Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis” 130, 327–346.
- Witalisz A. 2014a: *„Klik, klikać, klikalność”: Morphological adaptation vs. derivation of loanwords*, [w:] A. Witalisz (red.): *From sound to meaning in context. Studies in honour of Piotr Ruszkiewicz*, Peter Lang, Frankfurt am Main, 111–127.
- Witalisz A. 2014b: *Reconsideration of the notions of semantic loan and loan translation in the analysis of English linguistic influence on Polish*, [w:] P. Chruszczewski i in. (red.): *Languages in Contact 2012*, Languages in Contact, t. 1, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Filologicznej we Wrocławiu, Wrocław, 221–235.
- Witalisz A. 2014c: *The productivity of the English „-ing” suffix in contemporary Polish*, „Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis” 131/3, 321–333.

- Witalisz A. 2014d: *Typy pseudoanglicyzmów (na przykładzie języka młodego pokolenia Polaków)*, „Język Polski” XCIV/1, 1–14.
- Witalisz A. 2015: *English loan translations in Polish: word-formation patterns, lexicalization, idiomaticity and institutionalization*, Peter Lang, Frankfurt am Main.
- Witalisz A. 2016: „Rozporekgate” a „oscypekgate”, „biznesowy” a „casualowy”: angielsko-polskie hybrydy we współczesnej polszczyźnie, „Język Polski” XCVI/4, 65–74.
- Witaszek-Samborska M. 1992: *Wyrazy obcego pochodzenia we współczesnej polszczyźnie*, Wydawnictwo Nakom, Poznań.
- Witowska A. 1990: *Zapożyczenia w słownictwie współczesnej mody*, „Poradnik Językowy” 4, 265–273.
- Wróblewski K. 1989: *O „hitach”, „szlagierach” i „przebojach”*, „Poradnik Językowy” 8, 562–566.
- Wróblewski S. 1968: „Alternatywa”, „Język Polski” XLVIII/4, 314–315.
- Wyrwas K. 2004a: „Ekskluzywny”, „Język Polski” LXXXIV/4, 317–320.
- Wyrwas K. 2004b: „Rywingate” i „pracoholik”, „Język Polski” LXXXIV/2, 146–148.
- Yang W. 1990: *Anglizysmen in Deutschen: am Beispiel des Nachrichtenmagazins Der Spiegel*, Niemeyer, Tübingen.
- Zabawa M. 2004a: *Formy z cząstką „e-” we współczesnym języku polskim*, „Poradnik Językowy” 5, 55–60.
- Zabawa M. 2004b: *Nowe zapożyczenia semantyczne w polszczyźnie*, „Poradnik Językowy” 9, 59–68.
- Zabawa M. 2004c: *The use of unassimilated loans of English origin in Polish press advertisements*, „Linguistica Silesiana” 25, 135–145.
- Zabawa M. 2008: *Jeszcze o nowych zapożyczeniach semantycznych w polszczyźnie*, „Poradnik Językowy” 9, 28–41.
- Zabawa M. 2009a: „Belegate, Konkubina gate, Pierścień-gate”: o poważnym i mniej poważnym użyciu cząstki „-gate” w polskim Internecie, „Poradnik Językowy” 10, 32–42.
- Zabawa M. 2009b: *My blogasek bierze udział w konQursie – czy polskie blogi internetowe są pisane po polsku?*, [w:] M. Filiciak, G. Ptaszek (red.): *Komunikowanie (się) w mediach elektronicznych – język, edukacja, semiotyka*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa, 60–78.
- Zabawa M. 2009c: *The use of English elements in Polish commercials and press advertisements: success or failure?*, „Linguistica Silesiana” 30, 185–194.
- Zabawa M. 2010a: „Awatar”, „pokój”, „centrum” i inne: najnowsze zapożyczenia semantyczne w języku polskim, „Poradnik Językowy” 10, 80–90.
- Zabawa M. 2010b: *The influence of English on the Polish language of Internet message boards: investigating the role of individual differences and the context*, „Linguistica Silesiana” 31, 219–233.
- Zabawa M. 2011a: *English-Polish language contact, the young generation and the new media*, [w:] P.P. Chruszczewski, Z. Wąsik (red.): *Languages in Contact 2010. Philologica Wratislaviensia: Acta et Studia*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Filologicznej we Wrocławiu, Wrocław, 201–215.
- Zabawa M. 2011b: *The influence of English on international Internet slang*, [w:] A. Witalisz (red.): *Migration, narration, communication. Cultural exchanges in a globalised world. Text – Meaning – Context*, Cracow Studies in English Language, Literature and Culture 1, Peter Lang, Frankfurt am Main, 167–181.

- Zabawa M. 2012: *English lexical and semantic loans in informal spoken Polish*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Zabawa M. 2013a: „*Shop, shopping, shopper*”..., „Poradnik Językowy” 4, 99–103.
- Zabawa M. 2013b: „*Strona*” w książce czy „*strona*” w Internecie? *O rozszerzeniu (a może przesunięciu?) znaczenia wybranych polskich terminów pod wpływem angielszczyzny*, [w:] M. Jodłowiec, A. Tereszkiwicz (red.): *Słownictwo specjalistyczne i specjalne w komunikacji*, Język a komunikacja 33, Tertium, Kraków, 143–151.
- Zabawa M. 2014a: *Klucz, skórka, recenzja, wsparcie – najnowsze anglicyzmy semantyczne w polszczyźnie*, „Poradnik Językowy” 1, 91–100.
- Zabawa M. 2014b: *O internetowych „ciasteczkach”*, „LingVaria” 2/18, 103–111.
- Zandvoort R.W. 1964: *English in the Netherlands*, J.B. Wolters, Groningen.
- Zdunkiewicz-Jedynak D. 2008: *Spolszczony angielski czy zangielszczony polski? Wpływ języka angielskiego na język generacji gadu-gadu*, „Poradnik Językowy” 3, 50–61.
- Zygma J. 1997: *Wokół problematyki tłumaczenia związków frazeologicznych z języka niemieckiego na język polski*, „Biuletyn Glottodydaktyczny” 3, 83–90.

INDEKS RZECZOWY

- adaptacja 45, 50, 54, 61, 107
 a. fonologiczna 45
 a. graficzna 50
 a. leksykalna 107
 a. morfologiczna 54
 a. semantyczna 61
 afiksoid 117, 132
 akronim 21, 23, 39, 58, 89, 136, **150**
 aluzja 107, **113**
 amerykańizm 30
 anglicyzm 15, 16, **19**, 21, 24
 a. leksykalny **37**, 39, 40
 a. semantyczny 65, 67
 a. właściwy 27, 31, **37**, 39, 44
 a. wtórny 156
 anglosemantyzm 28, 32, **65**, 67, 72
 asymilacja zapożyczeń 22, 37, **44**, 63

 dezintegracja idiomatyczna 107, **114**

 europeizm 161

 fałszywi przyjaciele 161
 fałszywy anglicyzm 156
 formacja hybrydalna 126
 fuzja 107, 112

 globalizm 161-163

 hybryda 117

 importacja morfemowa 22, 23, 37, 65, 88
 indukowany neologizm 152
 indywidualizacja elementów
 frazologicznych 107, **113**
 innowacja antonimiczna 110
 internacjonalizm 155, **160**, 163

 i. frazeologiczny 161
 i. leksykalny 160
 i. semantyczny 161
 intersemantyzm frazeologiczny 161

 kalka 23, 67, 88
 k. analityczna **100**, 126
 k. atrybutywna **92**, 93, 95, 98
 k. dokładna 90, 91, 93-96
 k. frazeologiczna **92**, 94, 96, 97, 98
 k. jednowyrazowa 93, 97
 k. mieszana 122
 k. niedokładna 23, **90**, 91, 97-99
 k. nominatywna **92**, 93, 94, 97
 k. odwrócona **92**, 94, 95, 97, **100**
 k. pomniejszona **100**, 101, 126
 k. powiększona **100**, 101, 126
 k. semantyczna 21, **67**, 68
 k. składniowa 21, 151
 k. słowotwórcza 23, 89, **92**, 93, 97
 k. strukturalno-semantyczna 21, 22, 23,
 28, 33, 86, **88**, 90
 k. syntetyczna **100**, 126
 k. wielowyrazowa 88, **92**, 94, 97, 107
 k. zgodna **92-94**, 97, 98
 kontaminacja 38, 112, 139, 148
 ksenizm 26

 modyfikacja 107, **110**, 111, 114

 neosemantyzm związany 86

 okcysemantyzm 67

 palimpsest 110
 półkalka 21, 23, **117**, 120, 121-124
 p. frazeologiczna 125, 126

- p. odwrócona 125
 p. słowotwórcza 124
 p. zgodna 124, 125
 półzapóżylenie 122
 prefiksoid 120, 135
 pseudoafiks 24, 128, **132**, 135, 164
 pseudoanglicyzm 134, **155**, 156
 pseudoprefiks 136
 pseudosufiks 136
 pseudozapóżylenie 156
- replika 98, 145
 r. frazeologiczna 74, 89, 161
 r. semantyczna 67
 r. wyrazowa 89
 rozszerzenie leksykalne 107, **111**, 114
 rozszerzenie semantyczne **62**, 65, 66, 79
- słowa zamienniki 21, **152**, 153
 substytucja 65
 s. fonologiczna 45, 48, 53
 s. leksykalna 107-110, 114
 s. morfemowa 22, 23, 56, 65, 88
 sufiksoid 120
- tłumaczeniowce 89
- ucięcie 38, 58, 61, 148, **149**
- wyrazy zamienniki 21, **152**, 153
- zapóżylenie 16, 19, 21, 23
 z. fonetyczne 21, 24, **141**
 z. kontynentalne 156
 z. leksykalne 21, 23, 27, 33, **37**, 79
 z. morfologiczne 21, **132**, 135
 z. ortograficzne 21, 24, **141**
 z. pozorne 156
 z. pragmatyczne 21, 24, 75, **142**
 z. semantyczne 21, 23, 33, 63, **65**, **67**, 69,
 72, 76
 z. semantyczne wielowyrazowe 74
 z. semantyczne związane 83, 86
 z. składniowe 150
 z. sztuczne 119
 z. ukryte 25
 z. właściwe 21, 23, 33, **37**, 44, 57, 58, 61
 z. znaczeniowe 65

INDEKS PRZYTOCZONYCH
ANGLICYZMÓW Z PODZIAŁEM NA
RODZAJE

ANGLICYZMY
WŁAŚCIWE/LEKSYKALNE
(Z DERYWATAMI)

- ABS* 39, 58, 150
afaik 150
after party 40
ageizm 38
AIDS 39, 55
akr 31, 52
all inclusive 15, 39, 49
anglikanizm 53
anty doping 119
anty dopingowy 119
appeasement 38
apka 149
aut 38
autsajder/outsider 38, 135

badminton 47
bakać 35
balkoning 133
band 48, 95
bar 47
b-boy 55
Beatelsi 50, 53
befsztyk 19, 20, 31, 64
behawioryzm 56
bestseller 38
bikini 38, 55, 58
billboard 38
billing 49
biznes 47, 52, 123, 139
biznesmen 144
biznesować 59, 60

biznesplan 38, 146, 147
bizneswomen 40, 53, 167
blantowiec 35
blef 47
blezer 47
blog 58, 149
bloger(ka) 58
blogowy 58
bokser 135
bootować 47
bord 31
bourbon 38
boy 129, 139
brandy 55
breakdance 38
briefing 38, 133
bristol 63
brojler 52
broker 38
browsować 38, 56, 120
bryczesy 55
brydź 52
btw 150
buble 63
budżet 31, 37, 47, 64
buldog 48
bulterier 52
burger 128, 129, 139, 149
busz 47
by night 58
Bye, bye 45

- canoe/kanu* 55
caravaning/karawaning 38, 133
casualowy/każualowy 15, 37, 38, 56, 59, 120
catering/katering 133
cefalka 59
celebryta 38, 52
cent 52
cheerleaderka/czirliderka 141
cheeseburger 144
chip 24, 141
chipsy 49, 141
chow-chow 58
chuligan 59
chuliganeria 59
chuliganić 59, 60
chuligaństwo 59
CIA 39
clearing/kliring 46
clubbing 133
coach 38
cocktail party 144
cocktail/koktajl 52, 64
coleslaw 47
collie 55
coming out 15, 24, 38, 74, 167
content manager 41
coolowy 59, 63
copyright 48
cornflakesy/cornfleksy 55, 56
cover 50
craftingowy 44
crash test 39
crossover 21
crowdfunding 59, 64, 133
crowdfundingowy 59
curling 21, 34, 38
cybernetyka 137
cyberpunk 137
cyberseks 137
cyberslacking 41
cybersquatting 137
cyborg 149
czatoholik 137
czek 31, 47, 52
czeknąć 35
darwinista 55
darwinizm 31
D-day 55
debeściak 59, 120
debeściara 35
dewon 31
didżejowanie 35
diler/dealer 38, 45, 53, 62
dingo 55
dinskiak 35
disco 55, 58
Do it yourself 39
dok 31
dolar 31
doping 48, 59, 119, 133
dopingować 59, 60
download 60, 61
downloadować 15, 60
drag 37
dragowiec 35
dren 31
drink 60, 61, 62
drinkować 60
drops 56
drybling 47
dubbing 59, 60, 120
dubbingować 59, 60, 120
dubbingowanie 59
dygitalizacja 38
dżentelmen 31
dżinsy/jeans 48
dżinsy/jeansy 55, 56, 64, 163, 168
dżokej 31
dżołkarz 35
dżungla 55
dżyn/dżin/gin 31, 52
e-author 138
e-banking 138
e-biznes 138
e-book 138
e-commerce 138
e-learning 138
elektorat 79, 139
e-mail 15, 38, 138
e-mailować 138
e-market 138

- e-production* 138
e-service 138
Eskimos 79
e-solutions 138
establishment 38
e-tools 138
event 41, 50
expo 149
- face lifting* 144
fair play 24, 45, 163
fairplayowy 45
fan 129, 139
fanzin 38
farmer 15, 135
fast food 15, 21, 24, 39, 153, 163
fax 163
feedback 38
fejkowy 37, 41, 56
fejs 61
film 62, 123
finisz 31
fishburger 128
fitness 38
flanela 52
flanelowy 28, 58
flirt 31
folder 38
folklor 31, 38
formatywny 38
fraczek 28
frak 47
freestyle/fristajl 15, 38, 59
freestyle'owy/fristajlowy 15, 59
frontman 55
frutarianin 38
FYI 150
- galon* 31
galonik 28, 58
garden party 39
gender/dżender 15, 38, 118
globtroter 52
gogle 38, 55, 57
golden retriever 39
golf 38
Google 60
- googlować* 37, 60
GPS 24, 39, 164
grejpfrut 38, 144
grillować 41, 63
- haker* 118
Halloween 15
halo 58
hamburger 128, 149
hamletyzować 59
handball 47
happening 38, 46, 133
Happy Hours 15, 163, 168
hardkor 59
hardkorowiec 59
hardkorówka 35, 59
harpun 31
heavy metal 63
heavymetalowy 63
hejt 41
hejtować 15, 41
hi-fi 149
high life 15, 48
HIV 48
hobby 38
hokeista 59
hokej 38, 59
hol 52
holding 133
homeschooling 40, 41, 133
hot dog 21
hotspot 38
house 38
HTML 39
hula-hoop 55
- iBook* 139
idk 150
igloo 47
iMac 139
imho 150
impeachment 15, 38, 163
implementacja 57
indoktrynować 57, 120
interfejs 52
Internet 38, 120
internetowy 120, 123

- iPad* 139
iPod 139
IQ 39
irrelevantny 46
IT 39, 48
- jacht* 31, 38, 48
jam session 39
jankes 56
jazz 22, 38, 47, 51, 59, 61
jazzować 60
jazzowo 59
jazzowy 59
jet lag 39
jogging 15, 38, 133, 153, 157
- karawan* 79
karawaning 38, 133
katgut 31
kecz 31
kidnaper 135
kitesurfing 15, 21, 34, 38, 144
klaun 59
klaunowaty 59
klik 60, 61
klikać 15, 37, 60
klikalny 57
klon 76, 79
klub 24, 37
klubista 28
know-how 15, 38
kokpit 52
komandos 47, 56
kombajn 52
komfort 47
komiks 47, 51
komp 61, 149
kompakt 51
komputer 21, 37, 51, 58, 61
komputerowiec 58
komputerowo 58, 59
komputerowy 58, 59
komputeryzacja 58
komputeryzować 58
komputeryzowanie 58
kongresmen 38
kontrakting/contracting 41
- koroner* 31
kowboj 47, 48
kraul 64
kuter 31
- labrador* 31
laburzysta 55
lady 48, 55
lajk 42
lajkować 15, 42
lajtowo 59
lajtowy 56, 59
LAN 39
landlord 31
laptop 15, 121, 163
laser 39
Last but not least 39
last minute 15, 39
LCD 39
leasing 15, 21, 38, 45, 46, 133
leming 15
lewisy 15
lider 31, 38
legginsy 38
limeryk 38
link 49
live 38
lobbying 38, 52
lobbysta 56
loft 38
login 38
logować (się) 38, 56
lol 42
looknąć 35
looping 133
lord 26
lord major 26
love story 39
LSD 39
lunch 37
- mainstream* 38, 168
makintosh 31
man 129, 139
manager/menadżer/menedżer 38, 46, 53, 168
marketing 133

- mayday* 163
metodysta 31
miss 55
mityng/meeting 133
moher 31
money 49
monitor 49
monitoring 133
monolingwalny 119
mormon 31, 53
motel 149
mustang 31
mylord 26
- NASA* 39
native speaker 39
NATO 39, 59
natowski 59
network 48
networking 38
newsroom 49, 144
newsy 15
nick 38
night club 57, 158
No problem 39
non profit 39
non-iron/nonajron 48
nonkonformista 56
nordic walking 39
notebook 48
nylon 47
- OK/okej* 58
oldskul 59
oldskulowy 15, 59
omg 150
online 38
open space 42
outsider/outsajder 15, 38, 135
outsourcing 15, 38, 64
owatować 59
- paintball* 38
pamflet 52
par 26
paragliding 47
party 55, 58, 129, 139
- password* 38
paypass 42
PC/pecet 39, 150
PDF 58
pendrive 38
pens 31
penthouse 38
piarowo 59
pi(d)żama 49, 168
pikle 55
piknik 31
PIN 39
PIT 39
poncz 27
PR 39
prezetner 135
prompter 55
PR-owiec 59
PR-owy/PR-owski 59
pub 38
public relations 39
punker 134
- radarek* 59
ray-bany 42
reality show 144, 147
recykling 38, 133
rekord 31
relewantnie 59
relewantny 56, 59
rewolwer 31
roaming 133
rocker 134
rockman 144
rower 31, 38
rugby 47
rum 38
- samplować* 35
sandwicz 31
science fiction 39
screenshot 168
second-hand 15, 106
seksapil 38
seksista 59
seksistowski 59
seksizm 38, 56

- seksting* 42
seksualny 56, 123
selfie 42, 132
self-service 38
shop 129, 139
shopping 15
show 58, 128, 129, 139
showrooming 43
siding 133
singiel 46
sitcom 149
skaner 38
skateboarding 48
skeleton 47
skomputeryzowany 58
skwer 63
Sky is the limit 43
slipy 57
slogan 37
slow food 20, 162, 168
slup/sloop 31
smartfon 15, 43, 132
smog 38, 149
SMS 39
snifować 35
snobistyczny 59
snobizm 59
snowboard 38, 144
snowboarding 15
sofciarz 59
software 38
sorewicz 35
sorry 15, 24
soundtrack 144
spam 38
spiker 26, 59, 168
spikerski 59
spin doktor 39
sport 31
spread 15
sprinter 135
spyware 43
stalker 43
stalking 43
stek 38
strajk 31, 122
stretching 133
stylon 47
support 50
surfer 48
surfing 19, 24, 48, 133, 134
sweet/swit focia 15
swinger 38
szekspiryzm 31
szkocki 28, 58
szkwał 49
szok 52
szokować 164
szopoholik 137
szorty 57, 120
szterling 49

taczeryzm/thatcheryzm 49, 52
tagować 15
talk show 39, 144
tbh 150
teksas 63
teksasy 63
telewizja 119
telewizyjny 119
tenis 31
test 38
the best 59
think tank 49, 132
Time is money 39
To be or not to be, that is the question 39
toast 31
tomahawk 19, 31
top 129, 139
torys 56
tost 138
toster 135
traffic manager 43
trailer/trejler 52
tramwaj 31, 38, 48
trans 31
trendy 38
trener 59, 135
trenerka 59
trenować 38, 56
trik 37
trip-hop 43
trolling/trollowanie 134
truizm 56
TTYL 150
tunel 38

- TV* 39
tweet 44
tweetować 15

UFO 39
UNICEF 39
ups! 38
USB 39

van 52
vaping 133
VAT 39, 52, 58, 150
VAT-owski 59, 122
VIP 52, 59
VIP-owski 59

wagon 31, 49
walentynka 52
walentynki 15
walkman 53
walkower 49
wamp 52
WAP 39, 59
wapować 59
wat 31, 49
web kiosk 147

webzin 149
weekend 15, 49
wellness 38, 49
welwet 31, 52
whisk(e)y 31, 45, 55, 58
wi-fi 38
wig 31
wigwam 31
Word 48
workaholik 137
world 48
wow! 15, 50
www 39
wyczil(out)ować się 44
wykraftować 44

yale 55
yard 53
yes 53
york 53
yo-yo 53
yuppie/yuppis 39

zaczekować się 57
zapping 38, 133
zoom 38

ANGLICYZMY SEMANTYCZNE

- administracja* 66, 69, 84, 86
administrator 84
adres 15, 83
adresować 80
agresywnie 81
agresywność 81
agresywny 81, 85
aktywacja 81
aktywny 81, 85
aktywować 81
alternatywa 68
aplikacja 15, 69, 77, 82
aplikacyjny 82
aplikować 82
artykułować 24, 69
asystentka 83

bank 69, 84
być zielonym 75

chmura 67, 72
ciasteczka 22, 67, 72

ćwierkać 72

dawać kopa 75
dedykować 70
definiować 70, 78
dokładnie 68
dywizja 70

edycja 84
ekonomiczny 70
ekskluzywny 85

- film* 63, 70
flagowy 72

generacja 84
globalny 85
goląb 68

ikona 70
inteligentny 85

jastrząb 15, 68

klinika 70
kondycja 70
konto 15
kontrolować 70
konwencja 70, 83
konwencjonalny 70
koń trojański 24, 66, 74, 78, 163
korespondować z 65, 68, 80
korporacja 70
korupcja 80
kreacja 80, 82
kreator 80, 82
kreatywnie 82
kreatywność 82
kreatywny 80, 82
kreować 80, 82
kultowy 70

lekki 69

latka 72

manager/menadżer/menedżer 63, 70
mapa drogowa 75
molestować 66, 71, 77
monopolizować 71
mysz(ka) 15, 24, 65, 66, 68, 78, 163

nominacja 71, 82, 84
nominować 82
nominowany 82

od drzwi do drzwi 74, 143
okno 67, 69
pakiet 69
parytet 71

pasek 67, 84
pirat 71
poczta 83
podkład 69
pozycja 71
prezydent 71
procesować 71
produkcja 71
produkt 71
projekt 71
promocja 71
przyjazny 66, 69, 85, 86
przypudrować sobie nos 24, 75, 76

recepta/recka 73
relacja 71, 81
resort 73
robak 67, 69, 78

segregacja 66, 85
serwis 71, 73
sieć (Internet) 15, 68
sieć (np. hoteli, sklepów) 68, 85
skórka 67, 73
skuteczny 68
szużby 83
strona 69, 83
strumień 73
szczyt 69, 83
szef 72
szybka piłka 75

ściągać 73

tapeta 67, 73
toksyczny 72
trener 63, 72

ujawnić się/ujawnienie się 74, 167

warsztaty 72
W czym mogę pani/panu pomóc? 24, 74, 102, 143
wirtualny 15
wirus 67, 72, 78, 83, 86
wolny strzelec 74

zainfekowany 72
znaczący 69

KALKI STRUKTURALNO-
SEMANTYCZNE Z JĘZYKA
ANGIELSKIEGO

- afera rozporkowa* 97, 106, 168
Aleja Gwiazd/Sławy 92, 97, 100
amerykański mit/sen 97
anielski pył 93, 94
auto myjnia/automyjnia 94, 145
- badanie pilotażowe* 95
bank krwi 28, 69, 84, 102
bez prądu [koncert] 98
bezczernodowy 93
bezstratny 93
beztłuszczowy 93
białe kołnierzyki 15, 94, 102, 112, 153
biały kapelusz 94
burza mózgów 95
But sklep 147
być na wojennej ścieżce 95
być pozytywnym 95
- Cyfry/liczby nie kłamią* 96
czarna kultura 94
czarny ekran śmierci 94
czarny kapelusz 99
czarny koń 90, 91, 97, 102
czarny piątek 76, 94
czarny rynek 28
Czas to pieniądz 89
czarwonoskóry 93
czzerwony dywan 94
Człowiek Roku 99
czuć się/wyglądać jak milion dolarów 95
czynnik ludzki 94
- Diamenty są najlepszym przyjacielem kobiety*
98
długa piłka 28
Do tanga trzeba dwojga 96
Dolina Krzemowa 94
drapacz chmur 20, 28, 91, 98, 102, 153, 164
drugi język 94
dwa/trzy w jednym 95
dypłomacja wahadłowa 98
dzieci kwiaty 95, 100
- efekt cieplarniany/szklarniowy* 95
efekt domina 111
efekt kuli śniegowej/śnieżnej 95, 102
ekran dotykowy 94
ekran dźwiękowy/dźwiękochłonny 97, 101
elektroniczny papieros 20, 94, 162
- fabryka snów* 102
Fakty mówią same za siebie 96
Fakty są uparte 98, 101
finansowanie społecznościowe 97
- gabinet cieni* 88, 94, 102, 106
Gabinet/Pokój Ovalny 97
gadające głowy 99
globalna wioska 85
głęboko mrożony 95
gorący ziemniak/kartofel 94
- inforozrywka* 149
inteligencja emocjonalna 94
... i Partnerzy 94
- Izba Gmin* 97
Jabłko z wieczora – unikniesz doktora 96,
99
jajogłowy 24, 89, 93
jastrzębie i gołębie 89, 94, 105, 113-115
jedzenie śmieciowe 15, 28, 94
Jesz, ile możesz/chcesz 15, 96
- kapela garażowa/zespół garażowy* 95
katastrofa humanitarna 94
kierować z tylnego siedzenia 95
kino domowe 95
klasa średnia 94
klub atomowy 95
klucz publiczny 95
kobieta interesu 28, 40, 167
konferencja na szczycie 100
książka elektroniczna 94, 128, 168
książka papierowa 94
księgowanie umysłowe 95

- Kuba Rozpruwacz* 94
kulawa kaczką 94
kultura popularna 95
kupować z domu 96, 101
kwaśna głowa 35
kwaśny deszcz 99
- las deszczowy* 100
latający spodek/talerz 92, 94, 97
lekarz rodzinny 28
lepka podłoga 94
- łapacz snów* 102
łowca głów 95, 100
- małżeństwo jednopłciowe/osób tej samej płci* 98, 102
media społecznościowe 95
Mężczyźni wolą blondynki 96
mieć ciastko i zjeść ciastko 15, 95, 102, 108, 112
mieć motylki w brzuchu 96
mieć szkielet/trupa w szafie 89, 98, 102, 110, 113
miękką władzę 92, 94
miękkie umiejętności 94
Milego dnia! 98, 101, 102, 143
myśleć globalnie, działać lokalnie 96
myślenie pozytywne 94
- na koniec/końcu dnia* 15, 92, 95, 102
na lodzie/skałach 95, 98
na ostatnią sekundę 95
na żywo [koncert, muzyka] 95
nadwaga 28, 93
napinacz pasów 101
nastolatek 97
nauczanie/nauka/uczenie się na odległość 40, 95
nazwa użytkownika 101
nękać 91, 97
Nie ma co płakać nad rozlanym mlekiem 15, 24, 89, 96, 108
Nie ma czegoś/istnieje coś takiego jak darmowy obiad 96
Nie ma problemu 96
niebieskie kołnierzyki 112
niepełnosprawni intelektualnie 95
- NIP (Numer Identyfikacji Podatkowej)* 96
niskoprzetworzony 93
NOL (Niezidentyfikowany Objekt Latający) 96
nośnik pamięci 101
Nowa Fala 115
nowomowa 89, 93
- obiad biznesowy* 123
ONZ (Organizacja Narodów Zjednoczonych) 96
opera mydlana 90, 92, 95
oprogramowanie szpiegujące 95
Ostatnia, lecz/ale nie mniej ważna [rzecz/sprawa] 99, 101
- pamięć podręczna* 168
pamięć przenośna 97
papierosy elektroniczne 20, 162
Partia Herbaciana 95
Partnerstwo dla Pokoju 94
Pieniądz robi pieniądz 96
pierwsza córka 109, 112
pierwsza dama 22, 24, 94, 104, 105, 112
pierwsza para 109
pierwsza rodzina 109
pierwszy mąż 91, 97, 109
pięć/piętnaście minut sławy 97, 99
pigułka szczęścia 95
pilot programu 94
piosenkopisarz 93, 99, 101
pióro świetlne 95
poczta elektroniczna 83, 95
poczta głosowa 95
podpis elektroniczny 95, 139
poduszka powietrzna 84, 98, 100
(po)naddźwiękowy 93
poprawność polityczna 94, 164
poprawny politycznie 95
półżwowy [krok] 28
półmostkowa [pozycja] 93
pracować z domu 96
pranie pieniędzy 95
profesor wizytujący 28, 94
program pilotażowy 95
protest marsz 94
przeciwoślepieniowe 101
Przedstawienie musi trwać 15, 96
przełładarka 88, 89, 93

- przewspomagany [układ kierowniczy]* 93
przyjazny dla środowiska 67, 69, 85, 90, 95, 102
przyjazny w użyciu/dla użytkownika 95, 100
przyjęcie piżamowe 95

radio konkurs 94, 145, 147
raj podatkowy/oaza podatkowa 98
restauracja sieciowa 98
Reszta jest milczeniem 89, 96
rodzina nuklearna 94
równowaga sił 94, 100
ruch w sieci 95
rynek byka 95

segregacja śmieci 101
serwis społecznościowy 92, 101
sieć sklepów 85, 98
sieć społecznościowa 94
skazany na sukces 95
sklep sieciowy 115
Słowa, słowa, słowa 96
spodnie rurki 95
spotkanie na szczycie 83, 102
sprawiedliwy handel 94
strefa wpływów 97
strefa zero 90, 91, 97, 103, 104
strona internetowa 123
stronicowanie 89, 93
suchy jak kość 95
superwtorek 100
szczęśliwe godziny 94, 105, 106, 163, 168
szczęśliwy pył 35
szklany sufit 94, 99
sztuczna inteligencja 94
szybkie jedzenie 89

ślepy punkt 97
śmieciowe jedzenie/śmieciowa żywność 28, 94
ŚOZ (Światowa Organizacja Zdrowia) 24, 96
śpiący policjant 94
Święto Dziękczynienia 101

telefon komórkowy 115
telewizja kablowa 115
telewizja śniadaniowa 115
tożsamość sieciowa 98

trzecia kultura 99
twardogłowy 15, 93

uśmiech jak milion dolarów 95

w tyle/z tyłu głowy 98
waga półciężka 97
wakacje podatkowe 94
wartość dodana 94
wejść w czyjeś buty 96
wiatrówka 28
Wiele hałasu o nic 96
wielki brat 111
wiersz poleceń 101
wirtualna rzeczywistość 15
wizerunek publiczny 95
Właściwy człowiek na właściwym miejscu 96
wojna w sieci 100
wolne jedzenie 20, 162, 168
wrażliwe dane/informacje 94
Wszystko dobre, co się dobrze kończy 96
wszystko w cenie/wszystko wliczone/włączone w cenę 92, 98, 101
wychodzić z szafy 96, 102, 167
wyglądać/czuć się jak milion dolarów 95
wypalać dziurę w kieszeni 96
wypalać płytę 96
wyprzedaż garażowa 95
wysokoprzetworzony 93
wyszukiwarka 92, 97
wyścig szczurów 88, 100, 102
wyścig zbrojeń 28

zamięść/zamiatać coś pod dywan 15, 86, 96, 107, 110, 114, 116
zasoby ludzkie 94
ziemia niczyja 96
ziemniak kanapowy 94
zimna wojna 28, 102
zorientowany na sukces 95, 100
z ostatniej chwili 93, 98
z pierwszej chwili 98
Zrób to sam 96
zrzut ekranu 168

Żle się dzieje w państwie duńskim 15, 98

żelazna dama 28
Życie jest jak pudełko czekoladek... 96

PÓŁKALKI Z JEZYKA ANGIELSKIEGO

- anioł biznesu* 122, 123, 125
bar tlenowy 125
bezpieczny seks 123
beprzewodowa kompatybilność 126
biznes informacje 125, 147
biznes wiadomości 125, 145, 147
być/czuć się na haju 126
być na standbaju 126, 131
być na topie 126

casualowa marynarka 15, 122, 123, 125
checklista/czeklista 124
cyberatak 125, 137
cyberglina 137
cyberlenistwo 125
cyberpolicja 125, 137
cyberponiedziałek 125, 137
cyberprzemoc 125, 137
cyberprzestępstwo 125
cyberprzestrzeń 125, 137
cyberspołeczność 137
cyberświat 137
cyberwojna 137

długi drink 125
DVD premiera 125, 145, 147

e-czytanie 128
e-handel 125, 138
e-konto 138
e-książka 120, 122, 125, 128, 138
e-papierosy 138
e-rynek 125, 128, 138
e-społeczność 125, 138
etyczny haker 118, 125

fanzlot/fan zlot 120, 125, 126
farma urody/piękności 123, 126
film akcji 123
film drogi 126

gra wideo 126
knajping 124
kobieta biznesu 40, 120, 125, 126, 167
komputer osobisty 123, 125
Komputer Świat 145, 147
krótki drink 125
krwawa Mary 122, 125

lider opinii 126
lunch roboczy 22, 24, 122, 125

lamistrajak 122, 125

McŚwiat 125
megaprzebój 125
miękki drink 123, 125
mniejszość seksualna 123, 126
molestowanie seksualne 123, 126

nagrywarka DVD 125

ospa party 125

pamięć cache 168
pamięć flash 125
party ogrodowe 120, 125
pierwszy dżentelmen 109, 125
plyta kompaktowa 126
pracoholik 24, 122, 124, 128, 137

robić biznes 126
robić newsy 126
rock garażowy 123, 125
rozporekgate 120, 122, 124, 136, 147, 168

seksbomba 124
seks sklep 125, 147
seks strona 125
seks symbol 125
seks zabawka 125
sklepoholik/zakupoholik 124, 137
soft umiejętności 125

studia gender 118
surfować w sieci 120, 126

tenis stołowy 28, 125
top modelka 125

ufoludek 123, 124

waga cruiser 125, 126
webtelewizor 125
wojna cybernetyczna 125

zakuping 120, 124, 133
Zostań cool 126

ZAPOŻYCZENIA MORFOLOGICZNE Z JĘZYKA ANGIELSKIEGO

cyber- 130, 133, 135, **137**
e- 133, 135, **138**
-er 134, 135
-gate 130, 133, 135, **136**

-ing 133, 134
-land 129, 139
-(o)holik 133, 135, **137**
-’s 139, 140

FORMACJE POWSTAŁE POŚREDNIO POD WPŁYWEM JĘZYKA ANGIELSKIEGO

PSEUDOANGLICYZMY

beforing/before party 134, 155, 157

camping/kemping 158
churching 158
consulting 157

dancing 47, 48

flooding 157

gadżetoholik 137
gejparty 155, 158
gelboy 157
gift(y) 158

happy end 15, 57, 155, 158
head 158
housing/homing 134

internetholik 137

kompoholik 137

laptop-gate 136
longplay 57, 158

mobbing 134, 155, 157, 159

newsoholik 137
night 57, 158

parking 57, 158
push-pull gate 136

rifle/rajfle 55, 57

shopping/szoping 15, 134
smoking 31, 57, 63, 155
sponsoring 59, 155-157
szoking/shocking 15, 155, 157

test-mecz 144
trencz 158
TVholik 137

VAT-gate 136

wikiholik 137
wranglery 57

FORMACJE HYBRYDALNE

aborter 134
afterka/afterek 40
Agoragate 136
auto lakiernia 145
autoserwis 61
auto-szkola 145
auto złom 144

bajering 134
balkon party 118, 120, 127, 130, 146, 148
balsamoholiczka 137
belkotholik 137
Bergergate 136
bibliogate 136
bileter 134
bisoholik 137
Biznes magazyn 145
Biznes radio 145
braming 133

ciucholand 61
cukroholik 137
cyber-dance'owy 138
cyberdemokracja 137
cyber-demonstracja 138
cyberdowcipny 138
cyber-dusza 138
cyberdyletant 137
cyberdziecko 137
cyber-Europa 138
cyber-idol 138
Cyber-Indeks 130
cyberjęzyk 137
cyberkochanek 137
cyberkonkurs 138
Cyber Kraków 138
cyberkultura 138
cyberkulturalny 138

cyber-liturgia 137
cyber-miasto 137
cyber muzyka 138
cyber nagonka 130
cyber-nowoczesny 138
cyber-obyczajowy 138
cyber obywatel 137
cyber-potępiiony 138
cyberprzecena 138
cyber publiczność 130
cyber realizować 138
cyber-społeczny 138
Cyber-Stalin 138
cyber ścigany 138
Cyber Wielkopolska 138
cyberwłamywacz 138
cyber-złudzenie 138
CyberZnak 138
cyber żołnierz 137
cyber-życie 138
cycoholik 137

dinogate 136
Drewland 127
drogówkagate 130
Durczok gate 130
dzięks 149

e-adwokat 130
e-archiwum 138
e-Beata 138
e-Biblia 138
e-biuletyn 138
e-cyfrowe 138
e-demokracja 138
e-długi 138
e-donos 128
eDorka 138

- e-duszpasterstwo* 128
e-dziennik 138
e-góry 138
e-handlować 138
e-historia 138
e-inicjatywa 138
e-kontrola 138
e-książkowy 138
e-Lech 138
e-Lublin 138
eLudzik 138
e-niemiecki 138
e-notatki 138
e-opowieść 138
e-ordynacja 138
e-PEFRON 138
e-petent 138
e-PKO 138
ePlaneta 138
e-polityczny 138
e-Polska 138
e-„Rzeczpospolita” 138
e-sklep RTV 138
e-Sochaczew 138
e-sportowy 138
e-UPR 138
e-urząd 138
e-wandalizm 138
e-wydawniczy 138
e-zaślubiny 138
e-zlecenie 120
e-źródła 138

faszering 130
fliz shop 144

Góralburger 61, 127, 130, 146
grill pomoc 146
grobing 133

herbatoholiczka 137
herbatoholik 130
heroinman 61
hurt-land 144

Iksiński-gate 136
islandoholik 137
Izabela-gate 136

kalboy 130
knajpoholik 137
kawoholiczka 137
KielbasaMac 146
Klewkgate 136
kloszarding 130
kocing 134
komisja-gate 136
kostiumer 134
książkoholik 137

lening 134
leżing 134

ławking 133
lomżing 134
łóż(k)ing 127, 133

Magdalenkagate 136
maratonoholik 137
morzing 133
muzoholiczka 137
muzykoholik 137

odpoczing 134
Okęcie gate 136
Orlengate 136
Osamagate 136
oscypekgate 136

party balkonowe 130
PITomania 61
piwing 134
PKO-gate 136
plażing 134
prędkościoholiczka 137
przedmecz 61
przedmeczowy 61

randkoholik 130
ratuszgate 136
Rokita-Lufthansa-gate 136
romansoholiczka 137
rymować na lajfa 35
Rywingate 61

Sanepid-gate 136
SB-gate 136

schoding 24, 133
sejmoholik 127
seksoholiczka 137
słodyczoholiczka 137
smazing 134
socjoholik 137
soft PiS-owcy 127
spacing 134
specoholik 137
Sport telegram 145, 147
StolzmanGate/Stolecgate 136
superpartia 61
szafing 120, 127, 130, 133
Szczakowianka-gate 136

tamersi 134
teleholiczka 137

topzakonnica 61, 127, 130
typer 130

uczing 134

WieśMac 127, 130, 146
wikipedioholiczka 137
wiochmen 61, 130, 146
wiochmenić 61, 146
wiochmenka 61, 146
wiochmeński 35, 61, 146
władzoholik 137
wódka-gate 136
wrotker 130, 134

zakatedring 134
Zuikoholik 137

SŁOWA ZAMIENNIKI

na bieżąco 153
oprogramowanie 153
poduszkowiec 153
sprzęt komputerowy 153

sygnalista/sygnalistka 153
Wszystko po 2/3/4 złote 154
zaplecze intelektualne 154
zdjęcie z ręki 154

INDEKS PRZYKŁADÓW

- aborter* 134
ABS 39, 58, 150
administracja 66, 69, 84, 86
administrator 84
adres 15, 83
adresować 80
afaik 150
afera rozporkowa 97, 106, 168
after party 40
afterka/afterek 40
ageizm 38
Agoragate 136
agresywnie 81
agresywność 81
agresywny 81, 85
AIDS 39, 55
akr 31, 52
aktywacja 81
aktywny 81, 85
aktywować 81
Aleja Gwiazd/Sławy 92, 97, 100
all inclusive 15, 39, 49
alternatywa 68
amerykański mit/sen 97
anglikanizm 53
anielski pył 93, 94
anioł biznesu 122, 123, 125
anty doping 119
anty dopingowy 119
apka 149
aplikacja 15, 69, 77, 82
aplikacyjny 82
aplikować 82
appeasement 38
artykułować 24, 69
asystentka 83
aut 38
auto lakiernia 145
auto myjnia/automyjnia 94, 145
autsajder/outsider 38, 135
autoserwis 61
auto-szkoła 145
auto złom 144

badanie pilotażowe 95
badminton 47
bajering 134
bakać 35
balkon party 118, 120, 127, 130, 146, 148
balkoning 133
balsamoholiczka 137
band 48, 95
bank 69, 84
bank krwi 28, 69, 84, 102
bar 47
bar tlenowy 125
b-boy 55
Beatelsi 50, 53
beforing/before party 134, 155, 157
befsztyk 19, 20, 31, 64
behawioryzm 56
belkotholik 137
Bergergate 136
bestseller 38
bez prądu [koncert] 98
bezpieczny seks 123
beprzewodowa kompatybilność 126
beprzewodowy 93
bezstratny 93
beztuszczowy 93
białe kołnierzyki 15, 94, 102, 112, 153
biały kapelusz 94

- biogate* 136
bikini 38, 55, 58
bileter 134
billboard 38
billing 49
bisoholik 137
biznes 47, 52, 123, 139
biznes informacje 125, 147
Biznes magazyn 145
Biznes radio 145
biznes wiadomości 125, 145, 147
biznesmen 144
biznesować 59, 60
biznesplan 38, 146, 147
bizneswomen 40, 53, 167
blantowiec 35
blef 47
blezer 47
blog 58, 149
bloger(ka) 58
blogowy 58
bokser 135
bootować 47
bord 31
bourbon 38
boy 129, 139
braming 133
brandy 55
breakdance 38
briefing 38, 133
bristol 63
brojler 52
broker 38
browsować 38, 56, 120
bryczesy 55
brydż 52
btw 150
buble 63
budżet 31, 37, 47, 64
buldog 48
bulterier 52
burger 128, 129, 139, 149
burza mózgów 95
busz 47
But sklep 147
by night 58
być/czuć się na haju 126
być na standbaju 126, 131
być na topie 126
być na wojennej ścieżce 95
być pozytywnym 95
być zielonym 75
Bye, bye 45
camping/kemping 158
canoe/kanu 55
caravaning/karawaning 38, 133
casualowa marynarka 15, 122, 123, 125
casualowy/każualowy 15, 37, 38, 56, 59, 120
catering/katering 133
cefalka 59
celebryta 38, 52
cent 52
checklista/czeklista 124
cheerleaderka/czirliderka 141
cheeseburger 144
chip 24, 141
chipsy 49, 141
chmura 67, 72
chow-chow 58
chuligan 59
chuliganeria 59
chuliganić 59, 60
chuligaństwo 59
churcing 158
CIA 39
ciasteczka 22, 67, 72
ciucholand 61
clearing/kliring 46
clubbing 133
coach 38
cocktail/koktajl 52, 64
cocktail party 144
coleslaw 47
collie 55
coming out 15, 24, 38, 74, 167
consulting 157
content manager 41
coolowy 59, 63
copyright 48
cornflakesy/cornfleksy 55, 56
cover 50
craftingowy 44
crash test 39

- crossover* 21
crowdfunding 59, 64, 133
crowdfundingowy 59
cukroholik 137
curling 21, 34, 38
cyber- 130, 133, 135, **137**
cyberatak 125, 137
cyber-dance'owy 138
cyberdemokracja 137
cyber-demonstracja 138
cyberdowcipny 138
cyber-dusza 138
cyberdyletant 137
cyberdziecko 137
cyber-Europa 138
cyberglina 137
cyber-idol 138
Cyber-Indeks 130
cyberjęzyk 137
cyberkochanek 137
cyberkonkurs 138
Cyber Kraków 138
cyberkultura 138
cyberkulturalny 138
cyberlenistwo 125
cyber-liturgia 137
cyber-miasto 137
cyber muzyka 138
cyber nagonka 130
cybernetyka 137
cyber-nowoczesny 138
cyber-obyczajowy 138
cyber obywatel 137
cyberpolicja 125, 137
cyberponiedziałek 125, 137
cyber-potępio 138
cyberprzecena 138
cyberprzemoc 125, 137
cyberprzestępstwo 125
cyberprzeźrenie 125, 137
cyber publiczność 130
cyberpunk 137
cyber realizować 138
cyberseks 137
cyberslacking 41
cyberspoleczność 137
cyber-społeczny 138
cybersquatting 137
Cyber-Stalin 138
cyber ścigany 138
cyberswiat 137
Cyber Wielkopolska 138
cyberwłamywacz 138
cyberwojna 137
cyber-złudzenie 138
CyberZnak 138
cyber żołnierz 137
cyber-życie 138
cyborg 149
cyccholik 137
Cyfry/liczby nie kłamią 96
czarna kultura 94
czarny ekran śmierci 94
czarny kapelusz 99
czarny koń 90, 91, 97, 102
czarny piątek 76, 94
czarny rynek 28
Czas to pieniądz 89
czatoholik 137
czek 31, 47, 52
czeknąć 35
czarwonoskóry 93
czzerwony dywan 94
Człowiek Roku 99
czuć się/wyglądać jak milion dolarów 95
czynnik ludzki 94

ćwierkać 72

dancing 47, 48
darwinista 55
darwinizm 31
dawać kopa 75
D-day 55
debeściak 59, 120
debeściara 35
dedykować 70
definiować 70, 78
dewon 31
Diamenty są najlepszym przyjacielem
kobiety 98
didżejowanie 35
diler/dealer 38, 45, 53, 62
dingo 55

- dinksiak* 35
dinogate 136
disco 55, 58
długa piłka 28
długi drink 125
Do it yourself 39
Do tanga trzeba dwojga 96
dok 31
dokładnie 68
dolar 31
Dolina Krzemowa 94
doping 48, 59, 119, 133
dopingować 59, 60
download 60, 61
downloadować 15, 60
drag 37
dragowiec 35
drapacz chmur 20, 28, 91, **98**, 102, 153, 164
dren 31
Drewland 127
drink 60, 61, 62
drinkować 60
drogówkagate 130
drops 56
drugi język 94
drybling 47
dubbing 59, 60, 120
dubbingować 59, 60, 120
dubbingowanie 59
Durczok gate 130
DVD premiera 125, 145, 147
dwa/trzy w jednym 95
dygitalizacja 38
dyplomacja wahadłowa 98
dywizja 70
dzieci kwiaty 95, 100
dzięks 149
dżentelmen 31
dżins/jeans 48
dżinsy/jeansy 55, 56, 64, 163, 168
dżokej 31
dżołkarz 35
dżungla 55
dżyn/dżyn/gin 31, 52

e- 133, 135, **138**
e-adwokat 130
e-archiwum 138
e-author 138
e-banking 138
e-Beata 138
e-Biblia 138
e-biuletyn 138
e-biznes 138
e-book 138
e-commerce 138
e-cyfrowe 138
e-czytanie 128
e-demokracja 138
e-długi 138
e-donos 128
eDorka 138
e-duszpasterstwo 128
edycja 84
e-dziennik 138
efekt cieplarniany/szklarniowy 95
efekt domina 111
efekt kuli śniegowej/śnieżnej 95, 102
e-góry 138
e-handel 125, 138
e-handlować 138
e-historia 138
e-inicjatywa 138
ekonomiczny 70
e-konto 138
e-kontrola 138
ekran dotykowy 94
ekran dźwiękowy/dźwiękochłonny 97, 101
e-książka 120, 122, 125, 128, 138
e-książkowy 138
ekskluzywny 85
e-learning 138
e-Lech 138
elektorat 79, 139
elektroniczny papieros 20, 94, 162
e-Lublin 138
eLudzik 138
e-mail 15, 38, 138
e-mailować 138
e-market 138
e-niemiecki 138
e-notatki 138
e-opowieść 138
e-ordynacja 138
e-papierosy 138
e-PEFRON 138

- e-petent* 138
e-PKO 138
ePlaneta 138
e-polityczny 138
e-Polska 138
e-production 138
-er 134, 135
e-rynek 125, 128, 138
e-„Rzeczpospolita” 138
e-service 138
Eskimos 79
e-sklep RTV 138
e-Sochaczew 138
e-solutions 138
e-społeczność 125, 138
e-sportowy 138
establishment 38
e-tools 138
etyczny haker 118, 125
e-UPR 138
e-urząd 138
event 41, 50
e-wandalizm 138
e-wydawniczy 138
expo 149
e-zaślubiny 138
e-zlecenie 120
e-źródła 138
- fabryka snów* 102
face lifting 144
fair play 24, 45, 163
fairplayowy 45
Fakty mówią same za siebie 96
Fakty są uparte 98, 101
fan 129, 139
fanzin 38
fanzlot/fan zlot 120, 125, 126
farma urody/piękności 123, 126
farmer 15, 135
fast food 15, 21, 24, 39, 153, 163
faszering 130
fax 163
feedback 38
fejkowy 37, 41, 56
fejs 61
film 62, 63, 70, 123
film akcji 123
film drogi 126
finansowanie społecznościowe 97
finisz 31
fishburger 128
fitness 38
flagowy 72
flanela 52
flanelowy 28, 58
flirt 31
fliz shop 144
flooding 157
folder 38
folklor 31, 38
formatywny 38
fraczek 28
frak 47
freestyle/fristajl 15, 38, 59
freestyle'owy/fristajlowy 15, 59
frontman 55
frutarianin 38
FYI 150
- Gabinet/Pokój Ovalny* 97
gabinet cieni 88, 94, 102, 106
gadające głowy 99
gadżetoholik 137
galon 31
galonik 28, 58
garden party 39
-gate 130, 133, 135, **136**
gejparty 155, 158
gelboy 157
gender/dżender 15, 38, 118
generacja 84
gift(y) 158
globalna wioska 85
globalny 85
globtroter 52
głęboko mrożony 95
gogle 38, 55, 57
golden retriever 39
golf 38
goląb 68
Google 60
googlować 37, 60
gorący ziemniak/kartofel 94
Góralburger 61, 127, 130, 146
GPS 24, 39, 164

- gra wideo* 126
grejpfrut 38, 144
grill pomoc 146
grillować 41, 63
grobing 133

haker 118
Halloween 15
halo 58
hamburger 128, 149
hamletyzować 59
handball 47
happening 38, 46, 133
happy end 15, 57, 155, 158
Happy Hours 15, 163, 168
hardkor 59
hardkorowiec 59
hardkorówka 35, 59
harpun 31
head 158
heavy metal 63
heavymetalowy 63
hejt 41
hejtować 15, 41
herbatoholiczka 137
herbatoholik 130
heroinman 61
hi-fi 149
high life 15, 48
HIV 48
hobby 38
hokeista 59
hokej 38, 59
hol 52
holding 133
homeschooling 40, 41, 133
hot dog 21
hotspot 38
house 38
housing/homing 134
HTML 39
hula-hoop 55
hurt-land 144

iBook 139
idk 150
igloo 47
ikona 70

Iksiński-gate 136
iMac 139
imho 150
impeachment 15, 38, 163
implementacja 57
indoktrynować 57, 120
inforozrywka 149
-ing 133, 134
inteligencja emocjonalna 94
inteligentny 85
interfejs 52
Internet 38, 120
internetholik 137
internetowy 120, 123
iPad 139
... i Partnerzy 94
iPod 139
IQ 39
irrelevantny 46
islandoholik 137
IT 39, 48
Izabela-gate 136
Izba Gmin 97

Jabłko z wieczora – unikniesz doktora 96, 99
jacht 31, 38, 48
jajogłowy 24, 89, 93
jam session 39
jankes 56
jastrząb 15, 68
jastrzębie i gołębie 89, 94, 105, 113-115
jazz 22, 38, 47, 51, 59, 61
jazzować 60
jazzowo 59
jazzowy 59
jedzenie śmieciowe 15, 28, 94
Jesz, ile możesz/chcesz 15, 96
jet lag 39
jogging 15, 38, 133, 153, 157

kalboy 130
knajpoholik 137
kapela garażowa/zespół garażowy 95
karawan 79
karawaning 38, 133
katastrofa humanitarna 94
katgut 31
kawoholiczka 137

- kecz* 31
kidnaper 135
KielbasaMac 146
kierować z tylnego siedzenia 95
kino domowe 95
kitesurfing 15, 21, 34, 38, 144
klasa średnia 94
klaun 59
klaunowaty 59
KlewkiGate 136
klik 60, 61
klikać 15, 37, 60
klikalny 57
klinika 70
klon 76, 79
kloszarding 130
klub 24, 37
klub atomowy 95
klubista 28
klucz publiczny 95
knajping 124
know-how 15, 38
kobieta biznesu 40, 120, 125, 126, 167
kobieta interesu 28, 40, 167
kocing 134
kokpit 52
komandos 47, 56
kombajn 52
komfort 47
komiks 47, 51
Komisja-gate 136
komp 61, 149
kompakt 51
kompoholik 137
komputer 21, 37, 51, 58, 61
komputer osobisty 123, 125
Komputer Świat 145, 147
komputerowiec 58
komputerowo 58, 59
komputerowy 58, 59
komputeryzacja 58
komputeryzować 58
komputeryzowanie 58
kondycja 70
konferencja na szczycie 100
kongresmen 38
konto 15
kontrakting/contracting 41
kontrolować 70
konwencja 70, 83
konwencjonalny 70
koń trojański 24, 66, 74, 78, 163
korespondować z 65, 68, 80
koroner 31
korporacja 70
korupcja 80
kostiumer 134
kowboj 47, 48
kraul 64
kreacja 80, 82
kreator 80, 82
kreatywnie 82
kreatywność 82
kreatywny 80, 82
kreować 80, 82
krótki drink 125
krwawa Mary 122, 125
książka elektroniczna 94, 128, 168
książka papierowa 94
książkoholik 137
księgowanie umysłowe 95
Kuba Rozpruwacz 94
kulawa kaczką 94
kultowy 70
kultura popularna 95
kupować z domu 96, 101
kuter 31
kwaśna głowa 35
kwaśny deszcz 99

labrador 31
laburzysta 55
lady 48, 55
lajk 42
lajkować 15, 42
lajtowo 59
lajtowy 56, 59
LAN 39
-land 129, 139
landlord 31
laptop 15, 121, 163
laptop-gate 136
las deszczowy 100
laser 39
Last but not least 39
last minute 15, 39

- latający spodek/talerz* 92, 94, 97
LCD 39
leasing 15, 21, 38, 45, 46, 133
lekarz rodzinny 28
lekki 69
leming 15
lening 134
lepka podłoga 94
lewis 15
leżing 134
lider 31, 38
lider opinii 126
legginsy 38
limeryk 38
link 49
live 38
lobbing 38, 52
lobbysta 56
loft 38
login 38
logować (się) 38, 56
lol 42
longplay 57, 158
looknąć 35
looping 133
lord 26
lord major 26
love story 39
LSD 39
lunch 37
lunch roboczy 22, 24, 122, 125
- łamistrąk* 122, 125
łapacz snów 102
łatka 72
ławking 133
Łomżing 134
łowca głów 95, 100
łóż(k)ing 127, 133
- Magdalenkagate* 136
mainstream 38, 168
makintosh 31
małżeństwo jednopłciowe/osób tej samej płci 98, 102
man 129, 139
manager/menadżer/menedżer 38, 46, 53, 63, 70, 168
- mapa drogowa* 75
maratonoholik 137
marketing 133
mayday 163
McŚwiat 125
media społecznościowe 95
megaprzebój 125
metodysta 31
Mężczyźni wolą blondynki 96
mieć ciastko i zjeść ciastko 15, 95, 102, 108, 112
mieć motylki w brzuchu 96
mieć szkielet/trupa w szafie 89, 98, 102, 110, 113
miękką władza 92, 94
miękki drink 123, 125
miękkie umiejętności 94
Milego dnia! 98, 101, 102, 143
miss 55
miting/meeting 133
mniejszość seksualna 123, 126
mobbing 134, 155, 157, 159
moher 31
molestować 66, 71, 77
molestowanie seksualne 123, 126
money 49
monitor 49
monitoring 133
monolingwalny 119
monopolizować 71
mormon 31, 53
morzing 133
motel 149
mustang 31
muzoholiczka 137
muzykoholik 137
mylord 26
mysz(ka) 15, 24, 65, 66, 68, 78, 163
myśleć globalnie, działać lokalnie 96
myślenie pozytywne 94
- na bieżąco* 153
na koniec/końcu dnia 15, 92, 95, 102
na lodzie/skałach 95, 98
na ostatnią sekundę 95
na żywo [koncert, muzyka] 95
nadwaga 28, 93
nagrywarka DVD 125

- napinacz pasów* 101
NASA 39
nastolatek 97
native speaker 39
NATO 39, 59
natowski 59
nauczanie/nauka/uczenie się na odległość 40, 95
nazwa użytkownika 101
network 48
networking 38
newsoholik 137
newsroom 49, 144
newsy 15
nękać 91, 97
nick 38
Nie ma co płakać nad rozlanym mlekiem 15, 24, 89, 96, 108
Nie ma czegoś/istnieje coś takiego jak darmowy obiad 96
Nie ma problemu 96
niebieskie kołnierzyki 112
niepełnosprawny intelektualnie 95
night 57, 158
night club 57, 158
NIP (Numer Identyfikacji Podatkowej) 96
niskoprzetworzony 93
No problem 39
NOL (Niezidentyfikowany Obiekt Latający) 96
nominacja 71, 82, 84
nominować 82
nominowany 82
non profit 39
non-iron/nonajron 48
nonkonformista 56
nordic walking 39
nośnik pamięci 101
notebook 48
Nowa Fala 115
nowomowa 89, 93
nylon 47

obiad biznesowy 123
od drzwi do drzwi 74, 143
odpoczing 134
-(o)holik 133, 135, **137**
OK/okej 58

Okęcie gate 136
okno 67, 69
oldskul 59
oldskulowy 15, 59
omg 150
online 38
ONZ (Organizacja Narodów Zjednoczonych) 96
open space 42
opera mydlana 90, 92, 95
oprogramowanie 153
oprogramowanie szpiegujące 95
Orlengate 136
Osamagate 136
oscypekgate 136
ospa party 125
Ostatnia, lecz/ale nie mniej ważna [rzecz/sprawa] 99, 101
outsider/autsajder 15, 38, 135
outsourcing 15, 38, 64
owatować 59

paintball 38
pakiet 69
pamflet 52
pamięć cache 168
pamięć flash 125
pamięć podręczna 168
pamięć przenośna 97
papierosy elektroniczne 20, 162
par 26
paragliding 47
parking 57, 158
Partia Herbaciana 95
Partnerstwo dla Pokoju 94
party 55, 58, 129, 139
party balkonowe 130
party ogrodowe 120, 125
parytet 71
pasek 67, 84
password 39
paypass 42
PC/pecet 39, 150
PDF 58
pendrive 38
pens 31
penthouse 38
piarowo 59

- pi(d)żama* 49, 168
Pieniądz robi pieniądz 96
pierwsza córka 109, 112
pierwsza dama 22, 24, 94, 104, 105, 112
pierwsza para 109
pierwsza rodzina 109
pierwszy dżentelmen 109, 125
pierwszy mąż 91, 97, 109
pięć/piętnaście minut sławy 97, 99
pigułka szczęścia 95
pikle 55
piknik 31
pilot programu 94
PIN 39
piosenkopisarz 93, 99, 101
pióro świetlne 95
pirat 71
PIT 39
PITomania 61
piwing 134
PKO-gate 136
plażing 134
 płyta kompaktowa 126
poczta 83
poczta elektroniczna 83, 95
poczta głosowa 95
podkład 69
podpis elektroniczny 95, 139
poduszka powietrzna 84, 98, 100
poduszkowiec 153
(po)naddźwiękowy 93
poncz 27
poprawność polityczna 94, 164
poprawny politycznie 95
pozycja 71
półżwowy [krok] 28
półmostkowa [pozycja] 93
PR 39
pracoholik 24, 122, 124, 128, 137
pracować z domu 96
pranie pieniędzy 95
prezenter 135
prezydent 71
prędkościoholiczka 137
procesować 71
produkcja 71
produkt 71
profesor wizytujący 28, 94
program pilotażowy 95
projekt 71
promocja 71
prompter 55
protest marsz 94
PR-owiec 59
PR-owy/PR-owski 59
przeciwoślepieniowe 101
przedmecz 61
przedmeczowy 61
Przedstawienie musi trwać 15, 96
przełądarka 88, 89, 93
przewspomagany [układ kierowniczy] 93
przyjazny 66, 69, 85, 86
przyjazny dla środowiska 67, 69, 85, 90, 95, 102
przyjazny w użyciu/dla użytkownika 95, 100
przyjęcie pizamowe 95
przypudrować sobie nos 24, 75, 76
pub 38
public relations 39
punker 134
push-pull gate 55, 57
radarek 59
radio konkurs 94, 145, 147
raj podatkowy/oaza podatkowa 98
randkoholik 130
ratuszgate 136
ray-bany 42
reality show 144, 147
recepta/recka 73
recykling 38, 133
rekord 31
relacja 71, 81
relewantnie 59
relewantny 56, 59
resort 73
restauracja sieciowa 98
Reszta jest milczeniem 89, 96
rewolwer 31
rifle/rajfle 55, 57
roaming 133
robak 67, 69, 78
robić biznes 126
robić newsy 126

- rock garażowy* 123, 125
rocker 134
rockman 144
rodzina nuklearna 94
Rokita-Lufthansa-gate 136
romansoholiczka 137
rower 31, 38
rozprekgate 120, 122, 124, 136, 147, 168
równowaga sił 94, 100
ruch w sieci 95
rugby 47
rum 38
rymować na lajfa 35
rynek byka 95
Rywingate 61
- 's 139, 140
samplować 35
sandwicz 31
Sanepid-gate 136
SB-gate 136
schoding 24, 133
science fiction 39
screenshot 168
second-hand 15, 106
segregacja 66, 85
segregacja śmieci 101
sejmoholik 127
seksapil 38
seksbomba 124
seksista 59
seksistowski 59
seksizm 38, 56
seks sklep 125, 147
seksoholiczka 137
seksting 42
seks strona 125
seksualny 56, 123
seks symbol 125
seks zabawka 125
selfie 42, 132
self-service 38
serwis 71, 73
serwis społecznościowy 92, 101
shop 129, 139
shopping 15
shopping/szoping 15, 134
- show* 58, 128, 129, 139
showrooming 43
siding 133
sieć (Internet) 15, 68
sieć (np. hoteli, sklepów) 68, 85
sieć sklepów 85, 98
sieć społecznościowa 94
singiel 46
sitcom 149
skaner 38
skateboarding 48
skazany na sukces 95
skeleton 47
sklep sieciowy 115
sklepoholik/zakupoholik 124, 137
skomputeryzowany 58
skórka 67, 73
skuteczny 68
skwer 63
Sky is the limit 43
slipy 57
slogan 37
slow food 20, 162, 168
slup/sloop 31
słodyczoholiczka 137
Słowa, słowa, słowa 96
służby 83
smartfon 15, 43, 132
smazing 134
smog 38, 149
smoking 31, 57, 63, 155
SMS 39
snifować 35
snobistyczny 59
snobizm 59
snowboard 38, 144
snowboarding 15
socjoholik 137
sofciarz 59
soft PiS-owcy 127
soft umiejętności 125
software 38
sorewicz 35
sorry 15, 24
soundtrack 144
spacing 134
spam 38

- specoholik* 137
spiker 26, 59, 168
spikerski 59
spin doktor 39
spodnie rurki 95
sponsoring 59, 155-157
sport 31
Sport telegram 145, 147
spotkanie na szczycie 83, 102
sprawiedliwy handel 94
spread 15
sprinter 135
sprzęt komputerowy 153
spyware 43
stalker 43
stalking 43
stek 38
StolzmanGate/Stolecgate 136
strajk 31, 122
strefa wpływów 97
strefa zero 90, 91, 97, 103, 104
stretching 133
strona 69, 83
strona internetowa 123
stronicowanie 89, 93
strumień 73
studia gender 118
stylon 47
suchy jak kość 95
superpartia 61
superwtorek 100
support 50
surfer 48
surfing 19, 24, 48, 133, 134
surfować w sieci 120, 126
sweet/swit focia 15
swinger 38
sygnalista/sygnalistka 153
szafing 120, 127, 130, 133
Szczakowianka-gate 136
szczęśliwe godziny 94, 105, 106, 163, 168
szczęśliwy pył 35
szczyt 69, 83
szef 72
szekspiryzm 31
szklany sufit 94, 99
szkocki 28, 58
szkwał 49
szok 52
szoking/shocking 15, 155, 157
szokować 164
szopoholik 137
szorty 57, 120
szterling 49
szuczna inteligencja 94
szybka piłka 75
szybkie jedzenie 89

ściągać 73
ślepy punkt 97
śmieciowe jedzenie/śmieciowa żywność 28, 94
ŚOZ (Światowa Organizacja Zdrowia) 24, 96
śpiący policjant 94
Święto Dziękczynienia 101

taczeryzm/thatcheryzm 49, 52
tagować 15
talk show 39, 144
tamersi 134
tapeta 67, 73
tbh 150
teksas 63
teksasy 63
telefon komórkowy 115
teleholiczka 137
telewizja 119
telewizja kablowa 115
telewizja śniadaniowa 115
telewizyjny 119
tenis 31
tenis stołowy 28, 125
test 38
test-mecz 144
the best 59
think tank 49, 132
Time is money 39
To be or not to be, that is the question 39
toast 31
toksyczny 72
tomahawk 19, 31
top 129, 139
top modelka 125

- topzakonnica* 61, 127, 130
torys 56
tost 138
toster 135
tożsamość sieciowa 98
traffic manager 43
trailer/trejler 52
tramwaj 31, 38, 48
trans 31
trencz 158
trendy 38
trener 59, 63, 72, 135
trenerka 59
trenować 38, 56
trik 37
trip-hop 43
trolling/trollowanie 134
truizm 56
trzecia kultura 99
TTYL 150
tunel 38
TV 39
TVholik 137
twardogłowy 15, 93
tweet 44
tweetować 15
typer 130

uczing 134
UFO 39
ufoludek 123, 124
ujawnić się/ujawnienie się 74, 167
UNICEF 39
ups! 38
USB 39
uśmiech jak milion dolarów 95

van 52
vaping 133
VAT 39, 52, 58, 150
VAT-gate 136
VAT-owski 59, 122
VIP 52, 59
VIP-owski 59

w tyle/z tyłu głowy 98
waga cruiser 125, 126

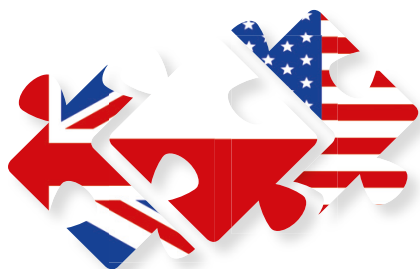
waga półciężka 97
wagon 31, 49
wakacje podatkowe 94
walentynka 52
walentynki 15
walkman 53
walkower 49
wamp 52
WAP 39, 59
wapować 59
warsztaty 72
wartość dodana 94
wat 31, 49
W czym mogę pani/panu pomóc? 24, 74, 102, 143
web kiosk 147
webtelewizor 125
webzin 149
weekend 15, 49
wejść w czyjeś buty 96
wellness 38, 49
welwet 31, 52
whisk(e)y 31, 45, 55, 58
wiatrówka 28
Wiele hałasu o nic 96
wielki brat 111
wiersz poleceń 101
WiśMac 127, 130, 146
wi-fi 38
wig 31
wigwam 31
wikiholik 137
wikipediholiczka 137
wiochmen 61, 130, 146
wiochmenić 61, 146
wiochmenka 61, 146
wiochmeński 35, 61, 146
wirtualna rzeczywistość 15
wirtualny 15
wirus 67, 72, 78, 83, 86
wizerunek publiczny 95
władzoholik 137
Właściwy człowiek na właściwym miejscu 96
wojna cybernetyczna 125
wojna w sieci 100
wolne jedzenie 20, 162, 168

- wolny strzelec* 74
Word 48
workaholik 137
world 48
wow! 15, 50
wódka-gate 136
wranglery 57
wrażliwe dane/informacje 94
wrotker 130, 134
Wszystko dobre, co się dobrze kończy 96
Wszystko po 2/3/4 złote 154
wszystko w cenie/wszystko wliczone/włączone w cenę 92, 98, 101
www 39
wychodzić z szafy 96, 102, 167
wyczil(out)ować się 44
wyglądać/czuć się jak milion dolarów 95
wykraftować 44
wypalać dziurę w kieszeni 96
wypalać płytę 96
wyprzedaż garażowa 95
wysokoprzetworzony 93
wyszukiwarka 92, 97
wyścig szczurów 88, 100, 102
wyścig zbrojeń 28
- yale* 55
yard 53
yes 53
york 53
- yo-yo* 53
yuppie/yuppis 39
- z ostatniej chwili* 93, 98
z pierwszej chwili 98
zaczekować się 57
zainfekowany 72
zakatedring 134
zakuping 120, 124, 133
zamięść/zamiatać coś pod dywan 15, 86, **96**, 107, 110, 114, 116
zaplecze intelektualne 154
zapping 38, 133
zasoby ludzkie 94
zdjęcie z ręki 154
ziemia niczyja 96
ziemniak kanapowy 94
zimna wojna 28, 102
znaczący 69
zoom 38
zorientowany na sukces 95, 100
Zostań cool 126
Zrób to sam 96
zrzut ekranu 168
Zuikoholik 137
- Żle się dzieje w państwie duńskim* 15, 98
- żelazna dama* 28
Życie jest jak pudełko czekoladek... 96

**PRZEWODNIK PO ANGLICYZMACH
W JĘZYKU POLSKIM** jest kompendium wiedzy
na temat angielskich zapożyczeń językowych
we współczesnej polszczyźnie.

Historia anglicyzmów w języku polskim sięga XVII wieku. Najwcześniejsze pożyczki to leksemy odnoszące się do morza i żeglugi, najnowsze zaś związane są z nowoczesnymi technologiami. Anglicyzmy, obok pożyczek leksykalnych, semantycznych i kalk, obejmują także zapożyczenia fonetyczne, graficzne, morfologiczne, pragmatyczne i inne. Wszystkie rodzaje zapożyczeń, a także pseudoanglicyzmów i internacjonalizmów pochodzenia angielskiego, obficie zilustrowano przykładami. Monografia wyjaśnia mechanizmy zapożyczania obcych elementów językowych, takich jak obce sensory, afiksy, człony złożzeń, frazeologizmy i modele słowotwórcze, a także adaptacji i instytucjonalizacji zapożyczeń w języku pożyczającym. Praca zawiera także obszerny wykaz prac traktujących o różnych rodzajach zapożyczeń.

ALICJA WITALISZ jest badaczką wpływu języka angielskiego na współczesną polszczyznę, opisanego w jej licznych pracach, m.in. w *Anglosemantyzmach w języku polskim – ze słownikiem* (2007) oraz w *English loan translations in Polish* (2015). Współpracuje z Global Anglicisms Database Network (GLAD). Prowadzi wykłady z językoznawstwa oraz angielsko-polskich związków językowych w Katedrze Językoznawstwa Angielskiego w Instytucie Neofilologii na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie.

ISBN 978-83-9008-299-8

9 788390 082998